

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Första kammaren.

Nr 30.

Tisdagen den 19 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 13 och den 15 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag för budgetåret 1945/46 till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning m. m.;

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 395, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till avlöningar vid musikaliska akademien med musikhögskolan;

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 397, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 399, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ämbetsbyggnad för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen;

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa investeringar i telegrafverkets fond och luftfartsfonden för budgetåret 1945/46;

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av ett radiohus i Stockholm;

nr 421, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret;

nr 426, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för H. B. E. Eriksson m. fl. från betalningsskyldighet;

nr 427, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av mark för vissa oljelagringsanläggningar; samt

nr 429, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tandvården vid försvaret.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse till Konungen, nr 384, angående val av två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket och suppleanter för dem;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 385, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Åke Ernst Vilhelm Holmbäck att vara ledamot i styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 386, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Frans Ferdinand Severin att vara ledamot i styrelsen över riksdagsbiblioteket;

Första kammarens protokoll 1945. Nr 30.

nr 387, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Bror Adam Nilsson att vara suppleant för en av riksdagen utsedd ledamot i riksdagsbibliotekets styrelse; samt

nr 388, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Elis Wilhelm Håstad att vara suppleant för en av riksdagen utsedd ledamot i riksdagsbibliotekets styrelse.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till lantbrukshögskolan;

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till trädgårdssundervisningen;

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning för skador till följd av Tämnares översvämming m. m.;

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.;

nr 410, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss del av kronoparken Restad i Älvsborgs län m. m.; samt

nr 411, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i grunderna för lån från jordbrukets maskinlänefond m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 415, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående de av internationella arbetsorganisationens konferens år 1944 vid dess tjugusjätte sammanträde antagna rekommendationerna, såvitt angår rekommendationerna nr 67—70; och

nr 416, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521).

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 444, till Konungen i anledning av väckt motion angående vissa beskattningen av inkomst av skogsbruk berörande frågor, i vad motionen avser uppskov med taxering av inkomst genom avyttring av avverkad brännved och massaved.

*Ang. anlägg-
ningen av ett
flyktingsläger
i Rättvik.*

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Jones Erik Anderssons interpellation angående anläggningen av ett flyktingsläger i Rättvik, erhöll ordet och anförde: I en till mig riktad interpellation har ledamoten av denna kammare herr Jones Erik Andersson anført, att på Kopparfors aktiebolags marker vore under uppförande ett flyktingsläger, som på grund av vissa omständigheter tilldragit sig orsaksbefolkningens särskilda uppmärksamhet. Lägret, som vore beläget i vildmarken 2,5 kilometer norr om landsvägen Rättvik—Bingsjö och avsett för omhändertagande av s. k. quislingar, hade börjat byggas först sedan marken blivit bar. Virke och materiel hade följaktligen måst fraktas med hjuldon efter obanad väg, vilket medfört stora svårigheter och dryga kostnader. Delarna till de flyttbara baracker, var-av lägret skulle bestå, hade under transporten blivit ganska illa åtgångna.

Ang. anläggningen av ett flyktingsläger i Rättvik. (Forts.)

Interpellanten anför vidare, att väg måste byggas mellan landsvägen och lägerplatsen, att en telefonledning av en mils längd måste anläggas från Borns by i Rättvik, att anordningar för elektriskt ljus ävensom en 450 meter lång vattenledning hölle på att planeras o. s. v. Enligt interpellantens mening komme kostnaden för lägret att uppgå till sexsiffrigt tal.

Då de, som omhändertoges i lägret, skulle sysselsättas med skogsarbete å bolagets marker och alltså ett visst bolagsintresse syntes vara för handen i fråga om denna lägeranläggning, har interpellanten framställt följande frågor:

1) Därest Kopparfors aktiebolag deltagar i kostnaderna för lägeranläggningen, hur stora äro då kostnadsrelationerna mellan å ena sidan staten och å andra sidan bolaget?

2) Anser herr statsrådet, att en dylik anläggning nu i samma skede som kriget avblåsts var så av behovet påkallad att den ovillkorligen måste iscensättas under de anförda ytterligt ogynnsamma och kostnadsfördyrande omständigheter som här skett?

Till svar härå får jag anföra följande.

I samband med krigets slutskede fanns det anledning befara, att vårt land skulle få mottaga en flyktingström av mycket stor omfattning. Enligt de här för uppgjorda planerna skulle det ankomma på utlänningskommissionen att i slutet förläggning omhändertaga civila tyskar och samarbetsmän ävensom desertörer ur tyska krigsmakten. Då de av utlänningskommissionen disponerade lägren kunde beräknas vara otillräckliga för en större flyktingström, företog kommissionen under vårens lopp olika åtgärder för att öka sin beredskap i detta hänseende.

Såsom ett led i dessa åtgärder upptog kommissionen förhandlingar med olika länsarbetsnämnder i syfte att erhålla förslag till lämpliga arbetsförläggningar.

I slutet av mars månad föreslog länsarbetsnämnden i Kopparbergs län, att en skogshuggarförläggning skulle upprättas i Svarttjärn invid sjön Aflassen i Rättviks socken. Nämnden framhöll samtidigt, att det på grund av bristen på skogsarbetare icke varit möjligt att anvisa den arbetskraft, som under våren begärts av länets skogsarbetsgivare.

Det förutsattes från länsarbetsnämndens sida, att Kopparfors aktiebolag i egenskap av skogsägare skulle i vanlig ordning av arbetsmarknadskommissionen såsom lån erhålla baracker för arbetarnas förläggning samt att utlänningskommissionen skulle svara för uppförande av de administrations- och andra byggnader, som kunde visa sig erforderliga.

Då platsen ansågs fylla de krav på isolerat läge, som borde ställas på en förläggning för tyska desertörer samt norska och danska samarbetsmän, trädfades överenskommelse om att ett skogsarbetsläger omedelbart skulle uppföras på platsen.

Sålunda erhöll bolaget i vanlig ordning till låns från arbetsmarknadskommissionen ett tiotal baracker. Bolaget har svarat för kostnaderna för barackernas transport från järnvägsstationen i Rättvik ävensom för uppmonteringen. Enligt uppgift ha dessa kostnader uppgått till omkring 6 000 kronor. Kostnaderna för matsals- och köksbarack, personal- och expeditjonsbarack, förrådsbarack samt badstu ha däremot ankommit på utlänningskommissionen. Dessa senare kostnader beräknas belöpa sig till omkring 32 700 kronor, vartill komma utgifter för transporter och uppmontering. Elektrisk belysning har ordnats genom ett från armén inköpt belysningsaggregat, vilket betingat ett pris av 1 500 kronor. Vatten tillhandahålles genom en provisorisk rörledning ovan jord. Telefonledning från landsvägen fram till förläggningen kommer att ordnas provisoriskt genom montering vid trädstammarna. Ledningen utmed landsvägen från Borns by blir däremot av permanent karaktär och torde i sinom tid

Ang. anläggningen av ett flyktingsläger i Rättvik. (Forts.)
även komma ortsbefolkningen till godo. Kostnaderna för framdragning av telefon belöpa sig till 3 250 kronor. Samtliga kostnader för anordnandet av förläggningen beräknas för utlänningskommissionens del uppgå till cirka 45 000 kronor.

Arbetet med förläggningens iordningställande har i stort sett gått efter beräkning. Genom en osedvanligt tidig och snabb snösmältning försvårades dock transporten av barackerna genom skogen från landsvägen till lägerplatsen. Några skador av betydelse ha dock veterligen icke åsamkats barackerna under transporten.

Med hänsyn till den gynnsamma utveckling, som flyktingsituationen erhållit efter vapenstilletandet i början av maj, får det anses vara fullt naturligt, att interpellanten hyser en viss tvekan, huruvida det verkligen varit oundgängligen nödvändigt att uppföra den nu ifrågavarande barackförläggningen.

Jag vill emellertid särskilt framhålla, att vid den tidpunkt, då man kunde se, att någon större flyktingström icke var att förvänta, arbetet med iordningställandet av förläggningen redan fortskridit så långt, att det ur ekonomiska synpunkter icke varit försvarligt att avbryta arbetet. Förläggningen är nu färdigställd och har tagits i bruk i full utsträckning. Utlänningskommissionen har för mig uppgivit, att den fortfarande har stort behov av denna förläggning, som är särskilt lämpad för tyska desertörer. Dessa ha tidigare omhändertagits i kommissionens förläggningar i Byringe och Vägershult. De arbetsmöjligheter, som där stått till buds, ha emellertid icke varit tillräckliga, varför det ur många synpunkter varit angeläget, att en arbetsförläggning sådan som den nu förevarande kommit till stånd.

Nämnas bör, att den nya förläggningen blir i stort sett självförsörjande. Bolaget utbetalar ackordsmässiga löner för internernas arbeten. Internerna betala till förläggningen kostnaderna för mat och logi. Länsarbetsnämnden utlånar verktyg i sedvanlig utsträckning och ställer även skogsinstruktörer till förfogande. Dessa instruktörer kunna även i viss utsträckning anlitas som vaktkonstaplar, varigenom driftkostnaderna ytterligare begränsas.

Förläggningen i Svarttjärn är alltså avsedd att tjäna det dubbla syftet att dels utgöra en behövlig arbetsförläggning för internerade utlänningar och dels förse länet med arbetskraft för skogsavverkning.

Bolaget har, enligt vad länsarbetsnämnden meddelat, icke beviljats några särskilda ekonomiska fördelar i samband med förläggningens tillkomst, utan gängse regler om bidrag vid anordnande av skogshuggarkurser ha tillämpats. Den enda skillnad, som förefinnes mellan denna förläggning och en vanlig skogshuggarkurs, består däri, att barackerna icke sprits ut över ett större avverkningsområde utan koncentrerats på *en* plats, vilket senare förhållande tillmätts stor betydelse med tanke på möjligheten att anordna en effektiv bevakning.

Av vad jag nu anfört torde få anses framgå, att några erinringar knappast kunna riktas mot utlänningskommissionen för dess handläggning av ifrågavarande byggnadsärendet.

Herr Andersson, Jones Erik: Herr talman! Jag ber först att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta ett vördsamt tack för det lämnade beskedet angående förhållandena omkring det nyuppförda flyktingslägret i fråga. Hela detta företag och framför allt den tidpunkt och de omständigheter, under vilka det satts i seen, ha nämligen varit av den natur att det i bygdebefolkningens intresse varit nödvändigt att ett närmare klarläggande ägde rum. Statsrådet själv framhåller ju även — vilket jag tacksamt noterar — i sitt

Ang. anläggningen av ett flyktingsläger i Rättvik. (Forts.)

svar att, »med hänsyn till den gynnsamma utveckling, som flyktingsituationen erhållit efter vapenstilleståndet i början av maj, får det anses vara fullt naturligt, att interpellanten hyser en viss tvekan, huruvida det verkligen varit oundgängligen nödvändigt att uppföra den nu ifrågavarande barackförläggningen». Emellertid menar statsrådet, att arbetet med förläggningens iordningställande då redan fortskridit så långt, att det ur ekonomiska synpunkter icke varit försvarligt att avbryta arbetet.

Ja, härom må man ju kunna diskutera, det går nog att anlägga flera synpunkter på den saken. Men fråga är, om — även med aktgivande på de förberedelseeventualiteter, som här kunde vara att räkna med och som utlänningskommissionen i förening med länsarbetsnämnden medtagit i sina kalkyler — det kunde anses klokt att i dåvarande skede sätta i gång med ett arbete av dessa dimensioner, en hel kåkstad på närmare ett tjugotal baracker, och detta under förhållanden, som jag i interpellationen i korthet omnämner.

Jag skulle ingenting högre önska, än att jag haft herr statsrådet i sällskap på min lilla inspektionsresa till ort och ställe pingstaftonen den 19 maj, alltså för drygt en månad sedan. Jag känner nästan på mig, att statsrådet efter den rekognosceringen inte just skulle haft några goda ord att komma med om vad som här pågick och försiggått. Redan promenaden på två och en halv kilometer i denna obanade, mycket olämpliga terräng, där allt virke och material framforslats, kunde ge anledning till eftertanke. Vi visste då att kriget definitivt var avslåst och att ingen hotande flyktiginvasion var att räkna med. Det var således inget direkt nödtvång, som manade på ett byggnationsarbete under de mest ogynnsamma arbetsförhållanden, som tänkas kan under denna årsens tid. Att byggnadsmaterialet på dylika farvägar blivit grundligt omskakad och tilltygat, säger sig självt — jag såg ju verkningarna därav med egna ögon. Kom så därtill att regnet strömmat ned i veckor och att allt, möblerna inte minst, blev alldeles uppblött och genomsurt, är det ej att förvåna, om arbetarna i gemen ruskade på huvudet åt detta märkeliga tilltag, vars motsvarighet de väl aldrig förut varit med om. Men det var ju ej annat än att fortsätta, det var ju befallning därom från högsta ort.

Att Kopparfors aktiebolag här har haft sina särskilda intressen i kombination med vederbörande statsmyndighet finner jag i och för sig ej klandervärt. Men fråga är om ej detta samgående från bolagets sida dock på statsmakterna verkat som en pådrivande kraft, en nödtvungen puff åt statens organ att, trots allt som talade emot, ändå fortsätta och dra företaget i hamn. Om bolagets kostnader i anläggningen få vi intet veta, men statens engagemang beräknas för utlänningskommissionens del till 45 000 kronor. Om denna summas relativa storlek eller litenhet vill jag ej här orda — egentligen är man frestad att säga att det *i detta sammanhang* är jämnt 45 000 kronor för mycket. Och skälen härför äro i korthet följande.

Länsarbetsnämnden i Kopparbergs län har som motiv för denna förläggning framhållit bristen på arbetskraft, som nödvändiggjorde tillkomsten av detta reservat för tillgängliga arbetare i skogshuggningens tjänst. Ja, detta resonemang kunde hålla streck under en tid, då beredskapstjänsten pågick i full utsträckning, nu är förhållandet helt annorlunda. Nu är man ute i bygderna — i dessa bygder, där man är så ofantligt beroende av skogsarbetet för sin utkomst — allvarligt bekymrad över detta obehöriga intrång av främmande element, som man med mer eller mindre rätt anser fortast möjligt bör undanskaffas till landsändar, varmed det sammanhör. För bolagets del synes väl även detta senare förfaringssätt vara att föredraga så sant som ett utbyte av dessa främmande ovana arbetare — villkas prestationer man väl kan räkna ut — emot bygdens eget arbetsamma, med yrket väl förfarna folk skulle vara för

Ang. anläggningen av ett flyktingsläger i Rättvik. (Forts.)

såväl bolaget som landet i sin helhet till en betydligt värdefullare tjänst. Det råder väl inget tvivel om den saken.

Mina kommentarer till socialministerns benägna svar — som jag vet är förestavat av den bästa vilja att lägga sakerna till rätta, så långt sig göra låter — innebära intet klander emot hans göranden och låtanden i denna sak. De utgöra endast en stilla fläkt av litet sunt bondförnuft, som osökt tränger sig fram i släpet av kommissionsstyrets ibland något svårförståeliga aktionsprogram. Det är för resten endast en återklang av folkets röst ute i bygderna, som undrar och frågar och efterlyser klokheten i vad som händer och sker. Och vi vilja hoppas, herr talman, att vad som skett ej skall mana till efterföljd och att det hela avvecklas fortast nog efter befolkningens egen önskan.

Herr statsrådet **Möller**: Jag vill inte lämna debatten om denna förläggning utan att påminna om vissa ting.

Vi ha ju sluppit undan krigets slutskede på ett förunderligt billigt sätt. Men vi, som ha haft ansvaret för hur man skulle söka ordna med olika ting i beredskapsavseende, vi voro under hela våren och, det vågar jag säga, långt in i april månad mycket ängsliga för följderna av eventuella stridigheter i Norge. Vid den tidpunkten kunde vi icke utan vidare utgå från att avvecklingen av den norska ockupationen skulle ske inte bara ur norsk utan även ur vår synpunkt på ett så relativt gynnsamt sätt som skett, utan vi måste betrakta det som en möjlighet att det, som jag förut nämnt, kunde uppstå mycket betydande strider i Norge. På denna möjlighet måste vi vara beredda. Hade sådana strider uppstått, hade vi måst vara beredda på att stora massor av människor antingen på grund av krigets tvång eller frivilligt skulle strömma över den norska gränsen in i Sverige. Det kunde tänkas komma alla slags flyktingar: tyska desertörer, norska quislingar och norska patrioter, och de kunde, om sådana strider hade brutit ut, tänkas komma i ett sådant läge att de varit tvungna att söka en fristad här. Det var för oss ett mycket allvarligt problem, hur vi skulle kunna ta om hand något hundratusental personer, vilket man då måste anse såsom ett icke osannolikt antal, och vad jag var ängslig för var, att våra tekniska resurser och vår tekniska beredskap i ett sådant läge skulle vara alltför svaga. Det är därför jag menar, när jag slutar mitt interpellationssvar med att man inte kan klandra utlänningskommissionen för dess handläggning av ifrågakvarande byggnadsärendet, att när den i mars månad fattade sitt beslut — och det blev ju omedelbart fullföljt — fanns det ingen möjlighet att säga till kommissionen att den förhastade sig eller att den inte skulle vidtaga sådana beredskapsåtgärder, utan tvärt om måste man säga, att den snarare vidtagit åtgärder till ett minimum.

Jag vill inte yttra mig om valet av förlägningsplats och förhållandet till Kopparfors aktiebolag, men jag vill understryka, att vi inte hade rättighet vid den tidpunkt, då detta arbete påbörjats och sedan det hade fortskridit ganska långt, att inrätta oss från en sådan utgångspunkt att hela avvecklingen i Norge skulle ske utan någon ytterligare flyktingbelastning på Sverige.

Herr **Andersson, Jones Erik**: Herr talman! Till herr socialministern vill jag säga, att jag skulle ingenting haft att invända mot alla dessa förberedelser som här gjorts, om inte själva byggandet hade skett på ett så pass sent stadium, då man redan kunde vara på det klara med att hela denna tillställning knappast var av behovet påkallad. Det är det som jag här mest klandrat, och det är också det som ortsbefolkningen är mest undrande över. Detta är ju den egentliga innebörden av mina frågor här i detta avseende.

Det vore intressant att fråga, hur planerna för framtiden äro upplagda, om

Ang. anläggningen av ett flyktingsläger i Rättvik. (Forts.)

vederbörande kommission och länsarbetsnämnd mena och avse, att dessa interner skola vara förlagda här i årtal framåt. Jag ser att herr statsrådet ruskar på huvudet, men om så icke är förhållandet utan det bara skall vara fråga om en förläggning på t. ex. ett år, då tycker jag att det ställer sig ännu mera märkvärdigt, att man dragit till med en anläggning som — oavsett att kostnaderna bli delade — ändå slukar så pass stora pengar bara för denna korta tid. Jag tycker, herr talman, att det hela verkar litet oförståeligt, och det är svårt för mig att fatta, om det verkligen är klokt och ändamålsenligt ur statsnyttans synpunkt för att inte tala om kostnadssynpunkt att förfara som här skett.

Herr statsrådet **Möller**: Man kan inte rättvist bedöma denna sak, om man inte utgår från förhållandena *före* krigsavslutningen utan från förhållandena sådana de te sig i dag. Om icke kapitulationen i Norge skett och om inte kapitulationen i Tyskland kommit den 7 maj utan låt mig säga någon gång i höst och striderna i Norge hade fortsatt, är det mycket möjligt, att vi hade nödgats behålla desertörer och andra under ganska lång tid i vårt land, men så som förhållandena äro i dag hoppas jag verkligen att både tyska desertörer och norska quislingar skola vara ur Sverige på mycket kortare tid än ett år. Vi tänka skicka hem quislingarna så fort den norska regeringen förklarar sig beredd att ta emot dem, och jag hoppas verkligen — fast det är möjligt att jag misstar mig — att det inte skall dröja mer än en månad. De tyska desertörerna skola skickas hem så snart de allierade som ockuperat Tyskland äro beredda att taga emot dem, och jag hoppas att inte heller det skall dröja någon lång tid. Men jag tror att man har en felaktig utgångspunkt, om man bedömer saken efter vad vi kunna se i dag, ty det kunde man verkligen inte utgå från i mars eller april i år.

Ordet lämnades härefter ånyo till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara även herr Gustaf Karlssons interpellation om effektivisering av folktandvården, och nu yttrade: Ledamoten av denna kammare herr Gustaf Karlsson har till mig framställt frågan, huruvida jag är beredd att låta verkställa en omedelbar översyn av gällande tandvårdsförfattningar i syfte att effektivisera folktandvården och i samband därmed föranstalta om utredning av vissa i interpellationen berörda spörsmål beträffande folktandvården.

Till svar härå får jag anföra följande.

Då beslutet om tillskapandet av en folktandvårdsorganisation fattades av 1938 års riksdag, räknade man med att organisationen skulle vara fullt utbyggd senast inom 10 år. Olika omständigheter, däribland bristen på tandläkare, som varit villiga att söka anställning inom folktandvården, ha som bekant medfört, att det uppgjorda tidsschemat icke kunnat hållas. Det har emellertid redan med den omfattning, som folktandvården hittills erhållit, visat sig, att vissa organisatoriska brister vidlåda densamma och att de i ämnet gällande bestämmelserna icke äro fullt tillfredsställande. Att så är förhållandet måste anses ganska förklarligt med hänsyn till att man vid 1938 års beslut icke hade någon nämnvärd praktisk erfarenhet att bygga på vare sig inom eller utom riket.

Jag vill alltså uttala, att jag för mitt vidkommande delar den av interpellanten framförda uppfattningen, att de nu gällande folktandvårdsförfattningarna i olika hänseenden äro i behov av översyn.

Interpellanten har särskilt framhållit, att den uppväxande ungdomen i åld-

Om effektivisering av folktandvården.

Om effektivisering av folktandvården. (Forts.)

rarna närmast över 15 år endast i ringa utsträckning anlitar folktandvården för en kontinuerlig översyn av sina tänder. I detta sammanhang har interpellanten anfört några siffror från Södermanlands län, vilka utvisa, att deltagandet från ungdomar i åldern 16—19 år är mycket ringa. Enligt uppgifter, som jag erhållit från medicinalstyrelsen, är ett likartat förhållande rådande även i andra län. Det är emellertid såväl ur vårdsynpunkt som av ekonomiska skäl av synnerlig vikt, att de behandlingsresultat, som uppnåtts genom barntandvården, icke under ungdomsåren gå till spillo, detta så mycket mera som det allmänna vid en senare tidpunkt åter kan komma att få vidkännas utgifter för tandvård. Jag tänker härvid särskilt på mödrahjälptandvården och tandvården för militär personal. I likhet med interpellanten anser jag därför, att lämpliga åtgärder böra övervägas i syfte att ernå en effektiviserad tandvård åt den uppväxande ungdomen över 15 års ålder.

Motsvarande problem har, såsom interpellanten påpekar, även gjort sig gällande i fråga om tandvården åt barn i förskoleåldern. Enligt de till medicinalstyrelsen ingivna årsberättelserna från tandvårdsdistrikten erhöles sålunda under år 1943 cirka 91 000 skolbarn systematisk behandling i tandvårdande syfte, medan motsvarande siffra för förskolebarnen endast utgjorde 5 500.

De särskilda möjligheter, som genom folktandvårdsförfattningarna öppnats för tandvård åt obemedlade och mindre bemedlade personer, ha likaledes utnyttjats i avsevärt mindre omfattning än man från början räknade med. Sålunda uppgick statsbidraget för detta ändamål under budgetåret 1943/44 till endast cirka 18 000 kronor. För vart och ett av budgetåren 1944/45 och 1945/46 ha anslagen för ändamålet beräknats till 25 000 kronor. Med utgångspunkt från de kalkyler, som framlades 1937, borde emellertid med folktandvårdens nuvarande omfattning statsverkets kostnader för detta ändamål ha uppgått till över 200 000 kronor per budgetår. En undersökning synes därför påkallad för utrönande av vilka åtgärder som kunna behöva vidtagas för att bereda nämnda befolkningsgrupper ökade möjligheter att erhålla folktandvård. Även frågan om ett bättre tillgodoseende av mödravårdstandvården på de platser, där folktandvården ännu ej utbyggts, samt om ordnandet av tandvården vid vissa anstalter torde böra utredas.

De av mig nu angivna bristerna i den nuvarande folktandvårdsorganisationen äro av den omfattning, att behov föreligger att utreda desamma genom särskilt tillkallade sakkunniga. Jag har därför för avsikt att begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla sådana sakkunniga. Åt dem torde jämväl böra uppdragas att utreda vissa andra med folktandvården sammanhängande spörsmål, vilka beröras i interpellationen, såsom sambandet mellan folktandvården och den militära tandvården m. m.

Då fråga härvid kan uppkomma om vidtagande av åtgärder, som medföra ökat behov av tandläkare, bör givetvis utredningen bedrivas i intimt samarbete med 1944 års utredning rörande tandläkarutbildningen.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! Det mycket tillmötesgående svaret på min interpellation kan icke föranleda mig till något annat än att frambära ett varmt tack till herr statsrådet dels för att han har svarat på min interpellation och dels för att detta svar har gått i så pass positiv riktning. Jag kan försäkra att svaret kommer att väcka tillfredsställelse i alla kretsar och alldeles särskilt inom landstingen, som ha med folktandvården att göra. Jag har endast det önskemålet att uttala, att utredningen måtte påbörjas så snart som möjligt och genomföras utan dröjsmål, så att de bättre möjligheterna på detta område snart komma det svenska folket till godo.

Om effektivisering av folktandvården. (Forts.)

Herr **Bergh, Ragnar**: Det är med mycken tillfredsställelse jag av statsrådets svar på interpellationen erfar, att det skall bli en översyn av de gällande bestämmelserna för folktandvården. Jag skulle i detta fall vilja uttrycka en vördsam önskan, att man vid en dylik översyn också måtte se efter, huruvida planen är väl avvägd, när det gäller det antal barn, som man beräknar att varje tandläkare skall hinna med per år. Om jag inte minns fel, förväntas det enligt den nuvarande planen, att varje tandläkare skall hinna med ungefär 700 barn. I min hemstad, där antalet folktandvårdsläkare överensstämmer med den vederbörligen fastställda planen, har det emellertid visat sig, att tandläkarna förra året icke hunno med mer än cirka 300 barn var per år, och vid samtal som jag haft med tandvårdsinspektören i länet om saken har han menat, att detta antal är rätt rimligt under en övergångsperiod. Huruvida den uppfattningen är riktig kan jag inte bedöma. Uppenbart är emellertid, att antalet behandlade barn måste bli mindre under övergångstiden än sedermera. Vi torde vidare få räkna med att övergångsperioden här i landet kommer att vara i åtskilliga år framåt, om man får döma av erfarenheterna från mitt hemlän. Om tandvården skall bedrivas så, som den är avsedd att bedrivas, måste man räkna med ett väsentligt lägre antal än 700 under året.

Jag skulle därför vilja hemställa till herr statsrådet, att utredning verkställas också i det avseende jag här berört.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 225 och 228, andra lagutskottets utlåtande nr 75 samt särskilda utskottets utlåtande nr 1.

Herr **talmannen** anförde: Beträffande ärendenas ordning på morgondagens föredragningslista hemställer jag att kammaren måtte besluta, att särskilda utskottets utlåtande nr 1 samt statsutskottets utlåtanden nr 228 och 225 skola i nu angiven ordning uppföras näst efter statsutskottets utlåtande nr 224 ävensom att andra lagutskottets utlåtande nr 75 skall uppföras näst efter samma utskotts utlåtande nr 74.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Anmälades och bordlades riksdagens kanslideputerades memorial nr 2, angående tillämpningsföreskrifter beträffande riksdagsmännens resor.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.36 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 20 juni förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Föredrogs och bordlades ånyo riksdagens kanslideputerades memorial nr 2.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial nr 23, angående den slutliga prövningen av ett från 1944 års riksdag vilande grundlagsförslag.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i bestämmelserna rörande rekreationsresor mot nedsatt avgift för viss personal i övre Norrland jämte i ämnet väckt motion;

nr 213, i anledning av väckta motioner angående fria resor för värnpliktiga vid tjänstledighet eller permission;

nr 214, i anledning av väckt motion angående tillsättande av en parlamentarisk kommission inom försvarsväsendet;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 för avveckling av den förstärkta försvarsberedskapen;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till socialstyrelsen jämte i ämnet väckt motion;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1945/46 till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till Statens sinnessjukhus: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnavården.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Provisoriskt
lönetillägg till
vissa stats-
tjänstemän
m. m.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 286, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 27 april 1945, föreslagit riksdagen att, utom annat, dels medgiva, att provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 finge i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för finansdepartementet föreslagna grunder utgå till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. enligt de närmare föreskrifter, som meddelades av Kungl. Maj:t, dels ock till Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg för budgetåret 1945/46 såsom

Provisoriskt lönetillägg till vissa statstjänstemän m. m. (Forts.)
förslagsanslag under andra—elfte och fjortonde huvudtitlarna anvisa i propositionen angivna belopp.

Propositionen hade hänvisats, i vad den avsåg anslag under nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet men i övrigt till statsutskottet.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att till befattningshavare i löneklasserna 6—9 skulle utgå provisoriskt lönetillägg med respektive 25, 20, 15 och 10 kronor i månaden samt att tillfälliga barntillägg skulle utgå till anställningshavare i högst 20 löneklassen i löneplan A och däremot svarande lönelägen med ett årsbelopp i samtliga lönelägen av 100 kronor för anställningshavare med ett barn under 16 års ålder och 200 kronor för anställningshavare med två eller flera sådana barn.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

1) två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Arrhen* (I: 381) och den andra inom andra kammaren av herr *P. Hj. Fa-gerholm* (II: 588);

2) ytterligare två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Löfgren* m. fl. (I: 390) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Spångberg* m. fl. (II: 596);

3) en inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* väckt motion (I: 391); samt

4) en inom andra kammaren av herr *K. E. Senander* m. fl. väckt motion (II: 594).

I de likalydande motionerna I: 390 och II: 596 ävensom i motionen I: 391 hade yrkats, att de månatliga lönetilläggen i envar av de fyra nyssnämnda löneklasserna (6—9) skulle höjas med ytterligare 5 kronor och alltså utgå med 30, 25, 20 och 15 kronor ävensom att lönetillägg skulle införas jämväl i löneklasserna 10—12 med ett belopp av 10 kronor i varje löneklass. I motionen II: 594, vars förslag var uppbyggt efter andra grunder än Kungl. Maj:ts, hade likaledes föreslagits, att lönetillägg skulle utgå även i löneklasserna 10—12. Beloppen i dessa löneklasser skulle vid nuvarande levnadskostnadsindex enligt motionen komma att uppgå till 26 kronor 20 öre, 19 kronor 65 öre och 13 kronor 10 öre.

I de likalydande motionerna I: 390 och II: 596 samt motionen I: 391 hade vidare hemställts, att tillfälligt barntillägg, beräknat på sätt Kungl. Maj:ts föreslagit, måtte utgå till alla statliga — även kollektivavtalsanställda — befattningshavare i löneläge motsvarande högst 20 löneklassen. I de likalydande motionerna I: 381 och II: 588 hade föreslagits, att barntilläggen skulle utgå med ett belopp av 100 kronor för varje barn under 16 års ålder till alla statsanställda oavsett deras löneläge. Yrkandena i motionen II: 594 inneburo, att tillfälliga barntillägg icke skulle utgå under nästa budgetår.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, utom annat, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 390 och II: 596, I: 391 samt II: 594 ävensom med avslag å motionerna I: 381 och II: 588,

a) medgiva, att provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 finge i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder utgå till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. enligt de närmare föreskrifter, som meddelades av Kungl. Maj:t.

b) till Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg för budgetåret 1945/46 under andra—åttonde, tionde, elfte och fjortonde huvudtitlarna såsom förslagsanslag anvisa i utlåtandet angivna belopp.

Provisoriskt lönetillägg till vissa statstjänstemän m. m. (Forts.)

Utskottets förslag innebar bland annat, att provisoriskt lönetillägg skulle utgå även till befattningshavare i 10 löneklassen och däremot svarande lönelägen, för vilka befattningshavare tillägget skulle utgöra 10 kronor i månaden. Beträffande det provisoriska barntillägget hade utskottet anfört:

»De nu rådande förhållandena i förening med den omständigheten, att den egentliga löneförstärkningen fortfarande måste hållas inom snäva gränser, anser utskottet i likhet med departementschefen motivera en ny utbetalning av barntillägg under loppet av nästa budgetår. Likaså tillstyrker utskottet den av Kungl. Maj:t föreslagna utvidgningen i förhållande till innevarande budgetår av rätten till barntillägg att avse försörjningspliktiga anställningshavare i högst 20 löneklassen i löneplan A och däremot svarande lönelägen.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz, Staxäng* och *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, utom annat, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 390 och II: 596, I: 391 samt II: 594 ävensom med bifall till motionerna I: 381 och II: 588

a) medgiva, att — — — Kungl. Maj:t,

b) till Provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg för budgetåret 1945/46 under andra—åttonde, tionde, elfte och fjortonde huvudtitlarna såsom förslagsanslag anvisa i reservationen angivna belopp.

I det av reservanterna föreslagna yttrandet hade den nyss återgivna delen av utskottets motivering ersatts av följande uttalande:

»De nu — — — nästa budgetår. Denna utbetalning synes dock ej böra på sätt Kungl. Maj:t föreslagit begränsas till anställningshavare i högst 20 löneklassen, utan alla statliga befattningshavare böra utan hänseende till löneläge vara jämställda i fråga om rätten till detta tillägg. Vidare synes det utskottet icke rimligt att maximera barntilläggen till 200 kronor, vilket innebär att bidrag ej utgår för flera än två barn. Barntillägget bör i stället enligt utskottets mening bestämmas till ett årsbelopp av 100 kronor per barn.»

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande är fogad en reservation, till vilken jag skall be att få yrka bifall. Vi reservanter anse att handläggningen av detta ärende har lett till oriktigt resultat i två avseenden. Vi anse nämligen dels att barnbidragen icke böra begränsas till högst 20 löneklassen, dels att barnbidragen icke böra begränsas till 200 kronor, vilket ju innebär att man endast får bidrag för två barn, men icke för de barn som överstiga detta antal.

Med avseende på den första frågan måste det väl, om man alltför mycket krymper samman löneskalan, föreligga en risk för att det till de högre befattningarna, alltså de viktigaste och ansvarsfullaste posterna, blir allt svårare att få befattningshavare med tillräckliga kvalifikationer. Överhuvud taget torde det, när statsförvaltningen får en allt större omfattning, vara värt att noggrant ge akt på att man i fråga om just de ansvarsfullaste befattningarna har möjlighet att få dessa besatta med kvalificerat folk i konkurrensen med andra områden av vårt samhällsliv, inom näringarna och inom företagarkvärlden överhuvud. Blir det så, att man så småningom mer och mer krymper samman lönerna, så att de bli för låga för dem, som beklåda de ansvarsfullaste befattningarna, så kommer det mer eller mindre snabbt och mer eller mindre omärkligt att leda till att de bästa söka sig ifrån statsförvaltningen eller underlåta att söka sig dit. Vad som här föreslås är ett led i en sådan sammankrympning av löneskalan, och det är därför som jag för min del anser att man måste reagera däremot.

Provisoriskt lönetillägg till vissa statstjänstemän m. m. (Forts.)

I den andra frågan, som rör bidragens storlek, menar jag att det just är flerbarnsfamiljerna som ha det besvärligast — detta gäller inom hela löneskalan och naturligtvis även för de lägst avlönade. Våra strävanden ha under en rätt lång tid gått ut på att lämna flerbarnsfamiljerna hjälp, så att de få samma möjligheter att uppfostra sina barn som familjer som ha bara ett eller två barn. Då förefaller det som om det vore en logisk och praktisk felaktighet att här stanna vid ett barnbidragsbelopp på 200 kronor.

Den reservation, som är avgiven till utskottsutlåtandet och som återfinnes på s. 11, är ju lätt att förstå och mycket kortfattad och återger på ett ganska koncentrerat sätt vad vi ha menat. Jag skall därför inskränka mig till att med den ytterligare motivering, som jag nu har anfört, yrka bifall till denna reservation.

När jag ändå har ordet, vill jag emellertid, herr talman, också säga några ord om ett stycke i utskottets skrivning på s. 8, nämligen det näst sista stycket, som börjar med orden »Vidkommande kollektivavtalsanställd personal». Det stycket har åtminstone jag för min del inte tillräckligt noggrant observerat i den mängd av ärenden, som förelåg den dag vi behandlade denna fråga i statsutskottets plenum. Jag finner för min del att vad som står i detta stycke är av ganska diskutabel art. Det förordas där, att man skall anmoda vederbörande myndigheter att upptaga förhandlingar rörande ökning av lönerna redan för pågående avtalsperiod. Jag tycker att detta vore ett ganska underligt tillvägagångssätt. Inom företagavärlden och inom arbetslivet överhuvud taget har man i regel alltid respekterat den satsen, att ett avtal skall gälla under avtalstiden, och först när avtalet är uppsägbart, tar man upp nya förhandlingar. Här rekommenderas att man redan för avtalsperioden skulle kunna upptaga förhandlingar för att ändra lönerna. Jag tycker att det är principiellt oriktigt, och det kommer också att kunna ha en ganska stor betydelse för statens finanser, om detta skulle gälla — vilket man kan utläsa av formuleringen — för alla de affärsdrivande verken. Just de affärsdrivande verken borde väl annars betraktas ungefär på samma sätt som våra näringsföretag i allmänhet, och man bör i fråga om de affärsdrivande verken se till, att avtalsväsendet bedrivs på ett sådant sätt, att man inte går ifrån de principer, som inom det fria näringslivet tillämpas.

Jag har, herr talman, visserligen deltagit i behandlingen av detta ärende, men inte sett till att denna synpunkt kommit med i reservationen. När jag nu har studerat det hela litet närmare, vill jag endast meddela, att jag för min del anser att detta stycke hade bort helt och hållet utgå. Jag skall emellertid nu inte ställa något yrkande om den saken, utan har endast velat meddela detta.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Arrhén*.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Personligen är jag av precis samma uppfattning som den föregående ärade talaren, och jag skulle sålunda helt och hållet ha kunnat instämma med honom. Emellertid låg ärendet så till i fråga om behandlingen på utskottets avdelning, att det i detta sammanhang förelåg utom Kungl. Maj:ts förslag tre olika motioner, som delvis gingo betydligt längre än vad utskottets förslag innehåller. Under handläggningen av ärendet var avdelningen till en början uppdelad på tre linjer, och det var omöjligt att bedöma vilken lösning ärendet kunde få i kamrarna, ifall man gick fram så splittrat. Med anledning av detta förhållande ledde resonemangen så småningom fram till den kompromiss, som utskottsmajoritetens förslag innebär. Det

Provisoriskt lönetillägg till vissa statstjänstemän m. m. (Forts.)

är uppenbart att en kompromiss alltid för envar, som deltagar i den, innebär vissa saker, som man inte gärna vill gå med på — man får köpa en förändring på ett håll med vissa eftergifter på andra områden.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Löfgren: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av att herr Mannerskantz för sin del ansåg, att man kunde få svårigheter att rekrytera de högre tjänstemännen vid statsverket, om man inte ville tillerkänna även dessa tjänstemän barntillägg. Jag tror för min del inte att det är möjligt att på det sättet trygga en rekrytering eller kunna hävda sig i konkurrensen med den fria och öppna arbetsmarknaden då det gäller de högre tjänstemännen. För att åstadkomma detta, om det nu kan anses vara av behovet påkallat, torde ett helt annat medel behöva tillgripas, nämligen en lönereglering.

Jag vill i detta sammanhang säga, att när 1936 års lönekommitté behandlade frågan om behovsprincipen såsom lönegrund, så voro personaldelegerade såväl från de lägre som de högre tjänstemännen fullständigt eniga om att denna grundval för avlöningens utgående var förkastlig. Den avvisades också, icke endast av kommittén, utan även av riksdagen, där frågan också var uppe till behandling. Skall lönesättningen ske på grundvalen av föreliggande försörjningsplikt, då bör detta enligt mitt förmenande omfatta alla löntagargrupper och inte bara statstjänarna. Principen om barntillägg, där alltså behovet ligger till grund för erhållande av en viss lön och icke arbetsprestationen, kan ju till nöds under rådande exceptionella förhållanden tillämpas, men den kan enligt mitt förmenande icke få vara eller bli någonting annat än ett rent provisorium. Det föreligger nämligen bland statstjänarna i de lägre lönegraderna en ganska bestämd uppfattning om att denna form för avlöningens utgående inte är lämplig.

Det är emellertid, herr talman, i detta sammanhang också ett annat spörsmål, som jag för min del anser mig böra i någon mån beröra, och det är anledningen till det starka missnöje som bland stora statstjänargrupper — särskiligen flertalet bland statstjänarna — är till finnandes på grund av de nuvarande avlöningsförhållandena. Det är så, att i regel dröjer det för en befattningshavare i de lägre och oftast också i de högre lönegraderna 15, ja, ända upp till 18 eller 20 år räknat från anställningens början, innan han kan nå den för lönegraden bestämda högsta löneklassen. Det finns väl knappast något annat yrke, där utbildningstiden är så lång och där det dröjer så länge, innan vederbörande kan få den avlöning som den utvunna yrkesutbildningen berättigar till. På den punkten anser jag att någonting bör göras för att i görligaste mån avlägsna det förefintliga missnöjet. Och detta kan, herr talman, enligt mitt förmenande knappast ske på annat sätt än att regeringen, och enkannerligen finansministern, tar initiativ till en ny lönereglering och att man i de direktiv, som för de eventuellt tillkallade sakkunniga skola utfärdas, också ser till, att en av huvudgrunderna för löneregleringen blir att den nuvarande löneskalan med dess många löneklasser förkortas.

Jag tror att det ur flera synpunkter är nödvändigt att så sker och att det sker snart. Om en dylik lönereglering kommer till stånd, avlägsnar man, såvitt jag kan förstå, en av de stora missnöjesanledningar som nu äro till finnandes på grund av den nuvarande avlöningsskalans alltför många löneklasser.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

I herr Löfgrens yttrande instämde herrar *Johan Bärg, Gottfrid Karlsson, Anderberg, Herman Ericsson* och *Karl August Johanson*.

Provisoriskt lönetillägg till vissa statstjänstemän m. m. (Forts.)

Herr Wahlund: Herr talman! I likhet med herr Löfgren anser jag behovsprincipen vid lönesättningar vara orimlig. Det är dock så, att ej blott psykologiska utan också praktiska skäl tala emot den — jag kan inte ersätta min skomakare eller min barberare efter behovsprincipen, jag kan inte anpassa jordbrukarnas produktpriser efter barnantalet. Man kan sålunda inte sträcka ut behovsprincipen till att omfatta alla inkomsttagare. Därför måste man, som herr Löfgren säger, i stället söka få fram ett system som omfattar alla medborgare. Men det systemet är — jag är ledsen, att jag gång på gång måste upprepa det i denna kammare — ett kombinerat familjeskatte- och barnbidragssystem.

I den föreliggande frågan gäller det ett provisorium, men jag är ändå ytterligt tveksam, hur jag skall ställa mig. Det är en del av reservationen, som måste anses vara mycket behjärtansvärd, nämligen i vad den går ut på att man inte skall stanna vid ett barnbidrag på 200 kronor, utan att barnbidragen skulle utsträckas också till flera barn än två.

Jag har inte någon möjlighet att här framställa något särskilt yrkande, emedan jag inte vet, hur det tekniskt kommer att ställa sig, om man höjer summan över 200 kronor, med de stora trappsteg, som då måste uppstå i löneskalan. Jag är därför, herr talman, tvingad att i denna fråga avstå från att rösta, och det är detta som jag här velat anmäla.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Jag ville endast säga till herr Löfgren, att hans argument för att inte ge barnbidrag även till de högre befattningshavarna är ologiskt så till vida, att man ju redan har barnbidrag för alla löneklasser upp till den tjugonde. När så är fallet, är själva principen redan knäslätt, och då tycker jag att det är oriktigt att påstå att de barn, som finnas i familjer ovanför denna löneklass, inte skulle vara befolkningspolitiskt lika önskvärda som andra. Man kan naturligtvis reflektera på att stryka alla barn-tillägg i sambad med en lönereglering, men det är inte gjort ännu. Och det är i det nuvarande läget som jag har sagt att man borde sträcka sig över hela linjen.

Herr Wagnsson: Herr talman! I likhet med herr Löfgren skall jag tillåta mig att vädja till finansministern att inom den allra närmaste framtiden igångsätta förberedelser för en ny lönereglering. Det finns ett så starkt och berättigat missnöje bland samtliga statsanställda över det läge, i vilket lönefrågorna kommit, att det, när vi nu gå mot normalare tider, synes mig vara alldeles nödvändigt att denna fråga bringas till sin lösning.

Vad speciellt det föreliggande spörsmålet om barntilläggen beträffar, kan jag nöja mig med att instämma i det sista som herr Mannerskantz yttrade. Jag är liksom herr Löfgren tveksam om önskvärdheten av att bibehålla lönetilläggsprincipen vid en lönereglering. Men då barntillägg nu utgår i ett visst antal löneklasser synas mig övervägande skäl tala för att man utsträcker barntilläggen till att utgå även till den högsta löneklassen i A-planen.

Jag ber därför för min del, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Provisoriskt lönetillägg till vissa statstjänstemän m. m. (Forts.)

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 220, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 221, i anledning av väckt motion angående anslag till en psykiatrisk-röntgenologisk undersökning av visst klientel vid statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes; samt

nr 222, i anledning av väckt motion angående inrättande av väntehem åt ensamstående blivande mödrar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. sjukvårdspersonalens utbildning m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 223, i anledning av väckta motioner angående sjukvårdspersonalens utbildning och befordringsmöjligheter m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Karl Emil Johanson* m. fl. (I:47) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Hagård* m. fl. (II:96), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning med förslag rörande viss utbildning och befordringsmöjlighet för sjukvårdsbiträden vid statens sjukhus.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrarna *E. Näsström* och *Hjalmar Nilsson* (I:127) och den andra inom andra kammaren av herr *K. J. Andersson* i Alfredshem m. fl. (II:202), hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående den lägre sjukvårdspersonalens utbildning och befordringsmöjligheter samt om vidtagande snarast av de åtgärder, vartill utredningen kunde giva anledning.

Ytterligare hade i en inom andra kammaren av fru *Gerda Linderot* m. fl. väckt motion (II:392) hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning rörande sjuksköterskornas utbildning samt om lämpligheten av att all sjuksköterskeutbildning skedde genom statliga sjuksköterskeskolor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I:47 och II:96, I:127 och II:202 samt II:392, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltande vid lämplig tidpunkt av utredning av vissa utbildnings- och anställningsfrågor beträffande sjukvårdspersonalen vid sjukhusen.

Ang. sjukvårdspersonalens utbildning m. m. (Forts.)

Herr Linderot: Herr talman! Jag skall inte taga upp någon diskussion i sakfrågan — utskottet har ju välvilligt behandlat föreliggande motioner, även den som är väckt från vårt partis sida. Jag begärde bara ordet för att i fråga om utskottets yrkande säga ett par ord om formuleringen, när utskottet talar om »vid en lämplig tidpunkt».

Denna formulering förefaller mig vara gjord av utskottet för att ge Kungl. Maj:t en vink om att det inte är så bråttom och att det inte är så noga, om det drar ut någon tid med den anbefallda utredningen. Jag vill inte, som jag sade, taga upp någon diskussion i sakfrågan, ty det anser jag inte vara nödvändigt, men annars skulle jag gärna kunna ge hur starka belägg som helst för att det faktiskt är en brådskande angelägenhet, som är behandlad i det föreliggande ärendet. Jag vill därför rikta en vädjan, till den kraft och verkan det hava kan, till dem inom statsmakterna, som komma att handlägga ärendet i fortsättningen, att de inte betrakta utskottets formulering »vid lämplig tidpunkt» såsom en vink om att riksdagen inte skulle anse det vara någon brådskande. Jag är övertygad om att en sakdiskussion och en på denna grundad uppfattning skulle ge vid handen, att en skyndsam utredning vore önskvärd, och en sådan vill jag anbefalla med vad jag här har anfört.

I övrigt har jag, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo värskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av folkbokföringen, dels ock en i ämnet väckt motion.

*Ang. omorga-
nisation av
folkbok-
föring:n.*

Genom en den 20 april 1945 dagtecknad proposition, nr 282, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för finansärenden,

dels lämnat riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående av föredragande departementschefen angivna huvudgrunder för en omorganisation av folkbokföringen;

dels föreslagit riksdagen att för budgetåret 1945/46 anvisa följande anslag, nämligen till

Folkbokföringen: Anläggningskostnader ett reservations-
anslag av kronor 1 800 000,

Folkbokföringen: Ersättningar för upprättande av präglingsunderlag ett
förslagsanslag av kronor 360 000,

Folkbokföringen: Viss tillfällig personal vid länsstyrelserna, m. m. ett för-
slagsanslag av kronor 1 350 000;

dels föreslagit riksdagen godkänna visst tillägg till personalförteckningen
för statistiska centralbyrån;

dels ock föreslagit riksdagen medgiva, att den i avlöningsstaten för statistis-
ka centralbyrån upptagna anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie per-
sonal finge för budgetåret 1945/46 överskridas med högst 66 000 kronor.

Första kammarens protokoll 1945. Nr 30.

Ang. omorganisation av folkbokföringen. (Forts.)

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått en i anledning av propositionen inom andra kammaren av herr *Kempe* m. fl. väckt motion, vari hemställts, att riksdagen måtte med avslag på propositionen besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en ny utredning angående omorganisation av folkbokföringen med syfte, att hela folkbokföringen skulle överflyttas till civila myndigheter.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet med stöd av vad däri anförts hemställt,

a) att riksdagen måtte under åberopande av vad utskottet anförts såsom yttrande angående de genom förevarande proposition framlagda huvudgrunderna för en omorganisation av folkbokföringen uttala

1) att registrering av rikets befolkning allttjämt skulle ske genom kyrkobokföring;

2) att i varje församling skulle jämte församlingsbok föras församlingsliggare med personakter och att kyrkoböckerna med undantag av församlingsliggaren och till församlingsbok förd fastighetslängd skulle vara bundna böcker, där ej Kungl. Maj:t för viss församling medgivit undantag;

3) att mantalsskrivningen skulle bibehållas som särskild förrättning;

4) att adressmaskinanläggningar skulle införas för folkbokföringen, att plåtar skulle upprättas för fastigheter, fysiska personer och åtminstone sådana juridiska personer som skulle upptagas i taxeringslängd, och att vid länsstyrelse skulle föras ett adressregister, bestående av avtryckskort;

5) att adressmaskinanläggningarna skulle förläggas till länsstyrelserna, att emellertid, där med hänsyn till förhållandena i viss stad synnerliga skäl därtill vore, Konungen skulle kunna med stadens medgivande förordna, att det tryckande registret, såvitt anginge staden, skulle föras hos mantalsskrivningsförrättaren därstädes och att plåtar för personer, vilka flyttade mellan länen, skulle utväxlas mellan länsstyrelserna;

6) att pastorsämbetena genom fortlöpande avisering skulle meddela länsbyråerna erforderliga uppgifter ur kyrkoböckerna och att den aviseringsskyldighet, som enligt gällande stadganden åvilade pastorsämbetena, i princip skulle överföras på länsbyråerna;

7) att statistiska centralbyrån i egenskap av riksbyrå för folkbokföringen skulle utöva den centrala ledningen av och tillsynen över folkbokföringen samt föra register bestående av personakter över obefintliga, utvandrare och avlidna;

8) samt att kostnaderna för reformens genomförande skulle fördelas mellan staten och kommunerna enligt av föredragande departementschefen angivna huvudgrunder;

b) att riksdagen måtte i anslutning härtill

1) förorda införande av ett system för lekmäns medverkan vid folkbokföringen genom roteombud eller på annat lämpligt sätt;

2) hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville taga under förnyat övervägande, huruvida tillsynen över kyrkobokföringen borde ankomma på domkapiteln eller länsstyrelserna, samt taga under övervägande frågan om inrättande på lämplig tidpunkt av ett sökregister bestående av avtryckskort över hela befolkningen; samt

3) såsom ett önskemål uttala, att de av kommittén föreslagna s. k. nummerregistren vid länsbyråerna upprättades så snart ske kunde;

c) att riksdagen måtte för budgetåret 1945/46 anvisa följande anslag, nämligen till

Ang. omorganisation av folkbokföringen. (Forts.)

Folkbokföringen: Anläggningskostnader ett reservations-
anslag av kronor 1 940 000,

Folkbokföringen: Ersättningar för upprättande av präg-
lingsunderlag ett förslagsanslag av » 360 000,

Folkbokföringen: Viss tillfällig personal vid länsstyrel-
serna, m. m. ett förslagsanslag av » 1 350 000;

d) att riksdagen måtte
dels godkänna visst tillägg till personalförteckningen för statistiska cen-
tralbyrån;

dels ock medgiva, att den i avlöningsstaten för statistiska centralbyrån upp-
tagna anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal finge för bud-
getåret 1945/46 överskridas med högst 66 000 kronor; samt

e) att motionen II: 600 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Linnér: Herr talman! Det särskilda utskottet har behandlat Kungl. Maj:ts proposition om den mycket viktiga omläggningen av folkbokföringen under den allmänna inställningen, att man skulle försöka att så snabbt som möjligt få denna reform genomförd. Man har därför behandlat propositionen med den allra största välvilja. Jag vill endast till utskottets utlåtande foga några anmärkningar, som avse att ge uttryck åt de bekymmer som jag känner inför genomförandet av reformen.

Det förhåller sig på det sättet, att det här gäller flera olika arbetsmoment, vilka samtliga måste effektueras mycket snabbt, för att reformen skall kunna genomföras inom förutsatt tid. Det första är maskinanskaffningen. Hur det går med den, därom torde ingen i denna stund kunna säga någonting bestämt. Denna maskinanskaffning avser framför allt de s. k. tryckande registren hos länsstyrelserna. I dessa tryckande register skola upprättas det viktigaste av den nya folkbokföringens underlag. Men dessa tryckande register vila på ett annat moment, det s. k. präglingensunderlaget, som skall upprättas av prästerna i de olika kyrkobokföringsdistrikten. Här ha vi en mycket osäker och ömtålig punkt, och under känslan av detta har statistiska centralbyrån, enligt vad som meddelats till det särskilda utskottet, tänkt sig att förlänga tiden för prästerskapets utskrivning av präglingensunderlagen. Och detta skulle ske på det sättet, att man skulle taga bort det tredje momentet, d. v. s. präglingensunderlagen skulle inte underkastas någon kontroll hos mantalsskrivningsför-
rättarna, häradskrivarna.

Jag tror att man även vid dessa två sista moment måste sätta stora fråge-
tecken.

Först och främst ha endast ett mycket litet fåtal av prästerna skrivmaski-
ner. Det är även mycket osäkert, huruvida den skrivhjälp, som de enligt pro-
positionen komma att få, kan utrustas med skrivmaskiner. Man måste därför
kanske räkna med längre tid än vad propositionen har gjort. Jag tror inte
heller, att denna tidsutsträckning kan köpas på det sättet, att man tar bort
kontrollen hos mantalsskrivningsförrättarna. Gör man det, kommer man endast
till det resultatet, att man måste anordna kontroll på ett annat ställe, nämligen
i länsstyrelserna, innan prägling kan äga rum. Det sämsta som skulle kunna
ske vid denna uppläggning är ju, såsom också statistiska centralbyrån har
framhållit, att präglingensunderlaget och själva uppläggandet av registren i
länsstyrelserna ifrån början bleve felaktiga. Det är därför — och det är det
som jag har velat framhålla — utomordentligt viktigt, att allt göres som kan
göras för att tillse, att upprättandet av präglingensunderlaget, d. v. s. utskriften
hos prästerna, sker så snabbt och säkert som möjligt. Detta kan enligt min upp-
fattning icke tillgå på annat sätt än att man inrättar en lokal övervakning. Jag

Ang. omorganisation av folkbokföringen. (Forts.)

uttalar här endast min egen uppfattning, men vill påpeka, att man måste inrätta en lokal övervakning genom länsstyrelserna, som följer leveranserna av präglingsunderlagen vecka för vecka och månad för månad.

Man har en annan nödfallsutväg för att komma fram till det önskade resultatet, d. v. s. att dessa register hos länsstyrelserna skola kunna läggas till grund för upprättande av debiteringslängder och debetsedlar hösten 1946. Man säger nämligen, att detta skulle kunna ske på grundval av präglingsunderlaget, d. v. s. manuskripten hos länsstyrelserna, och icke genom de tryckande registren. Detta omförmåles på s. 120 i utskottets utlåtande och betecknas såsom en nödfallsutväg, vilken endast med tvekan kan anbefallas. För min del vill jag säga, att det är en nödfallsutväg, som *icke* kan anbefallas. Jag tror, att en användning av den vägen skulle leda till så stora felaktigheter vid utskriften av de första grundläggande debetsedlarna, att man icke lämpligen bör gå den vägen.

Resultatet av detta, herr talman, är, att jag vill rikta en vädjan till herr finansministern att göra allt vad göras kan för att tillse, att de grundläggande momenten vid upprättandet av de första registren måtte utföras så snabbt och med så litet fel som det överhuvud taget är möjligt. Behövs det, får för detta ändamål anordnas särskild kontroll, även om det skulle kosta en del pengar.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Forslund: Herr talman! Endast en komplettering till föregående talares maning att allt måtte göras för att den föreslagna omläggningen av folkbokföringen skall bli klar i rätt tid!

Utskottet har sökt inhämta, hur planerna äro uppgjorda, och har därvid varit i förbindelse med statistiska centralbyrån. Med stöd av de uppgifter, som vi därvid erhållit, ha vi kommit till den uppfattningen, att vi, såsom här skett, mycket väl kunna tillstyrka reformen med den modifikation, som departementschefen gjort i det ursprungliga förslaget.

Jag skall inte förlänga debatten, utan vill endast understryka vad den föregående talaren har sagt i fråga om angelägenheten av att man — såsom även framhålles på s. 119 i utskottets utlåtande — söker åstadkomma en förutseende planläggning, god organisation och fast ledning och att alla möjligheter i dessa hänseenden väl tillvaratagas. Jag tror inte, att jag behöver tillägga något härutöver, utan ansluter mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr Wahlund: Herr talman! Då jag har varit ordförande i den kommitté, som utarbetat det föreliggande förslaget, må det tillåtas mig att uttrycka den största tillfredsställelse över den handlingskraft, som både herr finansministern och utskottet ha visat för att snabbt få denna reform genomförd.

Jag föranleddes att begära ordet av herr Linnér anförande. Det är alldeles sant, att metallarbetarkonflikten har kommit emellan och rubbat planerna. Redan i utredningen hade vi reserverat oss för möjligheten av en arbetskonflikt. Det lär emellertid finnas åtminstone en del präglingmaskiner inom landet, så att präglingen av personplåtarna i varje fall kan påbörjas. Det finns naturligtvis också andra möjligheter, om man vill välja en utländsk maskintyp. Det kan ju hända, att det i så fall kan bli fråga om skadestånd; jag vet inte, hur fasta de uppgjorda kontrakten äro. Jag känner mycket litet till denna sak, som helt har behandlats inom finansdepartementet. Jag tror dock, att frågan om anskaffandet av präglingmaskiner icke kommer att stå hindrande i vägen för förslagets snabba genomförande.

Jag vill även ta upp vad herr Linnér sade om möjligheten för prästerna att

Ang. omorganisation av folkbokföringen. (Forts.)

få fram präglingsunderlaget. Också därvidlag är jag mer optimistisk än herr Linnér. Vi ha noggrant undersökt denna sak inom folkbokföringskommittén. Vi ha tillkallat ett mycket stort antal präster, särskilt kunniga i kyrkobokföring, från olika delar av landet, och de ha enstämmigt uttalat, att det bör vara möjligt att framskaffa präglingsunderlaget inom den fastställa tidsramen.

Jag skall, herr talman, inte förlänga diskussionen, utan ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till anordnande av provisoriska lokaler för länsstyrelsernas folkbokföringsavdelningar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till de
allmänna
läroverken
m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 232 ävensom i punkterna 128—130 samt 132—134 under åttonde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition framlagda förslag samt med bifall till motionerna I: 322 och II: 501 ävensom med avslag å motionerna II: 384, II: 231, I: 81 och II: 159, I: 82 och II: 262 samt I: 156 och II: 404, fatta beslut på sätt under 21 särskilda, med 1—21 betecknade punkter angivits;

B. att motionerna I: 332 samt I: 30 och II: 86 måtte anses besvarade med vad utskottet förut i utlåtandet anförde.

I propositionen nr 232 hade Kungl. Maj:t under punkterna 1 och 2 föreslagit riksdagen att

1. besluta, att samrealskolan i Sollefteå skulle från och med budgetåret 1945/46 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, successivt utbyggas till högre allmänt läroverk, omfattande, förutom nu befintlig realskollinje, en 4-årig latin- och en 3-årig reallinje, under förutsättning att nämnda stad åtog sig att ej mindre tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande konstant ersättning samt bostad åt erforderlig vaktmästarpersonal än även bevilja ett engångsanslag av minst 5 000 kronor till komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket;

2. besluta följande ändringar i gymnasieorganisationen att genomföras successivt från och med budgetåret 1945/46, nämligen dels upprättande av en 4-årig reallinje i stället för en av de befintliga 3-åriga vid vart och ett av de högre allmänna läroverken i Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg, högre allmänna läroverken i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, dels ock upprättande av en 3-årig reallinje i stället för en av de befintliga 4-åriga vid katedralskolan i Lund och högre allmänna läroverket i Motala; skolorna för ifrågakvarande organisationsändringar gälla, att vederbörande kommuner åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för respektive läroverk erforderlig vaktmästarpersonal.

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

I motionen I: 322, av herrar *Oscar Olsson* och *S. G. W. Wahlund*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att de provisoriska besluten om maximeringen av elevantalet i realskolans högsta klass till 35 elever och avskaffande av rätten till uppdelning av vissa klasser skulle upphävas från läsåret 1945/46, samt att för möjliggörande härav ett belopp av 700 000 kronor måtte ställas till Kungl. Maj:ts förfogande.

Utskottet hade under punkten A 2 hemställt, att riksdagen måtte besluta upprättande successivt från och med budgetåret 1945/46 av en 3-årig reallinje i stället för en av de befintliga 4-åriga vid katedralskolan i Lund och högre allmänna läroverket i Motala; skolande för ifrågavarande organisationsändringar gälla, att vederbörande kommuner åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för respektive läroverk erforderlig vaktmästarpersonal.

I motiveringen hade utskottet under rubriken »I. Organisatoriska förändringar. 2. Utbyte av gymnasielinjer vid vissa läroverk.» anfört:

»Utskottet har icke funnit något att erinra mot det av departementschefen framlagda förslaget, att en 3-årig realgymnasielinje i stället för en av de 4-åriga upprättas vid katedralskolan i Lund och vid högre allmänna läroverket i Motala.

Vad åter beträffar de av departementschefen i övrigt förordade organisationsändringarna kan utskottet för sin del icke finna annat, än att det föreslagna utbytet av 3-åriga realgymnasielinjer mot 4-åriga vid icke mindre än fjorton läroverk måste innebära ett föregripande av skolutredningens inom en nära framtid väntade förslag till gymnasiets organisation. Med hänsyn härtill ställer utskottet sig avvisande till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt. Med anledning av detta ställningstagande från utskottets sida bör anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal vid de allmänna läroverken ökas med ett belopp av i runt tal 11 000 kronor.»

Under rubriken »III. Anslagsberäkningar. 1. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar. a) Besparingsåtgärder» hade utskottet yttrat bland annat följande:

»Från och med budgetåret 1940/41 gäller i besparingssyfte, att det högsta tillåtna lärjungeantalet i realskolans högsta klass är 35 mot förut 30 varjämte föreskrivits, att uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i modersmålet, tyska, engelska och franska i realskolan icke må äga rum, om särskilda kostnader för statsverket därav föranledas. Såsom i motionen I: 332 erinrats framhöll 1944 års riksdag vikten av att dessa restriktioner icke upprätthölles längre än de statsfinansiella förhållandena oundgängligen krävde. Riksdagen förutsatte därför, att Kungl. Maj:t så snart som möjligt för riksdagen framlade förslag om avveckling av ifrågavarande provisoriska besparingsåtgärder.

Kungl. Maj:t har icke funnit sig böra för nästa budgetår förorda ett upphävande av ifrågavarande restriktioner. Utskottet, som starkt vill understryka det av fjolårets riksdag i ämnet gjorda uttalandet, förutsätter att förslag till dessa besparingsåtgärders slopande liksom även upphävandet av restriktionerna med avseende å uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i språk komma att föreläggas nästkommande års riksdag. Med vad sålunda anförts torde omförmälda motion I: 332 få anses besvarad.»

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Carlström*, *Staxäng*, *Sefve* och *Hoppe*, vilka ansett, utom annat,

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

dels att utskottets yttrande under rubriken »2. Utbyte av gymnasielinjer vid vissa läroverk.» bort hava följande lydelse:

»I likhet med departementschefen har utskottet funnit de föreslagna organisationsändringarna vid omförmälda läroverk väl motiverade och ägnade att för dessa läroverks del medföra vissa pedagogiska fördelar samtidigt som härigenom möjligheter beredas ungdomen att vid övergång till gymnasiet välja mellan olika linjer. Utskottet vill även framhålla, att dessa förändringar enligt utskottets mening icke synas vara av den art, att ett genomförande av desamma kan anses föregripa de förslag till gymnasiets blivande organisation, som skolutredningen väntas komma att framlägga. Utskottet tillstyrker alltså bifall till Kungl. Maj:ts nu ifrågavarande förslag.»

dels att utskottets yttrande under rubriken »III. Anslagsberäkningar. 1. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar. a) Besparingsåtgärder.» bort hava följande lydelse:

»Utskottet biträder — — — provisoriska besparingsåtgärder.

Kungl. Maj:t har icke funnit sig böra för nästa budgetår förorda ett upphävande av ifrågavarande restriktioner. Enligt utskottets mening äro de pedagogiska olägenheterna av det höga lärjungeantalet i realskolans avslutningsklass så betydande, att utskottet i anledning av motionen I: 332 anser sig böra tillstyrka, att från och med budgetåret 1945/46 lärjungemaximum i realskolans högsta klass vid de allmänna läroverken ånyo fastställas till 30. Samma skäl tala för en motsvarande sänkning av maximiantalet i högsta klassen i de kommunala mellanskolorna och praktiska mellanskolorna. För de kommunala flickskolornas del synas med hänsyn till att avgången från dessa skolor icke äger rum genom avläggande av realexamen icke samma skäl föreligga för en omedelbar återgång till de före budgetåret 1940/41 gällande förhållandena. Beträffande sloandet av besparingsåtgärderna i nu förevarande avseende för sistnämnda skolors vidkommande ävensom i fråga om upphävandet av nuvarande restriktioner för uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i språk förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t för nästa års riksdag framlägger förslag i ämnet. Med hänsyn till den ståndpunkt utskottet sålunda intagit torde dels de i avlöningsstaten för de allmänna läroverken upptagna anslagsposterna till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal och till rörligt tillägg böra ökas med respektive 140 000 kronor och 21 000 kronor, dels anslaget till bidrag till kommunala mellanskolor böra ökas med 20 000 kronor, dels ock anslaget till bidrag till praktiska mellanskolor böra höjas med 22 000 kronor.»

dels ock att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 332 samt med bifall till motionerna I: 322 och II: 501 ävensom med avslag å motionerna II: 384, II: 231, I: 81 och II: 159, I: 82 och II: 262 samt I: 156 och II: 404, fatta beslut på sätt i reservationen under 21 särskilda punkter närmare angivits:

B. att motionerna I: 30 och II: 86 måtte anses besvarade med vad utskottet förut anfört:

2) av herrar *Mannerskantz*, *Gustav Emil Andersson*, *Onsjö*, *Roman* i *Kieryd* och *Johansson* i *Mysinge*, vilka ansett, utom annat,

dels att utskottets yttrande under rubriken »2. Utbyte av gymnasielinjer vid vissa läroverk.» bort hava den lydelse, som angivits i den under 1) av herrar *Johan Bernhard Johansson* m. fl. avgivna reservationen:

dels ock att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 322 och II: 501 ävensom med avslag å motionerna

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

II: 384, II: 231, I: 81 och II: 159, I: 82 och II: 262 samt I: 156 och II: 404. fatta beslut på sätt reservationen under 21 särskilda punkter visade;

B. att motionerna — — — förut anförts;

3) av herrar *Oscar Olsson, Gillström, Emil Petersson, Johan Eric Ericson* och *Wallentheim*, vilka ansett, utom annat,

dels att utskottets yttrande under rubriken »III. Anslagsberäkningar. 1. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar. a) Besparingsåtgärder.» bort hava den lydelse, som angivits i den under 1) av herrar *Johan Bernhard Johansson* m. fl. avgivna reservationen;

dels ock att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 332 samt med bifall till motionerna I: 322 och II: 501 ävensom med avslag å motionerna II: 384, II: 231, I: 81 och II: 159, I: 82 och II: 262 samt I: 82 och II: 404, besluta på sätt i denna reservation under 21 särskilda punkter angivits;

B. att motionerna I: 30 och II: 86 måtte anses besvarade med vad utskottet förut anförts.

I den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. avgivna reservationen hade under punkten A. 2 hemställts, att riksdagen måtte besluta följande ändringar i gymnasiorganisationen att genomföras successivt från och med budgetåret 1945/46, nämligen dels upprättande av en 4-årig reallinje i stället för en av de befintliga 3-åriga vid vart och ett av de högre allmänna läroverken i Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg, högre allmänna läroverken i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, dels ock upprättande av en 3-årig reallinje i stället för en av de befintliga 4-åriga vid katedralskolan i Lund och högre allmänna läroverket i Motala; skolorna för ifrågavarande organisationsändringar gälla, att vederbörande kommuner åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för respektive läroverk erforderlig vaktmästarpersonal.

Enahanda hemställan hade gjorts i punkten A. 2 av den av herr *Manner-skantz* m. fl. anförda reservationen.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag ber att få säga några ord i anledning av reservationen nr 1), som i själva verket i sig även innehåller reservationen nr 3). Jag står inte antecknad som reservant, men det beror endast på att jag var förhindrad att närvara vid utskottets plenum. Jag har på avdelningen deltagit i behandlingen av frågan.

Såsom kammaren torde observera, innehåller den första reservationen två delar. Den senare delen är, såsom jag redan har nämnt, till sitt innehåll identisk med reservationen nr 3) på s. 58. Jag skall därför behandla dessa två delar var för sig.

Den första delen av reservationen gäller den punkt i utlåtandet, som beröres på s. 12, och har att göra med ett förslag av skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t om omvandling av vissa gymnasielinjer i fråga om deras längd. Skolöverstyrelsen har framlagt ett förslag som innebär, å ena sidan, att på ett par platser, där det finns dubbla 4-åriga gymnasielinjer men ingen 3-årig, skall inrättas en 3-årig gymnasielinje i stället för den ena 4-åriga, å andra sidan att på ett antal andra platser, där det finns dubbla 3-åriga linjer, omvänt skall inrättas en 4-årig linje i stället för den ena av de 3-åriga. Detta innebär endast en önskan att bereda möjlighet för eleverna i de olika städerna att välja mellan den 4-åriga gymnasielinjen och den 3-åriga. Det betyder icke

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

något missgynnande av de elever, som behöva gå den 3-åriga linjen, eftersom det visat sig, att i de fall, där vi redan ha två 3-åriga linjer, skulle — såsom det heter i propositionen — flertalet av eleverna välja den 4-åriga, då de redan bo i staden.

Jag ber även att få säga några ord om bakgrunden till att vi ha 3-åriga och 4-åriga gymnasielinjer. I denna uppdelning ligger icke något annat än en rent praktisk önskan, att elever, som icke bo i läroverksstaden, utan på annan ort, där de kunna avlägga realexamen, skola kunna bo kvar ett år till i sin hemort och där avlägga realexamen och således inte behöva kosta på sig att ett år tidigare resa till läroverksstad. Sedan skola de då i den stad, där det finns gymnasium, kunna komma fram till studentexamen på tre år.

Den 4-åriga gymnasielinjen innebär den pedagogiska fördelen, att man kan inrikta arbetet, särskilt i sådana ämnen som latin på latinlinjen och matematik på reallinjen, ända från det första gymnasieåret på de kurser, som skola inhämtas. Det säger sig självt, att det är lättare att inhämta latingymnasiets latinkurs och realgymnasiets matematikkurs på fyra än på tre år. Någon *pedagogisk* fördel innebär det 3-åriga gymnasiet icke. Det kan inte bestridas, att det betyder en starkare forcering av studierna. Men det innebär, som sagt, en praktisk organisatorisk fördel för dem, som efter avslutad realskola på annan ort vilja övergå till gymnasiet.

I förbigående vill jag nämna, att utskottsmajoriteten i själva verket vid voteringen var betydligt mindre än vad som här framgår. Det var endast en röst som skilde vid voteringen i utskottets plenum.

Jag ger majoriteten rätt däri, att det är något överraskande, att skolöverstyrelsen har funnit sig på en gång böra framlägga hela detta antal ändringar, och att man har velat göra det så kort tid innan man väntar ett förslag från skolutredningen beträffande gymnasiernas organisation. Tidigare ha från olika läroverk inkommit önskemål om ändringar av denna art, så att man i stället för två gymnasielinjer av samma slag vid ett och samma läroverk skulle få två olika för att därigenom ge eleverna större möjlighet att välja vilken linje de vilja gå. Skolöverstyrelsen har dock icke ansett sig böra bifalla dessa enskilda framställningar. Den har så att säga samlat dem på hög. Nu säger skolöverstyrelsen plötsligt, att även om skolutredningens förslag om gymnasierna kan komma rätt snart, torde det dock dröja länge, innan det hinner praktiskt genomföras, varför man redan nu bör kunna göra denna ändring i avvaktan på skolutredningens förslag. Jag erkänner att jag inte riktigt förstår detta resonemang. För mig hade det tett sig naturligare, om man från fall till fall, där fullgod motivering förebragts, hade gjort önskade ändringar. När skolöverstyrelsen nu förklarar, att den har framlagt dessa förslag »i ett större sammanhang», är uttrycket en smula missvisande. Det betyder ju bara, att man har framlagt hela samlingen av önskemål, således fjorton av det ena slaget och två av det andra.

En annan fråga är dock, om detta förslag bör betraktas såsom ett föregripande av de beslut, som statsmakterna en gång kunna komma att fatta angående vår gymnasieorganisation. Jag har inte den uppfattningen. Ändringar av detta slag, d. v. s. att man i vissa fall ändrar en avslutande realskoleklass till en första gymnasiering eller tvärtom, äro nämligen synnerligen lätt genomförbara. Dyliga ändringar kräva föga teknisk ansträngning, och kostnadsskillnaderna äro inte heller stora. Beträffande kostnaderna förhåller det sig för övrigt så, att den av Kungl. Maj:t föreslagna ändringen medför en kostnadsminskning för statsverket. Man sparar till att börja med 10 000 kronor och under de följande åren 22 500 kronor. Skall man följa de traditionella statsutskottssynpunkterna och ta det som är billigast, har Kungl. Maj:ts förslag givetvis i så

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
måtto en särskild styrka. Om man i framtiden inte skulle vilja ha det på det nu föreslagna sättet — vi ha ju för övrigt ingen klarhet om hur framtidens gymnasium kommer att se ut — utan i ett eller annat fall skulle vilja ändra tillbaka till den gamla ordningen, går detta synnerligen lätt för sig. Det är därför oriktigt att här tala om ett riskabelt föregripande av en framtida gymnasie-reform.

Dessutom förefaller det underligt, att den grupp inom utskottet, som nätt och jämnt har blivit majoritet, ansett sig kunna gå med på vissa av dessa ändringar men inte på de andra. Man har bifallit förslagen beträffande Lunds katedralskola och Motala läroverk, där det gäller att ändra en 4-årig gymnasielinje till en 3-årig, medan man däremot har vägrat att tillstyrka de förslag, som innebära ändring från 3-årig linje till 4-årig, när det föreligger två 3-åriga linjer. Skall man överhuvud taget tala om ett föregripande av en framtida gymnasie-reform och anse att man på den grunden icke bör göra något nu, borde man helt och hållet ha avvisat Kungl. Maj:ts förslag.

På detta kommer väl att svaras, att det har anförts så övertygande skäl beträffande Lunds katedralskola och Motala läroverk, att man inte har velat motsätta sig de framförda önskemålen för dessa skolors vidkommande. Men ingen torde kunna förneka, att övertygande skäl ha kunnat anföras även i andra fall för en ändring i motsatt riktning.

Jag har mig bekant, att man har velat tillägga denna fråga en s. k. skolpolitisk innebörd, vilket för mig är synnerligen förvånande. Det 4-åriga gymnasiet kan nämligen anknytas lika bra till den 4-åriga realskoletypen som till den 5-åriga. I båda fallen övergå eleverna till gymnasiet från den näst sista klassen. Den ena sortens gymnasielinje förutsätter alltså på intet sätt den ena eller andra sortens realskolelinje. Förhållandet mellan 4-åriga och 5-åriga realskolelinjer anses ju, som vi veta, vara ett brännande skolpolitiskt spörsmål, men något organisatoriskt sammanhang med denna fråga föreligger inte här. Det är visserligen så, att många av de realskolor, från vilka eleverna komma till 3-åriga gymnasielinjer, äro 4-åriga. Men de kunna precis lika gärna vara 5-åriga. Det finns absolut ingenting som hindrar detta. Jag kan därför inte förstå, att man här har vädrat några lömska skolpolitiska anslag. För min del betraktar jag det hela såsom en rent praktisk lämplighetsfråga. Jag har redan sagt, att man kan känna sig överraskad över att skolöverstyrelsen nu har kommit med hela denna hög av ändringsförslag på en enda gång, och jag tycker inte att det är den bästa utvägen. Såsom emellertid frågan nu ligger till, har jag för min del inte kunnat finna några rimliga skäl att motsätta mig den kungl. propositionen. Jag har inte kunnat instämma i det resonemang, som har förts i utskottsmajoritetens yttrande, där man har gjort en klyvning av frågorna och förordat den ena delen men avstyrkt den andra.

Jag vill alltså på dessa grunder, herr talman, yrka bifall till reservationen nr 1 i den nu berörda punkten.

Jag är ävenledes beredd att yrka bifall till denna reservation i dess andra punkt. Denna rör en helt annan sak, nämligen önskemålet att inte behöva arbeta med så många elever i vissa klassavdelningar i realskolan. Det gäller för närvarande realskolans avgångsklass, i fråga om vilken man önskar gå tillbaka till det tidigare fastställda antalet 30 i stället för det nuvarande antalet 35 elever. Detsamma gäller även de kommunala mellanskolorna och praktiska mellanskolorna, vilka också omfattas av förslaget. Man kan uppställa frågan, huruvida det inte bör vara på samma sätt i fråga om de kommunala flickskolorna, men där har man ju inte någon slutexamen motsvarande realexamen. Därför är detta önskemål i deras fall inte så trängande.

Men det finns ytterligare en kategori, för vilken det tidigare medgivits en

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

uppdelning i smärre klassavdelningar, nämligen de klasser i realskolan, där man börjar med ett nytt språk. Var och en, som har någon kännedom om förutsättningarna för inlärande av ett nytt språk i en skolklass, förstår, att en sådan uppdelning, varigenom man får ett mindre antal elever, är synnerligen behövlig för att kunna åstadkomma en mera individuell undervisning.

Nu ha emellertid reservanterna inskränkt sig till att beträffande realskolans högsta klass föreslå en återgång till det mindre elevantalet redan nästa budgetår. När det gäller de klasser i realskolan, där man börjar med ett nytt språk, förutsätta reservanterna, att Kungl. Maj:t för nästa års riksdag skall framlägga förslag i ämnet. Detta beror väsentligen på att man i utskottet varit medveten om att det stöter på avgörande, rent tekniska hinder att genomföra en sådan ändring redan i år.

Jag ber att varmt få förorda detta förslag, som skulle återställa det synnerligen välmotiverade förhållande, som rådde under några år, innan den nuvarande kristiden bröt in. Den kostnad, som förslaget medför, är inte heller alltför överväldigande.

Jag vill med dessa ord yrka bifall även till den senare delen av reservationen nr 1, vilket samtidigt innebär bifall till reservationen nr 3.

Häri instämde herr *Johansson, Johan Bernhard*.

Herr *Olsson, Oscar*: Herr talman! Jag ber också att få instämma mycket varmt med herr Pauli i det avsnitt av hans yttrande, som gällde sista delen av reservationen nr 1, som sammanfaller med reservationen nr 3.

Jag är naturligtvis inte riktigt glad över att reservanterna inte ha velat gå längre. Min motion gällde ju hela det område, som reservanterna ha uttalat sig om. Ett bifall till motionen skulle kosta 700 000 kronor, och även jag förstår, att även om man är synnerligen välvilligt inställd till en motion av denna art, är det litet svårt att med hänsyn till kostnaderna vinna allmän anslutning därtill. Ehuru med sorg i hjärtat fick jag därför i utskottet gå med på att begränsa mina önskemål, varigenom kostnaderna nedbringades med inmot 500 000 kronor till 203 000 kronor. Jag har kunnat gå med på prutningen, ty förslaget innebär en avsevärd förbättring när det gäller examensklasserna.

Jag kommer härefter in på mitt ståndpunktstagande till det spörsmål, som beröres i första delen av reservationen nr 1. I det fallet står jag på utskottets linje och således i motsättning till den kungl. propositionen. Jag är inte glad över att här få skenet mot mig att på något sätt vara sur gentemot den kungl. propositionen, ty det är jag inte. Den kungl. propositionen innebär en stor reform, som är alldeles för litet observerad. Jag vill understryka det, innan jag övergår till min opposition. Här har äntligen på departementschefens förslag införts slöjd såsom ett obligatoriskt ämne i läroverken. Jag är angelägen om att den saken inte alldeles förbises i den här debatten, som kanske blir litet hårdhänt på den punkt, som herr Pauli först var inne på.

Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att herr Pauli både i mitten och i slutet av sitt anförande och således upprepade gånger inte kunde underlåta att säga, att han fann det överraskande eller konstigt, att skolöverstyrelsen hade gått fram på det sätt som den har gjort i detta fall. På s. 9 i statsutskottets utlåtande kommer konstigheten i en mycket gräll belysning. Först framhåller skolöverstyrelsen, att det under senare år inkommit framställningar från vissa högre läroverk om utbyte av gymnasielinjer. Överstyrelsen har då varit av den uppfattningen, »att de ifrågasatta organisationsändringarna icke borde vidtagas isolerat vid enstaka läroverk utan i samband med den allmänna översyn av gymnasiets organisation, som inginge i 1940 års

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
skolutrednings uppgifter». Nu har skolutredningen angivit, att den är färdig i rapport, och då säger skolöverstyrelsen: »Ja, då vika vi från vår gamla ståndpunkt. Nu när utredningen snart är färdig, behöva vi inte bry oss om att vänta.» Man gör visserligen en liten reservation och framhåller, att skolutredningen inte lika snabbt blir färdig med gymnasieorganisationen som med det övriga, men jag får säga, att det är en något klen betäckning för den ändrade ståndpunkten. Vidare säger skolöverstyrelsen som en annan ursäkt, att mindre genomgripande förändringar icke på något sätt kunde anses föregripa förslaget till gymnasiet blivande organisation. Veta herrarna vid hur stor del av våra gymnasier förändringarna skulle vidtagas? Vid mer än 20 procent av samtliga gymnasier! Man kan kalla det »mindre genomgripande förändringar», grudbevars — det beror på anspråken. Jag tycker inte att det är fråga om mindre genomgripande förändringar. Det skall bli roligt att se, vad herrarna tycka, när vi komma till voteringen.

Departementschefen har inte brytt sig så mycket om att gå in på dessa saker, men det är av intresse att se vad han säger. Det återfinnes på s. 11 i utlåtandet. Han tycker liksom skolöverstyrelsen att det är bra, att ökade möjligheter beredas ungdomen att vid övergång till gymnasiet få välja mellan olika linjer. Han är ense med skolöverstyrelsen, att ett genomförande av förslaget inte kommer att föregripa 1940 års skolutrednings blivande förslag. Därefter säger han: »Som utredningen själv i under hand inhämtat yttrande framhållit» — man väntar sig, att skolutredningen framhållit, att den sett på förslaget och gått med på det, men av fortsättningen framgår, att så ej är fallet — »torde nämligen ett genomförande av en eventuellt ny organisation kräva lång tid, och det vore förvisso icke tillfredsställande, om man av hänsyn till det pågående utredningsarbetet skulle anse sig förhindrad att vidtaga de förbättringar inom den nuvarande organisationens ram, som utan genomgripande åtgärder kunna genomföras.» Det är detta allmänna uttalande utredningen har gjort, men det har inte skett i detta sammanhang, ty skolutredningen har inte fått yttra sig om förslaget. Hur vet jag det? Jo, jag har gått till handlingarna och sett efter på skolöverstyrelsens promemoria till inlagan till Kungl. Maj:t. Denna promemoria kallar skolöverstyrelsen »Skolöverstyrelsens förslag till ändring av gymnasieorganisationen». Just »ändring av gymnasieorganisationen»! När promemorian inlämnades, var skolöverstyrelsen således på det det klara med den saken. Men hur kan jag säga, att skolutredningen inte är hörd? Jo, det finns fyra punkter i denna promemoria, varav punkt 3 lyder: »Sandberg i skolutredningen intet att erinra.» Såvitt jag förstår, tyder det på att man inte låtit skolutredningen yttra sig. Det visste jag emellertid förut, ty jag vet, att den ena linjen i skolutredningen känt sig högst överraskad av den här saken och på det bestämdaste opponerat mot den. Oppositionen har kommit till uttryck i ett denna hälft av skolutredningen så närstående organ som Svensk lärartidning. Därför visste jag redan på förhand, att skolutredningen inte yttrat sig över förslaget, och jag endast fick detta bekräftat av den promemoria, som jag letade fram.

Detta uttalande från herr Sandberg i skolutredningen är den enda remiss, som har förekommit i fråga om denna ändring i gymnasieorganisationen. Punkt 4 i promemorian lyder nämligen: »Någon remiss synes ej erforderlig, då inga kostnadsökningar uppstå.» Att det är en gymnasieorganisationsförändring, har inte förnekats. Remiss anses dock obehövlig, då inga kostnadsökningar uppstå! Det är väl ändå inte bara kostnadsökningar och kostnadsminskningar, det är fråga om, i synnerhet när det rör sig om så små summor som det här gäller. Det är väl inte det som är huvudsaken, när det gäller denna vidlyftiga organisation.

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Det hela är, som herr Pauli sade, ganska konstigt. Naturligtvis är det inte skolöverstyrelsen i dess helhet som står för denna framställning. Det tog jag för säkerhets skull också reda på i akten. Det är bara läroverksavdelningen, som har varit med vid behandlingen av frågan. Men det är ganska naturligt, då departementschefen anser, att den inte kan betraktas som en stor fråga, trots att över 20 procent av gymnasierna komma att beröras av den. Det är således den bakgrund, som herr Pauli ansåg sig inte kunna underlåta att känna sig förvånad över, när han tillstyrkte propositionen.

Herr Pauli anmärkte emellertid, att vi inte hade varit konsekventa, enär vi inte hade avstyrkt ändringarna i organisationen för gymnasierna i Lund och Motala. Men på den punkten äro vi helt överens med skolutredningen. Den har i annat sammanhang gjort ett uttalande, att vi inte skola underlåta att vidtaga enstaka lokala förändringar av ringa omfattning, när det kan anföras speciella skäl därför. Det underlät inte statsutskottet att göra föregående år heller. Det är helt naturligt, men statsutskottet har inte kunnat finna, att det i detta fall är fråga om sådana enstaka lokala förhållanden, som kunna beaktas, eftersom det gäller 14 gymnasier.

Det är således helt och hållet de allmänna pedagogiska hänsynen, det här är fråga om. I det avseendet har man det starka skälet, att alla lärare äro överens om att de pedagogiska skälen tala till förmån för att så många elever som möjligt få gå i 4-årigt gymnasium i stället för 3-årigt, ty i 4-årigt gymnasium ha de lättare att direkt inrikta sig på målet för gymnasieundervisningen, nämligen studentexamen. Skälet verkar mycket starkt, men det synes kanske litet starkare än det är. Alldeles samma skäl ha från läroverkslärarhåll jämt och ständigt framhållits för att visa den 5-åriga realskolans överlägsenhet över den 4-åriga. Alla läroverkslärare äro eniga på den punkten också. Men hur ligger saken till i verkligheten? Det förhåller sig i själva verket på det sättet, att den bästa skolan har det sämsta undervisningsresultatet. Man kan inte vid alla tillfällen rätta sig efter den professionella allmänna uppfattningen. Det har ju skrivits lärda, för att inte säga spetsfundiga avhandlingar för att förklara, varför den bästa realskolan åstadkommer de sämsta resultaten, men jag tror inte att de på något sätt äro överbevisande för den, som tittar närmare på dem. Jag vet inte, om eller i vad mån undersökningar ha gjorts beträffande resultaten vid de 3- och 4-åriga gymnasierna, men jag har alltid hört, att det 3-åriga gymnasiet betraktats såsom en mycket god skola, ehuru den av lärare och elever anses tyngre än det 4-åriga gymnasiet. Under alla förhållanden är den saken av mindre betydelse då det gäller denna fråga.

Jag skall gärna gå in på herr Paulis uttalande, att frågan har gjorts till en skolpolitisk fråga i visst hänseende. När det gäller ett föregripande av skolutredningens förslag är det viktigt att avgöra, om vi skola bereda oss på en bättre skola eller en sämre skola, i detta fall för en längre skola eller en kortare skola. I de framstötter, som gjorts i år på olika håll, har det varit tal om den längre gymnasielinjen eller den längre realskolelinjen. Det är nämligen inte bara från skolöverstyrelsen, som det har gjorts framstötter för de längre linjerna. I fråga om realskolan har det skett även från ecklesiastikdepartementet. Jag har från en drätselkammarledamot i Lidingö fått ett papper, vari omtalas, att stadsfullmäktige i anledning av en motion år 1939 hemställde hos Kungl. Maj:t att få en 5-årig realskolelinje. Det kunde skolöverstyrelsen och departementet inte göra något åt. Det ansågs, att man borde vänta, tills skolutredningen var klar. I december 1943 väcktes det åter en motion med begäran, att stadsfullmäktige måtte göra förnyad framställning till Kungl. Maj:t. Härefter står följande att läsa i papperet: »Att saken tagits upp på nytt beror på vissa upplysningar, som under hand erhållits från eckle-

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)
siastikdepartementet. Det har sålunda meddelats, att departementschefen — givetvis inte den nuvarande — »är hågad att nu taga upp saken. Att skolutredningen icke är avslutad skulle icke utgöra något hinder mot att vid Lidingö läroverk inrättades 5-årig realskolelinje, en åtgärd som i ecklesiastikdepartementet icke ansågs såsom en större sak. En förutsättning för att departementschefen skulle taga upp saken nu vore emellertid, att Lidingö stad gjorde en ny framställning. Denna finge icke vara så allmän som den förra utan måste sluta med en direkt begäran om 5-årig realskola». Stadsfullmäktige i Lidingö nappade den gången inte på kroken utan avslog motionen.

Här ha vi alltså en direkt inbjudan från den föregående departementschefen, som också är skolutredningens ordförande, att gå fram för den av läroverkslärarna gynnade realskolelinjen. Här i dag ha vi en inbjudan från skolöverstyrelsen, som visst inte skickats ut enbart till de läroverk, som förut någon gång anhållit att få en sådan linje, utan till 14 läroverk, som skolöverstyrelsen ansåg lämpligen borde ha båda linjerna.

Jag tror att om de, som följt med denna redogörelse, nu tänka på den, äro de inte alls förvånade över herr Paulis förvåning över tillvägagångssättet. Statsutskottets majoritet ansåg också att det var en mycket konstig historia att när en utredning höll på att avslutas, då lägga fram ett förslag, som har så stor betydelse för hela gymnasieorganisationen. Det är ju, som också herr Pauli sade, faktiskt på det sättet, att vi inte veta, hur det nya gymnasiet kommer att se ut. Vi veta inte, om det skall bli 4-årigt eller 3-årigt eller kanske rent av 2-årigt. Men här inbjudas vi att lägga om 14 3-åriga gymnasier till 4-åriga så sent, skulle jag tro, som året innan skolutredningen ligger klar. Jag har inte varit med om att riksdagen förut ansett sig kunna gå sådana vägar.

Nu har det sagts av herr Pauli och kommer väl även att sägas av departementschefen — han har för resten redan sagt det i propositionen — att det inte är någon konst att ändra på saken; skall man övergå till en kortare gymnasietid, kan det gå lika lätt som man går in för en gymnasieorganisation med ett fjärde läsår. Det låter säga sig, och det kan också tänkas, att det är på det sättet, men jag anser inte att det är ett tillräckligt starkt skäl för att förorda denna omorganisation. Kungl. Maj:t borde först ha grundligt utrett saken, innan förslag lades fram, så att inte vi, som varit rädda för förslaget, och det är majoriteten i statsutskottet, behövt vara rädda längre.

Rent pedagogiskt vill jag endast fästa uppmärksamheten på en besynnerlig sak, nämligen att de, som reserverat sig, ha känt den allra största betänksamhet mot att locka folk in på vägen mot studentexamen. Vid 14 gymnasier vill man locka dem dit ett år tidigare än förut. Det är åtminstone inte ett sätt att bromsa upp intresset för att komma fram till studentexamen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Andrén**: Herr talman! Jag ber först och främst att tacksamt få inkassera det erkännande, som herr Oscar Olsson givit denna proposition, då han sade, att den i vissa avseenden betyder en väsentlig reform. Jag behöver inte här gå in på i vilka stycken denna proposition har den betydelsen. Herr Oscar Olsson är ju en mästare i den pedagogiska förenklingens konst, och jag kan väl förstå, att han vill driva denna konst även när det gäller pedagogiska frågor. Ibland förefaller det mig emellertid, som om han drev denna konst något litet för långt. Jag skall därför be att få taga upp några av hans argument till närmare analys.

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

Herr Oscar Olssons huvudskäl mot det nu föreliggande förslaget var ju, att det skulle innebära ett föregripande av den kommande skolutredningen. Jag får säga, att det är ett överraskande konservativt argument. Är det verkligen herr Oscar Olssons mening, att riksdagen varje gång en stor utredning sitter och arbetar, inte skall få lov att göra någonting för att bota de olägenheter som äro förenade med den bestående organisationen? Jag tror, att om man faller offer för ett sådant argument, befordrar man på många områden ett stillastående, som inte kan vara önskvärt. Jag vill också framhålla, att den gamla och jag vill säga den stora riksdagstraditionen är ju att arbeta på de partiella reformernas väg, att laga efter lägligheten och omständigheterna, att se till var skon klämmer i varje särskilt fall och försöka bota de brister, man i varje särskild situation kan upptäcka. Det är ingenting annat än detta som propositionen har gjort på denna punkt.

Jag vill dessutom framhålla, att utskottet inte har varit så särskilt konsekvent när det gällt att tillämpa principen att undvika föregripanden. När sålunda Kungl. Maj:t av objektiva skäl på ett par punkter föreslår en övergång från 4-årigt till 3-årigt gymnasium, anser inte statsutskottet att man föregriper en kommande utredning, utan då följer utskottet Kungl. Maj:t. Men när Kungl. Maj:t föreslår, att man skall gå den motsatta vägen, blir det genast ett föregripande, som anses förkastligt.

Vad innebär detta s. k. föregripande i detta fall? Först och främst vill jag framhålla, att det finns få saker, när det gäller skolorganisationen, som äro så lätta att ändra som en övergång från ett 4-årigt till 3-årigt eller från 3-årigt till 4-årigt gymnasium. Det går utan svårigheter och utan några stora kostnader. Som herr Pauli framhållit, blir det rent av en besparing varje gång man kan övergå från 3-årigt till 4-årigt gymnasium. På denna punkt tror jag därför att den föreliggande propositionen inte bara har starka pedagogiska skäl, utan också goda statsfinansiella skäl för sitt förslag.

Vad betyder i realiteten den reform, som här föreslås? Herr Oscar Olsson ansåg att när det gällde rent lokala organisatoriska förändringar skulle man kunna gå med på dem, om de voro objektivt motiverade. I detta fall gäller det ingenting annat än en rad lokala organisatoriska förändringar, som var och en tagen för sig är starkt motiverad. Jag vill framhålla, att vid läroverken i Kalmar och Kristinehamn kommer man kanhända beträffande det 4-åriga gymnasiet icke upp till ett fullt tillfredsställande lärjungeantal. Man räknar med att i Kalmar komma upp till 20 lärjungar i första 4-åriga gymnasielinjen och i Kristinehamn till 23. Men i alla de andra läroverken kommer man upp till fulla klasser och i vissa av läroverken till och med till alltför stora klasser. Ett avslag på Kungl. Maj:ts proposition skulle sålunda innebära, att i nästan alla de berörda orterna en fulltalig klass skulle avvisas från gymnasiet för att återgå till realskolan och sedan fortsätta i det 3-åriga gymnasiet. Vi ha alltså gjort ordentliga undersökningar på varje särskild plats och funnit, att det finns starka skäl för en övergång från det 3-åriga till det 4-åriga gymnasiet.

När jag nu på grund av omständigheternas makt kommer att vända min polemik mot herr Oscar Olsson, kan jag inte underlåta att samtidigt erinra om de ideal, som han gärna förfäktar i skoldebatterna. Han förfäktar t. ex. den fria skolan. Men vad är det för en skola som han denna gång talar för? Jo, det är uniformitetens och likriktningens skola. På alla de punkter, där man nu föreslår inrättande av fyraårigt gymnasium, finns redan förut ett treårigt, men en sådan komplettering av gymnasiet anser herr Oscar Olsson felaktig. Det skall nödvändigt och dogmatiskt bara få finnas ett treårigt gymnasium. Det får inte för lärjungarna finnas ännu en linje att välja på. Kan det verkligen vara i den framtida skolans tjänst att på detta sätt uniformera och lik-

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

rikta i stället för att bereda lärjungarna möjligheter att välja de skolformer, som passa dem?

Herr Oscar Olsson framhöll också, att alla pedagoger äro ense om att det fyraåriga gymnasiet är bättre än det treåriga. Jag tror, att det är sant, men herr Oscar Olsson ansåg sig på denna punkt böra gå emot pedagogerna. Jag tror inte, att herr Oscar Olsson har goda sakskaäl därför.

En skola, som herr Oscar Olsson brukar hudflänga, är den s. k. pluggskolan. Vi ha många gånger i debatterna fått se herr Oscar Olsson svänga sitt gissel över denna skola. Men om någon skolform verkligen är en pluggskola, så är det ju det treåriga gymnasiet. I det fyraåriga råder en större lättnad. Där kan man bättre planlägga kurserna. Den skolformen förete ur pedagogiska synpunkter avsevärda fördelar, och hade herr Oscar Olsson varit sitt eget skolprogram trogen, skulle han denna gång med tacksamhet ha accepterat möjligheterna till ett fritt val och sökt undvika en pluggskola, som den kungl. propositionen här föreslagit.

I debatten har ännu en sak diskuterats. Det är frågan om klassernas storlek i realskolans sista klass. Jag har ingenting att invända mot det förslag, som här föreligger, att minska klassernas lärjungeantal från 35 till 30. Jag vill emellertid erinra om att en sådan minskning innebär, att man måste öka klassernas antal, och det för med sig vissa olägenheter, framför allt den, att det kommer att bli mycket mycket svårt att anskaffa tillräckligt kompetenta lärare i t. ex. matematik. Men den saken får man väl försöka ordna, och går det, är det självfallet bättre att ha en realskoleklass på 30 lärjungar än en på 35. Jag har alltså på den punkten ingenting att invända. Jag hoppas bara, att skolöverstyrelsen skall kunna lösa de nya problem, som uppstå genom denna förändring.

Herr Forslund: I samband med denna organisationsdiskussion ber jag att få föra på tal ett ärende, som också behandlas i detta utlåtande nr 225 och som rör en rent praktisk fråga.

Tillsammans med åtskilliga andra i denna kammare har jag motionerat om att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning och förslag till nästa års riksdag angående tjänstgöringstidens omfattning för lärare vid under skolöverstyrelsen stående skolor med hänsyn tagen till det i motionen framförda önskemålet, att en del av lärarnas tjänstgöringstid i skolan skulle kunna disponeras för annan tjänstgöring vid skolan än undervisning eller därmed direkt sammanhängande uppgifter. Som motivering för detta yrkande anfördes de nya förhållanden, som råda i våra skolor, genom att man där numera också bedriver en social verksamhet. Denna motion har av utskottet behandlats på ett sätt, som jag för min del icke är nöjd med.

Utskottet har inhämtat överstyrelsens yttrande i saken, och den har med många ord till sist kommit fram till att det nog finns skäl för att här verkställa en utredning, men trots motionärernas önskan att förslag skulle föreläggas nästa års riksdag har överstyrelsen egendomligt nog velat låta 1940 års skolutredning ta hand om saken. Vi äro icke vana att få några förslag från denna på kort tid, varför denna remiss synes verka till att föra ned denna fråga under jorden, vilket inte gärna är lämpligt med den praktiska syftning, som förslaget har.

Överstyrelsen har emellertid i sitt yttrande gjort ett uttalande, som egentligen pekar på att man mycket snabbare bör ta upp denna fråga och hemställa hos Kungl. Maj:t om ändring av nu gällande bestämmelser. Överstyrelsen vill här slå fast, att lärarna icke skulle ha skyldighet att bistå med bl. a. tillsyn vid skolbarnsbespisningen. När man nu vet, att det är ett allmänt önskemål att i större omfattning tillämpa denna möjlighet för barnen att få sin

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

skolfrukost, finner man det ju litet egendomligt, att en så viktig sak och en rent praktisk fråga skall utredas av den stora skolutredningen. Det säges tydligt och klart, att folkskolan anses stå i särklass här. Där ha uppgifterna svällt ut, så att i vissa fall det möter svårigheter att avgöra lärarens skyldighet att utanför undervisningen ställa sin tid till förfogande. Så är fallet bland annat när det gäller tillsyn över barnbespisningen.

Sedan säger överstyrelsen: »Enligt överstyrelsens mening vore det i vissa fall rimligt, om lärarna kunde få fullgöra viss del av sin fyllnadstjänstgöring genom handhavandet av socialpedagogiska uppgifter.» Men så kommer man in på bestämmelserna, som enligt överstyrelsens mening äro så avfattade, att de sannolikt lägga hinder i vägen för en sådan anordning.

När så är förhållandet, synes det mig, som om utskottsledamöterna, vilka säkert känna det behov som föreligger, skulle ha haft anledning att söka få lärarpersonalen att medverka här. Jag vill inte alls säga, att de inte medverka nu också, men det rättsliga förhållandet när det gäller deras skyldigheter borde klaras upp, så att vi rent praktiskt kunde få frågan löst.

Utskottet har i motiveringen för sitt yrkande sagt på sidan 48: »Utskottet anser i likhet med skolöverstyrelsen, att frågan härom bör upptagas till närmare omprövning, och får, i anslutning till vad överstyrelsen anfört, framhålla, att utskottet förutsätter, att ifrågavarande spörsmål göres till föremål för undersökning inom skolutredningens socialpedagogiska delegation.» Jag skulle vilja fråga kammarens ledamöter: är det någon av er, som känner till denna delegation och vet, hur långt den har kommit i sin verksamhet? Jag vet inte alls, vilka som sitta där, men vi äro, som sagt, eljest inte vana vid att det så snabbt kommer förslag från skolutredningen.

Utskottet yrkar, att motionen skall anses besvarad med vad utskottet har anfört, men det enda man har anfört är, att denna sak, som är en dagsaktuell angelägenhet, bör gå till skolutredningens socialpedagogiska delegation.

Nu ligger det väl så till, herr talman, att jag inte kan ställa något yrkande här. Det är väl ganska lönlöst. Men det må tillåtas mig att hos chefen för ecklesiastikdepartementet vördsamt hemställa, att denna rent praktiska fråga — skild från alla de organisationsproblem, som herrar Olsson och Pauli och några till slåss om — må lösas genom en snabb utredning och att skoldistriktet snabbt må få besked om vad de ha att rätta sig efter, om lärarnas utjämningsstimmar få användas för detta ändamål eller ej. Kanske behövs det riksdagens medgivande för en ändring av gällande reglemente.

Jag slutar med denna vördsamma vädjan till departementschefen och hoppas, att han skall kunna ordna saken på kortast möjliga tid.

Herr Bergh, Ragnar: Jag begärde ordet, herr talman, för att på några punkter replikera herr Oscar Olsson. Nu har emellertid statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gjort detta så grundligt, att just ingenting är att tillägga. Därför skall jag inskränka mig till endast ett par saker.

Jag skulle vilja framhålla, att kammarens ledamöter icke böra bibringas den föreställningen, att detta är någon stor fråga. När man hör herr Oscar Olsson tala, kan man få den uppfattningen, att det här vore fråga om en betydande omorganisation av vårt undervisningsväsen i vad det gäller gymnasier. Han säger, att de nu diskuterade gymnasieavdelningarna omfatta så och så stor del av hela antalet, och de, som inte äro närmare inne i saken, kunna få den föreställningen, att här diskutera vi i själva verket hela läroverksinstitutionen som sådan och att här äro ytterst viktiga ting å färde. Jag tror, att det är olämpligt hysa en sådan föreställning och att det är idé

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

att ge denna fråga något mindre proportioner än den icke sakkunnige kan tro att den har när han hör herr Oscar Olsson tala.

Det är ju inte fråga om någonting annat än att på 14 orter inrätta fyraåriga gymnasielinjer vid sidan om de treåriga. Det är alltså icke fråga om att beröva dessa läroverk alla treåriga gymnasielinjer, utan att vid dessas sida införa parallellavdelningar, så att jämte dessa treåriga linjer också komma att finnas fyraåriga. Det är ingenting annat det rör sig om, och det är, såsom redan sagts, den lättaste sak i världen att ändra detta tillbaka en annan gång, ifall så skulle anses påkallat. Det kan omöjligen på något sätt innebära något föregripande av en framtida organisation. Hur denna organisation än utformas, måste man ju ha en övergångstid för att komma in på den nya planen.

Det kan icke heller ställa landsbygdsens barn i något sämre läge. De landsbygdsbarn, som vilja gå i sina hemorters fyraåriga realskolor eller kommunala mellanskolor, få icke sina möjligheter till utbildning vid läroverken försämrade, ty vägen till de treåriga gymnasierna kommer fortfarande att stå öppen. Det är, såsom redan sagts, bara fråga om att åstadkomma en differentiering av gymnasielinjerna vid förevarande läroanstalter. Det är därom hela problemet rör sig och icke om någon vittomfattande omorganisation av vårt undervisningsväsen.

Man bör sålunda begränsa debatten till att låta den avse en helt praktisk angelägenhet utan vare sig skolpolitiska eller andra aspekter.

Herr Sjödahl: Herr talman! Det är uppenbart, att ställningstagandet i denna fråga rätt mycket beror på huruvida man anser vad som här föreslås vara ett föregripande av den pågående skolutredningen eller icke. Jag skulle då blott vilja erinra om att det synes mig litet märkligt, att ju längre tid man har kvar, tills skolutredningens arbete kan vara slutfört, ju ängsligare är man att föregripa dess resultat, men när skolutredningen håller på att avsluta sitt arbete, faller all denna ängslan att föregripa bort. Det förefaller mig vara ett rätt egendomligt resonemang. Skolöverstyrelsen, från vilken detta resonemang närmast emanerar, sade förut, att man inte borde vidta någon isolerad åtgärd, utan man borde vänta, tills den allmänna översynen kom. Så sade man 1941 och 1942, 1943 och 1944. Men 1945, då det annonserats, att slutbetänkanden komma att dugga under somaren, då är man fullständigt på det klara med att nu kan ett beslut inte betyda något som helst föregripande.

Detta resonemang verkar som sagt besynnerligt. Om där ligger någon tanke bakom att vilja ställa riksdagen inför ett fait accompli, vågar jag inte uttala mig om.

Men det är uppenbart, att även denna fråga blir en fråga om de eventuella fördelarna av den ena eller den andra gymnasielinjen. Nu är det tydligt, att på det håll, där man strävar efter att bygga upp en enhetlig medborgarskola för hela vårt svenska folk, anser man det sannolikt, att man i toppen av denna organisation måste nöja sig med ett treårigt gymnasium. Jag vill erinra om att gymnasieutbildningen här i landet tar betydligt längre tid än t. ex. den i England och Förenta staterna. Men man kan ändå säga, att det är möjligt, att det fyraåriga gymnasiet har företrädare framför det treåriga. Ja, under den förutsättningen, att man inte ser på någonting annat än studentexamen. Om man bortser från realskolan, som man bygger på, är det uppenbart, att det har vissa fördelar att under fyra år inrikta eleverna på en examen framför att bara göra det under tre år. Men man måste ju fråga: skapas inte andra brister i detta sammanhang? Det blir väl bland annat den bristen, att om nu det finns två eller tre avdelningar av realskolans högsta klass, som ligga som grund för ett gymnasium, så tänker sig ju skolöverstyrelsen och därefter Kungl. Maj:t, att man

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

skall dra in en avdelning i den högsta realskoleklassen. Då medför inrättandet av ett fyraårigt gymnasium, att det år, då eleverna från realskolan skola upp i realexamen, måste man sammanslå de tidigare två eller tre parallellavdelningarna till en eller två med upplösning av elevkadrerna, med brytande av deras miljöer och den kontakt de haft med vissa lärare. Vad man vinner på det ena hållet, förlorar man på det andra.

Jag är inte heller säker på att man inte genom att införa ett fyraårigt gymnasium skapar åtskilliga olägenheter för den kvarstående treåriga linjen. Som herr statsrådet här antydde, kan det fyraåriga gymnasiet i vissa fall få ett relativt ringa antal elever. Vad betyder det? Jo, uppenbarligen, att de, som strömma till det treåriga gymnasiet från en hel rad av realskolor ute i bygden och från det egna läroverket, få trängas på denna linje. Man får alltså ett fyraårigt gymnasium med i detta fall relativt litet antal elever, och ett treårigt, som anses vara mera svårarbetat, med fyllda klasser, vilkas elever sammanplockats från alla håll och där de som kamrater i det läroverk, till vilket de komma, få inte de bästa av eleverna där, utan sannolikt de svagaste. Jag tror, att vad man vinner i den fyraåriga linjen, förlorar man i pedagogiskt avseende i så hög grad i den treåriga, att det vore klokt, om riksdagen betänkte den saken åtskilliga gånger.

Jag vill också erinra om att många anse, att realexamen äger värde. Alla ha inte råd att låta barnen fortsätta i gymnasiet, och barnen kunna av andra skäl tvingas att avbryta sina studier. Då kunna de vara glada åt en realexamen. För denna grupp av elever och deras föräldrar bli möjligheterna givetvis trängre genom att de få blott *en* treårig linje att välja på, där det förut varit flera.

Jag finner av dessa skäl, att den uppfattning, skolöverstyrelsen hävdar på denna punkt under fyra år, rimligen bort vidhållas under detta femte år, då vi stå inför ett avslutande av skolutredningens arbete. Visserligen har skolutredningen själv inte ansett, att det föreslagna beslutet här skulle innebära ett föregripande, men det verkar, som om då bara den ena hälften av skolutredningen hade talat, nämligen den hälft, som är intresserad för en viss skolpolitisk linje, vilken den andra hälften har en annan uppfattning om. Det synes inte, som om den andra hälften hade blivit rådfrågad på denna punkt.

Av dessa anledningar, herr talman, vill jag på denna punkt i utskottets betänkande tillstyrka utskottets linje. Jag tror, att i nuvarande läge är den lämplig.

En annan punkt avser att ge ett lägre elevantal i avslutningsklasserna. Flera reservanter, herr J. B. Johansson m. fl. och herr Olsson m. fl., ha gått in för den linjen. Där får jag säga, att kunna vi på någon punkt börja minska på det stora elevantalet i våra realskolor, så böra vi göra det i avslutningsklassen.

Jag ber att för min del få förorda detta, och därför ansluter jag mig på den punkten till herr Oscar Olssons reservation.

Herr Larsson, Sven: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att någon skulle yrka bifall till utskottets hemställan.

I fråga om förändringen av gymnasielinjerna kan jag till stora delar, kanske med undantag av viss del av herr Oscar Olssons motivering, instämma med honom och herr Sjödahl. Jag har ingen bestämd uppfattning om vilken av dessa linjer som kan vara att föredraga, men så mycket är väl i alla fall säkert — vilket också departementschefen erkänner — att det råder högst delade meningar om vilken av dessa linjer som är att föredraga. Då vi nu, såsom här har framhållits, stå inför den tidpunkt, då skolutredningen avslutar

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

sitt arbete, förefaller det åtminstone mig som lekman, att man inte bör föregripa denna utredning. Ty vad man än säger, tror jag ändå, att det kommer att bli ett föregripande av skolutredningens arbete. En sak är väl i alla fall säker: det råder högst delade meningar om vilken linje som är att föredraga, och vissa pedagoger anse, att en övergång från det treåriga till det fyraåriga gymnasiet är en avgjord försämring. Endast detta sista skäl bör vara tillräckligt, åtminstone för lekmannen, att ställa sig litet tveksam inför att nu utan vidare gå med på den reform, eller vad man skall kalla det, som Kungl. Maj:t i detta fall har föreslagit.

I fråga om klassernas storlek måste jag säga, att jag inte tror, att någon inom vare sig avdelningen eller utskottet inte skulle kunna instämma med herr Sjö Dahl. Men då denna sak har varit föremål för riksdagens behandling i flera omgångar, ha vi inte kunnat finna, att vi i detta fall böra göra något avsteg från den ståndpunkt, som riksdagen förut har intagit. Vi framhålla ju här, liksom vi ha gjort förut, att utskottet mycket starkt vill understryka vad redan fjolårets riksdag sade i fråga om klassernas storlek, och vi hoppas, att denna sak skall mogna, så att den kan föreläggas nästa års riksdag.

Jag tror således inte, att det finns någon anledning för riksdagen att i detta fall vika från den ståndpunkt, som riksdagen förut har intagit.

Det var den saken. Sedan skulle jag endast vilja säga några ord om herr Forslunds motion. Jag har själv skrivit på den och har därför ingen anledning att tillkännagiva, att jag delar hans uppfattning. Men då det är ett faktum, att denna sak, som vi ha motionerat om, redan är föremål för utredning, ansågo vi, att det inte fanns något skäl att ytterligare uppmana Kungl. Maj:t att låta utreda saken. Vilka som sitta i skolutredningens socialpedagogiska delegation känner inte heller jag till, men det har kanske inte så synnerligen stor betydelse och bör kanske inte heller vara avgörande. Ett faktum är i alla fall, att både departementschefen och andra ha sagt ifrån, att skolutredningen inom det närmaste året eller inom den närmaste tiden kommer att vara färdig med sitt arbete, och eftersom även den sak, som herr Forslund var inne på, är föremål för behandling, komma vi att få besked också på den punkten. Av den anledningen har utskottet inte ansett, att vi böra göra någonting utöver att påminna om att denna sak redan är under utredning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Jag står som en av undertecknarna till reservation nr 2, vilken innebär anslutning till den i reservation nr 1 förordade omflyttningen vid de fjorton läroverken, men med den variationen, att de restriktioner, som det under kriget i besparingssyfte varit nödvändigt vidtaga i fråga om klassernas storlek, även i fortsättningen skola upprätthållas. Vi leva i en så hård och besvärlig tid, att vi inte kunna få alla våra önskningar uppfyllda. Alla möjligheter, som finnas att göra begränsningar och besparingar, måste begagnas, om vi skola få finanserna att gå ihop. Såvitt jag förstår, ha tidsomständigheterna tvingat oss till detta på flera områden än det vi nu diskutera.

Herr statsrådet har nu emellertid i viss mån betagit mig lusten att yrka bifall till den reservation jag står för. Jag kan förstå honom, då han givetvis har skolväsendets bästa för ögonen, och utan tvivel är det ur den synpunkten bättre att inte ha så stora klassavdelningar. Den saken är ju klar — det behöver man inte vara pedagog för att förstå. Däremot skulle det vara intressant att höra vad finansministern säger på denna punkt. Det är ju här fråga om en besparing, som är uppskattad till 140 000 kronor. Om finansmi-

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

nistern här i kammaren stått upp och sagt — vilket jag tycker en finansminister i detta fall bort göra — att han inte kan gå med på en dylik åtgärd, därför att det är han, som skall skaffa pengarna, hade jag varit säker på att jag skulle vidhålla mitt yrkande. Då emellertid så inte varit fallet och då statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet desavuerat oss kungatrogna reservanter, anser jag för min del, att jag bör avstå från att ställa något yrkande på denna punkt. Det kan ju därigenom också bli lättare för kammarens ledamöter vid voteringen, om ett av de fyra förslag, som här föreligga, faller bort ur propositionsordningen. Jag skall därför med den motivering jag här framlagt avstå från att yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Beträffande frågan om det föreslagna utbytet av gymnasielinjer vid vissa läroverk har skälet för mig att biträda den ståndpunkt, som Kungl. Maj:ts förslag och reservationen nr 1 innefatta, huvudsakligast varit den fördel, som därmed följer för eleverna att kunna välja mellan olika linjer, ty genom denna anordning få dessa läroverk ju både en treårig och en fyraårig linje, och det är ju alltid bra att ha en sortering, så att man inte är piskad att ansluta sig till en linje, som man kanske inte annars skulle vilja ansluta sig till, bara därför att det inte finns möjlighet att välja. Denna valfrihet tycker jag är värd mycket, och jag tror inte, att skolutredningen, om vi genomföra denna förändring, kommer att föregripas i alltför hög grad.

Jag skall, herr talman, inte denna gång ställa något yrkande.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Gustav Emil*.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag är mycket tacksam gentemot herr Sjödahl, som genom sitt anförande befriat mig från att säga många ord. Herr Sjödahl kompletterade ju vad som var att säga beträffande de pedagogiska fördelarna och de pedagogiska nackdelarna i denna fråga, och jag tyckte verkligen att jag höll på tillräckligt länge utan att jag behövde gå in på någon detaljdiskussion i de rent pedagogiska frågorna i mitt förra anförande.

Jag måste säga, att jag tvekar att ge departementschefen råd, men då han i grund och botten personligen är så välvillig, kanske jag ändå vågar i förbigående säga honom, att det verkligen finns en utväg när det gäller pluggskolan, vilken han är rädd för att jag ger för starkt understöd — ja, kanske herr Sjödahl i någon mån nu mildrat detta intryck — en utväg, som jag vid ett föregående tillfälle föreslagit beträffande folkskolan, nämligen att vi skola försöka även på gymnasiet få en mera individualiserad undervisning. Jag tror att det skulle betyda bra mycket mera för lättandet av pluggskolan även på det högre stadiet, än om man ersätter en realskoleklass plus tre gymnasieklasser med fyra gymnasieklasser, ty det är ju bara det, som det från pedagogisk synpunkt är fråga om.

Vad herr Sven Larssons anförande beträffar, erkände han ju egentligen själv, att dessa olidliga förhållanden för både lärare och elever i dessa examensklasser dock komma att bestå ett år för länge, såvida vi inte följa den av mig m. fl. avgivna reservationen. Vad återigen beträffar att vi böra vidhålla samma ståndpunkt som tidigare, vill jag fästa både herr Larssons och kammarens uppmärksamhet på att vi, när det gällde slöjdundervisningen i folkskolan, gingo emot vår traditionella ståndpunkt. I detta fall gällde det också 200 000 kronor, och vi gingo samma väg när det gällde de sämre skolformerna på landsbygden, då vi emot den kungl. propositionen voterade 100 000 kronor för denna sak. Det är således inte exempellöst att vi under denna riksdag, just när det gällt svåra missförhållanden i något hänseende

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

inom vårt skolväsende, gått utöver Kungl. Maj:ts förslag. Jag ber således att få vidhålla mitt yrkande om bifall till min reservation.

Beträffande vad herr Sven Larsson yttrade gentemot herr Forslund är jag ense med honom. Jag får också säga, att vi vid den förra stora skoldebatten fingo så positiva besked om det snara färdigställandet av skolutredningens arbete både i denna kammare av departementschefen och i andra kammaren av skolutredningens ordförande, att det kanske varit litet svårt för utskottet att helt bortse därifrån, ehuru jag naturligtvis kan förstå herr Forslunds miss-tänksamhet allt fortfarande i fråga om den tillbörliga snabbheten när det gäller denna fråga. Jag känner mig dock ganska övertygad om att departementschefen, om han skulle finna, att den socialpedagogiska avdelningen inte skulle hinna med denna sak i tid, inte har någonting emot att direkt efterkomma den anhållan, som herr Forslund här framförde.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Arrhén: Herr talman! Jag har begärt ordet för att uttrycka min tillfredsställelse över att utskottet yrkat bifall till den motion, som går ut på en ökning av antalet extra ordinarie lärarbefattningar vid våra läroverk med 70 mot i propositionen föreslagna 20, och även för att ytterligare understryka vad som kan motivera en dylik åtgärd.

Vid 1927 års riksdag uttalades önskemålet, att förhållandet mellan antalet extralärare och hela antalet ämneslärare vid våra läroverk skulle utgöra 6,9 procent, och vid 1935 års riksdag, att den dåvarande proportionen, 24 procent — den hade trots allt stigit så mycket — skulle sänkas till 10 procent. Nu har, såsom framgår av handlingarna, proportionen återigen stigit till 24 procent, och jag har i en motion begärt, att den måtte nedbringas till den gräns, som ursprungligen avsetts vid 1935 års riksdag.

När man som kollega möter dessa extralärare, grips man verkligen av den största medkänsla med dem för det öde, som är deras. För närvarande befinna sig 60 procent av våra extralärare i trettiofemårsåldern och däröver, varför de således sakna möjlighet att erhålla det antal tjänsteår, som fordras för full pension. Man talade förr om konsistorii skjutshästar, och dessa extralärare, som få flacka land och rike omkring, äro verkligen i ungefär samma situation.

Jag har ett konkret exempel, som visar, att en person från 1936 till 1944 enbart i flyttningskostnader fått utbetala 3 710 kronor. I regel saknar ju vederbörande egna tillgångar, och dessa extra utgifter för inkomstens förvärvande, som det väl bör heta, måste bestridas lånevägen. Går man detta fall än närmare in på livet, finner man dessutom, att vederbörande under de sista sex åren blivit ytterligare betungad genom långvariga värnpliktsinkallelser, oftast i befälsställning. I det fall, som jag nyss åberopade, beräknas den ekonomiska förlust, som därigenom åsamkats vederbörande, till 6 000 kronor.

Följden av dessa förhållanden blir, att dessa extralärare icke bli i stånd att ingå äktenskap, och om de ingå äktenskap, blir det inga barn under den tid, då den ekonomiska framtiden ter sig så oviss. Vid en undersökning för något år sedan av en grupp av 449 läroverkslärare, där medelåldern var ungefär 40 år och som alltså omfattar de kategorier, vi här talat om, var medeltalet barn 0,4. Resultaten av dylika undersökningar äro skrämmande, särskilt som det vore i högsta grad önskvärt, att barnantalet inom denna befolkningsgrupp bleve större.

I den diskussion, herr talman, som här vidare förts angående fyraårigt eller treårigt gymnasium, kan man inte underlåta att i likhet med herr statsrådet uttala sin förvåning över de motsägelser, som förelegat i resonemanget från

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

herr Oscar Olssons sida. Han talar å ena sidan skenbart för den s. k. fria skolan, men han rekommenderar å andra sidan benhårt det treåriga gymnasiet och den fyraåriga realskolan. Skall man här tala om någonting, som brukar kallas *barnets rätt*, är det mycket tvivelaktigt, huruvida denna bäst tillgodoses med det treåriga gymnasiet och den fyraåriga realskolan. Jag hade i förrgår ett brev från en studentkamrat, som nu har en pojke, som går i fyraårig realskola. Den arbetstakt, som pojken där måste underkasta sig, skrev han, är orimlig, och han frågade, om det inte fanns möjlighet att åtminstone få pojken över till det fyraåriga gymnasiet. Det var en mycket enkel fråga att besvara, ty det går ju bra. Min gode vän präglade för övrigt uttrycket, att den fyraåriga realskolan och det treåriga gymnasiet äro »korvstoppnings Ding an sich». Det är litet drastiskt uttryckt, men jag tror, att det kommer verkligheten närmast.

Det är därför överraskande att höra herr Oscar Olsson plädера så järnhårt för att den av honom rekommenderade linjen är överlägsen — ur pedagogisk synpunkt, säger han. Det skulle jag vilja sätta ett mycket stort frågetecken för. Ur elevens synpunkt och med hänsyn till den barmhärtighet, en äldre generation är skyldig visa en yngre, för att något tillspetsa formuleringen, är den längre utbildningen att föredraga. Bland dem, som haft möjlighet att praktisera båda systemen — och det få ju vi läroverkslärare göra — kan jag inte erinra mig ha mött någon, som inte förordar den femåriga realskolan och det fyraåriga gymnasiet — från *elevens* synpunkt.

Det är, herr talman, endast dessa synpunkter jag velat framföra, och jag kan sluta med att i det praktiska spörsmålet beträffande utnämningen i fortsättningen av dessa extra ordinarie lärare uttala, att jag gärna hade sett, att utskottet därvidlag gjort en principförklaring, som åtminstone ställt dagens statsutskott på samma linje som 1936 års lärarlönesakkunniga eller på samma linje som statsutskottet vid 1935 års riksdag eller ännu hellre vid 1927 års riksdag.

Herr statsrådet **Andrén**: Herr talman! Herr Oscar Olsson gick endast på en enda punkt in på någon polemik mot mitt tidigare anförande, och jag kan därför beträffande hans anförande fatta mig mycket kort.

Herr Oscar Olsson syntes medgiva, att det treåriga gymnasiet är en värre pluggskola än det fyraåriga gymnasiet — jag måste tyvärr erkänna, att bägge dessa gymnasieformer i viss utsträckning äro pluggskolor — men han menade, att olägenheterna skulle i någon mån kunna botas om man införde en individualiserad undervisning, och självklart ligger det någon sanning i detta. Men kan man genomföra en individualiserad undervisning i det treåriga gymnasiet, går det naturligtvis lika bra att genomföra den också i det fyraåriga, och på det sättet bibehåller man relationerna, så att det treåriga gymnasiet fortfarande blir en mera svårartad pluggskola än det fyraåriga gymnasiet.

För övrigt hänvisar herr Oscar Olsson framför allt till vad herr Edgar Sjö Dahl tidigare yttrat gentemot mitt förra anförande. Herr Edgar Sjö Dahl nöjde sig dock väsentligen med att polemisera mot skolöverstyrelsen och mindre mot ecklesiastikdepartementet; jag får kanske ändå lov att upptaga hans synpunkter till granskning.

Herr Sjö Dahl uttalar först och främst sin förvåning över att ju närmare man kom den pågående skolutredningens avslutande, desto mindre rädd var man för att genomföra vissa förändringar. Ja, skenbart kan det se så ut. Man får emellertid observera, att det hänt någonting under de sista åren, och vad som hänt är framför allt att gymnasiet har vuxit. Vi stå inför behovet av ett

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

vidgat gymnasium, och vi stå inför behovet av ett så gott gymnasium som möjligt.

Herr Edgar Sjödahl gjorde också det medgivandet, att han fann det fyraåriga gymnasiet bättre än det treåriga, om nämligen gymnasiet siktar mot studentexamen. Men i realiteten sikta ju alla elever i gymnasiet mot studentexamen, även om inte alla lyckas i sin avsikt.

Under sådana förhållanden tror jag inte mycket på de nackdelar för det treåriga gymnasiets vidkommande, som herr Edgar Sjödahl ansåg skulle följa av ett upprättande av fyraårigt gymnasium vid sidan av ett treårigt.

Vad herr Mannerskantz' anförande beträffar, vill jag bestämt förklara, att det inte varit min mening att desavuera hans reservation. Jag har endast framhållit, att jag — självklart ur pedagogiska synpunkter — inte har något att invända mot att i den högsta realskoleklassen lärlungeantalet minskas från 35 till 30. Det är självfallet en förändring, som har stora pedagogiska fördelar med sig. Jag framhöll samtidigt, att det kan möta svårigheter, särskilt att få fram matematiklärare till det ökade antal klasser, som man på så sätt får.

Gentemot herr Sven Larsson skulle jag endast vilja framhålla, att jag inte ens ett ögonblick tvekat när det gäller att tillerkänna det fyraåriga gymnasiet bestämda företräden framför det treåriga. I den mån han alltså byggde sitt resonemang på en supponerad tvekan från min sida, får jag nog säga, att hans resonemang förfaller.

Jag kan inte neka till att jag under denna skoldebatt liksom i många föregående skoldiskussioner skymtat ett spöke, och detta spöke är anknytningsfrågan. Det finns ju fakirer, som ständigt stirra på sin navel, och det finns höns, som äro så oerhört fascinerade av ett kritstreck, att de inte komma någon vart. Jag är rädd för att vi i vår skolpolitik alltför mycket inrikta vår uppmärksamhet på denna anknytningsfråga och att vi därigenom hindras att göra nödiga och nyttiga reformer. Såsom reformvän på skolans område skulle jag därför gärna se, att man lät denna fråga få mera rimliga proportioner och inte lät den överskugga alla de skoldebatter vi ha och under de kommande åren i växande utsträckning komma att få i denna kammare.

Herr Sandberg: Herr talman! Jag vill gärna understryka den synpunkt, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framfört, nämligen att man kanske inte bör tillmäta denna anknytningsfråga alltför stor betydelse och att man inte bör ge den alltför stora dimensioner i den skoldebatt som pågår och som man kan vänta kommer att intensifieras i fortsättningen. Jag ber emellertid att här få göra mig till tolk för en synpunkt, som jag tror inte blivit berörd under den föregående debatten men som för mig utgör ett av motiven till att jag för min del kommer att yrka bifall till utskottets förslag. Man borde avvakta skolutredningens betänkande, även med hänsyn till att denna skolutredning ju inte sysslar endast med läroverkens organisationsfrågor utan även, och det är en lika vital fråga, med folkskolans problem.

Jag har den förhoppningen, att det skall visa sig, när skolutredningens förslag en gång lägges fram, att det finns möjlighet till en upprustning av den svenska folkskolan, till en förbättring av dess arbetsmöjligheter och därmed också av de resultat, som denna folkskola kan komma att presteras. En moderniserad folkskola, förbättrad med avseende på sina undervisningsresultat, utgör självfallet en bättre underbyggnad för de högre skolororganisationer, som skola byggas på densamma — samrealskolor, kommunala mellanskolor eller vad det kan bli och läroverk av olika slag. Om så blir fallet, skulle jag tänka mig att hela denna diskussion angående det 3-åriga och 4-åriga gym-

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

nasiet därigenom kan komma att tillföras vissa element, som man inte skall underskatta. Av detta drar jag, herr talman, den slutsatsen att det inte gärna kan vara lämpligt, eller — för att uttrycka mig försiktigt — åtminstone inte alldeles nödvändigt att just vid denna riksdag, när vi tämligen snart ha att motse detta, såsom man hoppas, betydelsefulla betänkande, fatta ett beslut, som dock gäller ett relativt stort antal läroverk; jag tror det var 14 stycken. På den punkten är jag för övrigt inte alls så väl informerad, att jag vet, huruvida de önskemål, som föreligga från dessa olika läroverksorter, äro resultatet av kollektiva framställningar i ena eller andra formen från målsmännen på resp. orter eller om det varit enbart en kollegieangelägenhet eller hur saken kan ligga till. Jag menar, att detta åtminstone kan spela någon liten roll, när man försöker få en uppfattning om betydelsen av dessa aktioner från de olika läroverksorterna.

Det var herr Ragnar Bergh, som underströk, att den föreliggande frågan var av rent praktisk natur, och det är den naturligtvis ur vissa synpunkter. Men det är ju så här i livet, att bakom det, som synes praktiskt och som kan förefalla att vara enbart en praktisk åtgärd, i alla fall många gånger latent ligger en princip, mer eller mindre helig, som man understundom kan få se springa fram ur det rent praktiska orsakssammanhanget. Jag tror, att man i någon mån kan finna en sådan princip även här.

Herr statsrådet har, med sitt synnerligen mjuka och skickliga och koncilianta sätt att föra skoldebatter här i kammaren, varit mycket angelägen om att icke alltför strängt markera den principiella sidan, men även han måste ju trots sin dialektiska skicklighet göra vissa formuleringar, som åtminstone, så vitt jag kunde förstå, inneburo ett rätt markerat ståndpunktstagande. En sådan ståndpunkt har jag all respekt för, och den bugar jag mig gärna för.

Men om det nu är så, att den debatt, som försiggår här i dag, dock i vissa avseenden gäller principer, som vi kunna vänta skola komma upp till behandling i ett annat och större sammanhang vid en kommande riksdag, när vi ha materialet i dess helhet tillgängligt, tycker jag, att kammaren kunde vila på hanen och i detta fall följa utskottet i dess yrkande. Jag understryker ännu en gång, att det bör vara riksdagen angeläget att, när den går att lösa våra skolfrågor, verkligen se upp med det sammanhang, organisatoriskt och även teoretiskt, som kommer att finnas mellan de olika skolformerna, och därvid inte underskatta den betydelsefulla roll, folkskolan spelar på detta område.

Det är enligt min mening litet för tidigt att i dag fatta ett beslut sådant som detta. Jag vill inte påstå, att det behöver vara prejudicerande. Statsrådet har ju understrukt, att riksdagen i det fallet är suverän och har full frihet att omskapa, vad som i dag åstadkommes. Men det bästa är ändå enligt min mening att vänta och se, så att man inte nu fattar detta beslut och det sedan om, låt oss säga, två år kanske skall visa sig, att det hade varit bättre, om ett annat beslut i dag blivit fattat även när det gäller just de orter, som här äro i fråga. Jag har många gånger tyckt mig förmärka, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, samtidigt som han inte alls är rädd för att ta djärva grepp och har förutsättningar — om jag får göra honom den komplimangen — att bli en i vissa avseenden stor reformator på skolväsendets område, innerst inne inte har någonting emot att respektera och i viss mån kanske också acceptera den ståndpunkt, som innefattas i det gamla uttrycket »vänta och se».

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! Det är bara en kort upplysning jag vill lämna. Jag sade i mitt föregående anförande, att den 4-åriga gymnasielinjen, om

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

man enbart räknade med att den skulle leda fram till studentexamen, var att föredraga framför den 3-åriga. Till detta skulle jag vilja göra ett litet tillägg: under förutsättning att den verkligen leder fram till studentexamen. Ty för dem, som inte komma så långt, utan av olika anledningar avbryta sina studier, är det lyckligare att först ta realexamen och sedan försöka gå den 3-åriga gymnasielinjen. Men jag menade tillika, att även om det 3-åriga gymnasiet har pedagogiska brister, kommer ett utbyte av en 3-årig linje mot en 4-årig att verka i hög grad störande för arbetet i realskolans avslutningsklasser.

Jag ville bara i förtydligande syfte anföra detta, herr talman.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna herr Oscar Olssons m. fl. vid utlåtandet anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan. Huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr Johan Bernhard Johanssons m. fl. reservation.

Herr *Olsson, Oscar*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 225 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av herr Oscar Olssons m. fl. vid utlåtandet anförda reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Oscar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 60.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Anslag till de allmänna läroverken m. m. (Forts.)

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 225, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 55.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 4, *Ang. ändring i barnavårdslagen m. m.* i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag), m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 februari 1945 dagtecknad proposition, nr 227, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag) ävensom till lag angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården,

dels anhållit om riksdagens yttrande över vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 7 § stadgan den 29 maj 1931 (nr 172) angående enskilda sjukhem och förlossningshem,

dels ock föreslagit riksdagen att

I) medgiva,

att den i avlöningsstaten för överståthållarämbetet upptagna anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal finge för budgetåret 1945/46 överskridas med högst 5 300 kronor,

samt att den i avlöningsstaten för länsstyrelserna upptagna anslagsposten till övrig icke-ordinarie personal finge för budgetåret 1945/46 överskridas med högst 112 900 kronor;

II) godkänna

ej mindre i propositionen införd personalförteckning för statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter

än även likaledes i propositionen införd avlöningsstat för samma konsulenter att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

Ang. ändring i barnavårdslagen m. m. (Forts.)

- III) för budgetåret 1945/46 anvisa
till Statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter: Avlöning-
ar ett förslagsanslag av kronor 138 300
till Statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter: Omkost-
nader ett förslagsanslag av » 45 100;
IV) medgiva, att till uppförande eller inrättande av barnhem samt till drif-
ten av sådana hem finge utgå statsbidrag i huvudsaklig överensstämmelse med
de grunder, som i propositionen angivits; samt
V) för budgetåret 1945/46 anvisa
till Bidrag till uppförande eller inrättande av barnhem ett
reservationsanslag av kronor 300 000
till Bidrag till driften av barnhem ett förslagsanslag av.... » 750 000.

I det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag angående ändring av lagen
den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barna-
vårdslag) hade 49 § 1 och 2 mom. följande lydelse:

1 mom. Barn under sexton år, som fostras i annat enskilt hem än hos för-
äldrarna eller särskilt förordnad förmyndare, vilken har vårdnaden om barnet,
benämnes i denna lag *fosterbarn* och står under barnavårdsnämndens tillsyn
i enlighet med bestämmelserna i detta kapitel.

Barnavårdsnämnden äger, om särskilda skäl därtill föreligga, beträffande
fosterbarn besluta, att barnet skall under viss tid, högst två år, efter upp-
nådda sexton års ålder stå under barnavårdsnämndens tillsyn på sätt gäller om
fosterbarn; dock att barnet icke må omhändertagas av barnavårdsnämnden i
enlighet med vad i 55 § 1 mom. stadgas.

2 mom. Då särskilda omständigheter därtill föranleda, äger barnavårds-
nämnden eller, i brådsakande fall, dess ordförande besluta, att barn under sexton
år, vilket vistas i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller förmyndare, som
ovan sägs, men ej är jämlikt 1 mom. att hänföra till fosterbarn, skall tills vidare
anses såsom sådant; och skall i dylikt fall vad i detta kapitel och i 73 § är
stadgat äga tillämpning. Då sådant beslut meddelas av ordföranden, skall an-
mälan därom göras vid nästa sammanträde hos nämnden, som prövar huruvida
beslutet skall äga bestånd.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts tre motioner, näm-
ligen motionen i första kammaren nr 336 av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. samt
motionerna i andra kammaren nr 492 av herr *Hedlund* i Östersund och nr 526
av fröken *Nygren* m. fl.

I motionerna I: 336 och II: 526, vilka voro likalydande, hade hemställts, att
riksdagen måtte besluta, att 49 § 1 mom. första stycket samt samma paragraf
2 mom. barnavårdslagen skulle erhålla följande lydelse:

1 mom. Barn under sexton år, som fostras i annat enskilt hem än hos för-
äldrarna, benämnes i denna lag *fosterbarn* och står under barnavårdsnämndens
tillsyn i enlighet med bestämmelserna i detta kapitel.

2 mom. Då särskilda omständigheter därtill föranleda, äger barnavårds-
nämnden eller, i brådsakande fall, dess ordförande besluta, att barn under sexton
år, vilket vistas i annat enskilt hem än hos föräldrarna, men ej är jämlikt
1 mom. att hänföra till fosterbarn, skall tills vidare anses såsom sådant; och
skall i dylikt fall vad i detta kapitel och i 73 § är stadgat äga tillämpning.
Då sådant beslut meddelas av ordföranden, skall anmälan därom göras vid
nästa sammanträde hos nämnden, som prövar, huruvida beslutet skall äga
bestånd.

Ang. ändring i barnavårdslagen m. m. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

A) med avslag å motionerna I: 336 samt II: 492 och 526 antaga de genom propositionen framlagda förslagen till

1) lag angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag) samt

2) lag angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården;

B) i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid granskning icke funnit anledning till erinran mot det i propositionen intagna förslaget till förordning om ändrad lydelse av 7 § stadgan den 29 maj 1931 (nr 172) angående enskilda sjukhem och förlossningshem;

C) medgiva, att den i avlöningsstaten för överståthållarämbetet upptagna anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal finge för budgetåret 1945/46 överskridas med högst 5 300 kronor samt att den i avlöningsstaten för länsstyrelserna upptagna anslagsposten till övrig icke-ordinarie personal finge för budgetåret 1945/46 överskridas med högst 112 900 kronor;

D) godkänna
ej mindre i utlåtandet införd personalförteckning för statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter

än även likaledes i utlåtandet införd avlöningsstat för samma konsulenter att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

E) för budgetåret 1945/46 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa
1) till Statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter: Avlöningar ett förslagsanslag av 139 300 kronor;

2) till Statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter: Omkostnader ett förslagsanslag av 45 100 kronor;

F) medgiva, att till uppförande eller inrättande av barnhem samt till driften av sådana hem finge utgå statsbidrag i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som i utlåtandet angivits; samt

G) för budgetåret 1945/46 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bidrag till uppförande eller inrättande av barnhem ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

2) till Bidrag till driften av barnhem ett förslagsanslag av 750 000 kronor.

Reservation hade anmälts av, utom andra, herrar *Hage* och *K. G. Viklund*, som ansett, att utskottet bort föreslå

dels viss ändring av 59 och 73 §§ i Kungl. Maj:ts förslag till lag angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd,

dels ock borttagande av viss del av övergångsbestämmelserna till samma lagförslag.

Fru Sjöström-Bengtsson: Herr talman! I denna fråga föreligger en motion i båda kamrarna, vari hemställas om en sådan formulering av föreliggande lagförslags 49 §, som förordas av socialvårdskommittén och som innebär, att fosterbarnsbegreppet skulle utvidgas till att omfatta även barn, som uppfostras hos förmyndare.

Socialvårdskommitténs förslag i detta hänseende har i flertalet remissyttranden tillstyrkts eller åtminstone lämnats utan erinran, och även utskottet finner, att det i många fall föreligger skäl att ställa dessa hem under samma kontroll från barnavårdsnämndens sida som övriga fosterhem. Utskottet ansluter sig dock till departementschefens ståndpunkt, att förmyndarhem icke skola betraktas som fosterhem.

Ang. ändring i barnavårdslagen m. m. (Forts.)

Det huvudsakliga skälet för utskottets ståndpunkt är, att förmyndares vårdnadsskyldighet grundar sig på domstols beslut. Utskottet anser därför i likhet med departementschefen, att det skulle vara olämpligt att i dessa fall koppla in även barnavårdsnämnden. Motionärerna ha inte lyckats bli riktigt övertygade av det argumentet. Den viktigaste och huvudsakliga prövning, som domstolarna företa, torde i första hand gälla förmyndarens lämplighet att handha de medel, som myndlingen eventuellt kan vara ägare till. Visserligen skall domstolen också pröva förmyndarens lämplighet som vårdnadshavare, men såsom vi framhålla i motionen, kan det inte alltid förutsättas, att även den hemmiljö, där barnen skola vistas, eller förmyndarens hustrus lämplighet som fostertermer ordentligt prövas.

Den farhåga, som departementschefen och även utskottet kanske hyst för att barnavårdsnämnden redan en kort tid efter domstolens vårdnadsbeslut skulle förklara förmyndaren olämplig som barnafostrare, torde knappast vara berättigad, för så vitt domstolen tagit prövningen av vederbörande förmyndares lämplighet allvarligt och noggrant. Har så inte skett, kan det ju tänkas att barnavårdsnämnden tvingas ingripa till barnets fromma.

Dessutom framhåller socialvårdskommittén med all rätt, att förändringar kunna inträffa i förmyndarhemmet, som avsevärt försämra situationen för barnet. Det kan t. ex. tänkas, att fostermodern avlider och fosterfadern får en hushållerska eller kanske gifter om sig, och det är inte alls säkert att den nya husmodern har något som helst intresse för ifrågavarande barn och dess fostran.

För övrigt vill jag säga, att jag har mycket svårt att förstå, på vad sätt det skulle vara till skada eller obehag för vederbörande fosterhem, om barnavårdsnämnden hade tillsyn över barnet. Någon ofta återkommande eller regelbunden inspektion behöver ju i de allra flesta fall inte alls förekomma, i synnerhet inte när det gäller landsbygden, där människorna så väl känna varandras förhållanden. Jag vill också säga, att min erfarenhet är, att goda fosterhem, där barnen få bra vård, ingalunda tycka illa om barnavårdstjänstemännens besök. Tvärtom äro de ofta stolta över den erkänsla, som kommer dem till del från dessa tjänstemäns sida, när de uttrycka sin belåtenhet över hur barnet har blivit skött. Jag vet att fosterföräldrarna glädja sig åt det berömmet. Och jag förstår inte, varför förhållandet skulle vara ett annat i fråga om de fosterhem, det här gäller.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionärernas förslag, som helt sammanfaller med socialvårdskommitténs.

Herr Hage: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande, tillsammans med min länskamrat herr K. G. Viklund i andra kammaren, avgivit en reservation. Den grundar sig på ett förslag från socialvårdskommittén, men yrkandet täckes icke av någon väckt motion, och det gör, att jag inte har någon möjlighet att få proposition framställd på det yrkande, som återfinnes å s. 72 i den till utskottsutlåtandet av mig och herr Viklund avgivna reservationen. Trots detta skall jag tillåta mig att säga några ord i denna fråga, som är ganska stor och betydelsefull; det gäller ju både våra barnavårdsanstalter och fosterbarnsvården, och det gäller en reformering av dessa betydelsefulla områden av samhällslivet.

Jag vill då först och främst ge till känna, att jag för min del, då yttranden infordrats från landstingen och landstingsförbundets styrelse, har förordat, att staten skall vara huvudman för barnavårdsanstalterna. Det har jag naturligtvis gjort med hänsyn till skatteutjämningsynpunkten och därför att jag representerar ett län med mycket hård skattetunga på kommunerna. För en tid sedan avgavs ju ett utlåtande av en skattekommitté, där man antydde

Ang. ändring i barnavårdslagen m. m. (Forts.)

den riktlinjen, att socialvården i mycket stor utsträckning borde bli en statsangelägenhet, för vilken staten alltså påtog sig de väsentliga kostnaderna. Jag skulle vilja säga, att vi uppe i våra bygder, där det finns särskilt skatte-tyngda kommuner, sågo på detta förslag ungefärligen som de vise männen, som, när de fingo se stjärnan, blevo mycket glada. Men sedan har vår uppsyn mulnat något, allteftersom det mer och mer visar sig, att man fortfarande är benägen att i stor utsträckning lägga vissa uppgifter på landstingen och eventuellt även kommunerna. Från de skatte-tyngda kommunernas utgångspunkter är ju inte detta någon angenäm utveckling.

Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att Kungl. Maj:t när det gäller statsbidrag till exempelvis byggande av barnhem föreslår — och utskottet har även gått in för detta — att tre fjärdedelar av de faktiska kostnaderna för barnhemmens inrättande skola betalas av staten. Det skulle väl, så vitt jag förstår, ligga närmast till hands, att staten, när den tar på sig så stor del av kostnaderna, också blir huvudman för verksamheten. Jag tycker att dessa två ting liksom hänga logiskt samman med varandra. Men då är att märka, att det finns vissa bestämmelser — de äro återgivna å s. 69 i utskottsutlåtandet — där man säger ifrån, att statsbidraget per vårdplats vid sådana byggen icke får överstiga ett visst maximibelopp, »högst 4 500 kronor för vårdplats, om nybyggnad för barnhemmet uppföres, högst 3 000 kronor för vårdplats, om befintlig byggnad för ändamålet inköpes och ombygges, samt högst 2 000 kronor för vårdplats, där i vederbörandes ägo befintlig byggnad tages i anspråk». Detta innebär naturligtvis, att, om byggnadskostnaderna stiga eller om penningvärdet överhuvud taget sjunker, staten icke kommer att behöva bestrida tre fjärdedelar av den totala kostnaden, utan kanske bara hälften, medan den andra hälften kommer på landstinget.

Överhuvud taget vill jag säga, att man inom vårt landsting, och särskilt dess förvaltningsutskott, där vi ha en överblick över de skyldigheter, som påläggas landstingen, börjar bli ganska betänksam inför all den mångskiftande verksamhet, som det nu är planer på att ålägga landstingen. Frågan är, om landstingen, med den organisation de nu ha verkligen kunna gå i land med uppgiften att vara huvudmän för all den verksamhet av olika slag, som man nu planerar att lägga i deras händer.

Trots att man gärna velat reservera sig i denna fråga, skulle ju följden av ett annat beslut än det, som föreslås i utskottets utlåtande, bli att hela frågan återförvisades till ny utredning och att mycket betydande omläggningar av hela förslaget måste ske. På så sätt skulle hela denna reform bli försenad. Men efter mitt sätt att se är frågan brådskande — den saken har betonats, och jag tror att det förhåller sig så — och därför har jag icke på den punkten avgivit något reservation.

Den andra punkten, där jag tänkt säga några ord och där jag tillsammans med herr Viklund avgivit reservation, gäller bestämmelserna om fosterbarnsvården i 59 § av detta lagförslag. Om herrarna och damerna jämföra de två lagtexterna i reservationen, å s. 42, och i utskottsutlåtandet, å s. 11, skola ni finna att reservationen går längre när det gäller övervakningen av hur de barn vårdas, som överlämnas till vissa hem. Jag vill säga att det är särskilt aktuellt, att denna vård blir tillfredsställande, när det gäller skolbarn, som av sina föräldrar ute på landsbygden skickas exempelvis till en läroverksstad.

För min del vet jag visserligen, och det har utskottet framhållit, att om man utövar alltför starkt press på eller bestämmer en alltför noggrann kontroll och anmälningsskyldighet för de familjer, som ta emot sådana barn, så kan det befaras att intresset för att ta emot barn i sådana fall kommer att minskas; man kommer kanske inte att finna sig i att bli utsatt för att en inspektör

Ang. ändring i barnavårdslagen m. m. (Forts.)

ett, tu, tre kommer till hemmen och granskar förhållandena för de barn, man mottagit. För min del vill jag göra det erkännandet, att den synpunkten har ett visst berättigande när det gäller städer, där det är svårt att få in barnen i lämpliga hem. Jag representerar själv en stad, där det är oerhört svårt att få in barnen i goda hem, och där skulle en skärpt övervakning kanske kunna verka på det sätt, som jag nu har antytt.

Men å andra sidan skulle jag vilja säga, att angelägenheten och nödvändigheten av kontroll över att sådana barn komma till verkligt goda hem, där de inte få dåliga vanor, enligt min mening är utomordentligt stor. Trots att jag vet att det finns motskäl på andra sidan, har jag alltså gått in för att få till stånd en mera vidsträckt kontroll exempelvis när det gäller mottagandet av skolbarn i vissa hem. Detta har också föreslagits av socialvårdskommittén, och den lagtext, som föreslås i reservationen, innebär helt enkelt ett bifall till socialvårdskommitténs förslag. Det heter där: »Har enskild person i sitt hem mot ersättning mottagit annans barn utan att detta är att anse som fosterbarn, skall, sedan vården fortfarit under åtta dagar, anmälan ofördröjligen göras hos barnavårdsnämnden i den kommun, där hemmet är beläget.» I propositionen säges däremot att detta skall gälla med avseende på barn, som icke fyllt sju år — alltså de mindre barnen — men att för barn i allmänhet, som äro i skolåldern, ingen skyldighet till övervakning från samhällets sida skall föreligga när det gäller hur dessa barn behandlas i hemmen och vilka inflytelser de möjligen kunna utsättas för.

Jag vill i det sammanhanget säga, att min vän herr K. G. Viklund, som särskilt har sysslat med dessa frågor, i utskottet kunde påvisa, hur förhållandena hade gestaltat sig i en del kommuner, där man varit tvungen att sända skolbarn till hem, där förhållandena varit både si och så. Man hade så småningom konstaterat, att barnen i dessa hem kommit under dåligt inflytande, som kanske kunde inverka på hela deras utveckling och framtida livsföring.

Nu har jag, som sagt, ingen möjlighet att yrka bifall till reservationens och socialvårdskommitténs förslag, som enligt min mening är det förnuftigare. Men jag uttalar den förhoppningen, att om det i fortsättningen visar sig, att denna lagstiftning, som nu kommer att av riksdagen bifallas, icke är tillfredsställande och att det på olika håll kommer att inträffa just sådana situationer som de, som min vän herr K. G. Viklund påvisat — han har direkt erfarenhet av detta — så kan frågan upptagas till behandling på nytt och en längre gående kontroll eventuellt införas på detta område.

Jag har, herr talman, velat få in dessa synpunkter i protokollet, men jag har som sagt intet yrkande.

Herr Norman: Herr talman! De önskemål om en utvidgad kontrollmöjlighet beträffande olika grupper av barn, som inte ha förmånen att få vård i föräldrahemmet, utan på ett eller annat sätt måste komma till främmande människor — de ha ju framförts dels i den reservation, som här föreligger, och dels i den motion, som fru Sjöström-Bengtsson här har talat för — äro av sådan natur att vi inom utskottet haft rätt starka sympatier för dem. Det är nog alldeles klart, att missförhållanden här kunna förefinnas, som det är allt skäl att det allmänna uppmärksammar och försöker komma till rätta med.

I fråga om det spørsmål om anmälningsplikt beträffande dessa barn, som mera tillfälligt vistas i ett främmande hem, vilket spørsmål herr Hage var inne på, var nog det för utskottets ståndpunktstagande avgörande, att om den bestämmelse, som socialvårdskommittén föreslagit, skulle bli lagfäst, komme därmed ett område att ryckas in under kontrollen, där en sådan i ganska stor utsträckning icke behöves. När det gäller feriebarnen, som få resa ut till landet

Ang. ändring i barnavårdslagen m. m. (Forts.)

på sommaren, ofta efter särskilda överenskommelser mellan föräldrarna och dem, som ta emot barnen, liksom när det gäller skolungdom, som inackorderas för sin skolgångs skull och där väl i allmänhet föräldrarna sköta den saken, förefaller det i stort sett som om intet särskilt behov skulle föreligga av någon kontroll över hur dessa barn vårdas annat än genom föräldrarnas egna åtgärder.

Nu påpekade herr Hage visserligen, att det kanske framför allt uppe i de stora norrlandskommunerna icke bara är föräldrarna som sköta dessa angelägenheter, utan att skolmyndigheterna ofta få ordna med inackorderingsmöjligheter. Men då är det väl också självklart, herr talman, att dessa skolmyndigheter skola ha ansvaret och utöva den kontrollerande verksamhet, som man enligt socialvårdskommitténs förslag vill lägga på barnavårdsnämnden.

Överhuvud taget har utskottet i fråga om de båda här berörda spörsmålen menat, att det gäller en lagstiftning, där det allmänna griper in med utvidgade krav i olika avseenden på de enskilda medborgarna, och att man därför bör gå försiktigt fram och inte från början stadga alltför stränga bestämmelser. Anmälningsplikten skulle säkerligen i många fall, där den inte alls behövs, verka rätt så irriterande och kanske minska möjligheterna att skaffa de goda hem åt dessa barn, som de behöva och som man strävar efter att ge dem.

Vad särskilt beträffar förmyndarbarnen, som motionärerna velat rycka in under begreppet fosterbarn, har utskottet — utöver den allmänna synpunkt utskottet anlagt, att man från början skall lagstifta med försiktighet för att sedan göra de kompletteringar, som kunna befinnas nödvändiga — helt naturligt tagit intryck av departementschefens skäl, när han avvisat socialvårdskommitténs förslag i detta hänseende. Departementschefen framhåller, att förmyndarnas vårdnadsskyldighet grundar sig på ett av domstol meddelat beslut, och han finner det då knappast lämpligt, att en barnavårdsnämnd skall äga att ingripa mot en förmyndare, som på detta sätt har fått ett åliggande, under andra förutsättningar än som gälla för ingripande mot föräldrar. Ett ännu starkare skäl har nog för utskottets del varit den omständigheten, att utskottet under överläggningarna om detta spörsmål blev på det klara med att det knappast vore tillräckligt att, såsom motionärerna föreslagit, genomföra en ändring i barnavårdslagen. Det förelåg i varje fall vissa skäl och kanske rätt starka skäl för att även ändra på bestämmelserna i lagen om barn i äktenskap och förmynderskapslagen, och inför den risken ansåg utskottet alla skäl tala för en försiktig ståndpunkt. Dessa överväganden förde utskottet till dess avstyrkande ståndpunkt i fråga om motionerna, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag måste för min del något ytterligare understryka de synpunkter, som den föregående talaren utvecklat. Jag hoppas att man inte tar illa upp, om jag säger att socialvårdskommitténs förslag på denna punkt är en typisk illustration till »faran» av sakkunskap. Man har alltså här upptäckt, att det även under en inackordering av mycket kort varaktighet, låt oss säga dessa åtta dagar, kan förekomma att ett barn blir placerat i ett olämpligt hem. Jag är alldeles övertygad om att sådant kan förekomma. För att det nu inte skall bli något slags felaktighet i konstruktionen vill man i regleringssyfte gå så långt, att hela anordningen hos, jag höll på att säga vanliga människor kommer att väcka irritation och kanske till och med avsky. Förslaget från kommittén på denna punkt innebär, att om enskild person i sitt hem mot ersättning mottagit annans barn utan att detta är att anse såsom fosterbarn, skall, sedan vården fortfarit under åtta dagar — det är

Ang. ändring i barnavårdslagen m. m. (Forts.)
alltså den korta tiden det gäller — anmälan ofördröjligen göras hos barnavårdsnämnden i den kommun, där hemmet är beläget. Syftet med detta är ju utmärkt. Men det är ett typiskt exempel på det, jag höll på att säga fullkomlighetsraseri, som ofta utmärker svensk lagstiftning inte bara på detta utan även på många andra områden och som får till resultat, att vi själva råka ur den ena svårigheten in i den andra.

Vad innebär nu det förslag som här förordas från ett par håll? Jag skall tillåta mig att nämna ett enda exempel. Statsmakterna ha nu bestämt sig för att vi skola sörja för sommarferier på landsbygden för stadsbarn — vi komma säkerligen så småningom fram till att understödja sommarresor även för landsbygdens barn till städer och annorstädes i större utsträckning än vi hittills beslutat — och det har då bestämts, att förutsättningen för fri resa är att barnet vistas minst en månad på feriestället. Nu händer det ju, att det hem på landsbygden, där barnet placeras, är fattigt och att barnets föräldrar gärna vilja betala någon ersättning för barnets vistelse där. Då skall enligt detta förslag varenda sådan familj anmäla hos barnavårdsnämnden i orten, att den mottagit ett barn. Självfallet skall då även inspektion av hemmet ske — annars vore det ju meningslöst — och finner barnavårdsmyndigheten, att hemmet kanske inte är så absolut perfekt, skall barnet därifrån. Bara detta exempel på hur bestämmelser av denna ytterligt ingripande art kunna komma att verka bör vara rätt avskräckande.

Jag kan nämna även andra exempel, ty denna bestämmelse skall gälla vilka hem som helst. Låt oss säga, att jag skickar mitt barn till släktingar på landsbygden. Släktingarna äro kanske fattigare än jag, och jag har råd att betala för barnet, men jag vill ovillkorligen, att det skall få sin lantvistelse. Om nu barnet skall vistas hos denna familj på landet mer än åtta dagar, skall familjen ofördröjligen anmäla till barnavårdsnämnden, att den mottagit barnet.

När vi i departementet gingo igenom detta förslag, sade jag mig, att detta är farliga vägar att slå in på. Om jag vill impopularisera en verksamhet, skall jag just gå fram på detta sätt. Vidare sade vi oss — den synpunkten har framhållits även av herr Norman — att om man behöver strängare bestämmelser än dem som nu föreslås i Kungl. Maj:ts proposition och som vunnit anslutning av det stora flertalet inom utskottet, får man ta upp saken till förnyat övervägande. Det behöver inte betyda, att man bestämmer en tidsperiod av åtta dagar, såsom kommittén föreslagit, utan man kan ju bestämma en längre tid. Men låt först erfarenheten av de bestämmelser som vi nu föreslå tala sitt språk! Om denna erfarenhet visar, att vi begått ett misstag, som medför allvarliga vådor — jag vill visst inte erkänna, att det är ett fel i lagstiftningen, om man skulle hitta tio hem på landet, som tagits i anspråk på grund av dessa bestämmelser och som icke äro lämpliga, men om det visar sig, att verkligt allvarliga brister uppstå på grund av en lagstiftning enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, då få vi ta upp saken till förnyad prövning och låta undersöka, om en skärpning av bestämmelserna erfordras. Men vi skola inte börja med så stränga bestämmelser, att vi eventuellt nödgas ändra dem i mildrande riktning. Låt oss hellre börja med mildare bestämmelser och skärpa dem i efterhand, om så visar sig vara av behovet påkallat. Uppriktigt sagt tror jag, att det endast i enstaka rena undantagsfall skall visa sig, att de nu av Kungl. Maj:t och utskottet föreslagna bestämmelserna äro för milda.

Herr Franzon: Herr andre vice talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Jag har emellertid begärt ordet för att något beröra en fråga, som har ett visst och kanske inte så litet sammanhang med det nu föreliggande ärendet. Jag tänker på den omständigheten, att Kungl.

Ang. ändring i barnavårdslagen m. m. (Forts.)

Maj:t och riksdagen med korta mellanrum lägga på de svenska landstingen nya stora arbetsuppgifter. Det huvudmannaskap som landstingen få genom detta förslag är ju inte minst betydande. Svenska landstingsförbundet, som yttrat sig i frågan, har även lagt märke till detta, och förbundet ifrågasätter, om inte vissa andra uppgifter kunde överflyttas från landstingen till andra institutioner. Jag har nu närmast i tankarna, herr andre vice talman, bestämmelserna i lagen om landsting beträffande förvaltningsutskottens arbetsuppgifter och även sättet för landstingens sammanträdande. Landstingen sammanträda ju i regel inte mera än högst en vecka varje år. Man frågar sig, om landstingsledamöterna på denna korta tid hinna riktigt tränga in i de olika spörsmålen. Visserligen finnes ju möjligheten att sammankalla ett urtima landsting, men bestämmelserna i förordningen äro sådana, att detta ej är så lätt. Antingen skall Konungen förordna om urtima landsting, eller också skola tre fjärdedelar av lagtima landstingets ledamöter vara överens därom. Vad beträffar förvaltningsutskotten, stadgas i slutet av 39 § i förordningen, att förvaltningsutskottet skall »i andra hänseenden företräda landstinget mellan dess möten», men denna bestämmelse är ju ibland ganska svår att tolka.

Jag tror emellertid, herr andre vice talman, att det med hänsyn till de stora arbetsuppgifter, som undan för undan påläggas landstingen, är nödvändigt med en översyn av gällande landstingslag, så att man kan göra landstingens arbete litet mera levande, om jag får använda det uttrycket. Jag sitter själv i ett landstings förvaltningsutskott, och jag vet hur svårt det ibland kan vara att avgöra — därför att landstinget kanske inte så klart uppdragit riktlinjerna — huruvida man skall våga fatta ett beslut i ett ärende eller om man skall låta hela frågan anstå till landstingets sammanträde. Detta har kanske bidragit till att en betydelsefull fråga fått vänta på sin lösning. Det förhåller sig så, herr andre vice talman, att Stockholms läns landsting liksom denna kammare har sin speciella konstitutionella väktare — de äro för övrigt förenade i en och samma person — och det har också påtalats vid våra landstingssammanträden, att förvaltningsutskottet ibland kanske gått över sina befogenheter.

Jag har, herr andre vice talman, velat få dessa synpunkter antecknade till riksdagens protokoll, och jag skulle i detta sammanhang vilja vädja till herr statsrådet, att han beaktar dessa och om möjligt föranstaltar om en översyn av landstingens arbetsuppgifter, så att landstingen tillfredsställande kunna fylla dessa sina ingalunda lätta uppgifter.

I herr Franzons yttrande instämde herrar *Dahlström, Robert Berg, Anderberg, Gustaf Karlsson, Lodenius, Rosander och Frans Ericson.*

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag kunde ha inskränkt mig till ett instämmande, därför att herr Franzon framhållit just de synpunkter jag velat anföra. Jag skall bara med några få ord stryka under vad han sagt. Det förefaller mig utomordentligt angeläget, att man, då man lägger stora uppgifter på kommunala organ, också ser till att deras organisation blir så beskaffad, att formerna kunna fyllas med ett levande liv. Det är ju ändå meningen med hela självstyrelsen, att den skall bestå av människor, som ha möjlighet att tränga in i saker och ting och på grund av detta inträngande träda i samråd med varandra. Sådant är enligt min tioåriga erfarenhet i ett landsting helt enkelt inte möjligt med den orimliga form under vilken landstingen arbeta. De kallas ju ihop att sammanträda några få dagar varje år.

Jag har med detta, som sagt, velat understryka angelägenheten av att man, då man lägger nya stora uppgifter på landstingen, också tänker på att deras organisation blir så avpassad, att de kunna bära dessa uppgifter.

Ang. ändring i barnavårdslagen m. m. (Forts.)

Herr Hage: Herr talman! Jag har ju inte framställt något yrkande i fråga om den av mig och herr Viklund avgivna reservationen, men jag skall ändå be att få säga några ord i anledning av herr statsrådets anförande. Jag tycker att herr statsrådet överdrev farhågorna för det läge, som skulle uppstå, om reservationen gick igenom. När det gäller att ta ståndpunkt till en fråga som denna blir det ofta så, att man tar intryck av lokala händelser, som man bevittnat på nära håll. Det framhölls ju av utskottets ordförande, att herr Viklund inom utskottet relaterat en del beklagliga händelser beträffande inackorderade skolbarn. Det är givet, att om man inom sin närmaste krets kunnat konstatera, att det förekommit tråkiga förhållanden — att barn kommit till olämpliga hem, där de fått dåliga intryck på grund av att där förekommit spritmissbruk och dylikt — blir man mera lyhörd för mera långtgående krav beträffande övervakandet av hem, där man tar emot barn, som tillhöra vissa undervisningsanstalter. Jag vill i detta sammanhang även nämna, att en förste provinsialläkare redogjort för fall, då barn som kommit till tuberkulösa hem blivit smittade. Det är ju ett mycket beklagligt förhållande, om sådant skall inträffa på grund av bristande översyn.

Jag vill vidare nämna, att den föreslagna bestämmelsen i 59 § 2 mom. icke innebär, att det *alltid* skall bli en sådan där inspektion, där vederbörande ständigt och jämt gå och nosa i hemmen. Om nämnden redan äger noggrann kännedom om ett visst hem, där skolbarn tagas emot, finns det ingen anledning att företaga inspektion. Men om man inte äger denna kännedom, skall inspektion ske.

Slutligen vill jag säga, att det väl ändå inte är så förfärligt farligt att begära av en familjefader, som tar emot ett barn, att han på ett litet papper skriver ned några ord till barnavårdsnämnden, där han talar om att han tagit emot ett barn i sin familj. Det tar ju högst ett par minuter. Jag tycker det är en överdrift, när man tror att det skulle uppkomma en så oerhörd irritation, om man genomförde en sådan bestämmelse, som här har föreslagits i 59 §. Jag har emellertid allt fortfarande inte något yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 336 och II: 526; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepats propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Sjöström-Bengtsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 336 och II: 526.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta

Ang. ändring i barnavårdslagen m. m. (Forts.)

för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1945/46 jämte i ämnet väckta motioner. *Förordnings-
förslag om
värnskatt.*

I förevarande betänkande hade utskottet hemställt,

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 314 och med avslag å de likalydande motionerna I: 402 och II: 617 samt motionen II: 614, antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1945/46; samt

2) att motionen II: 613 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Ström**: Herr talman! Jag har ingalunda begärt ordet för att yrka avslag på utskottets hemställan, utan för att framföra några synpunkter med utgångspunkt från småfolkets intressen, så att det icke städse ser ut, som om endast högermän och med dem i ekonomiskt avseende likställda framhålla vikten av att få ned skatterna.

Det är oerhört viktigt, att skatterna inte drivas så högt i höjden, att de gå ut över betydelsefulla nationella och mänskliga värden. Så länge kriget pågick, buro vi säkerligen alla — jag skulle tro även de som hade de allra lägsta inkomsterna — nästan med glädje den skattebörda, som var nödvändig för att upprätthålla vår militära värnkraft och för att trygga vårt lands frihet och oberoende. Men det är alldeles påtagligt, att när kriget är slut och den enskildes besparingar mången gång förtärda av pålagor, kan man inte hålla kvar dessa skatter i höjden i det oändliga. De rika kunna möjligen bära dem även i fortsättningen, men det blir omöjligt för de fattiga att göra det, och det är nödvändigt, att detta klargöres. Visserligen ha de fattiga, särskilt familjer med barn, en hel del skattelättnader, men många arbetare ha kommit till mig och berättat, att åttatimmarslagen håller på att gå förlorad för dem, på grund av att de för att klara sina skatter och betala sina oerhört höga hyror och upprätthålla en någorlunda människovärdig standard nödgas ta extra arbete på kvällarna, så att arbetstiden i verkligheten blir icke åtta timmar utan ända till tio, elva och tolv timmar om dagen. Icke bara arbetare utan även kontorsanställda i lönelägen mellan 4 000 och 7 000 kronor ha framfört dessa bekymmer, t. o. m. ännu fattigare inkomsttagare. Det gäller inte minst ogifta, särskilt dem som ha en dryg försörjningsbörda i annat avseende. De kunna ha en anförvant att försörja, de kunna ha förpliktelser av olika natur, och de känna denna skattebörda mycket tung. De ha vid många tillfällen undrat, huru länge de skola kunna hålla ut. Många av dem ha anmodat mig att betona detta i riksdagen, och jag har lovat att göra det. Jag har så mycket större anledning att föra dessa synpunkter vidare som finansministern vid en interpellationsdebatt för ett par månader sedan i ett svar till mig yttrade, att vi skulle få inte bara skatt vid källan utan även sänkta skatter.

Även en annan sak är av betydelse. Vi kunna inte sänka skatterna för dem, som ha de stora inkomsterna. Jag tror fastmer, att vi en kort tid kanske måste ytterligare höja deras skatter. Men när det gäller dem som ha mycket små inkomster — till och med en städerska besökte mig en gång för att uttala sina bekymmer över skatterna — kunna vi inte stå till svars med att ha det så som det nu är, utan vi måste söka att på ett eller annat sätt få skatterna sänkta. Jag tror också, att det är riktigt med en sådan omläggning av värn-

Förordningsförslag om värnskatt. (Forts.)

skatten, att den inarbetas i kronoskatten. Vi måste givetvis betala de militära räkningar, som vi själva ådragit staten, och vi måste naturligtvis hjälpa finansministern att skaffa pengar härtill. Vi kunna sålunda inte anklaga finansministern, och min kritik riktar sig ingalunda mot honom. Jag tror, att han har skött sitt ämbete på ett utomordentligt sätt under dessa påfrestande tider och att han i stort sett har avvägt skatterna riktigt. Men tiden är inne, då vi måste överväga en mildring av skatterna för till exempel dem som ha under 8 000 å 10 000 i årsinkomst.

Då säger givetvis finansministern: »Jag skall med största nöje föreslå skattesänkning för de mindre inkomsttagarna, men var god och ge mig andra inkomstkällor.» Detta är en fullt rimlig begäran. Och då är det helt naturligt inte lätt för en ledamot, som ofta har röstat för ganska stora anslagskrav, att ge finansministern sparsamhetsråd. Det skulle nog te sig inkonsekvent.

Men jag återkommer till en sak, som jag aldrig har underlåtit att betona under alla de år jag har haft äran att sitta i denna kammare och i fråga om vilken jag — det kan jag säga uppriktigt — verkligen har varit en sparsamhetsvän. Det är mitt gamla praeterea censeo, nämligen att vi någon gång måste sluta med att tillskapa nya ämbetsverk samt bygga nya och dyra ämbetsbyggnader. Vi måste upphöra att ideligen öka antalet ämbetsmän och ämbetsmannalöner i detta rike. Om vi inte göra det, är det omöjligt att sänka skatterna, och till sist komma vi inte att kunna uppleta någon som vill vara finansminister här i landet. Med alla de ämbetsverk, som nu upprättas, och alla de ämbetsmän, som tillsätts, kan självfallet ingen finansminister i längden finna någon utväg att finansiera budgeten. Det är dessa synpunkter, herr talman, jag har velat framföra. Jag vill inte nu ställa något yrkande, utan endast ännu en gång ta fasta på finansministerns uttalande, att vi måste sänka skatterna lika väl som vi måste genomföra beskattning vid källan.

I detta sammanhang vill jag tacka finansministern för att han så snabbt har kunnat förverkliga sitt givna löfte om skatt vid källan, att vi nu ha ett förslag, som ligger så väl till, att vi kanske redan till hösten kunna besluta denna mycket åtråvärda och betydelsefulla reform.

Ännu en sak måste understrykas här — och det kommer säkerligen finansministern att göra i den efterföljande debatten — nämligen behovet av pengar till de försummade sociala och kulturella reformerna. De ha fått lida under de hårda krigsåren, men de måste givetvis nu genomföras under loppet av ett visst antal år. Man kan knappast tänka sig att göra detta i ett enda slag — då skulle nog sannolikt även finansministern få slag — utan vi måste nog ta det så småningom. Vi äro säkerligen alla mycket tacksamma, om socialministern, ecklesiastikministern och finansministern gemensamt kunna framlägga en femårsplan eller en tioårsplan för att förverkliga de väntande och nödvändiga stora sociala och kulturella reformerna.

Hur skall man då få pengar till dessa reformer? Utom genom att inskränka på den oerhörda byråkratien i vårt land och snarast till något så när rimliga dimensioner nedskära denna väldiga apparat och genom att så snart som möjligt avskaffa alla kristidskommissioner och liknande dyrbara inrättningar, kan man åstadkomma medel genom att bättre utnyttja våra naturrikedomar. Jag tror inte, att vi få något stort ekonomiskt överskott genom en socialisering av gatstensindustrin eller skoindustrin, men däremot är jag övertygad om att om vi på ett praktiskt sätt kunde i samhällets tjänst utnyttja våra stora naturtillgångar, skulle vi kunna åtskilligt öka statsverkets inkomster. Det är också av stor betydelse, att sådana avbrott i produktionen, som vi nu varit vittne till, undvikas genom att alla parter lära sig, att det är klokare att ta en mager förlikning än en fet process. Framför allt är det

Förordningsförslag om värnskatt. (Forts.)

viktigt, att inte vår produktion under den kommande tiden störes genom våldsamma ingrepp och vårt finansiella läge på grund därav försämrats.

Jag tror inte, att det är omöjligt att skaffa statskassan ökade inkomster, om vi verkligen med statens hjälp sörja för planering och planmässighet i vårt produktionsliv, och jag har aldrig begripit, varför högern har varit så rädd för dessa ord. Jag tycker, att det just är en viss planmässighet som länge har saknats. Jag tror, att en sådan skulle kunna åstadkommas, utan att man behöver riskera så stora ingrepp, som enligt många mening måste bli en följd av en planmässig produktion.

Herr talman! Jag har velat framföra dessa synpunkter i hopp om att finansministern måtte beakta de allra minsta inkomsttagarnas intresse av sänkta skatter.

Her Nordenson: Herr talman! Både majoriteten och minoriteten i bevillningsutskottet äro eniga om att vi i nuvarande läge på grund av budgetära förhållanden inte kunna minska på värnskatten. Visserligen beklagar jag livligt detta, men jag delar den uppfattningen, att vi nu inte kunna åstadkomma någon ändring i detta avseende.

Jag skulle dock här vilja till denna fråga anknyta en reflexion av mera allmänt innehåll, och jag föranledes därtill av ett yttrande, som finansministern nyligen har fällt. Han har i ett föredrag framhållit, att vi inte kunde tänka oss att få ned värnskatten, dels emedan de ökade ordinarie försvarsutgifterna nu vore utomordentligt stora, dels ock emedan det vore önskvärt, att vi nu successivt byggde ut vår sociala omvårdnad och att pengar härför lämpligen borde tagas av värnskattemedel. Finansministern pekade på önskvärdheten av att höja folkpensionerna, förbättra sjukförsäkringen och lämna stöd åt de fattigaste familjerna. Det är alldeles klart, att dessa saker i och för sig kunna anses önskvärda, men frågan är, om det är riktigt att vi använda de medel, som värnskatten har inbringat, just till detta ändamål. För att bestrida våra försvarsutgifter — såväl vår beredskap som vår upprustning — ha vi ju måst tillgripa extraordinära skatter. Till dem höra i främsta rummet värnskatten och omsättningsskatten, och det är då ett önskemål, att dessa om möjligt komma bort, när de extraordinära förhållandena upphöra.

Det alternativ, som finansministern nu rullat upp, innebär, att man visserligen skulle kunna tänka sig att ta bort omsättningsskatten, men att värnskatten borde läggas in i den ordinarie skatteskalen och de på detta sätt inflytande medlen användas för de nämnda speciella, sociala ändamålen. Den betänksamhet, som jag här vill framföra mot detta, beror på att det enligt min mening innebär, att vi på detta sätt för ordinarie utgifter binda den skattekraft, som hittills så att säga utgjort en reserv för extraordinära tillfällen. Förhållandena i världen äro sådana, att vi inte få alldeles bortse från möjligheterna, att vi inom överskådlig tid, till och med inom en nära framtid, kunna bli tvungna att åter vidtaga omfattande åtgärder för vårt lands säkerhet. I Europa föreligger en labilitet, som kan utlösa sig. Det kan bli nödvändigt för oss att åter se om vårt hus, och då uppstå utgifter inte bara för en beredskap utan också för att ersätta förslitna försvarsmedel. Vi kunna, menar jag, inom en överskådlig tid komma i det läget, att vi behöva möjligheter att skaffa staten extraordinära inkomster. Vi veta, hur stora medel som då krävas. Vi kunna tänka oss att man kan återinföra en omsättningsskatt. Men den ger ju relativt små belopp, i varje fall mindre än vad värnskatten har givit. Ha vi då bundit oss för fasta utgifter och disponerat skattemedel för detta ändamål, ha vi inte någon reserv att ta till eller i varje fall blott en mycket begränsad sådan. Det ligger en viss fara i att man så att säga under ordinära

Förordningsförslag om värnskatt. (Forts.)
förhållanden binder sig vid utgifter, som innebära, att folket belastas med en maximal skattebörda.

Finansministern har visserligen gjort gällande, att förmågan att tåla skatter är en vanesak, och han har ju vant oss ganska länge vid höga skatter. Nu ha vi fått ett vittnesmål från herr Ström om att dessa åtminstone inom vissa samhällsklasser orsakat bekymmer och otålighet. Jag skulle kunna vittna om andra grupper, där det råder samma förhållande, men jag vill inte nu lamentera vid klagomuren. Emellertid vill jag understryka, att vi kommit upp i så höga skatter, att en ökning verkligen skulle betyda något mycket allvarligt, om den nu överhuvud taget är möjlig att genomföra. Jag vill erinra om att vi på grund av skatternas höjd nödgas införa en begränsning. Denna är satt till 80 procent för statsskatten, men om vi medräkna kommunalskatten, betyder detta, att en person, för vilken begränsningen är tillämplig, kommer upp till en skatt av ca 90 procent av sin inkomst. Han har således bara 10 procent kvar. Detta är ett belägg för att vi äro uppe i en utomordentligt hög beskattning. Ofta lägger man fram beräkningar om hur mycket staten skulle kunna få in, om man fortsatte att beskatta de stora inkomsterna, och det är ju en smaksak att avgöra, om de belopp man därvid fått fram skola anses som stora eller som små. Om jag inte minner mig, har man räknat ut, att ifall man skulle taga alla inkomster över 20 000 kronor, skulle man få in 125 miljoner kronor, och om man skulle stanna vid 14 000 kronor såsom det belopp en person högst finge behålla, sedan han betalat sin skatt — skulle summan bli 200 miljoner kronor. Alla dessa beräkningar äro enligt min uppfattning mycket farliga, ty man glömmar bort en sida av saken, nämligen frågan huruvida dessa skattekällor komma att finnas kvar. Vi ha nu så höga skatter, att människorna kunna väntas reagera mycket hårt inför ytterligare pålagor. Jag tänker mig den situationen, att man arbetat in värnskatten som ordinarie skatt och kommit i det extraordinära läget, att man vill lägga på ytterligare skatter. Man kan då på papperet kalkylera fram högre skattebelopp, men man har skäl att frukta att de icke skulle komma fram i verkligheten. De som skulle drabbas av dessa skulle helt enkelt avstå från att skaffa sig de inkomster, på vilka beräkningarna bygga — med andra ord, skattekällan skulle komma att sina. Vi måste räkna med att våra möjligheter att uttaga ytterligare skatter utöver de nuvarande äro mycket begränsade, därför att de inkomster, som skola beskattas hårdare, i så fall till väsentlig grad komma att upphöra att existera.

Man kan naturligtvis säga, att man anser, att de extraordinära utgifterna i framtiden skulle till vida övervägande del täckas av lånemedel. Så har i viss grad gjorts under de gångna krigsåren, men man har dock försökt att i möjligaste mån också täcka dem med verkliga inkomster. Skulle vi inrikta oss på att framdeles bestrida de extraordinära utgifterna huvudsakligen med lånemedel, har även detta sina sidor.

Vi veta numera, att man inom nationalekonomiska kretsar gör gällande, att det inte är så farligt att underbalansera budgeten. Man kan lugnt låta statskulden växa, säger man, bara nationalinkomsten samtidigt växer i tillräckligt hastig takt. Därmed komma vi in på en fråga, som jag tycker är mycket allvarlig: kunna vi vara så säkra på att vår nationalinkomst kommer att fortfarande visa samma vackra tillväxtkurva som under de senare åren? Jag vågar hysa en något pessimistisk uppfattning i det avseendet, och därvid tänker jag på det läge som har skapats i Europa. Där råder nu utomordentligt stor fattigdom, och trots de lyckliga förhållanden, som vi kunnat bevara under kriget, tror jag inte, att vi kunna räkna med att vara så isolerade, att inte läget i Europa kommer att återverka på oss. Jag tror tvärtom, att vi måste tänka oss, att den sänkta levnadsstandard, den fattigdom och den nöd, som under många år

Förordningsförslag om värnskatt. (Forts.)

kommer att härska i Europa, kommer att allvarligt återverka på vår ekonomi. Det betyder, att vi kanske inte kunna räkna med den fortsatta stegring av nationalinkomsten och av levnadsstandarden, som vi ha haft och som jag hoppas att vi få även i fortsättningen, utan det kan hända, att det blir en stagnation för oss, kanske till och med i viss mån en tillbakagång. Under sådana förhållanden föreligga inte de förutsättningar för en fortsatt underbalansering och de möjligheter till ett fortsatt ökande av statsskulden, som man har antagit som en arbetshypotes för de nya nationalekonomiska teorierna. Då kommer situationen att bli mycket allvarlig för oss, om vi nödgas slå in på sådana vägar. Jag tror, att en fortsatt underbalansering, då med nödvändighet innebär ett ytterst farligt hot mot vårt penningvärde, vilket också kommer att återverka på hela vår ekonomiska standard. Det är därför enligt mitt förmenande oerhört viktigt, att vi se till, att möjligheter att öka statens inkomster finnas och kunna tillgripas under extraordinära förhållanden. Det vore därför olyckligt, om vi lade vår beskattning så, att den faktiskt redan under ordinära förhållanden vore i ett utpräglat maxmiläge.

Jag tror, herr talman, att skatteinstrumentet har en viss likhet med andra instrument. Jag vet inte, om finansministern någonsin har roat sig med att spela dragspel. I så fall har han väl upptäckt, att det inte går att spela bara på det sättet, att man drar ut dragspelet. Det tar stopp till sist. Man måste till omväxling skjuta ihop dragspelet så att man får kraft att sedan dra på registret igen. Jag tror, att om man spelar på skatteinstrumentet i den riktningen, att man ständigt tänjer ut det, kan det till sist hända, att hela skattemelodien kommer bort.

Jag har velat påpeka detta i det här sammanhanget, men jag har, herr talman, intet särskilt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av väckt motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet.

Om engångsskatt på förmögenhet.

I detta betänkande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 172 av herr *Hagberg* i Luleå m. fl. om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt föranstalta om en utredning rörande de former, under vilka förmögenheterna borde bidra till täckning av under krisperioden uppkomna utgifter.

Enligt en vid betänkandet avgiven reservation hade herr *Elon Andersson*, friherre *De Geer* samt herrar *Velander*, *Wehtje*, *Hagberg* i Malmö, *Hammarlund*, *Sandberg*, *Olson* i Göteborg och *Vigelsbo* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att motionen II: 172 av herr *Hagberg* i Luleå m. fl. om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *Velander*: Herr talman! Enligt det föreliggande betänkandet förordar utskottsmajoriteten i anslutning till en från kommunisthåll väckt motion utredning rörande de former, under vilka förmögenheterna bära bidra till täckning av under krisperioden uppkomna utgifter. Detta ståndpunktstagande inom utskottet har skett, utan att det minsta försök till analys har gjorts rörande förmögenhetsutvecklingen under krigsåren, det aktuella skattetryckets

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

faktiska omfattning, en förmögenhetsbeskattnings samhällsekonomiska verkningar och andra förhållanden, som måste vara förtjänta av beaktande i sådant sammanhang. Utskottsmajoriteten har ingenting nytt, inga nya synpunkter att andraga till stöd för sin uppfattning. Den tröskar, skulle man kunna säga, den långhalm, som odlats på ett allmänt uttalande av inom finansdepartementet i januari 1940 tillkallade särskilda sakkunniga för övervägande av värnsskattens utformning och ett bevillningsutskottets återopande därav i ett vid 1940 års riksdag avgivet betänkande. Och ändock borde det framstå såsom ovedersägligt att 1940 års bevillningsutskott med sitt återopande av de sakkunnigas uttalande icke avsåg eller kunde avse att taga ställning till frågan, huruvida en beskattning av antydd art borde genomföras eller ej. Att så var förhållandet klarlades också vid fjolårets riksdagsdebatt i samma ämne. Man skulle därför ha kunnat förvänta, att denna synpunkt icke nu skulle ha kommit upp och i varje fall icke på det sättet, att den upphöjes till utskottsmajoritetens *enda* motivering för dess hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet. Den oro och den fruktan, som man tilläventyrs hyser på grund av kommunistmotionen, hade väl kunnat bemästras från andra utgångspunkter.

Jag skulle här vilja ställa en fråga, närmast i syfte att vinna klarhet beträffande just det spörsmål, som vi nu diskuterat i över fem år, nämligen vad som faktiskt avsågs av de sakkunniga och riksdagen år 1940. Jag riktar frågan närmast till utskottets ordförande: kan uttalandet från 1940, huru det än tolkas, givas en vidsträcktare innebörd än att på sin höjd utgöra en rekommendation, att under vissa förutsättningar frågan om en engångsbeskattning av förmögenhet finge upptagas till en principiell diskussion med uppgift bland annat och kanske i främsta rummet att undersöka eller klarlägga verkningarna av en sådan skatt för staten, för landets näringsliv och för den enskilde medborgaren? Att märka är nämligen, att trots den diskussion, som under de senare åren förts kring detta ämne, och trots den utredning därav, som på finansministerns uppdrag år 1942, alltså efter det ominösa året 1940, verkställets av professor Lindahl, detta alltjämt framstår såsom i högsta grad dunkelt och outrett. Åt denna uppfattning gav för övrigt vid fjolårets riksdag bland andra utskottets ärade ordförande ett otvetydigt uttryck. Hur kan det då vara möjligt att man — med bortseende från sådana fakta — jämt och ständigt upprepar eller urgerar satsen, att år 1940 de inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga samt med dem bevillningsutskottet och riksdagen uttalat sig för eller avsett att uttala sig för en engångsbeskattning av förmögenhet?

Det må ursäktas mig, om jag ytterligare med ett exempel söker belysa, huru lättvindigt man här faktiskt har resonerat. 1940 års sakkunniga gävo sålunda otvetydigt uttryck åt den uppfattningen, att en förmögenhetsskatt av i det sammanhanget åsyftad storleksordning icke borde uttagas samtidigt med en sådan skärpning av krisbeskattningen i övrigt, som de sakkunniga då övervägde. Jag vågar här förutsätta, att ingen vill göra gällande, att 1940 års bevillningsutskott och riksdag ville gå längre i sina rekommendationer än de sakkunniga. Nu förhåller det sig ju så, att de sakkunniga i det av dem utarbetade förslaget gingo in för en väsentlig höjning av värnsskatten. Denna höjning godtogs av riksdagen efter förslag av finansministern. Detta förslag byggde emellertid på den förutsättningen, att av inkomst- och förmögenhetsskatten den rörliga botten-skatten skulle utgå med 120 procent av grundbeloppet. Sedan värnsskatten hade antagits, kom emellertid i riksdagens sista skede en tillägsproposition från finansministern, där uttagningsprocenten förslags höjd till 150. Även detta blev riksdagens beslut. Senare infördes krigs-

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

konjunkturskatten, och vid 1942 års riksdag genomfördes slutligen en kraftig höjning av värnskatten. Sedan ha ju de olika skatterna på grund av progressionen genom penningvärdets fall successivt undergått en betydande skärpning. Då emellertid 1940 års sakkunniga principiellt avvisade genomförandet av en skärpt förmögenhetsbeskattning samtidigt med en skärpning av krisbeskattningen i övrigt och då denna senare skärpning kommit att bli väsentligt hårdare än vad de sakkunniga räknade med, vilka konsekvenser vågar man då egentligen draga av 1940 års av utskottsmajoriteten åberopade uttalanden? Om dessa uttalanden överhuvud taget skola utgöra något stöd för en engångs- eller särbeskattning av förmögenhet, måste förutsättningen därför vara att man eliminerar icke blott den krisbeskattning, som de sakkunniga räknade med i början av år 1940, utan även den betydande skatteskräpning, som har tillkommit efter denna tidpunkt. Då kan man fråga: när ämnar utskottsmajoriteten ge sig i kast med den uppgiften?

Med det anförda har jag velat uppvisa, att utskottsmajoritetens premisser med 1940 års uttalanden som bas sakna relevans i fråga om den slutsats, var till samma majoritet i betänkandet kommit, och detta gäller beträffande såväl en engångsbeskattning som varje annan särbeskattning av förmögenhet. En annan sak är, om utskottsmajoriteten från andra utgångspunkter kan motivera och vill nå fram till en sådan slutsats. Det blir då fråga om helt andra skäl och synpunkter, och det kan ju hända, att man tvingas att resonera där om. Anmäla sig då, kan man fråga, påtagliga eller mera plausibla skäl för en förmögenhetsbeskattning? Utskottsmajoriteten har, såsom redan förut antytts, icke anfört några sådana. Meningarna växla härutinnan ofta. En mycket känd ledamot av riksdagen — professor Myrdal — har i tidigare sammanhang sökt uppvisa svagheten i argumenteringen för ett så radikalt ingrepp i bestående förhållanden som en beskattning av förmögenhet av den storleksordning, som här ifrågasatts, skulle medföra. Han fann därvid engångsskatten klumpig och ineffektiv såsom finanspolitiskt instrument, han fann den onödig såsom medel att reducera statsskulden, han fann den illusorisk eller rent av hinderlig såsom tillhygge i kampen för en jämnare inkomstfördelning, och han fann den skäligen meningslös såsom botemedel mot inflationstendenser. Jag vet icke om professor Myrdal möjligen kommit till andra uppfattningar sedermera, men jag menar, att detta är ett belysande exempel för huru lös grund man för närvarande bygger resonemangen på, när man talar om huruvida en förmögenhetsbeskattning bör genomföras eller icke och hur denna förmögenhetsbeskattning skall utformas.

Utskottsmajoriteten sysslar dock icke med sådana banala ting som antydast i det av mig åberopade uttalandet. Inte bryr den sin hjärna med vilken avkastning en sådan skatt kan eller bör ge! I föl kastade man därtill loss från den tidigare utgångspunkten i fråga om skattens ändamål: statsskuldens amortering. Då kunde engångsskatten i stället komma till användning för täckande av löpande utgifter. Samtidigt intog man en mycket generös hållning till ett skattefritt minimum. Även dessa omständigheter utgöra emellertid på sitt sätt ett bevis för att något bevillningsutskottets uttalande från anno 1940 icke kan utgöra grundval för utskottsmajoritetens eller andras ståndpunktstaganden till förevarande spörsmål.

Jag nämnde nyss något om skattens förmögenhetsutjämnande verkan. Behöver man verkligen anstränga sig för att åvägabrunga en inkomst- och förmögenhetsutjämning i detta land? Den frågan har mycket ingående ventilerats exempelvis i en diskussion, som ägde rum här i staden på konserthuset i januari 1944 mellan finansministern och herr Hagberg i Luleå. De tankegångar åt vilka finansministern då skattade, utgöra ett otvetydigt belägg för

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

att en sådan utjämning är på marsch, och det i ett mycket hastigt tempo. Man kan också konstatera — jag tror att det är så — att under tiden sedan krigets utbrott en ökning av förmögenheterna i landet totalt sett har inträffat. Jag utgår dock ifrån att detta inte gäller, om man tar hänsyn till penningvärdets fall. Men att märka är att denna ökning faller helt på förmögenheter under 20 000 kronor. Antalet stora förmögenheter, antalet miljonärer i detta land, om man så vill, har däremot väsentligen nedgått.

Det kanske också här skulle sägas något ord om inkomstfördelningen, och då kan måhända som utgångspunkt tagas taxeringarna till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åren 1938 och 1944. Det visar sig då enligt preliminära beräkningar, att från år 1938 till år 1944 antalet skattskyldiga ökat i inkomstklassen 2 000—3 000 kronor med över 100 000, i inkomstklassen 3 000—5 000 kronor med 432 000, i inkomstklassen 5 000—8 000 kronor med över 270 000 och att i inkomstklassen 8 000—12 000 kronor antalet inkomsttagare tredubblats. I inkomstklassen 12 000—20 000 kronor har antalet ökat med inemot 30 000 eller från 19 700 till 48 400. Detta är siffror, som torde ge vid handen, att inkomstutjämningen i detta land sker utan att man anstränger sig att på konstlade vägar åstadkomma den, och den sker, efter vad man vågar förutsätta, organiskt och utan att några betänkliga rubbningar behöva befaras inträda på grund därav.

Man kan också fråga: huru är det med skattetrycket i detta land, bör man eftersträva en skärpt förmögenhets- eller inkomstbeskattning på grund av att de nu utgående skatterna äro för låga? Här intresserar man sig ju särskilt för förmögenheterna, och jag kanske med anledning därav vågar belasta protokollet med några exempel rörande dessa. Om vi tänka oss, att avkastningen av förmögenheten motsvarar vad som betingas av det nuvarande ränteläget, alltså 3 procent, och att man har att räkna med en kommunalskatt som är vanlig i min hemort, skulle en person med enbart förmögenhetsinkomst, redan vid en taxerad inkomst av 1 500 kronor få betala 19 procent därav i skatt. Vid en inkomst av 4 500 kronor skulle han få betala 32 procent i skatt och vid en inkomst av 7 500 kronor skulle han få betala 39 procent i skatt. Gällde det en inkomst på 15 000 kronor, skulle skatten bli 52 procent och vid en inkomst av 30 000 kronor nära 67 procent — detta med utgångspunkt från den kommunalskattebördan, som jag nyss tillät mig antyda. Skulle den taxerade inkomsten uppgå till 90 000 kronor, komme man upp till en beskattning av 92 à 93 procent.

Vad skulle förresten en fortsatt eller skärpt konfiskatorisk beskattning betyda i pengar? Endast ett exempel. En indragning till det allmänna av all inkomst över 20 000 kronor — herr Nordenson var inne på den saken, jag har kanske en annan siffra — skulle vid 1941 års skatteunderlag ha tillfört statskassan föga mer än 50 miljoner kronor; siffran har jag hämtat ur en utredning, som docenten Welinder nyligen avgivit, om jag minnes rätt, till statsrådet och chefen för socialdepartementet.

Är det emellertid någon som tror, att man genom en beskattning i sådan ordning skulle kunna förverkliga den Wigforsska satsen att »den stora vägen mot en förbättring av hela folkets levnadsstandard är en förbättring av produktionen?» Jag tror det i varje fall icke. Jag tror inte heller att man på sådana vägar, som utskottsmajoriteten beträtt, befördrar lösningen av våra betydelsefullaste och viktigaste efterkrigsproblem, som på något håll i årets remissdebatt angavs vara: att åstadkomma ordning, effektivitet, förtröstan och framtidstro.

Med denna inställning, herr talman, tillåter jag mig att yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

Herr von Heland: Herr talman! Då jag troligen kommer att få göra med dessa frågor i planeringskommissionen, har jag kanske inte så stor anledning att deltaga i denna debatt, men då utskottet skrivit så positivt för engångsskattning som det gjort i denna fråga, synes det mig vara lämpligt att även från jordbrukarhåll något yttras om det föreliggande förslaget. Jag hade ju redan under årets remissdebatt en liten kontrovers med herr Myrdal i ämnet så att jag beklagar, om jag kanske kommer att upprepa ett par saker från denna debatt.

Orsakerna till att man nu diskuterar skattefrågorna i så hög grad har jag funnit vara tre: dels för eventuell amortering av statsskulden, dels för att åstadkomma en balanserad budget och dels för att om möjligt kunna få ökade inkomster för önskvärda åtgärder, främst då på det sociala området. Jag skall inte här för mycket syssla med frågan om amortering av statsskulden — herr Nordenson har redan här klarlagt, att det diskuteras om huruvida budgeten behöver vara balanserad eller om man inte kan öka statsskulden i visst förhållande till den ökade nationalinkomsten. Yttrande härom kan väntas från planeringskommissionen. Men det är ju givet att man måste se skattefrågorna mot bakgrunden av vad man önskar för framtiden.

Det pågår redan många olika utredningar i sociala frågor, och det kommer fram många, många projekt för ökad social verksamhet. Jag hörde för någon tid sedan uppges, att man räknar med ökade sociala utgifter på omkring 500 miljoner kronor årligen. Om denna siffra är riktig, vet jag inte, men vi veta alla att stora krav på vidgad social verksamhet komma att föras fram. Nu ha vi ju under kriget fått en avsevärt ökad statsskuld, nämligen från 2,6 miljarder till omkring 11 miljarder kronor, och det märkliga är, att denna ökning i statsskulden icke enbart berott på beredskapskostnader. Samtidigt diskuteras för närvarande sloandet av tre olika skatteformer, nämligen dels omsättningsskatten, som ger 300 miljoner, dels krigskonjunkturskatten, som enligt statsliggaren ger 60 miljoner, och dels värnsskatten, som ger omkring 500 miljoner kronor.

I vårt parti ha vi varit särskilt intresserade för att få bort omsättningsskatten, vilken vi anse drabbar något orättvist. Man har i stället nu från kommunisthåll fört fram tanken på en ny skatteform, engångsskatt på förmögenhet, och utskottet talar också om en skärpning av arvsskatten, vilket ju praktiskt taget är samma sak. Varför vill man då driva fram denna omfördelning av förmögenheten? Ja, en orsak därtill är väl, att man härigenom vill öka statens inkomster. Utredningar ha emellertid givit vid handen att en sådan omfördelning, även om man går ned till 20 000 kronorsgränsen, vilken omtalas i utskottets utlåtande, inte ger så stora summor att de kunna vara till avsevärd hjälp för statens finanser. En annan orsak, som jag oftare har hört framföras även i planeringskommissionen, har varit rättvisesynpunkten, och vid en ingående debatt i planeringskommissionen var det en mycket framstående fackföreningsman som, när professorerna i nationalekonomi hade debatterat slut, sade att finns det inget annat skäl för en engångsskatt på förmögenhet, så visste han ett, och det var det att man nu i hela världen hade radikala strömningar, vilket även skulle vara fallet i vårt land, och att man krävde en omfördelning av förmögenheterna. Jag vill stanna vid detta sista — det gjorde jag också under remissdebatten.

Är det verkligen en radikal och rättvis åtgärd, denna omfördelning av förmögenhetssummorna? Jag har inte kunnat finna att en sådan skulle bli rättvis utan i stället i högsta grad orättvis. Jag vill fråga herrar kommunister och socialdemokrater, om de verkligen kunna finna detta rättvist. Jag tar nu samma exempel som under remissdebatten. Vi kunna tänka oss en jordbrukare

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

med tre söner — jag tror att jag tog detta exempel även i remissdebatten — vilka arbetat på fädernegården under åtminstone en halv mansålder. De ha hållit på att amortera på gården och att förbättra densamma, så att de där samlat en förmögenhet, som ger mycket låg ränteinkomst. Är det rätt att dessa skola drabbas av en engångsbeskattning och en omfördelning av förmögenheten varigenom man tar ifrån dem de sparmedel, som de skola leva på under ålderdomen? De ha nämligen inte någon sådan pension, som löntagare i regel ha. När man å ena sidan inte kan förmögenhetsbeskatta en familj, som bor exempelvis i Stockholm och som ger sina söner en förstklassig utbildning till läkare eller ingenjörer eller dylikt, varigenom dessa få en förmögenhet i sin utbildning, genom vilken de få hög lön och pension — och inte heller har jag hört att någon vill beskatta juveler, konstverk eller dylikt — kan det då å andra sidan vara rättvist att på detta sätt komma till en sådan omfördelning av förmögenhet som här föreslås?

Det kan inte heller bli fullt rättvist att man skär förmögenheterna över en kam, så att t. ex. en norrbottnisk jordbrukarfamilj, som lyckats skapa en viss förmögenhet i sitt jordbruk, fastän jordbruket där ger mycket dålig ränta, skall förmögenhetsbeskattas lika hårt som en hög inkomsttagare här i Stockholm, som genom att han har hög inkomst t. ex. kunnat köpa utmärkta aktier, på vilka han har hög ränta. Man gör på det sättet en omfördelning av förmögenheter av helt olika slag. Jag kan alltså inte finna annat än att herrar socialdemokrater och kommunister skulle åstadkomma en fruktansvärd orättvisa genom en sådan omfördelning av förmögenheterna.

Nu säger man: varifrån skola då pengar tas till nödvändiga utgifter? Jag anser att det är betydligt riktigare att man skaffar dem genom en inkomstbeskattning. Skatteprocenten har givetvis ökats sedan, låt oss säga, år 1934. Då var vår nationalinkomst 7,2 miljarder och år 1942 var den 14 miljarder kronor. År 1934 var skatteprocenten 15,9, men den har inte stigit till mer än 19,6 procent år 1942 — varför ju inte skatteprocenten har stigit så fruktansvärt som man säger; i det fallet ger jag finansministern rätt.

Hur skall man då få fram de ökade inkomstsummorna till statsverket? Gör man en beräkning med ledning av 1943 års inkomsttaxering, finner man, att om man genom beskattning hade kapat bort alla inkomster över 12 000 kronor, skatteinkomsten skulle ha ökats med 200 miljoner kronor. Ginge man ned till inkomster på 8 000 kronor, skulle ökningen ha blivit 500 miljoner och först när man ginge ned till 5 000 kronors inkomst skulle man ha kommit upp till en miljard i ökade inkomster för staten. Jag håller därför med herr Ström om att det finns anledning att vara betänksam för de lägre inkomsttagarnas del. Om man vill gå in för, som herr Ström också sade, att skaffa staten en inkomstsumma, som verkligen räcker till för de ökade utgifterna på det kulturella området eller för den sociala verksamheten, måste man nämligen gå ned djupt bland inkomsttagarna under förutsättning att nationalinkomsten icke stiger. Herr Nordenson antog emellertid, att man inte kunde påräkna att nationalinkomsten skulle fortsätta att stegras på samma sätt som under de senare årtiondena. Jag är ju inte som herr Nordenson rädd för en viss planeringsverksamhet, och därför hade jag hoppats på, att om staten och de enskilda planerade på ett klokt sätt och ökade sysselsättning och produktivitet, man skulle ha haft att emotse en fortsatt ökning av nationalinkomsten.

Efter förra världskriget steg ju nationalinkomsten med ungefär en fjärdedel eller en femtedel under en tioårsperiod; för vart tredje år skulle vi alltså få en ökning i nationalinkomsten med ungefär en miljard kronor. För att få möjlighet till den ökade sociala omvårdnaden skola vi alltså försöka åstadkomma en fortsatt ökning av nationalinkomsten. För min del är jag djupt intresserad

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

för att vi skola kunna åstadkomma en ökad socialvård, eftersom jag inte kan tänka mig annat än att denna ökning av den sociala omvårdnaden främst kommer att gälla dem, som ha det sämst, nämligen dem, som bo på landsbygden och som vi inom landsbygdspartiet bondeförbundet anse hittills inte ha fått lika del av den sociala omvårdnaden som städernas och tätorternas befolkning.

Jag har alltså den uppfattningen, herr talman, att om man vill lösa dessa problem och tillfredsställa dessa önskemål, vilket man säger att man vill göra, måste man gå andra vägar än den föreslagna engångsbeskattningen, som leder till en orättvis omfördelning av förmögenheterna, och därför yrkar jag bifall till reservationen.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Det är sannerligen inte lätt för en enkel människa att efter all denna nationalekonomiska visdom våga yttra sig i dessa ting. Det är för oss alla klart, att dessa beskattningsspörsmål äro ofantligt invecklade, och jag tror, att en uppgörelse en stilla kvällsstund mellan dem, som hittills ha haft ordet, skulle vara ganska hälsosam, ty de framförda uppfattningarna, som jag tyckt vara särskilt berättigade från alla sidor, måste naturligtvis utkristalliseras i någonting som ger pengar, om vi nu behöva pengar för statens räkning.

Jag vill först rikta mig mot ett talesätt, som ofta har kommit fram, när man använder uttrycket, att man tycker att man skall öka skatterna, därför att de äro för låga. Jag tror för min del inte att det ligger något vidare allvar i detta uttryck, ty så dum är ingen människa i detta land, att hon vill öka skatterna därför att de äro för låga, utan det måste väl ske därför att vi behöva pengar för det ena eller det andra ändamålet. Jag tror också att det vore hälsosamt, att man, innan man gäve sig in på dessa finansieringsfrågor, närmare gjorde klart för sig, vilka penningfordrande ändamål man vill främja.

Det har hittills rått en mycket vacker enighet om att alla dessa ting, som under kristiden här ha framförts såsom berättigade — det har gällt t. ex. försvaret, varom en rörande enighet har rått — ha fått kosta vad som helst. Vi ha tröstat oss med att alltid blir det någon råd med att klara ekonomin, huvudsaken är att vi få ett starkt försvar till skydd för vårt land, det högsta som vi ha att värna. Det har också gällt vissa sociala välfärdsåtgärder, som vi också i stort sett varit ganska ense om. Jag tror att man, och det med rätta, har resonerat som så, att när det gäller att mobilisera allt vad landet förmår för att trygga dess ställning, kommer det att bli mycket påkostande för dem, som ha svårt att bära de tunga bördorna. Man får inte alldeles glömma bort dem. Jag tror att de sociala välfärdsåtgärder, som vidtagits såväl före år 1939 som efter krigsutbrottet, ha utgjort en ovärderlig tillgång ur försvarssynpunkt sett. Allt det där kostar pengar, och frågan är nu, hur vi skola förfara i framtiden. Vi få väl hoppas att försvarsutgifterna skola minskas väsentligt. Det är nog riktigt, när herr Nordenson säger, att vi böra reservera den skattekraft, som värnsskatten suger, för landets tryggande i framtiden och att vi leva i ett osäkerhetstillstånd, men jag skulle, herr talman, här vilja inskjuta en liten parentes. Jag undrar, herr talman, om vi inte, när det har klarnat upp något så när, mera allvarligt än man hitintills har räknat med få tänka på en minskning av de utgifter som man har trott skulle krävas för försvarsändamål i framtiden. Skola vi bära så avsevärda bördor, som man såvitt jag förstår i dag räknar med, för generationer framåt för den händelse världen skulle komma i en liknande olycka en gång i tiden, vilket Gud förhjade, så bli vi otvivelaktigt antingen tvungna att avstå från en hel rad sociala välfärdsåtgärder eller också dragas med fruktansvärt höga skatter.

Herr Velander riktade till mig en fråga, vad som egentligen menades med

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

det uttalande, som gjordes av de sakkunniga år 1940 och vilket uttalande finnes refererat i utskottets föreliggande betänkande. De sakkunniga sade då, när man dryftade frågan om hur man skulle få tillräckligt med medel för försvarets trygghet och hade varit inne på frågan om värnskatten: »Starka skäl tala däremot för att låta det särskilda bidrag, som förmögenheterna synas böra lämna till täckning av krigsperiodens utgifter, få karaktären av ett engångs-offer. Därmed torde emellertid följa, att ett visst uppskov med utformningen av en värnsskatt på förmögenhet får tagas i övervägande. Sålunda har anförts att en förmögenhetsskatt av här åsyftade storleksordning icke bör uttagas samtidigt med en sådan skärpning av krigsbeskattningen i övrigt som nu överväges. Vikten av denna synpunkt bör erkännas liksom även önskvärdheten av att skatten uttages vid en sådan tidpunkt och på ett sådant sätt, att olägenheterna för näringslivet och de enskilda medborgarna icke bliva alltför stora.»

Jag har inte mycket att svara herr Velander. Jag tänkte så på den tiden, och jag förmodar att alla som deltog i detta arbete och stodo under detta betänkande tänkte likadant då. Nu får jag lov att säga, att jag tycker inte att det är så alldeles nödvändigt, att man, när man resonerar om skatterna i framtiden och om förmögenheternas bidrag till beskattningen, skall vara bunden av vad som sades år 1940. Om vi i denna dag hölle på och sysslade med hur man skall få tillräckligt med intäkter för de åtgärder som man anser påkallade i framtiden, så skulle det väl inte vara så förfärligt konstigt, om man utan att man hade sagt någonting år 1940 komme att tänka på att förmögenheterna kanske böra som sådana kunna kraftigare bidraga till statsfinansieringen än vad de nu ha gjort. Att utskottsmajoriteten har velat även denna gång erinra om vad som sades år 1940, beror åtminstone för mitt vidkommande närmast på den omständigheten, att en del av dem som voro medansvariga för detta uttalande ha sökt att krängla sig ifrån den syn på tingen som man hade vid det tillfället. Jag är ingalunda okänslig för att allt vad som hänt i skatteväg från år 1940 till nu är av den beskaffenheten, att man kan ha giltiga skäl att ha en avvikande mening mot vad man hade då. Även utskottsmajoritetens syn på tingen har kanske i någon mån förskjutits, men vi ha varit angelägna att betona, att vi ha hållit fast vid själva principen, att förmögenheterna skola i större utsträckning än nu är fallet bära sin som skäligen ansedda del av försvarskostnaderna och de övriga kostnaderna som skattedragarna ha fått bära under denna tid.

Jag tror alltså att det är påkallat, att man tar under allvarligt övervägande, huruvida det icke kan anses skäligt att förmögenheterna få bära en något större andel, men det kan ju ske under andra former än en engångsskatt. Jag har tyckt mig förmärka, att de ärade talarna här ha så gott som uteslutande velat tala om engångsskatten som det enda möjliga sättet att låta förmögenheterna bidraga. Inte anser jag det vara nödvändigt. Jag förlåter dem som tillsammans med mig sutto bland de sakkunniga år 1940, om de ha en annan syn på engångsskatten såsom den rätta formen, lika väl som jag vill att de skola förlåta mig, om jag också tvivlar på att den formen är den enda saliggörande. Men detta är ju någonting helt annat än att helt och hållet frånträda principen om att förmögenheten bör efter tillbörlig undersökning skäligen kunna påläggas en något större börda än den nu har.

Jag tycker att man tvingas att söka efter alla rimliga möjligheter, när det gäller skatteavvägningar. Här har ju herr Velander nyss förut talat om hur orimligt det är att öka inkomst- och förmögenhetsskatten; den är redan nu så pressad. Värnsskatten är så svår, att den kan man inte pressa längre. Herr Ström har med mycket starka skäl påvisat, att man behöver lätta på värnsskatten särskilt nere i botten. Vi ha varit överens om att krigskonjunkturskatten

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

skall man ta bort, och den är för resten skapad på det sättet, att den inte rimligen kan leva längre och inte ger någonting. Här äro mycket starka krafter i rörelse för att få bort omsättningsskatten. Ja, hur skola vi bära oss åt? Är det någon i denna kammare som kan trolla, så finns det utrymme för det.

Herr Ström gav en anvisning på att man skulle öka statsdriften så att staten skulle skaffa sig nya givande inkomstkällor, jag förmodar i form av nya affärsverk. Jag vet inte hur många av herrarna som vilja vara med om det. Det är bäst att herr Ström kommer överens med herr Velander och herr Nordenson om vad ni skola gripa er an med. Men skola vi utöka statens verksamhet, så kommer det, herr Ström, inte att betyda någon nedskärning av den organisation som vi kunna kalla ämbetsverken eller statens företagarker utan i stället att öka den, ty utan driftsledningar och dylikt går det inte att sköta de nya verksamhetsgrenarna.

Jag vet inte hur mycket herr Ström räknar med att man skall kunna åstadkomma genom nedskärningar av en del av våra ämbetsverk. Det skulle vara intressant att få en liten förteckning och inte bara några allmänna talesätt utan ett utpekande av vilka ämbetsverk som vi skola slå ihjäl. Man kan väl inte, vad ämbetsverk beträffar, göra som salig Thorsson gjorde med utredningskommittéerna — skulle vi börja med det, skulle vi väl börja med Kungl. Maj:t, för sedan hänger det ihop hela raden nedåt — och jag tror att även om man skulle kunna åstadkomma någon minskning, skulle den inte kunna bli av den beskaffenheten, att den kunde ersätta ens krigskonjunkturskatten, som är den minst givande av våra konstitiska skatter. Nej, jag tror inte det är mycket att vinna på den vägen. Jag bortser då från våra kristidsorganisationer. Det råder väl inte mer än en mening i riksdagen om att så fort de äro obehövlige, skola de bort, och det vänta de väl själva, men att räkna denna besparingsåtgärd som en inkomstkälla som skall kunna ersätta någon av de ifrågavarande inkomstkällorna, det är övertro.

Jag förutsätter således här, att vi icke ha någonting annat att välja på än att antingen minska våra utgifter eller också dragas med de skatter och pålagor som dessa utgifter för olika ändamål kräva. Något mellanting finns inte. Vi kunna ju låna pengar. Vi ha just räknat ut hur stor statsskulden är, och herrarna få nog se endera dagen en översikt över hur det står till. Den är uppe i cirka 11 miljarder kronor. Det tycks som om finansministern någon gång hade fällt något yttrande som lät ungefär som: »Om vi nu skulle komma överens om att inte betala de där skulderna», och det har tytts som om finansministern hade den meningen, att man inte skulle gottgöra fordringsägarna på något sätt, men det lär väl inte vara möjligt för svenska staten att åtminstone i denna belägenhet krångla sig ifrån den utgiften på det sättet, att vi strunta i våra fordringsägare, utan meningen var väl att vi skola låta bli att betala in lånen och låta dem stå. Men då kräva dessa lån en mycket avsevärd summa i räntor, och dem få vi väl ändå betala. Visserligen är inte räntan hög, men på 11 miljarder blir det väl omkring 330 miljoner kronor, och jag föreställer mig, att den utgiften kunna vi inte anständigtvis komma ifrån.

Det pågår ju en prövning av de finansiella behoven, och utskottsmajoriteten har ansett, att man vid denna prövning också borde taga upp frågan, huruvida en ytterligare belastning av förmögenheterna i beskattningsavseende kan vara skälig och möjlig. Utskottsmajoriteten har i detta avseende uttalat sig en smula positivt och föreslår i sitt yrkande, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt föranstalta om en utredning rörande de former, under vilka förmögenheterna böra bi-

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

draga till tackning av under krisperioden uppkomna utgifter. Utskottet har velat uttala sig så pass positivt som det har gjort för att inte vederbörande utredningsmän skola låta avskräcka sig från att pröva saken av allt skall inom och utom riksdagen som riktats emot tanken på att förmögenheterna skulle få bära en större andel.

Det har talats här om önskvärdheten av att få en skattesänkning till stånd. Det finns väl, som jag sade nyss, inga delade meningar om önskvärdheten av detta, och hjälpte det att komma med önskningar, så tror jag att hela kam-maren utan undantag gärna skulle knäfalla. Men det hjälper inte. Jag tror därför att det vore hälsosamt, om man på ett klarare sätt sökte få utformat och framlagt: vilka direkta utgifter och vilka åtgärder är det, som äro behövl-iga för framtiden, och vilka kunna undvaras? Vill man uppnå en social stan-dard av det slag, som vi ha inriktat oss på under sista tiden, eller vill man icke göra det? Vill man ha en försvarsorganisation för framtiden, som kostar det och det? Då få vi vara överens om att betala det och det. Det är nästan som om man bland dem som klandra finansieringsmetoderna och med rätta klaga över de höga skatterna drar sig för att sjunga ut: vad är det man skall spara på? Är det fråga om något annat än att knappa in på de välfärdsan-ordningar, som man ändå åtminstone i vissa kretsar går och hoppas på att kunna få genomförda i framtiden? Jag förstår, att det inte är så vidare trev-ligt att sjunga ut med att man inte vill åstadkomma någon förbättring av folkpensionerna därför att skatterna inte medge det, att man inte vill påtaga sig hjälpen till de barnrika familjerna och barnbidragen, den tänkta omorga-nisationen av sjukvården i hela landet med förbättrade möjligheter, bostads-förbättringar i städerna och inte minst på landsbygden. Säg nu bara vad det är, så få vi inrätta kraven på skatter därefter, men att gå med på detta — och om man inte förordar detta, så reser man sig åtminstone inte emot det — och samtidigt undgå en hög beskattning, det står inte, herr talman, i mänsklig makt. Den som skall gå i land med det, han får vara så knepig, att han kan omsätta i verklighet det där ekonomiska problemet att få två gånger två att bli fem. Hitintills har det aldrig lyckats.

Jag vet, herr talman, att detta icke var något nationalekonomiskt lärt tal, som jag har hållit. Det är jag inte mäktig. Jag kan inte tala annat än efter en enkel syn, som mina bondögon ha på dessa problem, eftersom jag själv är en oskolad bondson. Jag vet mycket väl att skatterna ibland äro tryckande för fattigt folk. Jag vet och förstår att skatterna äro tryckande bland rikt folk. Men jag vet också att det ligger sanning i gamle Daniel Perssons utta-lande, att när man talar om skatter och pålagor, så har det mindre betydelse hur höga skatterna äro; det som är väsentligt vid bedömandet av dessa frå-gor, det är vad människorna ha kvar i netto att leva på, när de ha betalt sin skatt. Jag tror att det är en regel som det är värt att ha ögonen på än i dag.

De som ha sina 100 000 kronor i årlig inkomst — det är inte så många i detta land — och få avstå så att det inte blir mer än 20 000 kronor kvar att leva på, dem är det synd om. Men den som har 3 000, 2 000 eller 1 800 kronor och ändå får bära en skattebörd *i en eller annan form*, han har enligt mitt kons-tiga sätt att se på livet och företeelserna ännu större skäl att gnälla.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Ericson, Frans*.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Utskottets ärade ordförande uttalade en viss förundran över att debatten i denna fråga hittills hade i så stor ut-sträckning rört sig om engångsskatten i den form riksdagen tidigare har haft

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

tillfälle att diskutera. I grund och botten är ju den saken inte så märkvärdig, eftersom den motion som givit anledning till utskottsutlåtandet och som ligger till grund för debatten här i dag just handlar om uttagandet av en engångsskatt på förmögenhet, och att döma av motionens motivering menar man just den sorts engångsbeskattning som vi ha talat om tidigare.

Nu skall jag emellertid för min personliga del inte syssla så särdeles mycket med denna engångsskatt. Jag har nämligen av utskottsmajoritetens formulering fått den uppfattningen, att man även på det hållet är i färd med att skriva ihjäl den engångsskatt som vi tidigare ha talat om, och jag får stöd i den tron av de ordalag som utskottets ordförande använde i sitt nyligen hållna anförande, i vilket han påpekade, att även om detta uttalande från år 1940 inte hade funnits till, hade det i varje fall varit anledning att nu taga upp till diskussion frågan om förmögenheternas ökade bidrag till bärande av kristidens bördor. Jag fick, som sagt, den uppfattningen, att även utskottets ordförande var rätt angelägen att koppla ifrån — skola vi säga den tekniska synpunkten på 1940 års beslut, att han således inte längre håller på en engångsbeskattning i den form som man då tänkte sig, utan att man även inom utskottsmajoriteten har blivit övertygad, både av den utredning som företagits om denna engångsbeskattning och av den diskussion som därefter har förts i frågan, om att en så konstruerad engångsbeskattning vore både olämplig och olycklig. Från utskottsmajoritetens sida har man i själva verket varit angelägen om att nu söka finna andra former än den ursprungligen planerade engångsbeskattningen för att uttaga den eventuellt innehållna skattekraft som förmögenheterna ännu besitta. Jag skall således icke ägna någon tid åt att polemisera emot den engångsskatt som man hade tänkt sig; det är så mycket mer onödigt som det ju från de föregående talarnas sida har uppräknats en hel del skäl emot en dylik beskattning som äro fullständigt bärande.

Om man således är på det klara med att den frågan får betraktas som praktiskt taget avskriven, så återstår ju att lösa det problem som utskottets ordförande också drog upp, nämligen om ställningen ändå inte är sådan, att det finns skäl att resonera om andra former för att taga ut ökade skatter ifrån förmögenheterna. Utskottets ordförande hade för sin del den uppfattningen, att förmögenheterna alltjämt kunna och böra bära större andel av skattebördan än de nu bära, och han riktade en liten förebräelse till sina kamrater inom den gamla sakkunnigberedningen, eftersom han trodde att de nu hade för avsikt att kränga sig bort från den principiella uppfattning som man då gav uttryck åt, nämligen att en dylik inneboende, ej uttagen skattekraft fanns hos förmögenheterna och att den borde utnyttjas.

Jag skulle vilja säga, att för min del föreligger det inte något försök att krängla mig bort ifrån den synpunkten, utan saken ligger i stället till på det sättet, att jag icke delar utskottsordförandens uppfattning, att det efter den förändring i fråga om vår skattebörda som inträffat sedan år 1940 dock rimligen kan anses finnas någon sådan outnyttjad skattekraft hos förmögenheterna. Det är på den punkten, som jag och de övriga reservanterna skilja oss från den uppfattning som majoriteten inom utskottet hyllar.

Diskussionen i dag kan således enligt min uppfattning begränsa sig till huruvida det skattetryck, som vi ha för närvarande och som vi i mycket stor utsträckning ha fått sedan uttalandet år 1940 gjordes, för förmögenheternas del dock är otillräckligt; huruvida det här finns mera att ta ut eller inte. För min del har jag då, som sagt, den uppfattningen, att den förändring i läget som ovedersägligen inträffat sedan år 1940 är av den innebörden, att man icke längre rimligen kan tala om att icke förmögenheterna ha burit sin andel av skattebördan. Det har ju tidigare påpekats i debatten, men jag ber att få

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

understryka det, att förmögenhetens avkastning under de senare åren har stigit mindre än andra inkomster och att förmögenheterna således ha icke bara fullt ut utan mera än andra fått bära bördorna. Man kan icke säga, att förmögenheterna i vårt land äro underbeskattade i förhållande till inkomsterna, även om man håller i minnet den relation mellan förmögenhetsbeskattningen och inkomstbeskattningen som man från början tänkte sig. Det har inträffat en påtaglig förändring i det fallet sedan år 1940, då man knappast tänkte sig att skattebördorna skulle bli så stora och då man väl inte heller hade riktigt klart för sig, hur de skulle komma att verka på de inkomster som äro förbundna med förmögenhet.

Utskottets ordförande var mycket angelägen om att man skulle försöka åstadkomma en skattelättnad i den mån det var möjligt med hänsyn till våra stora behov, både på det sociala och på andra områden. Han ömmade för att man skulle försöka åstadkomma en skattelättnad för dem som inte ha det så särdeles bra ställt. Det är en synpunkt som jag givetvis mycket starkt sympatiserar med. Men jag skulle vilja påpeka att det även bland de människor, som ha sin inkomst av förmögenhet, finns en hel del som ingalunda kunna räknas till de rika eller till de stora inkomsttagarna, utan som ha det rätt svårt att få sina inkomster och utgifter att gå ihop även med ett sparsamt levnadssätt. Men för dem förutsätter man nu i stället en ökning av skattebördan.

Detta går inte riktigt bra ihop. Talar man om en ökad beskattning av förmögenheterna, så får man nog lov att taga hänsyn till att förmögenhet är ett begrepp som är dubbeltydigt och att man får röra försiktigt vid dessa ting.

När jag således har den uppfattningen, att förmögenheterna under vårt nuvarande skattetryck fullt ut bära den börda, som rimligen kan åläggas dem i förhållande till den skattebördan, som bäres av andra kategorier, så är det uppenbart att jag finner det vara ganska onödigt att nu sätta i gång en särskild utredning om under vilka former förmögenheterna böra, som det står i utskottets kläm, »bidraga till täckning av under krisperioden uppkomna utgifter». Har man som reservanterna den uppfattningen, att förmögenheterna redan bära sin andel, då är det skäligen onödigt att diskutera, under vilka former de ytterligare skulle bidra till täckningen av våra utgifter.

Men det är inte bara detta. Det förefaller som om man i detta sammanhang också skulle böra resa till diskussion den frågan, huruvida det verkligen är en samhällsangelägenhet av alldeles extraordinär vikt och betydelse att så mycket som möjligt, och helst mer än vad som är möjligt, pålägga förmögenheterna en beskattning. Om man tror att vårt näringsliv under de kommande åren kommer att få bära rätt stora påfrestningar och om man överhuvud taget tillmäter det förhållandet någon betydelse, att man inom landet har tillgång till sparade medel, till förmögenheter av större eller mindre storlek, som kunna sättas in i det produktiva arbetet, så förefaller det mig vara mycket diskutabelt, om en huvudsaklig riktlinje för samhällets skattepolitik borde vara att så hårt som möjligt betunga dessa förmögenheter och därigenom också försvåra den strävan, som nedlägges på att samla dem. Den synpunkten tycker jag bör komma fram. Detta är i varje fall enligt min uppfattning en sak som är särdeles diskutabel.

Om jag således, herr talman, mycket väl förstår att man även från utskotts-majoritetens sida inte längre är så särdeles angelägen om att tala om en engångsbeskattning i den form som hittills har diskuterats, utan i stället vill välja andra vägar för att åstadkomma den merbeskattning av förmögenheter, som man alltså tror på, så nödgas jag dock i fråga om den senare hänsyftningen anmäla en bestämt avvikande mening. Jag har inte någon anledning att gå till

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

strid emot utskottsmajoritetens uttalande — eller dolda uttalande — om den gamla och förr diskuterade engångsskattens omöjlighet, men jag har skäl att göra det emot utskottets fortsatta konklusion, att man i stället skall söka andra former för hårdare beskattning av förmögenhet. Jag anser att en sådan ökad förmögenhetsbeskattning under nuvarande förhållanden är oberättigad, eftersom förmögenheterna säkerligen i rimlig omfattning bära sin andel av kristidens bördor. När jag också har en rätt bestämd uppfattning om att det inte är någon särdeles lycklig väg för svensk skattepolitik att på sätt som här ifrågasättes till det yttersta pressa förmögenheternas skattekraft, så har jag inte kunnat ansluta mig till utskottets rekommendation till Kungl. Maj:t att företaga en utredning om dessa frågor.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Man kan vara tveksam huruvida det är det rätta ögonblicket att fortsätta en ingående debatt om våra skattefrågor just nu. Jag skulle tro att man kan föra en sådan diskussion på ett mycket mera fruktbart sätt då man kommer fram till ett avgörande inte bara av inkomstsidan av budgeten, utan också av utgiftssidan. Det lönar sig överhuvud taget ganska litet att tala om huruvida skatterna äro för höga, om de kunna sänkas eller om de skola vidmakthållas, såvida man inte samtidigt frågar sig, vad det är man vill använda dem till. Och det kunna vi inte göra i detta ögonblick, ty ännu föreligger inte annat än i mycket, mycket grova drag någon föreställning om hur en fredsbudget skall se ut.

Att en sådan fredsbudget kommer att bli synnerligen svår att finansiera med verkliga inkomster, det är jag övertygad om. Jag tror att när man kommer fram till att taga ståndpunkt till vissa slag av utgifter skola många av dem, som i detta läge tala för att det skulle finnas möjligheter till en större skattesänkning, att helt enkelt inte kunna motsätta sig bibehållandet av vissa skatter för att kunna skaffa pengar till dessa utgifter. Jag säger detta utan att i detta ögonblick kunna leverera några bevis — det kan man inte göra förrän vi få fram alla siffrorna. Men när det ögonblicket kommer hoppas jag att min gamle kamrat Fredrik Ström skall säga på samma sätt som han sade om skattebördan under kriget, nämligen att vi för att skydda landets självständighet varit villiga att bära stora bördor i fråga om skatter. Han kanske då kommer att säga: »För det sociala uppbyggnadsarbete, som vi anse vara nödvändigt, äro vi också villiga att bära tunga skattebördor, därför att de människor, till vilka dessa pengar skola gå, äro i bättre behov av dem än de skattebetalare som skola lämna dem ifrån sig.» — Även om det för dem kan svida ganska hårt, vilket jag ganska villigt erkänner!

Man skall väl ändå ha klart för sig att en finansminister inte har något nöje av att lägga på skatter — jag skall härvidlag senare komma tillbaka till den fråga, som herr von Heland berörde på tal om en annan fördelning av egendomen i samhället än den som finns för närvarande. Men i övrigt, när det gäller att skaffa pengar genom skatter för att täcka våra utgifter, är det alldeles uppenbart att finansministern ju skulle vara omänsklig om han inte skulle se på sitt förhållande till allmänheten och till folket på samma sätt som andra departementschefer. Ni kunna vara övertygade om att hittills ha, såvitt jag vet, alla departementschefer alltid velat öka utgifterna under sina huvudtitlar, detta oberoende av vilket parti de tillhöra, oberoende av om de äro högermän, bondeförbundare, folkpartister eller socialdemokrater — ännu ha vi inte haft några kommunister, men komma de med så få de alldeles säkert samma inställning. Och finansministern, han får försöka att hålla igen. Varför vilja dessa departementschefer öka utgifterna? Om någon skulle påstå

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

att det vore på grund av en inneboende slösaktighet, så vore det ungefär det samma som när man säger att en finansminister vill höja skatterna på grund av någon inneboende glädje över att kunna pina människor. Departementscheferna vilja naturligtvis öka utgifterna därför att de anse det vara nödvändigt för nyttiga ändamål och därför att de känna sig tillfredsställda om de kunna tillmötesgå sådana opinioner ute bland folket, som mena att detta är nyttiga ändamål och som då förklara att det är en utmärkt departementschef vi ha, som kan skaffa oss sådana fördelar. Om finansministern skulle se saken på samma sätt skulle han bara tänka på skattebetalarna och säga: Mäniskorna bli bara glada om man kan hålla skatterna nere!

Var och en kan sålunda förstå, att en finansminister inte har något nöje av att höja skatterna. Och jag tror för min del också, att vi måste inrikta våra ansträngningar på att hålla skatterna nere så långt det överhuvud taget är möjligt, under det att vi samtidigt försöka tillfredsställa sådana utgiftsbehov som vi alla, eller låt oss säga en majoritet av representanterna för det svenska folket, finna önskvärda.

När det sedan gäller att försöka hålla skatterna nere är det klart att man måste göra skillnad mellan olika skattedragare. Jag vet mycket väl att det i detta ögonblick inte bara är konsumtionsskatterna, som trycka de små inkomstagarna. Även inkomstskatten och värnskatten, som ju i grund och botten är samma sak, gå i vårt land långt ner i skikt som ha ganska små inkomster eller i varje fall medelstora inkomster, såvida de inte ha familj. Herr Ström märkte väl själv när han yttrade sig, att han fick lov att göra skillnad mellan ensamstående och familjer utan barn å ena sidan och å den andra familjer med barn. Och då komma vi fram till frågan: om vi tycka att skatterna för folk med sex, sju eller åtta tusen kronors inkomst, som inte ha barn, äro tryckande, är det då inte sannolikt att försörjningssvårigheterna för folk som inte ha så stora inkomster, utan två, tre eller fyra tusen kronors inkomst och som ha barn, äro ännu mera tryckande? Kan det inte trots allt vara nödvändigt att behålla skatterna för de barnlösa, som ha sex, sju eller åtta tusen kronors inkomst, för att kunna hjälpa de familjer, som ha mindre inkomster och dessutom barn? Jag menar att det blir sådana avvägningar som vi bli nödsakade att göra och vilka, som jag nämnde, göra det så fruktlöst att diskutera skatter i allmänhet.

Eftersom denna diskussion har anknutit sig till frågan om engångsskatt på förmögenhet skall jag säga någonting också om den saken, men det behöver inte bli många ord. Herr Bärg erinrade om vad som skrevs år 1940. Jag skall gärna erkänna att det inte är mycken mening med att binda sin argumentering vid vad som skedde för fem år sedan. Jag tror att man måste se skatterna för den närmaste tiden i ljuset av vårt nuvarande läge och vad vi i fortsättningen önska oss. Men för min personliga del kan jag inte låta bli att tillägga, att jag så till vida har uppfattat yttrandena år 1940 som en realitet, att de ha befriat mig åtminstone under åren 1941 och 1942 ifrån bekymren om hur man skulle kunna tänka sig en höjning av förmögenhetsskatten på annat sätt. Ty jag gick ut ifrån att de partier, som år 1940 hade enats om att man skulle taga ut en engångsskatt, voro villiga att göra det, och alltså fanns det inte några skäl att fundera på den saken. Hade jag tänkt mig år 1941 och 1942, att det bara var en tillfälligtvis uppflammande känsla av offervilja under en svår situation på våren 1940, som förmäde hela riksdagen att göra det uttalandet, men att den känslan hade försvunnit i samma ögonblick som tiderna ändrades, är det mycket sannolikt att frågan om en annan form av förmögenhetsbeskattning hade kommit upp till diskussion tidigare.

Annars är det alldeles riktigt att jag inte vill se bara svårigheter när det

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

gäller en engångsbeskattning. Det hela behöver inte vara så förfärligt svårt, om man nämligen inte tänker sig att engångsskatten skall vara mycket stor. Och här har man ju ännu inte tagit ståndpunkt till hur stor denna engångsskatt skall vara. När frågan om engångsskatten senare förts fram i diskussionen har den kopplats samman med frågan om avbetalningen av statsskulden. Det var från början alls inte någon sådan sammankoppling som låg i våra tankar, då vi i en gemensam kommitté år 1940 kommo fram till ett enhälligt resultat. Man höjde alla de andra skatterna, och då sade man: Varför inte höja förmögenhetsbeskattningen också? Jag tror inte att det var någon tanke på några våldsamma siffror, och begränsas den till relativt blygsamma belopp, är säkerligen en engångsbeskattning inte konstigare i vårt land än på andra håll i världen.

Som saken emellertid utvecklar sig är det alldeles tydligt, att man här kan fundera på huruvida man skall gå fram på andra vägar. Det förvånar mig inte alls, utan jag har tvärtom väntat det länge, att när man väl kommer fram till frågan om förmögenheternas andel är det inte bara engångsskatten som man sätter sig emot. Utan man anser överhuvud taget, som här har sagts, att förmögenheterna redan fått bära sin andel av bördan, och därför vill man inte vara med om någon skärpning.

Ja, jag vet ju inte hur man avgör vad som är en skälig del av bördan. Bevillningsutskottets majoritet hänvisar till att det finns andra vägar än en engångsbeskattning — det finns årlig förmögenhetsskatt, det finns arvsskatt. Vi veta allesammans att i vårt land ha vi en mycket låg arvsskatt i jämförelse med vad man har på vissa andra håll. Inte bara i ett sådant land som England, utan även i Förenta staterna och i Canada har man arvsskatter till sådan procent, att denna kammare skulle rysa — och kommer kanske att rysa — när den får se det.

Men det finns ett annat fel i den diskussion som föres — herr Elon Andersson var en liten smula inne på det, och jag vill bara närmare utveckla hans argument, ty jag tror att han inte riktigt själv drog konsekvenserna av dem. Han sade nämligen att det är besynnerligt att här tala om förmögenhet i allmänhet. Det är alldeles riktigt. Vi tala inte om huruvida vi anse att inkomster i allmänhet bära sin rimliga del av bördan, ty när det gäller inkomstskatten ha vi så klart för oss, att det är beroende på *hur* man fördelar bördan mellan olika inkomsttagare. Och vi ha i vårt land åtminstone försökt att låta även de minsta inkomsttagarna komma med — även om de betala bara några kronor skola de vara med och känna att de deltaga, och vi behöva inte påstå att det är någon oskälig börda när den är så liten. När vi komma till förmögenheterna förefaller det mig som om man borde kunna resonera på samma sätt. Alltså kan jag mycket väl erkänna att det finns vissa förmögenhetsägare, som i detta ögonblick inte äro så väl ställda, att man kan finna det fullständigt klart att man skall taga ifrån dem en del av deras förmögenhet. Men att generellt säga att vi inte ha några förmögenhetsägare i vårt land, vilka förmögenheter de än ha, hur de än ha förvärvat dem och hur i övrigt hela deras ekonomiska läge är, som kunna bära en större del av skattebördan, det förefaller mig att vara att ställa ut en växel som jag misstänker att herr Elon Andersson ganska snart får gå ifrån. Ty vi ha grupper i vårt land, som inte på något sätt ha känt bördan av kristiden på samma sätt som andra och som inte heller komma att göra det. Om dessa kan man därför säga, att det vore skäligt — och i hög grad skäligt — att man låte dem bära en ytterligare del av bördan för att vi skola kunna täcka utgifter, som vi alla anse vara nödvändiga.

Jag kanske i det sammanhanget skulle säga ett ord, som egentligen också är ett svar till herr von Heland. Så snart det blir tal om en jämnare fördelning av förmögenheterna i samhället, så hör man strax folk tala om de strävsamma

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

människor, som slita dag ut och dag in för att öka sin förmögenhet. Ja, det har alltid varit så att man har skjutit fram de allra minsta för att skydda de allra största. När man skulle avskaffa slaveriet i Nordamerika var det ett stående talesätt att man hänvisade till den gamla änkan med en enda slav — hur skulle hon kunna klara sig, om man tog bort slaveriet? Nu talar man om den lilla förmögenhet som en människa sparar under ett långt liv. Men vem vill komma åt den? Vem vill komma åt de norrbottniska jordbrukarna? Det skulle vara mycket roligt att få veta av herr von Heland, hur många jordbrukare det finns i Norrbotten som ha en nettoförmögenhet på över 50 000 kronor och som möjligen i någon mån här skulle få ge ett bidrag.

Jag tror att detta är ett exempel på att det inte heller lönar sig att diskutera förmögenhetsskatten, såvida man inte kan få fram konkreta förslag och se vad det egentligen är man talar om.

Jag har nu bara talat om detta såsom en fördelningsfråga. Jag är emellertid fullt ense med dem som säga att frågan om beskattningen inte kan bedömas utan hänsyn till dess inflytande på produktionen och på hela utvecklingen av vårt välbefinnande. Jag hör ju till dem som hoppas att det närmaste decenniet skall få bevittna en utveckling av produktionen i vårt land, som gör det lättare än det kan tyckas i detta ögonblick att bära utgifter för sociala ändamål av den storleksordning som nu överväges. Jag hoppas att herr Nordenson inte har rätt när han är tveksam om huruvida vi kunna vänta en sådan utveckling. Annars är det ju så — och jag tror inte att jag gör herr Nordenson någon orätt om jag säger det — att både anhängare av den riktning som han tillhör och andra gärna bruka mot oss socialdemokrater anföra, att om vi bara låta näringslivet få hållas som det har gjort förut, så finns det all anledning att tro, att vår nationalinkomst under de närmaste tio åren skall stiga på ett sådant sätt, att vi få råd till mycket, mycket långtgående sociala reformer. Jag hoppas, det, och under sådana förhållanden menar jag också, att det lämpligaste ögonblicket ännu inte är inne för att taga upp den diskussionen.

Jag vill till sist bara fråga, om det inte vore skäl i att skjuta undan de abstrakta diskussionerna om både förmögenhetsbeskattning och inkomstbeskattning till dess vi ha gjort klart för oss, vilka utgifter vi vilja göra och vilka vi inte vilja göra. Jag tror visst inte, att vi kunna komma till någon enighet när vi väl komma så långt fram. Jag tror att det utan tvivel kommer att bli så, att grupper som representera de medborgare, som få lämna bidrag i större utsträckning, komma att vara mera tveksamma inför utgifterna än de grupper, som i sig innefatta sådana medborgare som komma att få en större del av de medel som ges ut. Men jag tror dock att meningarna kunna komma varandra ett litet stycke närmare. Och i alla händelser kunna vi, om jag får uttrycka saken på det viset, diskutera problemet på ett mera förnuftigt sätt när vi komma fram till kvantitativa avvägningar och inte bara få nöja oss med ett mera allmänt talesätt om högre och lägre skatter.

Herr Ström: Herr talman! Jag vill understryka kravet på att vi måtte få till stånd en opartisk utredning om förmögenheternas beskattning. Det bör dock sägas ifrån att beskattningen icke får drabba de mindre förmögenheterna och i varje fall icke sådana som tillkommit genom sparande bland fattigt folk, som lagt slant till slant för att skapa sig säkerhet och trygghet för ålderdomen. Vi höra nu av herr finansministern, att han heller aldrig skulle vilja vara med om något sådant, vilket jag noterar med tillfredsställelse, då det ju är mycket väsentligt, att dessa förmögenheter ej drabbas.

Herr Bårg har här sagt det förlösande ordet, vilket han ju ofta brukar göra, ty han är en mycket förständig man. Han har nämligen förklarat, att det

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

också finns andra former för förmögenhetsbeskattning än engångsskatt, och att även den saken bör utredas. Det viktigaste är, att sparviljan icke kriminaliseras eller bestraffas. De som inte vilja spara eller arbeta på att få något över till ålderdomen skola inte premieras genom att andra åläggas betala deras skatter. Jag hoppas, att även herr finansministern är ense med mig därom.

Herr finansministern lät för övrigt mycket mer resonlig än många av dem som kritiserat honom. Jag har aldrig funnit, att herr finansministern till varje pris har bitit sig fast vid en bestämd linje, utan man kan alltid tala med honom och han tar skäl, vilket jag skulle önska, att även hans kritiker gjorde.

Jag vill även understryka, att det noga bör undersökas, huruvida en engångsskatt skulle framkalla en panik, som vore farlig för samhällets ekonomi. Det är en mycket viktig psykologisk fråga. Ingen av oss, inte heller kommunisterna, kunna ha något som helst intresse av att det uppstår en panik, som kan komma att väsentligt försämra den ekonomiska grunden för en förmögenhetsbeskattning i den ena eller andra formen. Vi måste därför se realistiskt och icke doktrinärt på hela denna fråga. Statsrådet Wigforss yttrade för några dagar sedan, att det ibland kan vara bra med konservatism, och det gäller nog även här. Det vore oklokt, om vi här ginge ut på en för demokratin mycket farlig vandring, som vi kanske måste avbryta, när vi hade hunnit ett stycke och upptäckte att vi vore inne på fel väg. Vi må tillse, att det inte blir uppror bland bönder och sparare! Jag håller däremot mycket styvt på att vi böra söka finna skatteobjekt bland alla innehavare av naturrikedomar i högre grad än vad hittills skett. Herr Bärge har delvis förstått mig rätt och delvis missförstått mig, när han trodde, att jag ivrade för tillkomsten av nya affärsdrivande verk. Nej, det gör jag alls icke, men jag anser, att staten bör ha ett väsentligt ökat inflytande över alla naturrikedomar av för produktionen livsavgörande innehåll. Jag är emellertid icke vän av att vi skola skapa en massa ämbetsverk, som skola driva ekonomiska företag efter papperskvarnarnas mönster. Jag tror inte, att staten bör driva ekonomisk rörelse på andra vägar, än vad vi redan äro inne på då vi ju ha socialiserat eller hålla på att socialisera vad som är riktigt och vad som ger valuta. Staten bör icke ge sig in på att slå under sig sådant som inte kan ge något ekonomiskt resultat.

Herr Bärge frågade, vilka ämbetsverk som kunna reduceras. Enligt min mening ha vi varit alltför intresserade av att överhuvud taget skapa nya ämbetsverk, och vi hålla alltför mycket på att skapa nya sådana. Därigenom har det uppstått en mängd lönefrågor, som i allra högsta grad tynga budgeten. Jag ber herr finansministern, att, om han får tid, kasta ett öga t. ex. på djurgårdskommissionens berättelser och undersöka, vad den kostar i avlöningar till tjänstemän, administrationsutgifter och allt annat. Det är verkligen ett mycket intressant kapitel. Det är förvånansvärt, vad det kostar att sälja statens välbälgna tomter till jättehöga priser, som sakna motstycke. Man förvånar sig verkligen över att det för denna jämförelsevis lätta uppgift behövs ett väldigt ämbetsverk med löner till ämbetsmän, administrationskostnader och andra utgifter till mycket stora summor.

Jag tillåter mig vidare fråga, om det verkligen var nödvändigt att förstatta vägväsendet och om det, som man trodde, blivit billigare därigenom? Vi veta alla, att det hela redan blivit sämre. Vi kunna vara övertygade om att vägväsendet kommer att kosta ofantligt mycket mer pengar än vad det gjorde när det tidigare sköttes i halvkommunal form, och då faktiskt också sköttes bra. De bönder och arbetare, som drevo igenom beslutet om vägväsendets förstattligande, komma säkerligen om 10—15 år att dyrt få erfara, vad ett så oklokt steg innebar.

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

Sedan ha vi, herr Bårg, all denna överdrivna kontroll- och inspektionsverksamhet från de centrala organens sida, det s. k. fogdeväldet. Om en liten sak skall ordnas, det må vara fråga om en enda människa, en familj eller en grupp, skall det utredas, provas och kontrolleras i det oändliga. Jag har redan tidigare vid ett annat tillfälle berättat för riksdagen, hurusom en fattigvårdstagare kom till mig och skildrade, hur hon hade besök nästan dagligen, en dag av ett ombud för fattigvården, en annan dag av ett ombud för barnavården och en tredje dag av ett annat ombud. Hon visade mig en hel katekes av formulär, som hon eller den kontrollerande myndighetspersonen skulle ifylla. Det kan visserligen sägas, att detta närmast är en kommunal angelägenhet, men jag anför detta exempel därför att det är precis likadant på det statliga området. Det är alls icke bättre, då det gäller statens angelägenheter, snarare värre. Vi hålla faktiskt på att kontrollera ihjäl demokratin, socialvården och socialhjälpén. Vi trötta ut människorna, så att de komma och klaga: kunna vi inte slippa allt detta? Detsamma gäller inspektionsväsendet. Det börjar att ta en sådan omfattning och är så dyrbart, att det vore skäl för finansmyndigheterna att närmare granska denna sak.

Jag skulle för min del ha önskat, att staten för länge sedan hade förvärvat grängesbergsbolaget, gruvorna, malmfälten och kraftverken i landet, varigenom vi ju skulle ha kunnat skaffa staten väsentligt ökade inkomster. Jag blir dock betänksam, om jag finner, att allt vad vi få in skall gå till ämbetslöner, kontroll- och inspektionskostnader och inte komma det allmänna och de behövande till godo.

För några år sedan upplystes det antingen här i riksdagen eller också vid en offentlig debatt, att av de pengar, som nedläggas för sociala ändamål i vårt land, gingo redan då 30 miljoner kronor om året till administrationskostnader och ämbetsmannalöner. Jag vet inte, om siffran var riktig, men jag tror, att det vore klokt, om finansministern undersökte, vilka administrationsutgifter våra anslag för sociala ändamål åsamka statsverket. Här kunna säkerligen stora besparingar göras.

Jag måste sedan röra vid en mycket ömtalig punkt. Jag gör det med en viss bävan, ty jag vet, att det är mycket impopulärt, men jag anser, att någon bör göra det, och jag tror, att finansministern ändå kommer att sentera det. Jag anser, att man någon gång måste sätta stopp för den enorma utvecklingen av statens löneväsen och andra privilegier för statens och det allmännas anställda i förhållande till vad arbetare och tjänstemän inom den enskilda företagsamheten ha. Vi kunna inte hålla på med att bygga på statens löneväsende i det oändliga, samtidigt som vi icke ens kunna få medel över till ökade folkpensioner åt de allra fattigaste eller höjda löner åt arbetarklassen i gemen. Därmed har jag icke sagt, att det inte inom skilda verk finns lågt avlönade statliga funktionärer, som måste få sin lön höjd. Det finns förvisso många, som förtjäna det, och de allra lägst ställda statstjänarna ha det sannerligen mycket dåligt. Men när det begäres löneförhöjningar för dem som ha 10 000 kronor och därutöver i lön, tycker jag, att riksdagen med bestämdhet bör säga stopp. Det går inte an att förfara på det sättet längre.

Jag vill också ge herr finansministern en annan sak att fundera på. Såsom alla veta, ha vi en progressiv statlig skatt, men kommunalskatten är inte progressiv utan stiger blott i förhållande till inkomsten på vanligt sätt. Jag undrar, om det inte borde undersökas, huruvida vi inte borde införa progressiv kommunalskatt. Därigenom skulle vi säkerligen kunna åstadkomma väsentliga lindringar i kommunalskatten för de sämst ställda i samhället.

Jag har även ett annat förslag till herr Bårg, som jag också tror, att han senterar. Jag har funnit, att det icke finns någon verksamhet, som är så bra

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

skött som kooperationen i vårt land. De kooperativa företagen drivas med ett jämförelsevis ringa antal anställda, som alla ha rimligt betalt. Hela den kooperativa apparaten är utmärkt skött, och det skulle vara skäl för staten att studera kooperationen, eventuellt lära av den och kanske också samarbeta med den. Man skulle även kunna tänka sig, att staten skulle kunna låta den kooperativa rörelsen ta hand om en del verksamhet, som staten inte själv kan bedriva, enär vi i så fall skulle hamna i en outhärdlig byråkratism. Jag rekommenderar verkligen, att man studerar kooperationen.

Slutligen har jag, herr talman, ytterligare ett förslag — herr Bärge begärde ju att få dylika, och jag vet, att han är överens med mig i detta stycke. Enligt mitt förmenande består den bästa skattekällan i att alla armar äro i arbete och alla hjul i gång. Därför måste vi tillse att det produktiva maskineriet är i full rörelse och inte står stilla. Jag anser, att herr finansministern bör tala ett vänligt ord med Sveriges verkstadsförening, som genom sin stelbenta lönepolitik har gjort större skada än mig veterligen någon annan institution på långa tider i vårt land.

Herr Velander: Herr talman! Herr finansministern gjorde här ett uttalande, som självfallet är riktigt. Han sade, att denna debatt skulle kunna föras på ett mer fruktbart sätt, därest man kunde koppla in utvecklingen i fortsättningen av budgetens utgiftssida. Jag begagnar tillfället framhålla, att detta uttalande av finansministern är ett argument emot den ståndpunkt, som utskottsmajoriteten har intagit i det föreliggande betänkandet. Utskottsmajoriteten har nämligen där påkallat en utredning, märk väl, inte *om utan huru* förmögenheterna böra bidra till täckning av under krisperioden uppkomna utgifter. Med denna sin hemställan har alltså utskottsmajoriteten, om man tillämpar finansministerns sats, gått för långt.

Jag har nog fått samma intryck som utskottets vice ordförande, då han säger, att han har på känn, att utskottsmajoriteten är på väg att skriva bort engångsbeskattningen av förmögenhet. Att jag i mitt första anförande rätt ingående uppehöll mig vid 1940 års uttalanden sammanhänger bl. a. med att den i ämnet väckta motionen och utskottsmajoritetens hela resonemang enbart syssla med dessa uttalanden. Jag var angelägen om att förebygga, att 1940 års uttalanden skulle kunna tagas till intäkt för en förmögenhetsbeskattning även i andra former, exempelvis såsom utskottsmajoriteten antyder i form av skärpt arvsbeskattning och en skärpning av den särskilda skatten å förmögenhet. Jag fäster också uppmärksamheten vid att man från utskottsmajoritetens sida därvidlag koordinerar de båda skatteformerna. Jag skall inte inlåta mig närmare därpå i denna debatt. Jag håller dock före, att i de länder, där man varit intresserad av arvsbeskattningens höjd, där man alltså har sökt att ta in så mycket som möjligt på den vägen, där har man inte, såvitt jag förstått, samtidigt intresserat sig för någon annan form av direkt förmögenhetsbeskattning.

Herr Bärge yttrade i anledning av en fråga som jag ställde, att han tyvärr inte kunde besvara den på annat sätt än genom att hänvisa till utskottets uttalande. Jag kan förstå detta, frågan var ju på sätt och viss retorisk. Jag vill dock påpeka, att medan utskottet i reciten återger den passus i de särskilda sakkunnigas av år 1940 uttalande, där det heter, »att en förmögenhets-skatt av här åsyftade storleksordning icke bör uttagas samtidigt med en sådan skärpning av krisbeskattningen i övrigt som nu överväges», underlåter utskottsmajoriteten att i sitt yttrande återge denna passus, utan faller tillbaka på ett uttalande av 1940 års bevillningsutskott »att utskottet delade de sakkunnigas uppfattning, att starka skäl talade för att låta de särskilda bidrag,

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

som förmögenheterna syntes böra lämna till täckning av krisperiodens utgifter, få karaktären av ett engångsoffer». När man såväl här som i andra sammanhang ridit högt på 1940 års uttalande, har man städse lämnat den av mig avsedda passusen ur räkningen. På så sätt bibringar man den icke tillräckligt initierade en vilseledande uppfattning om vad som verkligen sades år 1940 och vad man då i själva verket menade.

På grund av herr Bärge's uttalanden i övrigt får jag säga, att jag inte velat tillägga någon en sådan, jag höll nästan på att säga, sadistisk inställning, som att man pålägger människor nya eller högre skatter, därför att de redan utgående skatterna äro för låga. Om man går in för en skärpt beskattning, måste man väl anse, att det är andra motiv som ligga bakom — åtminstone gör jag det. Man får dock inte förbise, att det finns ett bestämt samband mellan bevarandet av en skälig andel av inkomsterna hos medborgarna och möjligheterna att öka företagsamheten i landet och därmed också förutsättningarna för fortsatta landvinningar exempelvis på socialpolitikens område. Skulle man dela herr Nordensons pessimistiska uppfattning beträffande konjunkturutvecklingen, ligger det väl så till — vilket jag i någon mån sökte belysa genom en del sifferuppgifter, som jag tidigare lämnade — att man på beskattningens väg icke kan komma så värst långt, även om man till staten plockar in allt vad människorna förtjäna. Då tvingas man till att även av de lägsta inkomstskikten utkräva mycket kännbara bidrag exempelvis till den gemensamma konsumtionen i form av hälsovård, åtgärder för vinnande av trygghet vid ålderdom, mot arbetslöshet och andra ting. Hamna vi i en sådan utveckling, får man inte anledning att längre säga, att socialpolitiken innebär en omfördelning av nationalinkomsten, utan den kommer då att betyda något helt annat.

Herr von Heland: Herr talman! I likhet med herr Velander vill jag konstatera, att herr finansministern faktiskt kritiserade utskottets utlåtande, då ju finansministern ansåg, att man skulle kunna dröja med resonemanget om såväl behovet av nya skatter som avskrivningen av vissa redan utgående skatter, till dess att man bättre visste statsfinansernas läge och vilka krav, som komma att ställas på budgeten. Hade utskottet skrivit på det sättet, som jag förstår, att herr finansministern hade kunnat tillråda, d. v. s. att utskottet förutsätter, att man i samband med dessa undersökningar om de framtida statsfinanserna även bör utreda alla former för beskattning, som då kunna ifrågakomma, och att utskottet därmed anser motionen besvarad, hade jag givetvis följt ett dylikt utskottsutlåtande. Nu förklarade jag redan i mitt tidigare anförande, att jag helt instämmer med utskottets ärade ordförande i önskemålet om vidgad social verksamhet. Jag delar också hans uppfattning, att det inte är möjligt att utöka den sociala verksamheten med nuvarande nationalinkomst och med minskning av skatterna. Jag är också överens med utskottets ordförande om att vi då kunna ställa den frågan: vad skola vi göra? Herr Ström har rekommenderat minskade utgifter, men herr Bärge har redan förklarat, att vi troligtvis inte därigenom kunna uppnå mycket. Jag instämmer i en hel del av herr Ströms kritik mot statsutgifterna. Jag skulle gärna tillsammans med herr Ström vilja medverka till att på det av honom föreslagna sättet minska våra statsutgifter. Jag tror emellertid inte, att herr Ström och jag och kanske även andra, som hysa denna uppfattning, skulle kunna få majoritet för sådana strävanden.

Frågan återstår således, hur vi skola kunna uppnå det önskade resultatet. Jag tillät mig uttala en förhoppning om att vi skulle kunna emotse den tidpunkt, då nationalinkomsten stiger. Jag var mer förhoppningsfull än herr Nordenson på den punkten. Herr Bärge och utskottet däremot rekommenderade

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

höjning av vissa skatter, framför allt i form av en engångsbeskattning. I mitt förra anförande ville jag framför allt påpeka, att en sådan beskattning, som man här rekommenderar, måste bli orättvis. Jag fick det intrycket, att även herr Bärge håller med därom då han förklarade, att det väsentliga i alla fall är vad människorna ha kvar sedan de ha betalt skatten. Jag är överens med herr Bärge om att det finns en hel del människor, som förmå att i större utsträckning än hittills bidra till statens utgifter. Jag är därvidlag beredd att i fråga om inkomstbeskattningen gå ännu hårdare fram. Jag kanske är mer radikal i det hänseendet än herr Bärge. Jag måste nämligen finna det märkvärdigt, att vissa människor här i landet behöva ha löneinkomster på 50—100 tusen kronor och därutöver. Jag tror inte, att de äro så mycket duktigare och bättre än statens högsta tjänstemän. Vill herr finansministern i fråga om dessa människor driva en hårdare inkomstbeskattning, är jag gärna med på noterna. Jag skulle för övrigt gärna vilja rekommendera detta även ur rättvisesynpunkter. Man torde dock inte vinna så mycket i skatteavseende, emedan det är så få människor som ha dylika höga inkomster.

Herr finansministern svarade sedan på mitt anförande genom att söka utmåla, att jag hade anfört ett enstaka exempel. Han vände sig mot att jag just tagit en norrbottensbonde. Jag nämnde en norrbottensbonde som exempel, emedan det ju här är fråga om en kommunistmotion. Kommunisterna äro ju särskilt aktiva i de norrländska länen, och jag anser, att de böra resonera litet med norrlandsbönderna om vad dessa tycka om motionen ur rättvisesynpunkt. Men, herr finansminister, jag anser, att herr finansministern inte svarade mig ordentligt på min fråga. Vi ha säkerligen omkring 300 000 jordbrukare som skulle bli mer eller mindre förvånade över statsmakternas »rättvisa», om en sådan engångsbeskattning skulle komma till stånd som utskottet här pekar på, d. v. s. för förmögenheter över 20 000 kronor. Dessa mindre jordbrukare försöka nämligen att genom sitt arbete skaffa sig en gård, i vilken de så småningom kunna samla en sådan förmögenhet, att de kunna ha tillräcklig inkomst på ålderdomen. Där kommer jag in på skillnaden mellan löntagare och privata företagare. En engångsbeskattning på sätt som här föreslås måste bli orättvis mot de privata företagen, det må vara jordbrukare eller andra småföretagare, så länge herr finansministern inte kan åstadkomma lika förmånliga pensioner åt dessa människor som han fått fram åt statstjänstemännen. I så fall skulle frågan komma i ett annat läge. Men låt oss ta en 30 000-kronorsbonde. Han arbetar, herr finansminister, mycket strävsamt och har sannerligen ingen åttatimmarsdag. Han försöker att spara ihop, så att han skall sitta så säker som möjligt på sin gård. En dylik 30 000-kronorsbonde utgör, som herr finansministern vet, ingen stor inkomsttagare, utan tillhör det lägsta inkomstskiktet. Är det då rättvist att ytterligare ta ifrån honom den förmögenhet, som han har sparad, så att han skall få det ännu besvärligare och komma ännu längre ned på inkomstskalan? Jag kan inte finna att en dylik åtgärd skulle vara rättvis.

Jag har velat påpeka detta, när man här förordar en engångsbeskattning. Jag ställde frågan även till kommunisterna, som ha denna märkvärdiga uppfattning om rättvisa. För en löntagare, som har en förmögenhet, spelar engångsskatten inte samma roll. Han har större möjligheter att avstå från sin förmögenhet, ty han har ju i alla fall kvar sin lön och pension. Jag hoppas, att jag med detta förtydligande har klarlagt vad jag menar. Jag angriper således bara beskattningsformen ur den synpunkten, att den icke blir rättvis mot dessa små företagare. Jag är dock lika intresserad som någon annan att få till stånd en ökad social verksamhet i framtiden.

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

Herr Linderot: Herr talman! Då den motion, som väckts från vårt partis sida, rönt välvilja i utskottet och då så förträffliga talesmän för de synpunkter, som vi framfört, ha uppträtt här i debatten som exempelvis bevillningsutskottets värderade ordförande, herr Bärg, och finansminister Wigforss, är det väl inte nödvändigt, att jag söker att prestera några särskilda argument för motionen utöver de ganska ovederläggliga argument, som vederbörande redan ha framfört i debatten. Jag begärde egentligen ordet endast för att göra ett par kommentarer.

Herr Elon Andersson sökte plädera för förmögenhetsinnehavarna, förmenande att de för närvarande redan vore så hårt beskattade, att icke utan synnerlig orättvisa någon ytterligare beskattning av dem skulle kunna genomföras. Om man känner den svenska riksdagen och finansminister Wigforss rätt, föreligger det emellertid sannerligen ingen aktuell fara för att orättvisa i dylikt hänseende skulle vederfaras förmögenhetsägarna. Det skulle ju svära mot hela den politiska praxis, som i liknande frågor är bliven traditionell i statens ekonomiska politik här i landet, och för övrigt hela skattepolitiken. Herr Elon Anderssons uttalande är därför bara ett försök att slå in öppna dörrar, varjämte den framställning, som herr Elon Andersson gav i detta stycke, nog inte stämmer med det faktiska förhållandet. Men därom behöva vi ju inte heller tvista så mycket. Om en sådan engångsskatt på förmögenhet, som föreslås i vår motion, skulle genomföras, blir det ju tid att vid utformandet av propositionen, under utskottsbehandlingen och vid behandlingen i kamrarna tillse, att riksdagen icke antar några oskäligen eller orättvisa former för denna beskattning. Det är väl därför egentligen att diskutera litet i förväg om faror, som man ännu inte riktigt kan konkretisera.

Jag vill emellertid här säga ett par ord om begreppen förmögenhet och inkomst. Man bör naturligtvis inte blanda ihop dessa begrepp. Det finns ju människor med förmögenheter av den karaktär, att de ha mycket litet utbyte av desamma. Om man tar ut sådana kategorier förmögenhetsägare och med dem såsom tillhygge går emot motionärerna eller utskottet i detta fall, försöker man ju att göra undantagen till regel och att utmåla en fara, som man ännu inte kan konkret föreställa sig.

Vidare göra reservanterna ett uttalande, som jag skulle vilja säga ett par ord om. De säga: »Särskilt för näringslivet, som nu behöver tillvarataga och utnyttja alla sina resurser för att möta de påfrestningar, som det osäkra framtidsläget kan komma att vålla, skulle en engångsskatt kunna få mycket menliga följder.» Jag vill fråga — jag tror att jag har gjort det någon gång tidigare också — vad man egentligen menar med näringslivet i ett sådant här sammanhang. Det är i mina ögon och med det lilla ekonomiska kunskapsmätt, som jag förfogar över, en ganska meningslös fras att säga, att näringslivet måste möta påfrestningar och inte kan tåla en engångsskatt. »Näringslivets män» är ett väldigt älskat uttryck i diskussionerna. Vad är »näringslivets män» för någonting? Såvitt jag förstår, menar man väl kapitalister, eftersom hela argumenteringen ju begränsas till att skydda kapitalister. Näringslivets män äro ju arbetare och tekniker, förmän och ingenjörer och andra. Nu är det ju så att innehavare av förmögenhet i form av kapital i vanligt tal kallas för kapitalist, men man måtte anse, att detta uttryck är något nedsättande, eftersom man aldrig använder ordet kapitalist, utan talar om näringslivets män. Man försöker alltså förvilla begreppen och skydda kapitalister under sken av att vilja skydda någonting annat, ty näringslivet är ju någonting som alla vilja skydda. Vad menar man i det här sammanhanget med »näringslivet»? skulle jag vilja fråga reservanterna. Det är ju såvitt jag förstår hela det ekonomiska livet. För att det skall fungera tillfredsställande även

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

inom ett borgerligt kapitalistiskt samhälle kan det absolut krävas, att man beskattar förmögenhet till och med genom en engångsskatt, som man gärna kan kalla för konfiskation, om man vill. Det kan tänkas, att det ekonomiska livet i landet är sådant, att man även från borgerligt håll måste vara med på en sådan engångsskatt. Ja, jag går ännu längre. Jag skulle vilja påstå, att en sådan beskattning överhuvud taget icke kommer att genomföras annat än när det ekonomiska livet oundgängligen kräver det, såvida man vill tillämpa rättvisa principer i statens ekonomiska politik. Vad ha då reservanterna kvar att invända? Det kan jag inte förstå. Om det för det ekonomiska livets normala funktioner är nödvändigt att konfiskera viss del av kapital, får man ju ställa frågan på detta sätt: skola vi av ömsinnet om vissa kapitalister — jag inlägger intet nedsättande i uttrycket utan använder det såsom en riktig benämning på en viss grupp av människor — låta näringslivet förfalla? Så står också faktiskt frågan.

Jag har med dessa kommentarer velat något litet skingra den dimridå, som reservanterna söka lägga ut kring hela denna fråga för att människor skola bli förskräckta alldeles i onödan och få det hela om bakfoten.

Herr von Heland ställde en direkt fråga — det är det enda som jag ytterligare skall beröra — huruvida kommunisterna, som ha en stark anslutning även bland bondebefolkningen i Norrbotten, skulle vilja vara med om att beskatta en »30 000-kronorsbonde». Ja, det beror alldeles på, herr von Heland. Det finns absolut intet schema, som vi kunna ta ur fickan för att generellt och en gång för alla ge svar på sådana spörsmål. Det beror alldeles på i vilken situation, på vilka grunder, av vilka ekonomiska skäl en dylik beskattning av en 30 000-kronorsbonde är motiverad. När den frågan föreligger konkret, skall jag svara herr von Heland. I dag kan det ju tänkas, att det ställes ett förslag om beskattning av en 40 000-kronorsbonde, vilket jag och herr von Heland tillsammans komma att energiskt bekämpa, därför att det kan vara oriktigt och orätt emot 40 000-kronorsbonden, men i morgon föreligger det kanske en ekonomisk nödvändighet att beskatta 30 000-kronorsbonden, och då får herr von Heland nog också med all sin kärlek till bönderna här i landet böja sig för nödvändigheten.

Jag vill även tillägga, herr von Heland, att det är litet farligt att ömma alltför mycket för 300 000 hårt arbetande bönder här i landet, därför att de utsättas för ekonomiskt tryck i form av beskattning och dylikt. Ty vad som trycker dessa 300 000 hårt arbetande bönder, är den icke av riksdagen men av det kapitalistiska samhället pålagda beskattning, som kapitalräntorna utgöra. De miljarder kronor, som storfinansen har att bevaka ute i de svenska bondgårdarna i form av hypotekslån, de oerhörda bördor, som de svenska bönderna ha att bära såsom räntedragare till storfinansen här i landet, de äro det allvarliga beskattningsproblemet för Sveriges bönder och icke det problem, som diskuteras här i dag. Innan herr von Heland velat vara med om att göra någonting effektivt för att lätta den tyngande bördan, som Sveriges bönder ha att bära och som storfinansen har pålagt dem, skall herr von Heland icke försöka göra kommunisterna ansvariga för att vilja trycka ned bönderna i detta land under en tyngre skuldbörda genom beskattning. Det är felriktat intresse, herr von Heland, och vi skola vara överens om att om denna engångsbeskattning genomföres, skola vi bevaka »30 000-kronorsböndernas» intressen ärligt och uppriktigt, så att ingen orätt skall ske dem.

Herr von Heland erhöi nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill påpeka, att jag aldrig sade, att kommunisterna ha anslutning hos bönderna i Norrbotten. De försöka få sådan, men den här motionen passar inte i

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

arbetet på att fånga bönderna i Norrland. Det var det jag ville påpeka för kommunisterna.

Vidare sade herr Linderot, att det inte är skatterna, som trycka bönderna, utan räntorna på deras hypotekslån. Men om nu kommunisterna med herr Linderot i spetsen vilja ta ifrån dem en del av den förmögenhet på 20 000 kronor, som de ha, då är deras enda möjlighet att plocka fram pengarna att ytterligare skuldsätta sig. På det sättet ökar herr Linderot deras belastning ytterligare. Det är detta jag tycker är egendomligt i kommunisternas försök att fånga bönderna i Norrland.

Herr talmannen hemställde nu, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga måtte få uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 389, angående planläggning av det fortsatta utredningsarbetet på socialpolitikens och socialvårdens områden; samt

nr 390, angående marknadsförhållandena inom jordbruksmaskinbranschen.

Anmäldes och godkändes sammansatta konstitutions- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 448, till Konungen i anledning av väckta motioner om skyldighet för utgivare av periodisk skrift att redovisa hur skriften finansieras.

Anmäldes och bordlades

sammansatta utrikes- och första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.; och

nr 2, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde;

statsutskottets utlåtanden:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet, manskapsavlöningsreglementet och folkskolans avlöningsreglemente, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1945/46;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Stockholms luftvärnsregementes förläggning;

nr 234, i anledning av väckta motioner om rätt för husmödrar vid försvarsväsändets matinrättningar att erhålla fri portion in natura;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av tekniska skolan i Stockholm m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett medicinskt forskningsråd m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggnad av vedförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till universiteten och den medicinska undervisningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 241, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1945/46 till utrotning av råttor och möss;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättrande av bostadsförhållandena m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till civilförsvaret;

nr 244, i anledning av väckta motioner angående utredning om en mera planmässig fördelning av industrien på olika orter och landsdelar;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till särskild ersättning för debitering av värnskatt;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om avskrivning å investeringar för tillverkning av syntetiskt gummi;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1945/46 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1945/46 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 5, angående ersättning åt hovrättsassessorn Erik Göransson, vilken inom sammansatt stats- och andra lagutskott biträtt vid behandlingen av vissa frågor;

bevillningsutskottets betänkande nr 58, angående beräkning av beviljningarna för budgetåret 1945/46, m. m.;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 58, angående tilläggsarvoden till sekreteraren och notarien med sekretärgröromål hos första och andra lagutskotten;

nr 59, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk;

nr 60, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående

ende provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare vid nämnda verk; och

nr 61, angående regleringen för budgetåret 1945/46 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

andra lagutskottets memorial:

nr 78, angående ersättning åt hovrättsrådet A. Bexelius, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor; och

nr 79, angående ersättning åt hovrättsassessorn Y. Samuelsson, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor; samt jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 75, i anledning av väckta motioner angående anslag till fraktlindring för frukt till Norrbotten och Västerbotten;

nr 76, i anledning av väckta motioner om statsunderstöd till Balsgårds växtförädlingsanstalt;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg m. m. för budgetåret 1945/46, såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl., såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln; och

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1945/46, i vad angår jordbruksärenden.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.13 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 20 juni eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Fortsattes överläggningen angående bevilningsutskottets betänkande nr 55.

*Om engångsskatt på förmögenhet.
(Forts.)*

Herr Nordenson: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av finansministerns yttrande, och vad jag har att säga har därför kanske nu i någon mån förlorat i aktualitet.

Finansministern betecknade min inställning till det ekonomiska läget såsom väl pessimistisk och erinrade om det storslagna uppsving, som det svenska näringslivet under de senaste decennierna har fått, samt om att mina meningsfränder och jag ofta bruka hänvisa till detta. Det göra vi, och vi göra det med stolthet, därför att vi anse det vara ett utslag av vad näringslivet kan åstadkomma, när det får arbeta i den fria företagsamhetens tecken. Det gläder mig, att nu även finansministern har konstaterat det vackra resultat, som kan åstadkommas just på den vägen.

Om jag ser situationen något mera pessimistiskt nu, så har detta tre orsaker. Den första är den framstöt mot den fria företagsamheten, som nu göres från socialdemokratiskt håll i syfte att åstadkomma ökat statligt ingripande och en statlig dirigering och planhushållning inom näringslivet. Detta anser jag vara ett mycket allvarligt hot, som är ägnat att skapa oro i näringslivet och därmed hämma våra utvecklingsmöjligheter.

Den andra faktorn är, som jag förut nämnde, eventualiteten av försämrade förhållanden på det internationella ekonomiska området. Vi måste efter vad jag kan förstå räkna med en allvarlig risk för en världsdepression, som till följd av vårt starka beroende av utrikeshandeln kommer att fortplanta sig även till vårt land, och då kunna vi komma i det läget, att vi, även om vi äro aldrig så duktiga, inte kunna fortsätta den kurva uppåt i fråga om vår ekonomiska utveckling, som vi hittills kunnat uppvisa.

Till sist har jag också pekat på faran av internationella politiska konflikter, som kunna tvinga oss till vittgående åtgärder för att upprätthålla vår politiska självständighet, med allt vad det innebär av utomordentliga kostnader. Det är i ett sådant läge jag ser det som en fara, om vi genom ordinarie utgifter ha pressat vår ekonomi så hårt, att den inte längre har någon latitud och elasticitet, och om vi genom att hålla en så utomordentligt hög beskattning som den nuvarande ha kommit i det läget, att det blir mycket svårt att klämma ut de ytterligare pengar, vi behöva. Då kunna vi tvingas att i mycket stor utsträckning låta även de mellanskikt och de små inkomsttagare känna trycket av skatteskruben, för vilka herr Ström här har talat så vackert, och då blir det de som komma att drabbas. Det är enligt min mening angeläget att tillse, att vi ha några resurser att falla tillbaka på och någon kraft i reserv för att möta de svårigheter, som jag tror att vi måste räkna med.

Också jag vill ibland gärna hänge mig åt sådana ljusa förhoppningar, som herr finansministern här tecknade, men jag tror det är farligt att bygga sin politik på sådant. Jag vill på detta område tillämpa samma taktik, som varit vägledande för mina meningsfränder och mig på ett annat område, nämligen

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

försvarsväsendets. Vi ha också under gångna tider av fullt hjärta hoppats på bättre internationella förhållanden, men vi ha ansett det nödvändigt att räkna med dystrare möjligheter och velat rikta in vårt land på att hålla sig berett för sådana. Tyvärr har utvecklingen visat, att våra misstankar och aningar i det fallet besannats, och det är därför jag anser, att man även nu måste gå försiktigt fram på det ekonomiska området. Man måste ta hänsyn till de mera ogynnsamma möjligheter, som kunna inträda. Jag skulle vilja säga att man på båda de områden, som jag har berört, måste i högre grad än finansministern — eller jag kanske rent av vågar säga i motsats till finansministern — visserligen hoppas på ljusa tider, men räkna och kalkylera med de mörka.

Herr Bärge, Johan: Herr talman! Jag skall endast ge ett par korta repliker.

Om jag fattade herr Velander riktigt, yttrade han att det förelåg en mot-sättning mellan vad utskottet har uttalat i denna skattefråga och finansministerns yttrande, att man först borde pröva behovet av skatten, d. v. s. uttröna omfattningen av de utgifter, som förestå och som skulle motivera skattebehovet. För egen del påpekade jag ju i mitt förra anförande, att det just var på detta sätt man måste se denna fråga. Men även om man icke kräver någon ökning av det totala skattebelopp, som nu förefinnes, kan jag mycket väl tänka mig, att frågan om en ökad skatt på förmögenhet är aktuell med hänsyn till önskemålet att kunna avskaffa andra skatter, t. ex. omsättningsskatten och krigskonjunkturskatten, och gärna också för att i vissa skikt kunna mildra den hårda värnsskatten. Jag menar alltså, att det inte nödvändigtvis behöver föreligga ett krav på ökning av det totala skattebeloppet, utan att det vid en omvärdering av de skatter vi ha kan befinnas skäligare att låta förmögenheterna bära en något större andel än att nödgas bibehålla skatter, som för de minst bärkraftiga äro mera tryckande än några andra. Detta uttalade för övrigt utskottet redan i fjol i denna fråga.

Herr Linderots notvarp i det politiska fisket bland norrlandsbönderna lockade mig att göra ett liknande försök till fiske i de sörmländska vattnen. Herr von Heland sade, att om vissa taggar i utskottets betänkande varit borta, skulle han varit benägen att rösta med utskottet. En av dessa taggar var enligt herr von Helands mening det hårda skattetryck och de svårigheter, som skulle drabba de norrländska bönder, som ha en förmögenhet av 30 000 kronor. Men om den saken skrev ju utskottet redan i fjol, att det i professor Lindahls promemoria nämnda beloppet av 20 000 kronor var en minimigräns, som måste avsevärt höjas, varjämte utskottet uttalade, att hänsyn, även då förmögenheten överstiger det fastställda minimibeloppet, måste tagas till huruvida den utgör en viktig faktor vid skattedragarens försörjning.

Det var en annan sak, som för herr von Heland utgjorde ett hinder mot anslutning till utskottets linje, nämligen att utskottet icke räknat med att denna fråga om skatt å förmögenhet borde ingå i det allmänna bedömandet av statens finansiella behov; man skulle alltså ha väntat med denna sak och satt in den i sitt rätta sammanhang. Men utskottet säger ju, att utredningen om detta spörsmål, icke absolut om engångsskatt, utan överhuvud taget om de former, under vilka förmögenheterna böra bidra till täckning av de under kristiden uppkomna utgifterna, bör äga rum »så skyndsamt, att ifrågavarande spörsmål kan upptagas till bedömande samtidigt med efterkrigsplaneringskommissionens väntade förslag rörande samtliga aktuella finansproblem eller i varje fall till nästkommande års riksdag».

Sedan herr von Heland fått höra detta, hoppas jag kunna påräkna en röst mera från Sörmland för utskottets förslag.

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

Herr Mannerskantz: Herr talman! När jag uppmärksamtligt lyssnat till den debatt, som här har förts, och särskilt till vad utskottets ordförande och finansministern sagt, har jag kommit att få det intrycket — om det som sagts av dessa båda talare är riktigt, och det vill jag inte alls bestrida — att vi hålla på att köra fast här i landet.

Utskottets ordförande säger nämligen, att det är mycket svårt att göra någonting åt den utgiftsram, vi för närvarande ha, och att det därför gäller att oavbrutet öka inkomsterna. Den förda skattepolitiken har emellertid enligt min mening redan lett till, och kommer sannolikt att i ännu högre grad leda till, att de människor, som hittills svarat för utvecklingen genom att pröva nya vägar, visa tecken till att börja tröttna och förlora intresset. Om man av den anledningen icke kan räkna med att skatteunderlaget kommer att fortsätta att stiga i den takt, som fordras för att det skall motsvara utgiftsramen, skulle ju resultatet — såsom nu i viss mån antydes i detta utskottsutlåtande — bli att vi måste börja tära på våra samlade tillgångar. Det brukar anses vara ett ganska säkert tecken på förestående bankrutt, när ett ekonomiskt företag vilket som helst icke förmår finansiera sin verksamhet med de löpande inkomsterna, utan tvingas realisera sina tillgångar. Samma är förhållandet, när enskilda personer tvingas att »gå på stampen» med sina kläder och andra tillhörigheter.

Hur skall det sluta, om man icke kan ge människorna ett nytt hopp, så att de åter börja utveckla sin medfödda och rätt allmänt utbredda vilja att skapa nytt, att starta nya företag och utveckla de redan bestående, varigenom ett ökat skatteunderlag åstadkommes? Jag tror inte, att man främjar detta genom att taga bort sådant som är nedlagt i förmögenheter, varigenom resultatet blir minskat rörelsekapital för företag och för enskilda företagare eller ökad skuldsättning, vilket försämrar möjligheterna till fortsatt och framför allt till ny produktion.

Den svenska staten borde egentligen eftersträva en skattesänkning i samma stil som den, som under senare år rätt allmänt förekommit när det gäller landstingsskatten. Om jag tar som exempel mitt eget landsting, så ha vi kunnat öka utgifterna för allehanda sociala ändamål, utbygga sjukvårdsanläggningar o. s. v., delvis i enlighet med statsmakternas beslut, och ändå funnit möjlighet att sänka landstingsskatten tack vare stegringen i skatteunderlaget. I vårt landstingsområde har skatten sänkts från kr. 3:30 till kr. 2:70, d. v. s. med 60 öre per bevilningskrona, och jag vet att liknande sänkningar förekommit i många län.

Naturligtvis inverka inte sådana sänkningar nämnvärt på företagarevärldens bedömning av den framtida skattepolitiken, men om staten ville slå in på samma väg och ge en vink om att skattesänkningar kunna och böra ske, så tror jag för min del att problemet om statsutgifternas finansiering komme att lösas ganska lätt. Den nödvändiga förutsättningen är, att man befriar våra företag från det ganska uppenbara hot, som för närvarande vilar över stora delar av näringslivet, att staten antingen skall lägga sig till med rörelsen eller kontrollera den så strängt, att vederbörande känna sig bundna, och samtidigt gäller det att inge dem hoppet, att en stegrad produktion och ett ökat skatteunderlag komma att medföra sänkt beskattning utan att hindra tillgodoseendet av de behov, som böra tillgodoses av det allmänna.

Men jag för min del tror, att redan den omständigheten är ett bestämt hinder mot en sådan utveckling, att det framkommer ett utskottsutlåtande som antyder, att människorna en vacker dag kunna komma att berövas en hel del av vad de samlat, ofta för att trygga sin egen ålderdom. Ett sådant utskottsutlåtande som det föreliggande är enligt min mening direkt skadligt genom sin inverkan på de människor, som dock faktiskt ha visat en mycket ivrig vilja att dra i gång

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

nya hjul och sätta maskineriet i alltmera livlig rörelse, vilket är nödvändigt, om ett stegrat skatteunderlag skall kunna skapas.

Det hade enligt min mening varit bättre, om detta utskottsutlåtande icke fått den utformning det har, utan man i stället hade ingivit människorna en förhoppning om att de kunna se fram mot en sådan utveckling som den, jag här i någon mån har skisserat.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet uttalade en stilla förundran över och kanske ett beklagande av att den offervilja, som han år 1940 tyckte sig kunna förmärka hos de kretsar, som nu opponera mot engångsskatten, hade försvunnit, och det föreföll mig som om han förmodade, att denna förändring i offerviljan hade sin grund i att tidsläget nu lättat.

Jag tror inte, att det förhåller sig på det sättet. Om man har blivit något tveksammare, beror det väl därpå att skattetrycket även på förmögenheterna sedan dess har ökat i så hög grad, att det, som man då avsåg att nå, redan har uppnåtts.

Utskottets ordförande förklarade i en replik, att det ej var nödvändigt att kunna påvisa omedelbara behov eller att kunna ange, hur stora belopp som behövas, för att motivera det innehåll, utskottsmajoritetens utlåtande fått. Om jag inte missförstod honom, menade han att en skärpt förmögenhetsbeskattning kunde tänkas bli nödvändig för att en varmt önskad nedsättning av andra skatter, t. ex. omsättningsskatten och även värnskatten, skulle bli möjlig.

Jag tycker för min del, att den upplysningen var rätt intressant i belysning av de rekommendationer, utskottsmajoriteten ger i fråga om andra beskattningsformer än engångsskatten, nämligen en höjning dels av arvsskatten och dels av den särskilda skatten å förmögenhet. Så vitt jag förstår skulle en höjning av arvsskatten icke kunna innebära några möjligheter till en omedelbar eller snar skattelättnad på övriga områden; den skulle ju inte komma att verka så snabbt och så jämnt, att den i det avseendet kunde bli av större betydelse. Och vad beträffar den särskilda skatten på förmögenhet vill jag framhålla, att den för närvarande ger omkring 30 miljoner kronor per år. Skall man genom en ytterligare skärpning av denna särskilda förmögenhetsskatt lyckas åstadkomma så stora intäkter, att de nämnvärt förslå till lindring av de nu utgående indirekta och direkta skatterna, tror jag att man får lov att räkna med en utomordentligt stark skärpning. Med tanke på detta förefaller det tämligen otroligt, att man närmare har satt sig in i det läge, som skulle uppkomma, om man vill gå fram på en sådan väg.

Herr Linderot frågade reservanterna efter innehållet i den enligt hans uppfattning meningslösa fras om näringslivets behov, som förekommer i reservationen. Herr Linderot ville veta, vad reservanterna mena med »näringslivet». Jag skulle kunna svara, att reservanterna med näringslivet mena det maskineri, som gör det möjligt för såväl de anställda arbetarna som för teknici och till och med för kapitalisterna, som därifrån ha sin inkomst, att få sysselsättning och försörjning. Reservanterna äro angelägna om att denna maskin icke genom en hård beskattning, och i all synnerhet ej genom en beskattning av här ifrågasvarande art, skall berövas den drivkraft, som gör det möjligt för den att arbeta.

Herr Linderot föredrog för sin del termen *det ekonomiska livet* framför ordet *näringslivet*. Det är mig egalt, vilken benämning man vill använda. Herr Linderot förklarade till slut att han för sin del var fullkomligt övertygad om att denna skatt ej kommer att beslutas, förrän det ekonomiska livet så kräver. Om herr Linderot med det ekonomiska livet menar detsamma som jag med näringslivet.

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

ber jag att få säga, att jag känner mig fullkomligt lugn inför denna förklaring från hans sida, ty då kommer det ekonomiska livet aldrig att kräva denna skatt.

Herr Björnsson: Herr talman! När jag i min ungdom fick stifta bekantskap med de principer, efter vilka riksdagen finansierade statsutgifterna, lärde jag mig på ett mycket tidigt stadium, att man borde försöka balansera budgeten och att man med andra ord icke skulle låna upp pengar annat än på sin höjd för räntabla utgifter. Den principen har den svenska riksdagen slagit vakt om till kort före detta krigs början.

Nu har vår statsskuld stigit från cirka $2\frac{1}{2}$ miljarder kronor före kriget till omkring 11 miljarder kronor efter vapenstilleståndet, d. v. s. med ungefär $8\frac{1}{2}$ miljarder kronor, och dessa pengar ha lånats upp av svenska medborgare; vi ha ju inte haft några möjligheter att låna i utlandet. Detta betyder, att här har spritts möjlighet till förmögenhetsökningar av ungefär $8\frac{1}{2}$ miljarder kronor, och det kan då icke förhålla sig så, att vår förmögenhet har burit någon alltför stor del av de bördor, som krigsförhållandena ute i världen pålagt oss. Jag förstår inte, var herr Elon Andersson har beviset för att förmögenheten under dessa år blivit för hårt belastad, när den trots omständigheterna har kunnat växa med så betydande belopp, som det här måste vara fråga om.

Den relativt hårda beskattning vi haft tycks ej heller ha inverkat ogynnsamt på realkapitalet inom vårt näringsliv. Jag har icke hört annat än att man på de flesta håll har moderniserat och rationaliserat sina företag så långt som tillgången på arbetskraft och material har tillåtit. Jag kan således inte förstå, hur reservanterna kunna göra gällande, att förmögenheterna ha fått till fullo bära den del av kristidens bördor, som man avsåg att de borde bära, då man skrev under bevillningsutskottets uttalande år 1940.

När man sedan som herr von Heland talar om att varje förmögenhetsbeskattning är orättvis, vill jag säga att jag personligen icke kan avgöra, vad som är rättvist eller orättvist när det gäller skatter, och jag skulle knappast tro, att ens högre makter kunna avgöra den saken. Man får i stället nöja sig med att bedöma skäligheten. Men om man jämför en jordbrukare med en förmögenhet av 30 000 kronor och en annan med en förmögenhet av kanske bara 10 000 eller 5 000 kronor, torde det vara obestridligt att jordbrukaren med 30 000 kronors förmögenhet vid lika försörjningsförhållanden etc. har en större skattekraft än den, som praktiskt taget ingenting har.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Herr Linderot: Herr talman! Jag vill bara anföra en sak gentemot herr Elon Andersson. Om jag med det ekonomiska livet menade detsamma som han menade med näringslivet, var han egentligen enig med mig, och han trodde att om någon beskattning av förmögenhet icke skulle komma förrän det ekonomiska livet så krävde, skulle det antagligen aldrig bli någon sådan beskattning. Ja, det beror på, herr Elon Andersson. Om det ekonomiska livet i dess helhet inte fungerar, på grund av att statsmakterna inte ha tillräckligt goda finanser för att samhällslivet i dess helhet skall fungera, kan det ju vara en nödvändighet för vad herr Elon Andersson kallar näringslivet, att man beskattar förmögenheterna — och förr torde det kanske inte heller bli ifrågasatt.

Herr von Heland ställde en fråga till mig före middagsrasten, som jag då svarade på, angående »30 000-kronorsbonden». Då jag fick ordet omedelbart efter herr von Heland kunde jag inte göra någon matematisk operation medan jag talade, men därefter har jag räknat ut vad det skulle betyda för 30 000-

Om engångsskatt på förmögenhet. (Forts.)

kronorsbonden om han skulle drabbas av denna för herr von Heland så avskräckande åtgärd. Det är föreslaget från vår sida, fast motionen inte preciserar det, genomsnittligt två procents beskattning av sådana mindre förmögenheter. »Genomsnittligt» betyder ju, att procenten kan vara högre i vissa fall och lägre i vissa fall. 20 000 kronor förutsättes såsom minimigräns. »30 000-kronorsbonden» skulle således betala förmögenhetsskatt på 10 000 kronor. Vi bortse från att han kanske, när genomsnittet beräknas, behöver betala låt oss säga endast en procent. Vi säga således, att han får betala de tänkta två procenten. Han får betala 200 kronor — två procent på 10 000 kronor — och om han faktiskt äger 30 000 kronor i förmögenhet och med en engångsutgift av 200 kronor kan bidra till att staten får in mellan en och två miljarder kronor, tror jag, att han kommer att betala dessa 200 kronor utan att protestera.

Herr von Heland: Herr talman! Herr Linderots beräkningar tåla säkerligen någon granskning. Jag vill emellertid endast säga, att i den Lindahlska promemorian står talat om tio procent i stället för herr Linderots två procent.

Herr Linderot: Herr talman! Jag talar om vår motion och inte om professor Lindahls promemoria.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Elon*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 45.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 56, i anledning av Kungl. Ang. begräns-
Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av ning av skatt
förordningen den 30 juni 1943 (nr 493) om begränsning i vissa fall av skatt till till staten.
staten, jämte en i ämnet väckt motion.

I en den 11 maj 1945 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposi-
tion, nr 315, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande vid pro-
positionen fogade

Förslag

till

förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 30 juni 1943 (nr 493) om begränsning i vissa fall av skatt till staten.

Häriigenom förordnas, att vad i förordningen den 30 juni 1943 om begräns-
ning i vissa fall av skatt till staten stadgas med avseende å skatt, som på-
förts skattskyldig på grund av taxering för taxeringsåret 1943, skall äga till-
lämpning jämväl i fråga om skatt, som påförts skattskyldig på grund av
taxering för taxeringsåret 1945; skolande därvid vad i förordningen sägs om
år 1943 i stället avse år 1945.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt
därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Till utskottets behandling hade överlämnats den i anledning av proposi-
tionen väckta motionen I: 403 av herrar *Gunnar Andersson* och *Mannerskantz*,
vari hemställts, att riksdagen måtte, med förklarande av att Kungl. Maj:ts
prop. nr 315 icke kunnat oförändrad bifallas, antaga förordning angående fort-
satt tillämpning av förordningen den 30 juni 1943 om begränsning i vissa fall
av skatt till staten med sådan ändring, att spärren sattes vid ett procenttal av
85 och att under densamma inbegreps jämväl samtliga utskylder av kommunal
karaktär, sålunda även landstingsskatt och tingslagsmedel.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på anförda skäl hemställt,
att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr
315 och med avslag å motionen I: 403 av herrar *Gunnar Andersson* och *Man-
nerskantz*, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angä-
ende fortsatt tillämpning av förordningen den 30 juni 1943 (nr 493) om be-
gränsning i vissa fall av skatt till staten.

Reservation hade anmälts av herrar *Velander*, *Wehtje*, *Hagberg* i Malmö och
Olson i Göteborg, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Velander**: Herr talman! Vi ha nu nått fram till ett ärende, däri det
tas sikte på en direkt begränsning av skatteplikten. Här föreligger dock inte
någon effektiv begränsning. Denna s. k. skattespärr har visat sig medföra
mycket små verkningar i praktiken. Den ligger vid 80 procent av den taxerade
inkomsten enligt inkomstskatteförordningen, och den inbegriper inte de kom-
munala skatterna. I olika sammanhang har därför gjorts gällande, att det skulle
vara på sin plats, att man under spärren inbegrepe även de kommunala skatter-
na. Förra årets bevillningsutskott gjorde också ett uttalande i sådan riktning,
och i anslutning till detta uttalande har inom finansdepartementet verkställts
en utredning, som utmynnat i ett förslag, att spärren skulle anknyta jämväl till
den allmänna kommunalskatten.

Finansministern har för egen del i propositionen deklarerat, att han inte hade

Ang. begränsning av skatt till staten. (Forts.)

något särskilt att invända emot att under spärren inordnades förutom de statliga skatterna även allmän kommunalskatt, landstingsmedel och tingshusmedel.

Finansministern har dock i detta sammanhang uttalat, att en sådan omläggning måste resultera i att spärren sattes vid ett högre procenttal, och har han därvid nämnt procenttalet 90.

Från dessa utgångspunkter hade man kunnat förvänta, att finansministern i sin proposition till riksdagen angående förlängning av lagstiftningen rörande denna spärr skulle ha utformat bestämmelserna därom i överensstämmelse med det resultat, vartill utredningen kommit. Så har emellertid inte skett. Finansministern har anfört vissa skäl, varför han i detta sammanhang inte velat vara med om en sådan ordning. Han säger sålunda bland annat:

»Därest skattespärren utformades på nu angivet sätt komme emellertid reductionsreglerna att i vissa fall ställa sig mindre förmånliga för de skattskyldiga än vad för närvarande är fallet. Vidare bör den omständigheten tagas i beaktande, att en utvidgning av skattespärren till att avse jämväl andra utskylders än de statliga komme att medföra vissa praktiska svårigheter. Vid sådant förhållande och då det kan förväntas, att frågan om skatteskalornas utformning vid den statliga beskattningen kommer att i en nära framtid upptagas till omprövning, synas övervägande skäl tala för att den nuvarande lagstiftningen på detta område tills vidare bibehålles oförändrad.»

Vad först beträffar det skälet, att vissa skattskyldiga, som nu kunna utnyttja spärren, skulle komma i ett sämre läge vid dess utvidgning till att omfatta de kommunala skatterna, vill jag framhålla, att så väl inte skulle bli fallet beträffande andra än sådana skattskyldiga, som ha en kommunalskatt understigande 10 procent av den taxerade inkomsten. För alla övriga skulle spärren komma att verka mera effektivt än för närvarande är fallet. När förresten kommunalskatterna äro så växlande och på vissa håll så höga som de nu i själva verket äro, skulle det vara en gärd av rättvisa att vidtaga denna förändring med avseende på skattespärren.

Det är för övrigt ingalunda någon självklar sak, att spärren skall sättas vid 90 procent av den taxerade inkomsten. Varför kan man inte, såsom exempelvis kammarrätten och vissa andra remissinstanser föreslagit, sätta spärren vid 85 procent? Då skulle den konsekvens, som finansministern talat om, inte inträda. och i förhållande till de skattskyldiga skulle det också vara ganska rimligt, om man stannade för detta lägre procenttal. Det kan näppeligen anses vara ett för djärvt anspråk från dessas sida, om de ställa önskemålet, att 15 procent av inkomsten skall vara fri från skatter.

Finansministern faller i sammanhanget tillbaka på bevillningsutskottets uttalande förra året, men bevillningsutskottet lämnade då inte någon bestämd rekommendation beträffande visst procenttal, utan var det blott, såvitt jag har förstått, ett allmänt uttalande som gick ut på att ett inbegripande under spärren av de kommunala utskylderna måhända motiverade en höjning av procenttalet.

Finansministern anförde såsom ytterligare skäl för sin ståndpunkt, att en utvidgning av spärren skulle medföra vissa praktiska svårigheter. Inom bevillningsutskottet har man varit inne på detta spörsmål, men har utskottet haft mycket svårt att förstå, vari de praktiska svårigheterna skulle bestå. I varje fall har man inte, såvitt jag bedömt läget inom bevillningsutskottet rätt, kommit fram till att dessa svårigheter skulle vara av nämnvärd omfattning.

Finansministerns tredje skäl emot en utvidgning av spärren var ju det att frågan därom lämpligen inte bör upptagas nu, då man förbereder en omprövning av skatteskalorna för den statliga beskattningen. Uttalandet skulle möj-

Ang. begränsning av skatt till staten. (Forts.)

ligen kunna föranleda en förmodan att finansministern menar, att man skall vidtaga en sådan lindring i skatteplikten, att spärren blir överflödigt. Med kännedom om finansministerns inställning till hithörande spörsmål skulle det dock vara minst sagt förhastat att draga en sådan slutsats. Oavsett den omprövning av skatteskalorna, som finansministern således signalerar, kommer säkerligen spärren att också i fortsättningen vara påkallad, och det måste därför vara att beklaga, att man inte i detta sammanhang fått denna fråga löst. Den har diskuterats så länge som spärren varit i tillämpning. Detta har visserligen inte varit så lång tid; spärren har dock varit gällande under de närmast förflutna tre åren.

Utskottsmajoriteten har följt den bekvämaste vägen och gjort finansministerns ståndpunkt till sin. Reservanterna, som inom utskottet helt anslutit sig till den i ämnet väckta motionen av herrar Gunnar Andersson och Mannerskantz, ha dock inte ansett sig böra fullfölja denna sin ståndpunkt på det sättet, att de presenterat riksdagen ett fullständigt förslag till lagstiftning i ämnet. Det skulle säkerligen tett sig något anspråksfullt, om reservanterna förfarit på det sättet. Det anses ju, att man bör vara försiktig i fråga om att reservationsvis framlägga utarbetade lagförslag; till och med ett samlat utskott får därvidlag iakttaga försiktighet. Reservanterna ha emellertid velat markera sin från utskottsmajoriteten avvikande mening, och detta har skett i den förhoppningen, att finansministern i varje fall nästa år skall förelägga riksdagen proposition i ämnet, en proposition alltså som under spärren inbegriper förutom de direkta statsskatterna även den allmänna kommunalskatten, landstingsmedlen och tingshusmedlen.

Jag vill till slut framhålla, att remissinstanserna varit ytterst positiva i sin inställning till den sålunda förordade utvidgningen av spärren.

Jag har i detta sammanhang, herr talman, icke något yrkande.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Jag vill instämma i det uttalande, som herr Velander gjort, att det, om inte omarbetningen av skatteskalorna kommer att rubba underlaget för lagstiftningen om denna skattespärre eller om den nuvarande ordningen kommer att bestå någon längre tid, är önskvärt att bestämmelserna ändras, så att även kommunalskatterna omfattas av spärren.

Beträffande höjningen av maximigränsen för det berörda procenttalet vill jag inte nu yttra mig, men nog förefaller det mig som om under nu rådande förhållanden 90 procent kan vara rimligare än 80 procent.

I förhoppning om att en sådan revision av skattebestämmelserna, som finansministern ställer i utsikt, snarligen kommer till stånd hemställer jag om bifall till bevillningsutskottets yrkande.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Det är tredje gången jag motionerar i denna fråga. Jag tycker det är en smula oegentligt, att man efter så många år åberopar som skäl för avslag, att frågan kommer att bli föremål för utredning. Denna fråga är fullständigt utredd, och skulle det inträffa några förändringar med avseende på de nuvarande skattesatserna, som motivera en dylik åtgärd, kan man väl snarare förmoda, att det blir svårare ju längre man dröjer. Därför undrar jag, om detta argument är hållbart.

Jag hade verkligen trott, att det denna gång skulle gå att få rättvisa skippad. Att många människor få betala mera i skatt än de ha i inkomst måste anses som någonting ganska otillständigt. Detta gäller inte bara dem som ha stora förmögenheter med låg avkastning, utan det gäller även dem som ha relativt små förmögenheter, såsom exempelvis många mindre lantgårdar blott

Ang. begränsning av skatt till staten. (Forts.)

de ha tillräckligt låg avkastning. Det lär vara åtskilliga tusen människor varje år, som faktiskt betala mera i skatt än de ha i inkomst. Jag såg för några år sedan en tabell över hur många det var, och jag vill minnas, att det då var inemot ett par tusen, och jag förmodar, att det inte blivit färre sedan dess.

Nu finnes det icke någon möjlighet att yrka bifall till motionen, då den inte är avfattad så att det kan ställas proposition på den. När jag nu inte ställer något yrkande, beror det uteslutande på denna formella omständighet och inte på att jag inte anser, att det är högeligen befogat att fatta ett positivt beslut i denna fråga.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Efter framställning av fullmäktige i riksbanken hade Kungl. Maj:t i en den 27 april 1945 dagtecknad proposition, nr 292, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 1 juli 1945 till och med den 30 juni 1946 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

I motiveringen hade utskottet i anslutning till föredragande departementschefens anförande till statsrådsprotokollet gjort vissa uttalanden angående riktlinjerna för den statliga penningpolitiken, varvid utskottet anförte bland annat följande:

»Räntepolitikens betydelse för gestaltningen av konjunkturer och prisutveckling bör enligt utskottets mening icke underskattas, även om, såsom fullmäktige anför, betydelsen för närvarande är mindre än under normala förhållanden. Olika meningar ha inom utskottet — liksom tidigare inom fullmäktige — uttalats rörande lämpligheten ur stabiliseringssynpunkt av den under februari i år genomförda sänkningen av räntenivån med $\frac{1}{2}$ procent. Då verkningarna av räntesänkningen helst böra bedömas mot bakgrunden av en något längre tids erfarenhet än som nu står till buds, anser sig utskottet för närvarande böra inskränka sig till att uttala sin förvissning om att fullmäktige, under beaktande av räntans uppgift som stabiliserande faktor, med uppmärksamhet följa utvecklingen på detta område.»

Mot utskottets uttalande angående räntepolitiken hade reservation anmälts av herrar *Nordenson* och *Wiberg*, vilka dock ej antytt sin mening.

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

Herr **Nordenson**: Herr talman! Jag har deltagit i utskottet vid behandlingen av detta ärende, och jag har i huvudsak kunnat ansluta mig till utskottets mening. På en punkt har jag emellertid ansett mig nödsakad att avge en reservation.

Utskottet har i ett tidigare utlåtande över en verkställd granskning av riksbankens förvaltning under år 1944 erinrat om att en räntesänkning vidtogs i början av februari i år, men utskottet har vidare framhållit, att denna händelse inträffat efter den period, som granskningen omfattade, varför utskottet inte ansåg sig böra taga ställning till denna händelse utan i stället hänvisade till denna senare tidpunkt, då det penningpolitiska programmet skulle behandlas. Jag har därför med en viss spänning avvaktat vilket resultat utskottet skulle komma till, och jag måste nog på denna punkt anmäla en viss besvikelse. Utskottet nöjer sig här med att konstatera, att olika meningar gjort sig gällande om denna åtgärd och att verkningarna av räntesänkningen böra bedömas först efter en längre tids erfarenhet, och så uttalar utskottet en förhoppning om att bankofullmäktige med uppmärksamhet skola följa denna fråga.

Jag tror att man tagit alltför lätt på detta problem. När vi stå inför uppgiften att försöka dirigera vårt penningvärde och såvitt möjligt behålla det oförändrat, ha vi vissa medel att tillgripa, men när vi tillgripa dem kunna vi inte göra det på måfå, utan vi måste naturligtvis försöka bilda oss en uppfattning om hur dessa åtgärder komma att verka och om de komma att ge utslag i den önskvärda riktningen. Vi kunna inte vidtaga en åtgärd som denna på måfå och sedan bara sätta oss att avvakta verkningarna. Denna linje har bankoutskottet, synes det mig, ansett vara den riktiga, men jag tror inte, att den är hållbar. Jag har tidigare i anslutning till dechargedebatten framhållit mina synpunkter på denna fråga, och jag skall i största korthet be att få upprepa dem.

De skäl, som anfördes från fullmäktiges sida till förmån för räntesänkningen, voro huvudsakligen tre, dels att denna åtgärd skulle innebära ett förbilligande av den statliga upplåningen, dels att den skulle bidra till att stabilisera hyresnivån och dels slutligen att den var betingad av marknadstekniska förhållanden. Önskemålet att få billiga räntor föreligger för jämnas, och det kan inte sägas ha varit särskilt aktuellt i början av detta år. Detta är en alldeles speciell synpunkt, som man inte får tillmätta alltför stor betydelse. När det gäller bevarandet av vårt penningvärde, vilket är riksbankens huvudsakliga uppgift, måste frågan om räntekostnaderna avgjort träda i bakgrunden.

Beträffande räntesänkningens betydelse för hyresnivån är det klart, att räntesänkningen har en viss betydelse, men den omedelbara verkan begränsar sig ju här till de fastigheter, där lånen inte äro bundna, och dessa utgöra självfallet en ganska begränsad sektor. Avsikten var, såvitt jag har förstått, att man skulle stödja den fortsatta produktionen av bostäder och möjliggöra att i nya bostäder hålla så låga hyror som möjligt. Slår man in på den linjen, förutsätter denna åtgärd emellertid att man kan hålla ränteläget lågt under mycket lång tid. Det antyddes redan i en tidigare debatt att om man skulle bli nödsakad att exempelvis redan efter ett år höja räntan, skulle detta ur synpunkten av en sådan stabilisering av hyresnivån i framtiden vara mycket olyckligt och mycket otillfredsställande.

Fullmäktige ha här således tagit upp ett motiv för sitt handlande som, för att det skall ha någon tyngd och väga någonting, förutsätter att den väg vi slagit in på följes under en mycket lång tid. Det innebär i själva verket, att fullmäktige i hög grad med sitt ställningstagande bundit sig vid den nya

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

lägre räntan för en lång tid framåt, vilket jag anser vara ganska betänkligt. då ju ränteinstrumentet bör kunna användas, om så skulle behövas, även ur andra synpunkter.

Vad marknadsförhållandena beträffar, tillät jag mig också tidigare påpeka, att de icke voro av den art, att de med nödvändighet pekade på en räntesänkning. Det förefanns en viss oro på marknaden och en viss osäkerhet, men den var i hög grad betingad av den oklarhet som rådde om riksbankens politik och om i vad mån riksbanken var beredd att fullfölja det penningpolitiska programmet, som var utstakat. Jag vågar bestämt hävda, att om fullmäktige givit klara signaler om sina avsikter, skulle marknaden ha lugnats, och den oro som förefanns skulle ha lagt sig. Jag tror, att man vågar säga, att fullmäktige i detta fall i stället för att styra marknaden låtit sig styras av denna.

Mot de skäl, som anföras för räntesänkningen, står det alldeles bestämda kravet från statsmakternas sida att försöka upprätthålla en stabilitet. Det framhölls i vårt penningpolitiska program av våren 1944, att en räntesänkning väl skulle kunna komma i fråga vid en depression för att lätta trycket för näringslivet och företagsamheten, men här har man ju använt denna utväg i ett klart motsatt läge, och det är uppenbart, att en sådan åtgärd inte kan undgå att få vissa verkningar i inflationistisk riktning. Det innebär en signal i sådan riktning och måste ju även ha sina ogynnsamma återverkningar på sparandet. Det är därför jag anser, att utskottet bort närmare gå in på denna fråga om räntesänkningen och helst också giva uttryck för de betänkligheter, som jag här framfört.

I övrigt kan jag ansluta mig till de synpunkter utskottet framlagt. Jag tycker möjligen, att de på vissa punkter blivit något väl svagt betonade, men i utskottsutlåtandet återfinnas dock de viktigaste av de faktorer, som jag anser böra i nuvarande läge komma under omprövning och som det är angeläget att uppmärksamma. Här har sålunda pekats på det hot, som den nu pågående lönerörelsen inom näringslivet innebär mot lönestoppet, och det hot, som det också på lång sikt måste innebära mot prisstoppet på grund av det nära sambandet mellan löner och priser. Det har också pekats på att vi befinna oss i en högkonjunktur med varuknapphet, vilket naturligtvis åstadkommer en ökad spänning mellan penningtillgång och varutillgång. Ävenså har understrukits, att ogynnsamma verkningar kunna väntas inträda därigenom att vi måste räkna med att under den närmaste tiden exportera i stor utsträckning på kredit utan att i motsvarande grad få in importvaror för att kunna möta den ökade penningtillgången. Slutligen har utskottet också pekat på faran av att prisnivån stegras inom landet, med hänsyn till den återverkan det kan ha på vår export. Jag vill särskilt understryka denna sak, som jag tror hör till de allvarligaste följderna av en eventuell försämring av vårt penningvärde. Vi äro ju mycket beroende av vår export, särskilt till de anglosaxiska länderna.

Om vi se på prisförhållandena i Amerika, finna vi, att prisstegringen där är väsentligt mindre än här i Sverige. Grosshandelsindex hade i Amerika vid årsskiftet 1944/45 stigit med endast 39 procent, sedan 1939, medan motsvarande stegring i Sverige var 77 procent, och denna skillnad i prisstegring kan man exemplifiera på en mängd olika områden. För oss föreligger en mycket stor fara, för den händelse lönestoppet och prisstoppet brytas igenom, att vi få ökade kostnader för vår produktion, vilket gör oss mindre konkurrenskraftiga på exportmarknaderna, något som måste få en mycket allvarlig återverkan och betydelse särskilt i vad det gäller våra möjligheter att sysselsätta vår arbetskraft.

Jag har icke kunnat undgå att jämföra det uttalande som utskottet sålun-

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

da gjort, med finansministerns uttalande i propositionen. Det är slående, att finansministern egentligen nöjt sig med att endast uttala, att det penningpolitiska program, som uppställdes år 1944, alltjämt bör vara giltigt. Han har egentligen inte till denna situation anknutit några reflexioner. Propositionen står här i en ganska klar kontrast till utskottets utlåtande. Detta nakna hänvisande till programmet synes mig så mycket mera märkligt, som han senare tillägger, att programmet icke var avsett att fastlägga en penningpolitik, som skulle tillämpas oberoende av utvecklingen, utan att utvecklingen tvärtom måste bli bestämmande för penningpolitikens utformning. Detta synes mig peka på, att det för oss, när vi nu åter ta ställning till det penningpolitiska problemet, finnes all anledning att verkligen konstatera vad som skett. Det förefaller som om finansministern inte har ansett, att det som inträffat under det gångna året skulle vara tillräcklig anledning till en diskussion, och jag tror att man där har anledning att anmäla en mycket bestämt avvikande uppfattning.

Vad som hänt under den gångna tiden är i själva verket ett våldsamt anlopp mot lönestoppet. Man kan nog här faktiskt tala om att lönestoppet blivit genombrutet, och detta i den grad, att vi även måste räkna med ett hot mot prisstoppet. Vi måste anse, att den räntepolitik, som utstakats i princip, är övergiven, och vi kunna även peka på att de möjligheter till prissänkningar, som tidigare ställdes i utsikt inom ramen av nuvarande kostnadsläge, ha helt försvunnit i fjärran. Det ligger i själva verket så till, att vi nu snarare kommit i ett sådant löneläge, att det är fråga om att kunna hålla priserna. Förhållandena ha i varje fall så väsentligt förändrats, att man kan säga att vi på kardinala punkter ha avlägsnat oss från det program, som uppställdes våren 1944. Och detta anser jag vara en anledning till att verkligen ta upp detta problem till en närmare och mera ingående granskning.

Den passiviteten, som finansministern här har visat, är enligt min mening ägnad att inge bekymmer, och det är särskilt fallet, om jag ser hans ställningstagande mot bakgrunden av de uttalanden, som han gjort vid olika tillfällen det senaste året. I remissdebatten yttrade finansministern, att det väsentliga i stabiliseringsprogrammet är att priserna hindras att stiga. Lönestoppet är endast ett medel. Det är ingalunda fastslaget, säger han vidare, att löneläget i stabilitetsögonblicket är det rätta. Medan prisläget borde bevaras, skulle jämkningar i lönerna väl få ske, om de kunde infogas i näringslivet kostnadsram. Det vore intet att invända mot att lönerna finge stiga, där möjlighet eljest skulle förelegat att vidtaga sänkning av priserna. — Detta står, såvitt jag förstår, i klar strid med vad man uttalade i programmet. — Finansministern underströk även, att priserna i många fall visat sig kunna tåla de lönestegringar, som på vissa håll ha ägt rum.

Jag kan inte se annat än att dessa uttalanden från en person i finansministerns ansvariga ställning måste få karaktären av ett mycket starkt incitament för löntagarna att gå till storms mot lönestoppet och försöka få ut det mesta möjliga i form av höjda löner. Och detta är ju även vad som skett och som sker i dagarna. Det sker ju också i en sådan grad, att man håller på att överskrida kostnadsramen. Vi ha med andra ord ett hot mot prisstoppet.

Jag vill erinra om att priskontrollnämndens ordförande, i motsats till finansministern, i remissdebatten ganska kraftigt varnade mot dessa lönestegringar och framhöll, att de med nödvändighet måste leda till justeringar av priserna, varigenom vi riskera att få en kapplöpning i gång mellan löner och priser och därmed även vägen öppen för en inflation.

Finansministern har också tagit upp hithörande frågor till behandling i Nationalekonomiska föreningens debatt i början av året. Han understryker där

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

vikten av att hög sysselsättning uppehålls genom statliga ingripanden, och han är ingalunda främmande för att sådana åtgärder måste komma att skapa en tendens att pressa lönerna uppåt. Han gör i detta sammanhang en del ganska märkliga uttalanden. Han säger följande: »Om de största samhällsklasserna i vårt land äro överens att de vilja ha högre priser — det gäller här icke bara lönearbetare utan överhuvud taget alla, som kunna påverka värdet av sitt arbete — och de tro, att de på den vägen kunna förbättra sitt ekonomiska läge, så finnes knappast någon makt, som kan hindra dem från att genomdriva detta.» Finansministern talar här om priser, men det framgår, att det är fråga om löntagare. De priser som de vilja ha upp äro ju lönerna, ingalunda priserna på de varor de skola köpa. Finansministern menar med andra ord, att här finns ingen möjlighet att motstå löneanspråken, och han medger, att därmed uppstår en ständigt pågående löne- och prisstegring. Han diskuterar, huruvida detta skall kallas för och anses innebära inflation; han menar, att detta närmast är en smaksak, och lämnar frågan öppen. Problemet om hur man skulle kunna hålla igen på en dylik löne- och prisstegring lämnar han också helt öppet. Hans enda uttalande på den punkten är ganska märkligt. Det lyder: »Man får försöka lösa problemen allteftersom de komma. Uppträda de bara inte i en överväldigande mängd på en gång utan litet mer ett i sänder är det säkerligen lättare att lösa dem.» Ja, det är ju en mycket ljusblå syn på utvecklingen. Jag tror att vi kunna säga oss, att det i regel är så här i världen, att när svårigheter komma, så komma de på en gång. Det är sällan, som svårigheter äro vänliga nog att komma en i sänder på det sätt som finansministern här hoppas på. Finansministern slutar med att säga följande: »Om det gäller att avgöra, om vi skola avstå från en politik, som eftersträvar full sysselsättning, på grund av de risker, med vilka den är förbunden, skulle jag för min del vilja säga, att jag tror, att vågskålen avgjort skulle sjunka för den fria sysselsättningen.»

Jag kan inte se annat än att finansministern här har accepterat linjer för vår finanspolitik som innebära, att man måste räkna med en allvarlig löne- och prisstegring av ganska stor omfattning och som mycket väl kan få karaktären av en verklig inflation. Det förefaller mig även som om han genom sina uttalanden hade på ett ganska uppenbart sätt resignerat inför en sådan utveckling.

Det är en mycket betydande förskjutning, som här har ägt rum i den inställning som finansministern har till dessa frågor, från hösten 1942 till år 1945. Det var många som ansågo, att det ingrepp som gjordes år 1942 var i starkaste och hårdaste laget. Jag tror att man sedan rätt allmänt erkänt, att det var ett nyttigt ingrepp. Men man kan inte värja sig för den känslan, att finansministern har glidit mycket långt ifrån den mera resoluta hållning han då intog och att han nu är inne på alltför passiva linjer. Finansministerns ställningstagande nu kommer mig att tänka på en person, som ena året energiskt spikar upp ett vackert bibelspråk på sin vägg med en fast föresats att göra det bibelspråket till sin levnadsregel, men som sedan så småningom låter saken ha sin gång och nöjer sig med att en gång om året läsa det vackra bibelspråket utan att egentligen till det knyta några reflexioner. Jag tror att det skulle vara ganska nyttigt, om han vid det årliga läsandet av bibelspråket tog sig en liten funderare på i vad mån man — jag säger inte bara finansministern, utan vi alla — har följt det. Och jag tror att det inte skulle vara så alldeles olyckligt, om vi rent av på det gamla religiösa sättet med herr finansministern som körledare stämde upp en liten syndabekännelse om att vi på ganska väsentliga punkter försyndat oss mot detta vackra program och att det kan finnas anledning för oss att göra klart för oss på vad sätt vi skola försöka att åter närma oss det.

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

Det är enligt min mening viktigt att göra detta och allvarligt framhålla för svenska folket, i vilket läge vi befinnas oss och vad läget kräver, och detta särskilt av en anledning. Vi ha proklamerat pris- och lönestopp och även kraftigt understrukit det inbördes sambandet mellan dessa två ting. Det förhåller sig emellertid så, att vi ha lagliga medel att upprätthålla ett prisstopp, men inga lagliga medel att hejda lönerna. På lönernas område ha vi endast möjlighet att vädja till allmänheten att iakttaga en sådan behärskning, att inte programmet brytes sönder. Men just den omständigheten, att vi inte ha några direkta maktmedel, utan måste på den punkten vädja till människorna, gör det så ytterligt angeläget att vi verkligen för dem klargöra allvaret i det nuvarande läget och vikten av att iakttaga återhållsamhet. Utskottet har behjärtat denna synpunkt och framhållit detta, om ock i ganska försiktiga och hovsamma ordalag. Jag skulle ha önskat att få det starkare uttryckt, och jag tror att det verkligen är viktigt, att vi på allvar göra klart för de breda lagren, att en fortsatt lönestegring mycket snart kan komma att medföra en genombrytning av prisstoppet och medföra för hela vår ekonomi ytterligt allvarliga konsekvenser, som komma att gå ut inte minst över arbetarna själva.

Jag tror, herr talman, att det inte är lyckligt att vi alltför tyst glida förbi problem av denna djupgående betydelse. Tvärtom tror jag att det är vår plikt att från riksdagens sida klart säga ifrån, hur vi se på dessa problem, hur vi se på det allvarliga i det nuvarande läget och det bekymmersamma i de tendenser, som nu växa fram på olika håll.

I detta anförande instämde herr *Anderson, Axel Ivar*, och herr *Wehtje*.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Herr Nordenson erinrade om att bankoutskottet i våras i sitt dechargeutlåtande påpekade den räntesänkning, som fullmäktige i riksbanken hade företagit, men att utskottet då inte gjorde några kommentarer till detta, utan utlovade att komma tillbaka till frågan i samband med just behandlingen av denna proposition. Jag vill påpeka, att anledningen till att utskottet i våras inte gick in på några närmare betraktelser rörande räntesänkningen främst var den, att denna åtgärd företagits under det nu löpande året och alltså inte föll under den ansvarsfrihetsgranskning, som utskottet då företog. Det är klart att utskottet nästa år, då de protokoll som handla om räntesänkningen föredragas, kommer att se sig nödsakat att göra några uttalanden. Men här föreligger ju inte något dechargebetänkande, här är inte fråga om att uttala något omdöme om de åtgärder som äro vidtagna av fullmäktige, utan det är fråga om att uttala kommentarer och önsksningar beträffande den politik som kommer att föras.

Herr Nordenson är besviken över att vi uttalat oss så pass kortfattat om dessa åtgärder. Jag anser för min del och även utskottet har ansett, att utskottet inte haft anledning att ta ställning till räntefrågan i och för sig såsom en ansvarsfråga. För övrigt må ju här närvarande ledamöter av fullmäktige i riksbanken svara på de anmärkningar, som herr Nordenson har riktat mot fullmäktige.

I fråga om räntesänkningen ha inom bankoutskottet, såsom framhållits i utlåtandet, olika meningar funnits. Det har funnits ledamöter, som velat uttala ett kritiskt omdöme och betraktat åtgärden såsom förfelad med hänsyn till inriktningen av den penningpolitik, som fullmäktige själva knäsat och som finansministern och riksdagen givit sin anslutning till. Å andra sidan har det funnits ledamöter, som ansett åtgärden betingad av nödvändigheten och även lycklig med hänsyn till den antiinflationistiska tendens, som vi anse böra finnas i riksbankens politik.

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

Det avgörande argument, som åberopats för åtgärden, är ju det, bortsett nu från själva marknadsläget, att en räntesänkning skulle medverka till att stimulera bostadsproduktionen och framför allt hjälpa till att hålla tillbaka de krafter, som verka i riktning mot hyreshöjningar. På det sättet skulle alltså denna åtgärd kunna medverka till att bekämpa inflationen i stället för att, såsom herr Nordenson här gjort gällande, verka i motsatt riktning. Man kan ju inte säga, att det ännu är riktigt klart, om dessa förhoppningar eller dessa farhågor ha besannats. Därför har utskottet här avstått ifrån att göra några betraktelser i saken.

Däremot har inom utskottet framställts förslag om att utskottet skulle göra det uttalandet, att riksbanksfullmäktiges politik i det kommande skulle taga sikte på att hålla en stabil ränta, alltså att den räntenivå, till vilken man nu kommit genom de senaste åtgärderna, inte skulle få rubbas utan hållas oförändrad. Detta har utskottets majoritet avböjt. Det är sant att stabila, fasta räntor äro önskvärda. Det är sant att det inte är lyckligt, om räntenivån flaxar hit och dit. Tåta och många förändringar äro inte lyckliga för näringslivet. Men en fast ränta är ju inte det enda önskemål, som bör uttalas i detta sammanhang. Man får inte bortse från att räntan själv är ett instrument för bevarande av stabilitet i näringslivet överhuvud taget. Visserligen ha fullmäktige i riksbanken själva uttalat, att denna räntans mission för närvarande inte är så stor som den ansågs vara under så kallade normala förhållanden, men man får ändå inte helt och hållet bortse från denna betydelse. Huvudsaken är ju, som jag nyss nämnde, att själva penningvärdet så långt sig göra låter är stabilt. Och om det för att uppnå det syftet erfordras en ränteförändring, vare sig höjning eller sänkning, bör riksbanken inte underlåta att vidtaga en sådan ändring. Framför allt böra ju fullmäktige — där håller jag med herr Nordenson — inte låta sig överraskas av utvecklingen, vilket måhända kan sägas ha varit fallet vid räntesänkningen i våras.

Herr Nordenson uttalade, att bankoutskottet litet svagt betonat det väsentliga härvidlag. Ja, utskottets utlåtande följer ju i rätt mycket de uttalanden som gjorts av fullmäktige och av finansministern, och enligt den uppfattning jag har utsäges däri det väsentliga i den politik, som bör föras och som i stort sett förts på senare tid.

Jag instämmer med herr Nordenson däri att statsmakterna, till vilka jag räknar fullmäktige i riksbanken, här stå inför en svår uppgift. Lösandet av den uppgiften kommer att hotas av många krafter, som komma att resa sig och verka i motsatt riktning. Herr Nordenson har här påpekat en av dessa krafter, som tar sig uttryck i att löntagarna yrka på väsentliga löneförhöjningar.

I det sammanhanget pådyvlade herr Nordenson finansministern, att han skulle ha fört en svag och vacklande politik just i fråga om upprätthållandet av denna pris- och lönestoppspolitik. Finansministern må ju själv svara på den förebräelsen. Jag vill dock påpeka, att i många kretsar — inte de där herr Nordenson rör sig, utan i kretsar som man kanske kan anse såsom rakt motsatta dessa — betraktas finansministern som fienden nr 1 till just de krafter, som vilja rubba penningvärdet och som vilja åstadkomma revolutionerande förändringar i löner och priser. Här står ju i rätt hög grad kraft mot kraft, men penningpolitiken är ju liksom överhuvud taget all politik det möjligas konst. Jag är inte säker på att det skulle vara så lyckligt att köra huvudet i väggen och resa absolut motstånd mot varje förändring i priser och löner. Det kan tvärtom vara en lyckligare politik att släppa efter ett finger för att kunna räd- da hela handen. Herr Nordenson har ju själv för resten varit med om att släppa efter ett och annat finger. Om jag inte minns fel, var han med i fjol och beslutade om den inte så oväsentliga höjning av statstjänarnas löner, som då ge-

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

nomfördes, och han har också i dag varit med om att fullfölja den aktionen. Vi få alltså inte begära det omöjliga, ty då kanske vi förlora hela slanten.

Man får också ta hänsyn till att det här är fråga om psykologiska faktorer. Det är inte bara fråga om stela regler; även människornas känslor och tankar spela in i inte ringa grad på detta område. Jag tror inte att det är till fördel för den front som herr Nordenson kämpar på — alltså den front som vill bevara penningvärdet så långt sig göra låter — att man skrämmer i alltför hög grad med att nu håller fronten på att vackla. Jag tror att det snarare kan verka stärkande på motståndet, om man säger, att här stå vi fasta in i bleka döden.

Jag skulle trots detta vilja understryka, att vad man kan önska hos bankofullmäktige är att det finns en effektiv beredskap och att fullmäktige äro redo att använda den, att det finns en fast vilja och förmåga att ingripa och en intelligent observation av förhållanden och utveckling. Det är också av ett betydande värde, att detta ansvar inte bara vilar på fullmäktige i riksbanken, utan att det finns hos andra statens organ, riksgäldsfullmäktige, finansdepartementet, överhuvud taget att det finns en samklang i alla strävanden som ta sikte på att förverkliga ett fast penningvärde så långt sig göra låter.

Jag skulle inte minst vilja trycka på att även den svenska riksdagen bör vara redo att göra sin insats i dessa strävanden och inte gömma huvudet i busken. Det är säkert inte sista gången under den långa efterkrigstiden, som nu tagit sin början, då vi ta ställning till dessa frågor, och jag skulle tro att riksdagen mer än en gång får tillfälle inte bara att deklarera sin uppfattning utan också att visa om den vill göra allvar av denna sin uppfattning. I förhoppning att så skall ske ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Heland: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att göra ett par randanmärkningar till tre meningar i utskottets utlåtande.

De två första meningarna lyda: »Liksom i fjol finner utskottet sig böra understryka det ömsesidiga samband, som är rådande mellan prispolitiken och lönepolitiken. Med hänsyn härtill är det av vikt, att priskontrollens effektivitet uppehålls, varför också lönestegringar i möjligaste mån böra undvikas.» Jag instämmer helt i detta utskottets uttalande så till vida, att jag anser det vara av vikt att man håller tillbaka lönestegringar för grupper, som ha det betydligt bättre än andra grupper. Jag tycker att det är anmärkningsvärt, att arbetargrupper, som enligt L. O:s egna utredningar fått full kompensation under kristiden, försöka pressa sig till högre löner, därigenom samtidigt vidgande klyftan mellan dessa bäst betalda arbetargrupper och de sämst betalda, till vilka jag bl. a. räknar jordbrukets arbetskraft.

Den tredje meningen, till vilken jag även önskar knyta en reflexion, lyder sålunda: »I likhet med bankofullmäktige och chefen för finansdepartementet anser utskottet, att de av statsmakterna i fjol uppdragna riktlinjerna för penningpolitiken böra äga fortsatt giltighet.» Jag finner även denna mening mycket viktig, ty i de förra året fastställda riktlinjerna framhöllos en del synpunkter, som jag anser mycket betydelsefulla. Bland annat instämde bankoutskottet förra året i sitt utlåtande nr 57 i följande uttalande av efterkrigsplaneringskommissionen: »I likhet med vad som skett under kriget måste man vidare räkna med inkomststegringar för vissa särskilt svårt ställda samhällsgrupper.» Jag vill nämna detta, så att man inte glömmmer det i dagens resonemang. Det är av vikt att vi äro sams på den punkten, att det är i fråga om de sämst ställda som en förbättring bör ske.

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag kom tyvärr in i kammaren, först sedan herr Nordenson börjat tala, och hörde därför inte, på vilken väg han närmast kom att rikta sig mot mig, när det gällde penningpolitiken och bankoutskottets utlåtande. Jag förstår emellertid, att han knöt samman frågan om räntesänkningen och penningpolitiken överhuvud taget med den allmänna prispolitik, som har proklamerats i landet under de sista åren. Kärnpunkten i hans anförande var väl egentligen, att vi inte lyckats fasthålla vid de linjer för pris- och penningpolitiken, som en gång hade uppdragits.

Ja, vad som menas med att misslyckas eller inte är alltid svårt att avgöra. Jag anser för min del, att om den prispolitik, som proklamerades år 1942 och som innebar, att man skulle försöka hindra en fortsatt prisstegring, tre år senare visar sig ha hållit måttet, är det inte det rätta uttrycket att säga, att man har misslyckats. Nu förmodar jag, att herr Nordenson dels tänker på de risker, som följa med den räntesänkning, som har skett, dels syftar på att vissa av de hjälpmedel för bevarandet av prinsnivån, som anvisades år 1942, inte ha utnyttjats fullt så rigoröst som man från början avsåg.

Jag skall inte yttra mig närmare beträffande räntepolitiken. Där har jag den personliga meningen, att räntesänkningen varit till gagn. Jag kan inte inse varför vi i vårt land skola ha en högre räntenivå än i vissa andra länder. Jag tror för övrigt, att räntenivån under rådande förhållanden spelar en relativt obetydlig roll för priserna, åtminstone på det sättet, att en lägre ränta inte utgör någon stark drivkraft till en prishöjning, i synnerhet som räntenivån nu måste betraktas som ett viktigt kostnadselement, vars tillbakahållande kan hindra en prisstegring. Var och en vet ju, att det inte minst var frågan om räntans inverkan på bostadsproduktionen och hyrorna, som låg bakom önskemålen om lägre ränta. Men jag förmodar, att herr Nordenson närmast har tänkt på löneutvecklingen, och i fråga om denna skall jag naturligtvis gärna erkänna, att den år 1942 proklamerade programpunkten, att lönerna inte borde höjas utom för de sämst ställda, har blivit tänjd ganska långt. Såsom utskottets ordförande redan har erinrat om, skedde emellertid detta, om jag så får säga, från statsmakternas sida först i höstas och då med alla partiets godkännande.

Jag vill tillfoga, att när jordbrukspropositionen för en tid sedan lades fram, väcktes — om jag inte missminner mig — en massmotion från högern, där man direkt uttalade sig emot att en förbättring i skördeutsikterna skall få användas för att sänka priserna, utan i stället skulle den utnyttjas för att höja jordbruksarbetarnas löner. Jag vill inte alls förneka, att det är en mycket önskvärd utveckling, men jag vill erinra om att det är en farlig väg att slå in på, om man menar, att löneförhöjning för en arbetargrupp kan åga rum, endast om man samtidigt höjer priserna. Jag tror, att det vore riktigare att försöka hålla fast vid att om jordbruket är så bärkraftigt, att det i händelse av en bättre skörd kan tåla en höjning av lönerna, bör en sådan höjning kunna ske inom ramen för de gällande priserna. Därför kan man säga, att när under dessa år, från 1942 över 1943 till 1944, det har skett en rad löneförhöjningar även inom industrien, skulle ju detta kunna ge anledning till den reflexionen, att om löneförhöjningarna kunnat ske utan en höjning av priserna, skulle det kanske varit möjligt att år 1942 och 1943 med bibehållande av de gamla lönerna ha lägre priser. Det hade sålunda varit möjligt att börja en prisnedsättningskampanj, som kanske hade gjort löneaktionerna mindre energiska än de varit.

Jag har sagt detta bara för att visa, hur ytterligt invecklade dessa problem äro. Jag vill understryka, vad utskottets ordförande uttalade, att det i många fall är fråga om psykologiska avvägningar, där man sannerligen inte

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

alltid vinner mest genom att envist bita sig fast i vissa positioner, utan det kan verkligen, såsom sagts från vissa håll, ligga en allvarlig mening bakom talet om elastiskt försvar. När vi i detta fall ha prövat på ett elastiskt försvar, tror jag, att vi ha gått den riktiga vägen, och kan det lyckas lika bra i fortsättningen som under de tre sista åren, tror jag, att vårt land kan skatta sig lyckligt.

Herr von Heland: Herr talman! Jag är i stort överens med statsrådet och chefen för finansdepartementet, men det tarvas kanske en förklaring från honom om vad som menas med elasticitet. Är det avsikten, att det elastiska försvaret skall innebära, att man skall tillåta löneförhöjningar för de arbetargrupper, som ha stor makt i samhället, även om de ha en väsentligt bättre ställning än andra lägre betalda grupper? Det anser jag vara fel. Eller menas med elasticiteten — såsom jag hoppas — att man, när priserna så tillåta, skall försöka lyfta upp de sämst ställda arbetargrupperna, under det att man sänker priserna inom de områden, där arbetargrupperna redan ha en lönestandard, som är väsentligt högre än de lägst betaladas?

Herr statsrådet Wigforss: Herr talman! Jag skall inte gå in på frågan om vilka löner som kunna höjas eller inte — det skulle föra alldeles för långt — men jag vill med anknytning till en tidigare diskussion här i dag bara erinra kammaren om att herr von Heland här talar för en omfördelning av inkomsterna i samhället genom statens ingripande, något som han med den största energi vände sig emot, när det gällde frågan om att utjämna förmögenheterna.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **von Heland**, som yttrade: Herr talman! Finansministern måste väl erkänna, att det var ur rättvisesynpunkt, som jag talade mot en omfördelning av förmögenheterna enligt utskottsmajoritetens förslag. Nu talar jag för en rättvis fördelning av inkomsterna. Det avgörande för en demokratisk rättvisa och jämlikhet är en rättvis inkomstfördelning.

Herr statsrådet Wigforss: Herr talman! Jag vill då bara konstatera, att herr von Heland tydligen menar, att den nuvarande fördelningen av förmögenheterna i vårt land lika väl som i andra länder är rättvis.

Herr von Heland erhöll ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag kan lugna finansministern med att säga, att jag inte menade så. Men menar finansministern att inkomsterna äro rättvist fördelade här i landet?

Herr Nordenson: Herr talman! Jag känner mig något vid sidan inför den fäktning, som här ägt rum, men jag skall dock be att få säga några ord med anledning av finansministerns yttrande.

Finansministern påpekade, att förhållandena ha ändrats så mycket sedan år 1942, att det kan finnas anledning att nu inta en annan ståndpunkt. Jag vill då bara erinra om att det program, som jag särskilt har hänvisat till såsom angeläget att hålla för ögonen, är det av år 1944. Det ligger ju inte så långt tillbaka i tiden.

Huruvida jag karakteriserade utvecklingen som ett misslyckande vet jag inte. Jag anser också, att man kan diskutera, vilket ord man bör använda. Men jag vill stryka under, att vi genom den pågående utvecklingen ha väsentligt avlägsnat oss från det uppställda programmet och att det föreligger mycket farliga tendenser, som innebära ett hot mot programmets fullföljande. Det är

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)
därför — som jag ser det — angeläget att vi klargöra förhållandena och reda ut, vad vi kunna uträtta i detta nya läge.

Jag delar uppfattningen om att vi skola ha ett elastiskt försvar för våra positioner, men därmed menar jag just, att vi skola mobilisera de krafter, som äro nödvändiga för att möta de nya problem, som uppträda här, och det hot, som visar sig vid horisonten. Det kan endast ske genom att vi klarlägga situationen och upplysa människorna ute i landet om vari faran består, så att vi kunna få dem att följa oss i den politik, som vi vilja föra.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg för budgetåret 1945/46, såvitt angår anslag till kristillägg under tolfte huvudtiteln med undantag av kristillägg till personal å indragningsstat;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa m. fl., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 54, angående ersättning till två riksdagsvaktmästare vid inkallelse till militärtjänstgöring; samt

nr 55, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om inrättande av vissa nya ordinarie tjänster i riksgäldskontoret.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. förstataligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 20 april 1945 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 280, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen framlagda förslag till grunder för statens övertagande av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten samt för omorganisation av den nuvarande statliga försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.;

dels ock till Lantbrukshögskolan: Byggnadsarbeten för försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 244 100 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen,

1) I: 383 av herr *Carlström* m. fl., likalydande med II: 590 av herr *Jönsson* i Rosshol m. fl.;

2) I: 384 av herr *Linnér* m. fl., likalydande med II: 593 av herr *Carlsson* i Bakeröd m. fl.;

3) I: 385 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., likalydande med II: 592 av herrar *Carlsson* i Bakeröd och *von Seth*;

Ang. förstатligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.
(Forts.)

4) I: 386 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., likalydande med II: 589 av herr *Paulsen* m. fl.;

5) I: 387 av herr *Bondeson* m. fl., likalydande med II: 591 av herr *Nilsson* i Göingegården m. fl.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition uttala, att den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten borde i enlighet med vad utskottet i utlåtandet anfört anslutas till den statliga forsknings- och försöksverksamheten;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning rörande forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område samt såvitt möjligt till nästa års riksdag framlägga det förslag vartill utredningen kunde föranleda;

C. att motionerna I: 384 och II: 593, likalydande, samt I: 387 och II: 591, jämväl likalydande måtte anses besvarade med vad utskottet förut anfört och hemställt;

D. att motionerna I: 383 och II: 590, likalydande, I: 385 och II: 592, likalydande, samt I: 386 och II: 589 jämväl likalydande icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer utan angivet yrkande hade avgivits dels av herr *Bondeson*, dels ock av herr *Hagman*.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Då utskottets förevarande förslag i vissa hänseenden skiljer sig från den kungl. propositionens, har jag ansett mig böra begära ordet för att i all korthet angiva skälen härtill.

Såsom i utskottets utlåtande påpekas, har frågan om organisationen av forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område under de senaste åren flera gånger varit föremål för uppmärksamhet från statsmakternas sida. Jag vill särskilt erinra om statsrevisorernas uttalande i ärendet år 1944, vilket föranledde riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 juli samma år hemställa om en översyn av ifrågavarande verksamhet och framlägga de förslag, vartill denna översyn kunde föranleda. På grund härav ha ju olika utredningar också igångsatts på området. Jag skall här endast omnämna ett par sådana. Sålunda har Kungl. Maj:t den 14 september 1944 anbefallt styrelsen för lantbrukshögskolan att inkomma med de förslag till åtgärder, som styrelsen kunde finna påkallade i anledning av riksdagens nämnda skrivelse. Vidare har förslag den 30 november 1944 framlagts rörande forsknings- och försöksverksamheten inom mejerihanteringen, vilket förslag emellertid ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Vad beträffar den försöksverksamhet, som bedrivs av svenska vall- och mosskulturföreningen, har nu verkställts utredning rörande den framtida organisationen därav. Det är sistnämnda utredning, som lagts till grund för den till årets riksdag avlämnade kungl. propositionen. Denna innebär i huvudsak, att den av föreningen bedrivna verksamheten skall anslutas till den statliga forsknings- och försöksverksamhet, som utföres vid lantbrukshögskolan, närmast dess jordbruks- och husdjursförsöksanstalter.

Utskottet tillstyrker i princip Kungl. Maj:ts förslag om att svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet inordnas under de statliga försöksinstitutionerna. Emellertid har inom utskottet framhållits, att frågan om föreningens förstатligande bort upptagas till slutligt avgörande, först sedan den

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.
(Forts.)

av riksdagen begärda översynen av forsknings- och försöksverksamheten i dess helhet blivit slutförd. Man blev dock inom utskottet ganska snart övertygad om att en rationalisering av forsknings- och försöksverksamheten här i landet förutsätter, att jämväl föreningens arbetsuppgifter, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, upptagas av de statliga forsknings- och försöksorganen. I propositionen ha flera skäl anförts för en sådan anordning. Ett sådant skäl är — såsom också framhålles i utskottets utlåtande — att föreningen redan nu uppbäres så gott som uteslutande av allmänna medel, och dess arbete kan alltså redan nu sägas vara statligt, ehuru bedrivet i en speciell form vid sidan av de härför tillskapade statsorganen. Uppenbart är att, då de nu rådande förhållandena visat sig otillfredsställande, en bättre överblick av arbetet och ett rationellare utnyttjande av förefintliga resurser skulle kunna vinnas, om de skilda verksamhetsgrenarna sammanfördes under gemensam ledning i statlig regi.

Utskottet har den meningen, att bättre resultat skulle vinnas, om de skilda grenarna i fråga om jordbrukets försöksverksamhet sammanfördes under en gemensam ledning. Till frågan, huruvida ledningen för denna verksamhet skall handhavas av lantbrukshögskolans styrelse eller av en särskild för ändamålet utsedd styrelse, har utskottet emellertid icke ansett sig nu böra taga ställning. Denna fråga bör enligt utskottets mening upptagas till omprövning av den förordade utredningen. Det torde i sammanhang därmed bliva möjligt, säger utskottet, att bättre än nu överblicka samtliga de omständigheter, som böra tagas under övervägande för bestämmande av den lämpligaste organisationsformen för ifrågavarande verksamhet.

Nu kan häremot möjligen invändas, att under sådana förhållanden borde utskottet även låtit anstå med att förorda föreningens förstatligande. Mot denna eventuella invändning tillåter jag mig hänvisa till vad utskottet sagt därom på s. 14 i utlåtandet, nämligen: »Då det likväl uppenbarligen är av vikt att statsmakterna såsom vägledning för det fortsatta utredningsarbetet redan nu angiva sin principiella ställning till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, anser sig utskottet här böra föreslå riksdagen att fatta ett beslut, innebärande att riksdagen liksom Kungl. Maj:t utgår ifrån att föreningens verksamhet skall sammanföras med den statliga forsknings- och försöksverksamheten men att formerna för detta förstatligande skola underkastas omprövning.»

Att redan nu — såsom i vissa motioner föreslagits — oavsett vilken ställning riksdagen kommer att i övrigt intaga i denna fråga, fatta beslut om organisering av studiegårdsverksamheten, har utskottet icke ansett sig böra tillstyrka. Utskottet har icke förbisett, att vissa olägenheter måste uppkomma genom att lösningen av hithörande spörsmål uppskjutes. Med hänsyn härtill torde det fortsatta utredningsarbetet böra bedrivas med största skyndsamhet. Utskottet har ansett, att utredningsarbetet bör vara utfört inom sådan tid, att proposition i ämnet om möjligt kan avlätas till nästa års riksdag. Härav följer, att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka de väckta motionerna angående lönereglering för vissa av föreningens befattningshavare. Utskottet har nämligen ansett, att den påkallade utredningen bör avvaktas, innan någon reglering av befattningshavarnas löner företages.

Skulle utredningens slutförande mot förmodan komma att draga längre tid än vad utskottet förutsatt, bör det finnas möjlighet för befattningshavarna i fråga att genom hänvändelse till Kungl. Maj:t få sina löneförhållanden ordnade.

Jag skulle dessutom vilja understryka en passus på s. 14 i utskottets utlåtande: »I detta sammanhang vill utskottet framhålla vikten av att de syn-

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.

(Forts.)

punkter som norrlandskommittén i sitt yttrande anfört beträffande studie-
gårdsverksamheten beaktas vid utredningen. Vidare bör uppmärksammas i
vad mån det lokala konsulentarbete som för närvarande ombesörjes av före-
ningen må kunna överflyttas på hushållningssällskapen.» Jag har själv såsom
norrslänning ansett, att denna passus är så viktig, att jag har velat ha in den
i riksdagens protokoll.

Ja, herr talman, som detta ärende nu ligger till, finner jag icke nödigt att
här längre orda om vad utskottet anfört, utan kan nöja mig med att hänvisa
till detta. Jag skall emellertid, innan jag slutar, uttala min tillfredsställelse
över att utskottet blivit så enigt i denna fråga, som det faktiskt blivit. Det
föreliggande utlåtandet besväras ju, om jag nu får begagna det uttrycket, av
endast ett par blanka reservationer. Ser man detta förhållande mot det fak-
tum, att utanför riksdagen verkande motståndare till den kungl. propositionen
hela tiden från propositionens framläggande för riksdagen, ja, kanske redan
tidigare, utfört ett intensivt och målmedvetet arbete för att densamma skulle
avslås, måste man ju känna så mycket mera tillfredsställelse över att ut-
skottet blivit så enigt.

Jag hoppas, att riksdagen skall bifalla detta utlåtande, och jag ber, herr
talmän, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagman**: Herr talman! Jag har till det föreliggande utskottsutlå-
tandet fogat en blank reservation, och jag ber att med några ord få ange vad
saken rör sig om.

Jag ber först att få framhålla, att reservationen icke är riktad mot utskottets
förslag om fortsatt utredning rörande den framtida verksamheten på vall-
och mosskulturens område. I likhet med utskottet har jag den uppfattningen
att verksamheten bör fortsättas, om än under ändrad organisationsform, då nu
en sådan ansetts önskvärd. Vidare bör verksamheten uppehållas under enhetlig
ledning och omfatta inte endast sort- och gödslingsförsök i den form som jord-
bruksförsöksanstalten i regel för närvarande tillämpar, utan även andra pro-
blem, såsom betets rätta tillvaratagande, fällindelning med flera tekniska de-
taljer, som betesskötseln omfattar.

Vi ha ju här att ta befattning med ett odlingsproblem av allra största bety-
delse, inte bara för vårt jordbruk utan även för folkhushållet i dess helhet.

Vad jag avsett med reservationen är att fästa kammarens uppmärksamhet på
de i ekonomiskt hänseende otillfredsställande förhållanden, under vilka befatt-
ningshavarna i föreningen för närvarande arbeta. Såsom exempel kan nämnas,
att konsulenter — de äro för närvarande fem stycken — samtliga avlagt
agronomexamen, och i varje fall en del av dem ha i sin verksamhet ådagalagt
stor skicklighet och duglighet och varit det svenska jordbruket till betydande
nytta. Föreståndaren för det kemiska laboratoriet har avlagt examen vid
Chalmers tekniska högskola i Göteborg och är känd som en av vårt lands
skickligaste torvkemister. Föreståndaren för det botaniska laboratoriet är
filosofie licentiat. Alla dessa ha för närvarande en begynnelselön av 5 200
kronor. Härtill åtnjuta de ett dyrtidstillägg på 25 procent, alltså tillsammans
6 500 kronor. Vi böra ha i minnet, att Uppsala, om jag inte är fel underrättad,
är F-ort och att de allra flesta av dessa tjänstemän ha familjer att försörja.
Detta gör ju, som vi förstå, att de arbeta under alldeles särskilt prekära för-
hållanden. Till de löner jag här nämner komma givetvis, i den mån veder-
börande har åldern inne, ålderstillägg. Det utgår tre sådana med 500 kronor
efter 5, 10 och 15 års tjänstgöring. För att hålla tjänstemännen kvar i be-
fattningarna och överhuvud taget möjliggöra fortsatt verksamhet har för-

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.
(Forts.)

eningen ansett sig nödsakad att hjälpa de anställda med en mindre löneförbättring, men den har måst tagas av föreningens fonder, och vi förstå ju att en sådan anordning inte kan tillämpas under någon längre tid.

Skälet för att ingenting åtgöres i dessa avseenden är, såsom framgår av riksdagens handlingar, att vissa organisatoriska förändringar i föreningens verksamhet ha ifrågasatts. Sålunda anför departementschefen i 1942 års statsverksproposition s. 143 bland annat: »I betraktande av att förslag föreligger till vissa organisatoriska förändringar i fråga om föreningens verksamhet kan jag icke tillstyrka, att någon höjning av ifrågavarande anslag — — — vidtages för nästa budgetår. Ej heller anser jag någon ökning av anslaget kunna ifrågakomma för tillgodoseende av det utav föreningen framförda önskemålet om höjning av dyrtidstillägget till föreningens befattningshavare.» Denna inställning har kommit till synes år efter år, och det ser ut som om det skulle gå på samma sätt även nu.

Då 1936 års riksdag beslöt en sammanslagning av Svenska betes- och vallföreningen med Svenska mosskulturföreningen, angavs att likställighet i lönehänseende skulle upprätthållas mellan Sveriges utsädesförening och den nya föreningen. I Kungl. Maj:ts proposition 249:1937 har lantbruksstyrelsens uppfattning härom redovisats, och till denna uppfattning anslöt sig departementschefen liksom jordbruksutskottet och riksdagen. Numera ha, som vi alla känna till, utsädesföreningens befattningshavare fått sina förhållanden ordnade, men för dem, som ägnat sin arbetskraft åt vall- och mosskultur, har ingenting gjorts. Det har ju också och med rätta ansetts, att befattningshavare, som specialiserat sig på vall- och mosskulturens område, icke borde i lönehänseende vara sämre ställda än befattningshavarna inom hushållningssällskapen. De senare ha i år fått en om än ringa provisorisk förbättring av sina löneförmåner.

Nu har utskottet i sitt föreliggande utlåtande uttalat, att en lönereglering synes befogad, men har ansett att den bör anstå, till dess att den påkallade ytterligare utredningen föreligger färdig. Enligt utskottets mening bör, som vi hört av den föregående talaren, utredningsarbetet bedrivas så, att förslag om möjligt kan föreläggas nästa års riksdag, och kan så ske, skulle ju utsikt förefinnas att nästa år få dessa angelägenheter ordnade. Skulle det emellertid visa sig omöjligt att för nästa riksdag framlägga förslag till verksamhetens framtida ordnande, skulle jag vilja rikta en vördsam vädjan till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han ville behjärta befattningshavarnas ekonomiska belägenhet och till nästa års riksdag ingiva förslag, om ej till definitiv, så dock till en provisorisk förbättring av deras löner. Man kan ju väl förstå, att det för befattningshavarna i vall- och mosskulturföreningen måste kännas synnerligen svårt att år efter år se sina förhoppningar om en bättre och rättvisare löneställning grusade och detta därför att statsmakterna icke kunna taga slutgiltig ställning till den organisationsform, under vilken föreningen skall arbeta i framtiden. Tjänsteinnehavarna ha ju intet inflytande på organisationsformen. De fullfölja pliktroget och på ett synnerligen förtjänstfullt sätta sina åligganden, och det måste anses beklagligt, att de skola bära följderna av statsmakternas obeslutsamhet i förevarande hänseende.

Herr talman! Jag har för tillfället inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

I herr Hagmans yttrande instämde herr *Ekströmer*.

Herr *Linnér*: Herr talman! I allt vad herr Hagman yttrat om det beklagliga förhållandet, att en löneförbättring för vall- och mosskulturföreningens befattningshavare även i år har blivit uppskjuten, kan jag på det livligaste instämma.

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.

(Forts.)

ma. Jag har ju haft tillfälle att under åtskilliga år följa deras lidandes historia, och det är verkligen i hög grad beklagligt, att dessa upprepade utredningar och detta upprepade undanskjutande av det slutliga ställningstagandet från riksdagens sida gång på gång har ansetts utgöra hinder för en löneförbättring. Nu har man ju åtminstone kommit så långt, att jordbruksutskottet uttalar, att en lönereglering synes befogad, och jag tillåter mig instämma i herr Hagmans uttalande, att en löneförbättring under alla förhållanden bör föreslås till nästa riksdag.

I ett annat avseende är däremot jordbruksutskottets utlåtande mera hoppgivande. Utlåtandet innebär, att den alltför ensidiga utredning, som ligger till grund för propositionen, har blivit underkänd. Det finns då möjlighet att på nytt taga upp en utredning efter mera vidsynta och fullständiga linjer. Genom jordbruksutskottets utlåtande är emellertid uteslutet ett alternativ, som på sin tid anvisades av herr statsrådet till utredning, nämligen föreningsalternativet. Jag beklagar detta för min del, därför att jag tror, att om man hade låtit några år gå, så att de nuvarande jordbruksorganisationerna vuxit sig tillräckligt starka, skulle man på ett helt annat sätt ha kunnat pröva, om icke formen av en förening, stödd av de starkare jordbruksorganisationerna, hade varit den bästa för verksamheten.

Emellertid är det enligt min uppfattning i själva verket inte detta som är det viktigaste — alltså frågan om statlig form eller föreningsform — utan det viktigaste är att man skapar ett organ, som kan helt ta upp den speciella verksamhet som hittills har bedrivits av föreningen. Denna verksamhet är av sådant slag, att den icke hittills har ombesörjts av någon annan, vare sig jordbruksförsöksanstalten, husdjursförsöksanstalten eller någon annan statlig eller enskild organisation. I själva verket har föreningen med sin forskning, sin försöksverksamhet och sin upplysningsverksamhet försökt och enligt jordbrukarnas, jag tror jag vågar säga enstämmiga omdöme också lyckats att i hög grad främja framskapandet av ett billigt och näringsrikt foder på hemmamarknaden. Man har därigenom minskat behovet av import, och man har åstadkommit en bättre mjölkproduktion. Enligt en uppgift, som jag icke haft tillfälle att kontrollera, har man på vissa norrländska områden ökat produktionen av foderenheter per hektar från några hundratal till mellan 2 000 och 3 000 foderenheter. Detta är ju ett resultat som man icke bör underskatta. Det har nåtts genom att föreningen har specialiserat sig på detta särskilda område. Dessutom har den specialiserat sig på det geologiska och geobotaniska området, såvitt det angår mosskulturen, och där finnas inte heller för närvarande andra specialister än de, som föreningen kan ställa till förfogande.

Slutligen är det ju så, att skogsbetet, som i en stor del av vårt land har utomordentligt stor betydelse både för den skogliga produktionen och för betestillgången, särskilt i vissa norrlandstrakter, måste bli föremål för en ren betesforskning, vilken i praktiken sker genom anläggande av lämpliga betesvallar. Detta, att föreningen verkligen har kunnat åstadkomma ett så nyttigt resultat, beror också på den omständigheten, att föreningen har haft en så skickligt ledd och framgångsrik upplysningsverksamhet. Det är verkligen ytterst betydelsefullt, att denna verksamhet — hurudan organisationen än blir — kan fortsättas och utvecklas.

När man nu ser saken så, att här är ett viktigt och stort arbetsområde, så måste man — åtminstone har det varit fallet med mig — komma till det resultatet, att den form, som utredningen hade föreslagit, nämligen att infoga föreningens verksamhet under den nuvarande jordbruksförsöksanstalten skulle vara i hög grad olycklig. Det går inte att pressa in hela denna verksamhet

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.
(Forts.)

under jordbruksförsöksanstalten. Jordbruksförsöksanstalten har sin uppgift — en mycket viktig uppgift — men man kan inte utan att, om jag får använda det uttrycket, sätta föreningens nuvarande verksamhet i en tvångströja, pressa in den under jordbruksförsöksanstalten. Det är därför mycket viktigt att föreningens verksamhet för framtiden hålles tillsamman som en försöks- och forsknings- och upplysningsverksamhet för sig och att jordbruksförsöksanstaltens verksamhet får fungera för sig.

Det är dessa önskemål, som jag för min del vill uttala beträffande föreningen, men eftersom statsutskottet här också har berört den större frågan om utredningen rörande forsknings- och försöksverksamheten överhuvud taget på jordbrukets område, så skulle jag vilja säga några ord även om den.

Kärnfrågan här är förhållandet mellan försöksväsendet och lantbrukshögskolan. Vid bedömandet av den frågan får man inte förbise, att en försöksverksamhet, som skall vara framgångsrik, förutsätter en grundforskning. En försöksverksamhet är i och för sig en mycket begränsad verksamhet inom vissa speciella områden, men den förutsätter att andra forskare skola bedriva de allmänna naturvetenskapliga forskningarna, på vilka dessa speciella försök måste byggas. Vi ha här ett synnerligen lyckligt exempel på hur det kan gå till, nämligen i husdjursförsöksanstalten, som nu är anknuten till lantbrukshögskolan, använder dess laboratorier och sedan bedriver sina speciella forskningarna på sina speciella områden. Om jag tar ett praktiskt exempel, så studera vissa av lantbrukshögskolans kemister och biokemister frågan om fodrets kemiska beskaffenhet och de bristsjukdomar, som uppstå genom dåligt foder, så fortsätter man med utfodringsförsök på husdjursförsöksanstalten, och genom detta samarbete kommer man fram till det bästa resultatet. På samma sätt håller man på med vissa smältningsförsök av foder: först viss grundläggande forskning vid lantbrukshögskolan och sedan specialforskningar vid husdjursförsöksanstalten. Det är en enig uppfattning vid högskolan och anstalten, att detta har varit allenast till gagn.

På samma sätt borde det vara med jordbruksförsöksanstalten, men det är icke så, och hindret är helt enkelt att jordbruksförsöksanstalten icke är förlagd vid Ultuna. Ingenting skulle efter min uppfattning vara mera naturligt än att den forskning angående gödslingen, som bedrivs vid jordbruksförsöksanstalten och vid den växtfysiologiska institutionen vid lantbrukshögskolan, skulle knytas ihop. Det får inte vara några personliga divergenser som hindra detta, allra minst på det sättet, att en förläggning av jordbruksförsöksanstalten till Ultuna uppskjutes, ifall en sådan förläggning vid den blivande utredningen befinnes vara den riktiga.

På samma sätt är det självfallet, att de bevattningsförsök, som bedrivs vid den hydrotekniska institutionen vid lantbrukshögskolan — de enda försök av denna art som här i landet bedrivs på verkligt vetenskaplig nivå — skola utnyttjas av jordbruksförsöksanstalten.

Om man går den andra vägen — jag tror det vore nyttigt, om riksdagen uppmärksammade detta — så måste detta leda till en dubbling av de grundläggande vetenskapliga institutionerna. En jordbruksförsöksanstalt, som saknar institutioner och vetenskapliga krafter för grundläggande forskning kan icke hålla sig uppe på den nivå som är nödvändig. Vill man skilja denna verksamhet från högskolan, så måste man ha klart för sig, att då måste man utrusta även jordbruksförsöksanstalten eller den i framtiden utvidgade försöksverksamheten med institutioner för grundläggande forskning. Vad blir resultatet av detta? Förvisso det, att bägge dessa institutioner komma att bli sämre lottade än en enda institution. Utgår man ifrån att det för det svenska jordbruket är

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.
(Forts.)

en nödvändighet att taga i anspråk hela den naturvetenskapliga forskning som bedrivs på detta område, då skall man sörja för att det åtminstone på ett ställe i vårt land finns förstklassigt utrustade institutioner och fullt kvalificerade vetenskapliga krafter och att dessa grundläggande forskningar skola ställas till förfogande för alla de specialforskningar som sedan behöva bedrivas.

Det har också talats om att man skulle kunna tänka sig, att lantbrukshögskolans professorer skulle i sin egenskap av professorer vid lantbrukshögskolan kunna leda denna försöksverksamhet, och jag vill inte förbigå den saken. Den är icke utredd, men för min del tror jag icke att det skulle vara möjligt. Lantbrukshögskolans professorer ha en synnerlig viktig, maktpåliggande och tidskrävande uppgift i sin undervisning. De kunna icke vid sidan av denna och den vetenskapliga grundforskning, som de måste bedriva, hinna att leda specialforskningen och den upplysningsverksamhet, som måste följa specialforskningen och genom vilken denna forsknings resultat komma till de praktiska jordbrukarnas kännedom.

Allt detta rör nu själva grundproblemet. En helt annan sak är den administrativa frågan. Därvid kan man naturligtvis ha olika uppfattning. Den är helt öppen för en utredning. Det kan hända att man finner det vara lämpligast med en annan styrelseform än den nuvarande. På en punkt är jag för min del på grund av den erfarenhet jag fått om dessa förhållanden ganska övertygad om att man bör gå till en annan form, nämligen när det gäller själva planläggningen av försöken. Den planläggningen är för närvarande mycket för invecklad, alldeles onödigt uppbyggd i för många instanser. Den borde kunna förklas, och jag hoppas att detta skall kunna ske utan någon större omgång.

Sedan är det ytterligare en sak som jag skulle vilja be att få fästa uppmärksamheten på, och det är att riksdagen på de senare åren har för att främja det svenska jordbruket i olika delar av landet beviljat mycket stora belopp till s. k. försöksgårdar. Den nuvarande jordbruksministern föreslog, om jag minns rätt vid förra årets riksdag, anslag på ungefär en halv miljon till en, såvitt jag förstår, synnerligen betydelsefull försöksgård i Norrbotten, som är avsedd att tjäna hela det norrländska kustlandet. Alla dessa försöksgårdar, som i inköp och anläggningar kostat mycket betydande belopp, måste övervakas och ledas från en institution, som har tillräckliga arbetskrafter för detta ändamål. Det är efter min uppfattning ett slöseri, att det inte är ordnat på det sättet redan nu, och när man nu går till en utredning efter större linjer, så hoppas jag att även den frågan tas upp.

Herr talman! Självfallet har jag icke något yrkande. Det är bara min avsikt att med detta anförande låta skrivelsen om utredningen åtföljas av några reflexioner, stödda på de erfarenheter, jag under årens lopp har fått av såväl verksamheten vid högskolan som vid försöksanstalterna och föreningen. Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att den nya utredning, som nu av riksdagen begäres, måtte bli snabb och leda till en effektiv organisation, som kan ge det svenska jordbruket det bästa möjliga av vetenskaplig forskning och dess tillämpning genom försöksverksamhet på alla olika områden.

Herr **Bondeson**: Herr talman! Den blanka reservation jag fogat till utskottsutlåtandet avser i stora drag det yrkande, vi motionärer framfört i motionerna nr 387 i första kammaren och 591 i andra kammaren. Jag har icke kunnat biträda utskottets hemställan om ett förstatligande av vall- och mosskulturföreningen, utan vi motionärer se en större fördel för vall- och mosskulturen i bibehållandet av en särskild förening. Fördelarna av att bibehålla en särskild för-

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.
(Forts.)

ening i jämförelse med ett förstatligande ha enligt mitt förmenande icke i tillräcklig grad beaktats i sakkunnigutredningen. Erfarenheten har dock i många andra liknande fall tillräckligt visat, att en förening av naturliga skäl kommer mera i kontakt med och får ett intimare samarbete med det praktiska yrkets män än en statsinstitution, får vida mer impulser än en sådan institution till sin vetenskaps fromma från olika håll och därigenom kan göra större allmän nytta. Detta har heller aldrig från något håll allvarligt vederlagts, och det borde vara nog sagt om den saken.

Att föreningens inkomster till största delen utgöras av statsanslag, kan under sådana omständigheter omöjligt utgöra någon grund för förstatligande, ty huvudsaken måste ju vara, att ett och samma statsanslag gör största möjliga allmänna nytta, och när detta sker under föreningsformen, så bör givetvis föreningsformen även i fortsättningen bibehållas. För min del anser jag därför att utskottet borde ha yrkat avslag på propositionen och bifall till de motioner jag förut nämnt, i vilka därjämte föreslås, att riksdagen måtte återförvisa frågan om den framtida organisationen av forsknings- och försöksverksamheten på betesskötselns och mosskulturens områden till Kungl. Maj:t för ytterligare utredning, företagen i samband med den av 1944 års riksdag begärda översynen av forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område och med hänsynstagande till de synpunkter som kunna framkomma vid denna.

Förstatligandet spökar snart sagt överallt, och man kan icke värja sig för intrycket av att ovidkommande synpunkter här spelat in, vilket de icke borde få göra.

Jag skulle vara benägen att gå in i flera detaljer av utredningen, men då tiden är så långt framskriden, skall jag avstå. Då utskottet anhåller, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning rörande forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område samt såvitt möjligt till nästa års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda, så har jag, herr talman, intet yrkande, utan har endast velat ha detta ställningstagande antecknat till protokollet.

Jag önskar också, herr talman, varmt få instämma i herr Hagmans yrkande, att vi icke få glömma tjänstemännen hos vall- och mosskulturföreningen, då det gäller deras avlöningar. De ha fått vänta allt för länge på bättre löner, och skulle nu den av utskottet förordade översynen icke bli färdig till nästa riksdag, så måste tjänstemännen bjudas en provisorisk löneökning omedelbart. Sker icke detta, kunna vi befara, att de nu anställda söka sig bort till andra platser, vilket har skett från en liknande institution. En sådan utveckling bör förekommas, och jag instämmer alltså, som jag tidigare anför, med herr Hagman.

Herr Jonsson: Herr talman! Var och en, som sysslat med jordbruk, måste vara på det klara med att forsknings- och försöksverksamhet äro betydelsefulla hävstänger för jordbrukets utveckling. Därför är det också en synnerligen betydelsefull fråga, hur man skall organisera denna forsknings- och försöksverksamhet, och det är av vikt att man försöker få en sådan form för denna, att den kan tjäna jordbruket på allra bästa sätt.

Jag tror att vi litet var, som något satt oss in i frågor av det slag, som är under behandling, äro överens om att vall- och mosskulturföreningen under sin långa verksamhet har utfört ett mycket betydelsefullt arbete. När den började sin verksamhet, voro ju förhållandena helt andra än de för närvarande äro. Jag vill erinra om att under de senaste åren har den statliga forsknings- och försöksverksamheten undan för undan växt ut, och jag tror att även herr Lin-

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.

(Forts.)

nér, som ju känner till vall- och mosskulturföreningen bättre än de flesta, eftersom han är styrelsens ordförande, måste medge, att vall- och mosskulturföreningen för närvarande befinner sig i en situation, där den måste på något sätt konsolideras, och att den därför möjligen måste söka lägga upp sin verksamhet efter i viss mån andra linjer än hittills.

Vidare står ju forsknings- och försöksverksamheten inför den uppgiften att söka medverka till den upprustning och rationalisering av det svenska jordbruket, som man förutsätter skall ske under de närmaste åren. När man alltså har den uppfattningen, att försöks- och forskningsverksamheten liksom den upplysningsverksamhet, som arbetar i dess tjänst, kommer att ha en ofantligt stor uppgift när det gäller att söka åstadkomma ökad bärighet och större produktionskapacitet hos det svenska jordbruket, är man fullt överens om, att man skall göra den så effektiv som möjligt. Det av utskottet gjorda uttalandet går ju ut på att man nu skall företa en utredning av forsknings- och försöksverksamhetens organisation för att se hur man på bästa sätt skall organisera och inrikta densamma för att den skall kunna tjäna det svenska jordbruket.

Om såväl jordbruksförsöks- som husdjursförsöksanstalterna alltjämt skola lyda under lantbrukshögskolan eller om de för att bäst tjäna jordbruket, skola arbeta såsom självständiga organisationer, må bli utredningens uppgift att klara upp. Men vi ha inom utskottet ansett, att det skulle vara en fördel för utredningen att ha ett bestämt direktiv från statsmakternas sida, när det gäller Svenska vall- och mosskulturföreningen, och vi ha därför ansett det vara viktigt att ge utredningen den arbetshypotesen, att dessa organisationer, d. v. s. de statliga organisationerna och vall- och mosskulturföreningen, sammanföras.

När jag lyssnade till herr Linnérns anförande, blev jag något förvånad över det resonemang han för, då han säger, att den uppgift, som vall- och mosskulturföreningen nu har, inte skulle kunna tillgodoses på annat sätt än att föreningen finge arbeta såsom en självständig organisation. Utskottets förslag går ju ut på att Svenska vall- och mosskulturföreningen, med de resurser, som den har till sitt förfogande, skall förstatligas och sammanföras med de statliga organisationerna, och om man då sammanför både de statliga organisationerna och vall- och mosskulturföreningen med de såväl personliga som tekniska resurser, varöver de nu var för sig förfoga, och efter utredning försöker ge dem en sådan organisation, att de kunna arbeta effektivt, kan jag inte förstå, varför man skall behöva vara så tvivlande inför en sådan organisations möjligheter att tjäna jordbruket på olika områden som herr Linnér tycktes vara.

När herr Linnér talade om den betydelse, som upplysningsverksamhet och arbete ute i bygderna har haft, och om vad vall- och mosskulturföreningen har utfört på det området, vill jag erinra om att vi vid fjolårets riksdag hade frågan uppe om hushållningssällskapens omorganisation — vi förvänta ju till nästa års riksdag slutgiltigt förslag i det hänseendet — och då skola hushållningssällskapen, menar man, få en sådan organisation, att de skola kunna ta upp en hel del av de arbetsuppgifter, t. ex. i fråga om propaganda, ledandet av de lokala försöken o. s. v. som vall- och mosskulturföreningen tidigare har utfört. Med den erfarenhet jag har haft av hushållningssällskapens tjänstemän inom mitt eget län, tror jag att det skall vara möjligt för dem att kunna arbeta tämligen självständigt och sålunda kunna röra sig fritt i sina uppgifter.

Jag vill också framföra den uppfattningen beträffande denna forsknings- och försöksverksamhet, att man bör söka göra den så effektiv som möjligt men också söka begränsa de utgifter, som den medför. Det är ju uppenbart, att om två organisationer skola arbeta vid sidan av varandra med i viss mån samma

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.
(Forts.)

uppgifter, måste väl detta bli dyrare, än om man samordnar arbetet på bästa sätt och söker fördela de olika uppgifterna på de olika specialisterna.

Jag kommer nu till vad jag närmast begärt ordet för att säga något om, nämligen den studiegårdsverksamhet, som vall- och mosskulturföreningen satt i gång med på de senaste åren. Den uppgiften tror jag är betydelsefull, och särskilt för Norrlands vidkommande kommer den väl att få vägledande betydelse och lända jordbruket till gagn. Det är inte heller meningen, att denna verksamhet skall läggas ned. Norrlandskommittén, som för närvarande är samsatt med att försöka att få en centralorganisation för den fasta försöksverksamheten i Norrland, naturligtvis i samarbete med riksorganisationen, anser att forsknings- och försöksverksamheten i Norrland är oerhört eftersatt, ja, så eftersatt, att man mången gång kan tro att vederbörande ansett, att det norrländska jordbruket för folkförsörjningen överhuvud taget är så betydelselöst, att någon särskild uppmärksamhet inte behöver ägnas åt detta. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det finns 465 000 hektar odlad jord i Norrland och att det finns ungefär 100 000 brukningsdelar. Det är således en betydande grupp av människor, som har sin försörjning av detta jordbruk, och därför är det av stor betydelse, att det sker en uppräckning av det norrländska jordbruket. Just härvidlag får enligt min mening forsknings- och försöksverksamheten en ofantligt stor uppgift att fylla. Jag delar herr Linnérs uppfattning att ordnandet av beten för det norrländska jordbruket är en utomordentligt betydelsefull uppgift, åt vilken stor uppmärksamhet bör ägnas. När en utredning skall igångsättas, bör den också ta sikte på det stora behov och de stora uppgifter, som föreligga för Norrlands vidkommande, och ge den nya organisationen med dess utrustning i övrigt sådan omfattning, att man även kan tillgodose de norrländska önskemålen. I det hänseendet kommer norrlandskommittén med förslag till organisatoriska och praktiska åtgärder.

Jag vill också, när jag talar om Norrland, framhålla, att husdjursskötseln är det centrala i det norrländska jordbrukets ekonomiska liv. Därför bör forsknings- och försöksverksamhet på detta område också få större uppgifter och ägnas större uppmärksamhet än vad hittills varit fallet. För min del är jag mycket intresserad av och väntar mycket av den försöksgård, som riksdagen nyligen beslutat skall förläggas uppe i Öjebyn, där jordbruksförsöken och husdjursförsöken skola sammanföras, och som därför kan tänkas ge goda resultat.

Till sist vill jag göra en principdeklaration. Vi veta, att vi under de gångna åren, särskilt när det gäller att hjälpa det mindre jordbruket, genom prisdifferentiering och på olika andra sätt, ha sökt stödja detsamma och göra det möjligt för dessa jordbrukare att uppnå en något så när skäligen inkomstnivå. Även om vi en tid framåt måste räkna med att arbeta efter den linjen, anser jag för min del, att hjälpen främst bör sättas in på att förstärka, bredda och tekniskt utrusta produktionsapparaten för jordbruket och hjälpa jordbrukarna att utnyttja och tillvarataga produktionsbetingelserna samt effektivisera de tekniska och vetenskapliga hjälpmedlen, d. v. s. att ordna med hjälp till självhjälp. När jag räknar med att forsknings- och försöksverksamheten och den upplysningsverksamhet, som bör arbeta omkring densamma för att låta jordbrukarna bli meddelaktiga av de resultat, som forsknings- och försöksverksamheten kommer fram till — vilken har sin stora uppgift just i dessa produktionsstärkande och produktionsutvidgande uppgifter — så tvekar jag inte att säga, att statsmakterna härvidlag böra lämna betydande ekonomiskt bistånd för att skapa det instrument, de forsknings- och försöksorgan, som effektivt kan hjälpa jordbruket, och på det sättet medverka till att det undan för undan kan skapas bredare, bättre och effektivare produktionsunderlag för jordbrukarna i landet.

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.
(Forts.)

I förhoppning att det förslag, som jordbruksutskottet här framlagt, skall tjäna dessa syften, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! Då jag tillsammans med några ledamöter av denna kammare väckt tvenne motioner i denna fråga, skall jag be att få i största korthet säga några ord.

Det väsentliga i den kungliga propositionen, nämligen att den verksamhet, som hittills har bedrivits av Svenska vall- och mosskulturföreningen, skall förstatligas, har ju utskottet tillstyrkt. I det avseendet delar jag också utskottets uppfattning. Utskottet har ju inte följt den kungliga propositionen, utan utskottet vill att en ny utredning skall företagas. Syftet med den ena av mina motioner är också, att hur än denna verksamhet organiseras — om den skall läggas under lantbrukshögskolan eller under jordbruksförsöksanstalten eller man, såsom herr Linnér antytt, får en enda enhetlig institution, förlagd till lantbrukshögskolan — anser jag det i alla fall vara av vikt att man inte spolierar det arbete, som ligger i den verksamhet, denna förening har bedrivit, utan att den får förbli en central inom organisationen. Min uppfattning är nämligen den att det på detta område behövs en central — låt oss gärna kalla den för en propagandacentral — en institution, som forskar i och sammanfattar allt som rör beteskulturen. Detta är nämligen ett nytt område; betesgången är gammal, men kulturbetesgången och anordnandet av kulturbeten och förvandlandet av hagmarker till beten är en relativt ny gren av vår svenska modernäring, och den är av så pass specifik art, att den kräver både särskild försöksverksamhet och särskild forskning med en särskild central för att tillvarata och tillhandahålla allt detta material.

Detsamma gäller också i fråga om mosskulturen, som visserligen är mycket äldre — man kan kanske t. o. m. säga att våra mossar till stor utsträckning nu äro odlade — men den är också en specifik del av lantushållningen.

Då det i den kungliga propositionen liksom i utskottsutlåtandet och nyss av herr Jonsson har anförts, att man kan lägga denna upplysningsverksamhet på hushållningssällskapen, vill jag säga att jag, fastän jag är gammal hushållningssällskapstjänsteman och såsom sådan under många år rest omkring och gett råd åt lantmän, anser det vara en högst vansklighets sak att ge råd om huruvida en mosse är odlingsvärd eller icke, ett råd, som helst behöver ges av en specialist på detta område, eftersom det så att säga fordras, att man ständigt ligger i med detta och har en riklig erfarenhet. Det är inte lätt för en vanlig jordbrukskonsulent, som kanske har haft sin verksamhet förlagd till trakter, där mossar inte ha funnits, att bli ställd inför uppgiften att avgöra, om den eller den mossen är odlingsvärd och att förklara: »Var så god och odla den!» eller att säga, att den inte är odlingsbar. Det är svårare saker än man tror. Vi ha här i landet ända sedan sekelskiftet haft särskilda experter på detta område, s. k. kulturingenjörer, som ha verkställt dessa kinkiga uppdrag, och vi ha också haft särskilda torvbotanister. Alltjämt finns det en sådan på denna föreningsinstitution, som utför mycket viktiga arbeten. Även efter en genomförd omorganisation kan man ju ha en sådan specialist, men man behöver också ha personer som kunna stå till lantmännens förfogande för att ge speciella råd, och det borde, tycker jag, inte vara någon omöjlighet att knyta någon sådan specialist vid den blivande institutionen. Vi ha ju sådana herrar t. ex. i växtskyddsanstalten, d. v. s. personer som, när det t. ex. förekommer härjningar i större grad av insekter, kunna resa ut för att titta på dessa härjningar och hjälpa lantmännen att komma till rätta därmed. Jag tänker mig också att man skall kunna till en sådan institution knyta befatt-

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.
(Forts.)

ningshavare, som kunna utföra det arbete jag nu har nämnt. Det är just detta som vi motionärer åsyfta i den första av våra motioner i denna fråga. och när nu detta ärende går till utredning, vill jag bara skicka med en vördsam vädjan om att den saken måtte beaktas.

Den andra motion, som jag väckt, syftar till att man, hur dessa frågor än komma att lösas, ville beakta den ställning, som de tjänstemän ha, vilka ha arbetat i denna förening, men inte kommit i åtnjutande av den förbättring i sina villkor, som har getts anställda i andra dylika institutioner, t. ex. sva-lövsinstitutionen, på grund av att denna förening har varit så att säga satt på avskrivning eller därför att man har vetat, att den skulle omorganiseras. Nu få de i denna förening anställda oförskyllt lida för att statsmakterna inte, så snart som man tänkt sig, kunnat fatta beslut i frågan, och jag ber därför att få instämma i vad som i det avseendet har anförts särskilt av herr Hagman. Jag hoppas, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet skall finna någon utväg för att hjälpa dem, som arbeta i denna institution.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Även om utskottets utlåtande inte ansluter sig helt till propositionen, vill jag förklara, att jag anser, att det beslut, var till utskottet kommit, från min synpunkt är tillfredsställande. Jag räknade ju med att en utredning rörande försöksverksamheten i dess helhet måste ske, och samtidigt räknade jag med att det torde vara bäst att dessförrinnan få den frågan klar: skall Svenska vall- och mosskulturföreningen sortera under den statliga försöksverksamheten på detta område, eller skall den icke göra det? Om inte den frågan hade varit knäckt, hade, medan utredningen pågick, mycken tid gått förlorad på vederbörandes försök att övertyga utredningsmännen om vad som från vederbörandes synpunkt ansågs vara riktigast. Det är en fördel att slippa denna tidsspillan. Vidare menar jag, vare sig det gäller en statlig organisation eller en verksamhet som ledes från enskilt håll, att man väl bör se den från ekonomisk synpunkt.

Herr Linnér yttrade här att föreningen genomgått sitt lidandes historia, och det är alldeles riktigt. Att föreningen har fyllt en mycket stor uppgift, är också alldeles riktigt. Men den största uppgiften fyllde den väl ändå, så länge den skötte denna sin uppgift med de medel, som den fick sig tillskjutna från enskilt håll. Sedan man emellertid fått en försöksverksamhet i gång på vilken staten satsar rätt stora pengar, är det nödvändigt att vi se till, att pengarna användas på bästa möjliga sätt.

Jag skulle vilja säga, att även om man vill bibehålla föreningen som enskild förening med tillskott från privat håll, är det väl inte rimligt att kosta på ett dubbelarbete, och man bör åtminstone undersöka, huruvida icke arbetsmetoderna äro mer kostsamma än som egentligen kräves. Det är omvittnat från många håll, att det finns flera områden, där det med hänsyn till den utveckling, som den statliga försöksverksamheten har tagit, har bedrivits ett visst dubbelarbete, och det bör man väl i det allmännas och icke minst i skattedragarnas intresse söka komma ifrån.

Herr Bondeson talade om att man förstatligar för förstatligandets egen skull. Men man skall väl inte i alla olika situationer måla upp den skrämmande figuren på väggen, ty då är det ingen människa som tror, att det är någonting farligt. och man skall väl skilja på förstatligande och förstatligande. I och med att föreningen nu har existerat praktiskt taget helt och hållet på statsmedel, är den inte någon enskild förening. Som jag nyss antydde, skulle jag inte vilja — om man också på det sättet fick ett visst inflytande i en sådan för-

Ang. förstatligande av Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet.

(Forts.)

ening — utan vidare säga: »Visst skola vi lämna pengar, så mycket ni behöver», ty det är ju oförnuftigt att begagna pengar till ett dubbelarbete. Om man kan få enskilda att lämna bidrag, är det bättre att dessa satsa pengar till en samlad försöksverksamhet. På det sättet kan man intensifiera verksamheten.

Jag menar alltså att en utredning i denna fråga är nödvändig — en sådan har också begärts av statsrevisorerna och av riksdagen. Det har uttalats önskemål om detta, och då tyckte jag, att denna utrednings mål skulle bli lättare att precisera, om man, såsom jag förut sagt, visste, huruvida föreningen fortfarande skulle vara självständig eller om den skulle ingå i den statliga försöksverksamheten. Det uppdrogs därför åt lantbrukshögskolans styrelse att göra upp ett program för eller en katalog över hela försöksverksamheten — något mera gällde inte uppdraget. Sedan styrelsen gjort upp denna katalog eller detta program var det min mening att det skulle bli en verklig utredning, där det praktiska livets synpunkter skulle få komma fram och där inte representanter för högskolans forskning ensamma skulle sitta och bedöma saken. Då skulle denna utredning gälla: skall det bli en försöksverksamhet under högskolan eller skall det bli en försöksverksamhet med en styrelse vid sidan av högskolan? Det är klart att båda dessa saker böra övervägas och tagas i beaktande.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att man i Finland med hänsyn till lokala förhållanden och annat så småningom har kommit fram till att själva forskningsverksamheten på dessa olika områden skulle ligga utanför deras högre lantbruksundervisning, men detta har föranlett likartade professurer såväl vid högskolan som vid försöksverksamheten och på det sättet medfört en dubbelkostnad.

Propaganda- och upplysningsverksamhet är en av de mycket viktiga punkterna. Grund- och målforskningen är också viktig. Men det är inte säkert, vare sig det gäller vall- och mosskulturföreningen eller det gäller annan försöksverksamhet att det ändamålsenligaste vare sig ur praktisk eller ekonomisk synpunkt är, att denna upplysningsverksamhet sker från en central försöksverksamhet. Vi ha ju diskuterat frågan om hushållningssällskapen, och alla ha ju insett den betydelse, som hushållningssällskapen ha haft under årens lopp, och menat, att de haft en uppgift att fylla. För att fylla denna uppgift behöva de personer med olika kunskaper. Det är givet, att kan man för ett hushållningssällskap eller för några hushållningssällskap gemensamt få lämpliga krafter att bedriva upplysning rörande resultaten av försöksverksamheten, vilka kunna fylla samma uppgift som de, som äro anställda inom den centrala försöksverksamheten, måste ju kostnader för resor och för hela denna upplysningsverksamhet bli lägre än om arbetet utfördes mera centraliserat.

Jag hade sålunda tänkt att man skulle få en verklig översyn över det hela, och det kommer att ske vid ett bifall till utskottets förslag, varmed inte följer någon annan olägenhet än den, som har påpekats här, att tjänstemännen inte komma i den ställning, som en del ha önskat, förrän saken är helt klar. Men däråt är, såvitt jag kan förstå, ingenting att göra, ty om riksdagen nu beslutar i enlighet med utskottets förslag, måste vi försöka få det hela upplagt på det för såväl skattedragarna som staten lämpligaste sättet och få en verksamhet, som bäst tillgodoser folkhushållets behov, när det gäller såväl grundforskning som målforskning och spridandet av kunskaper på de olika områdena.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.31 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 21 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 226 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 125 och II: 226, medgiva, att extra ordinarie landskanslisten vid länsstyrelsen i Uppsala län R. Björkman må för uppflyttning i löneklass tillgodoräkna sig den tid utöver ett år före förordnandet som extra ordinarie landskanslist, under vilken han från och med den 1 juli 1930 tjänstgjort vid länsstyrelsen och såsom extra landsfiskal, och sålunda uppbära den avlöningsförhöjning som bort följa därav, dock med avdrag av det belopp av 515 kronor 55 öre, som Björkman enligt beslut av Kungl. Maj:t den 17 mars 1944 fått behålla, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat avslå motionerna I: 125 och II: 226.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 29.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 575, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 55 ja och 116 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 133 ja och 145 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Ang. föreskriven
tvångsupplåtelse
av avverkningsskrift.

Herr statsrådet Rubbestad, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Näsgårds interpellation angående föreskriven tvångsupplåtelse av avverkningsskrift, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Näsgård frågat mig, om det kunde

Ang. föreskriven tvångsupplåtelse av avverkningsrätt. (Forts.)
förväntas att vid tillämpningen av vissa av bränslekommissionen beslutade tvångsingripanden mot skogsägare hänsyn komme att tagas därtill, att kommissionen vintern 1943/44 inom vissa delar av landet vidtagit åtgärder, som av skogsägarna måste uppfattas som en uppmaning att inskränka vedavverkningsarna.

Med anledning härav vill jag framhålla följande.

Jämlikt lagen om avverkningssskyldighet äger bränslekommissionen, om skogsägare eller avverkningsrättshavare icke inom bestämd tid fullgör honom ålagd avverkningssskyldighet, besluta om avverkning för kronans räkning såväl av den ved som vederbörande sålunda underlåtit att avverka som av vad som jämlikt senare meddelat avverkningsbesked ålegat honom att avverka i fortsättningen. Under de tidigare krisåren har kommissionen endast i ringa utsträckning begagnat sig av de möjligheter till tvångsavverkning som lagen sålunda medgivit. Detta med hänsyn till att många skogsägare avverkat mera än som ålegat dem, vilket minskat behovet av tvångsåtgärder mot de försumliga skogsägarna. Nu är läget ett annat. Bränslesituationen är sådan, att alla rimliga åtgärder för ökande av vedproduktionen måste vidtagas. Man har övervägt vittgående tvångsåtgärder med förfoganden över skogsmark utmed vägar för kalhuggningar för att på sådant sätt få fram erforderliga kvantiteter bränsle. Dylika åtgärder har man dock såvitt möjligt velat undvika att genomföra. I stället har man sökt utnyttja alla till buds stående åtgärder för att i mera normal ordning få till stånd avverkningar. Man har då bland annat vidtagit åtgärder för att få till stånd en självverksamhet inom vissa konsumentgrupper bl. a. genom förvärv av avverkningsrätter. En förutsättning för att detta skall lyckas är emellertid att man kan ställa avverkningsrätter till förfogande för dem som själva vilja avverka skog. Bränslekommissionen har därför i första hand vänt sig till domänverket, Sveriges skogsägareförbund, stiftsnämnder och allmänningsstyrelser samt städer med eget skogsinnehav och väddjat till dessa skogsägare att upplåta avverkningsrätter utöver produktionsplikten. För att erhålla tillräckligt många objekt för ifrågavarande upplåtelser har det dock ansetts nödvändigt att även de enskilda skogsägarna lämna sin medverkan. Vid de överläggningar, som kommissionen vid olika tillfällen haft med landets länsjägmästare angående vedavverkningarna — senast den 19 april 1945, då frågan om vidtagande av extraordinära åtgärder var föremål för ingående överläggningar — ha länsjägmästarna hänvisat till den reserv av lämplig vedskog som finnes å sådana fastigheter, där produktionsplikten under de gångna krisåren icke alls eller endast i ringa utsträckning fullgjorts, samt framhållit vikten av att strängare åtgärder vidtagas mot ifrågavarande skogsägare. Från kristidsstyrelsehåll ha liknande synpunkter framhållits. Det kan i ett sådant läge icke vara för mycket begärt att de skogsägare som tidigare icke fullgjort sina åligganden nu få bidra till bränsleförsörjningen. Det krav man för dessa skogsägare har uppställt, nämligen att de i första hand genom överenskommelse skola upplåta avverkningsrätt och därvid utan egen arbetsinsats erhålla ersättning på grundval av gällande normalpris, kan icke anses oskäligt. Skulle en sådan skogsägare icke vilja vare sig upplåta avverkningsrätt eller förbinda sig att inom föreskriven tid själv utföra avverkningen, återstå inga andra möjligheter att få avverkningen utförd än genom avverkningar för kronans räkning. En skogsägare, som anser sig hava giltiga skäl för sin underlåtenhet att fullgöra avverkningssskyldigheten, har, såsom framgår av den i interpellationen omnämnda skrivelsen till skogsägarna, beretts möjlighet att åberopa dessa, innan beslut om tvångsavverkning fattas. Hänsyn skall därvid tagas icke blott till eventuell brist på arbetskraft utan även till andra omständigheter som orsakat att avverkningssskyldigheten icke kunnat fullgöras.

Ang. föreskriven tvångsupplåtelse av avverkningsrätt. (Forts.)

Den i interpellationen omnämnda uppmaningen till skogsägarna i vissa delar av landet i början av år 1944 att låta avverkad långved kvarligga i skogen, var enligt uppgift av bränslekommissionen betingad av en önskan att minska riskerna för lagringsskador på detta ömtåliga sortiment. Riskerna ansågos nämligen vara mindre, om veden låg kvar i skogen, där den i allmänhet är upplagd i res, än om den bleve upplagd i vältor vid upplagsplatserna vid vägarna. Någon minskning av avverkningskyldigheten innebar denna uppmaning emellertid ej.

Herr Näsgrård: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för det svar jag erhållit på min interpellation. Samtidigt vill jag betona, att jag icke vänt mig mot nu ifrågavarande åtgärder i och för sig. Det är naturligtvis nödvändigt att skaffa fram ved.

I svaret har tydligt utsagts, att innan beslut om tvångsavverkning fattas, hänsyn skall tagas icke blott till eventuell brist på arbetskraft utan även till andra omständigheter, som orsakat, att avverkningskyldigheten icke kunnat fullgöras. I bränslekommissionens cirkulärskrivelse nämndes däremot endast bristen på arbetskraft.

Det bör såvitt jag kan förstå vara omöjligt att bortse från en sådan omständighet som att skogsägarna på nyåret 1944 tillställdes en uppmaning att låta långveden ligga kvar i skogen i stället för att köra ut den till bilvägar. Denna uppmaning jämte leveransuppskovet till den 28 februari 1945 har nog i stor utsträckning medverkat till att produktionsplikten i vissa trakter av landet icke fullgjordes för avverkningsåret 1943/44 och sedan inte kunde fullgöras för första delen av avverkningsåret 1944/45. Omständigheterna under sistlidna vinter äro ju ännu i friskt minne.

Bränslekommissionens förklaring, att uppmaningen till skogsägarna att låta veden ligga kvar i skogen betingats av en önskan att minska riskerna för lagringsskador, verkar minst sagt överraskande. Alla representanter för skogsägarna, som jag talat med om saken — från småbrukare till bolagsdisponenter — ha tolkat uppmaningen som en önskan att minska förlustriskerna för bränslekommissionen, i händelse kriget skulle sluta under år 1944. Alla ha dessutom dragit den slutsatsen, att bränslekommissionen vid ifrågavarande tidpunkt icke längre var så angelägen att få fram ved från de enskilda skogarna.

Föredrogs och bordlades ånyo sammansatta utrikes- och första lagutskottets utlåtande nr 1 och memorial nr 2, statsutskottets utlåtanden nr 227 och 229—251, sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 5, bevillningsutskottets betänkande nr 58, bankoutskottets memorial nr 58 och utlåtanden nr 59—61, andra lagutskottets memorial nr 78 och 79 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 74—80.

Om centralisering av försäkringsverksamheten
m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av väckta motioner angående utredning om centralisering och rationalisering av försäkringsverksamheten m. m.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med anledning av de likalydande motionerna I: 197, av herr *Strand* m. fl., och II: 419, av herr *Hermansson* m. fl., i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t

dels ville låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning med syfte att åstadkomma en genomgripande centralisering och rationalisering av

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

försäkringsverksamheten, däri inbegripet om och i vilken utsträckning det privata försäkringsväsendet borde överföras till det allmänna och i samband därmed i vad mån flera försäkringsgrenar borde göras obligatoriska, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda,

dels ville skyndsamt låta utarbета och framlägga förslag till en provisorisk lagstiftning till förhindrande av att nya och ur det allmännas synpunkt icke önskvärda försäkringsanstalter bildades eller redan bestående försäkringsföretag började ny icke önskvärd verksamhet under den tid frågor rörande försäkringsverksamhetens framtida utformning vore under utredning; samt

B) att motionen II: 316, av herr *Hagberg* i Luleå m. fl., måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A).

* Reservation hade avgivits av herrar *Lindblom*, *Westman* och *Siljeström*, fru *Svenson* samt herrar *Ljungqvist*, *Werner* och *Björling*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A) att riksdagen i anledning av motionerna I: 197 och II: 419 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt låta utarbета och framlägga förslag till en provisorisk lagstiftning, innebärande dels befogenhet för Kungl. Maj:t att pröva ansökningar om stadfästelse å bolagsordningar för försäkringsbolag jämväl ur synpunkten av behovet och önskvärdeheten av den nya verksamhet eller den utökning av förutvarande verksamhet, som vore ifrågasatt, dels ock motsvarande befogenhet för försäkringsinspektionen i fråga om utländsk försäkringsanstalt;

B) att motionerna I: 197 och II: 419 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C) att motionen II: 316 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Lindblom**: Herr talman! Utskottet har i det föreliggande utlåtandet behandlat de väckta motionerna angående försäkringsväsendets framtida utformning. Det gäller de från socialdemokratiskt håll ställda yrkandena om en allsidig utredning i syfte att åstadkomma en centralisering och rationalisering av försäkringsverksamheten, däri inbegripet om och i vilken utsträckning det privata försäkringsväsendet bör överföras till staten, samt vidare begäran om förslag till en provisorisk lagstiftning syftande till att förhindra, att nya försäkringsanstalter bildas och att äldre företag starta ny verksamhet, medan utredningen pågår, och slutligen den kommunistiska motionen, där man likaledes begär centralisering och rationalisering av försäkringsverksamheten men där man använder uttrycket »genom förststatligande».

I den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen ha vi gått emot yrkandet om en ny utredning men i sak biträtt förslaget rörande den provisoriska lagstiftningen, ehuru själva klämman blivit något annorlunda formulerad. Utskottet är sålunda i stort sett enigt på den punkten. De förnämsta skälen till att reservationerna gått emot den begärda utredningen är dels, att en utredning redan pågår, dels att yrkandet om utredning sammankopplats med frågan om försäkringsverksamhetens förststatligande.

Vad då först gäller den pågående utredningen, kan det kanske vara skäl i att något beröra dess historia och verksamhet. Denna utredning tillkom som bekant år 1937 på hemställan från försäkringsinspektionen. Direktiven för densamma voro mycket omfattande och torde i allt väsentligt innefatta, vad som nu yrkats vid årets riksdag, utom frågan om förststatligande. Utredningens direktiv återfinnas i utskottets utlåtande på sidorna 12—15. Jag skall inte trötta kammaren med att försöka återgiva de olika punkter, som där förekomma, jag förmodar, att envar har haft tillfälle att ta del därav.

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

Av besparingsskäl förklarades emellertid i januari 1940, att utredningen tills vidare skulle vila, men år 1942 upptogs arbetet på nytt, ehuru nu med någon mindre inskränkning i riktlinjerna för arbetet. Utredningen har dock alltfört ett mycket omfattande program, och jag vill ange något av vad utredningen själv har anfört därom i sin skrivelse till utskottet. Det upptar koncessionsfrågan, livförsäkringens tekniska bestämmelser, särskilda spörsmål rörande folkförsäkringen, särskilda spörsmål rörande tjänstepensionsförsäkringen, särskilda spörsmål rörande ränte- och kapitalförsäkringsanstalterna, kapitalplaceringsfrågan, tillsynsmyndighetens befogenheter, vissa spörsmål rörande läns- och häradsbolagen, skattespörsmål och bolagsrättsliga bestämmelser. Dessutom har utredningen sedermera fått i uppgift att även undersöka frågan om ändring i vissa hänseenden av gällande skattebestämmelser rörande livförsäkringsväsendet samt att underkasta lagen om försäkringsrörelse jämväl den omarbetning, som erfordras för att bringa den i överensstämmelse med den av 1944 års riksdag antagna lagen om aktiebolag.

Såvitt man kan döma av en jämförelse mellan de ställda yrkandena och de sålunda redovisade direktiven för redan pågående utredning, synes det inte — bortsett från frågan om förstатligande — vara mer än i ett avseende, som yrkandena gå utöver vad den pågående utredningen sysslar med, nämligen spörsmålet om en utvidgning av de obligatoriska försäkringsformerna.

Det brukar inte vara vanligt, att man inom riksdagen beslutar en ny utredning i ämnen, som redan äro föremål för en statlig utredning. Vidare bör i detta sammanhang anmärkas, att den pågående utredningen förklarat sig ha för avsikt att redan innevarande år framlägga sitt förslag. Man måste fråga sig, vad det är, som vållar en sådan brådska, att man inte kan dröja med att begära en ny utredning, då den pågående redan detta år anses kunna bli färdig med sitt betänkande. Försäkringsutredningen själv har också sett mycket allvarligt på denna sak och ansett det enda riktiga vara, att den nu finge framlägga sina förslag och att lagstiftning enligt dessa i mycket betydelsefulla frågor kunde snabbt genomföras. En utredning i motionärernas syfte kommer att bli mycket tidskrävande. Utredningen säger själv om denna sak på s. 34 i utskottets utlåtande: »Om resultatet av en sådan utredning skulle avvaktas, innan statsmakterna taga ståndpunkt till det förslag, som försäkringsutredningen, enligt vad ovan framhållits, avser att framlägga under innevarande år, skulle betydande olägenheter uppstå. För försäkringsutredningen framstår det därför såsom en angelägenhet av vikt, att dess förslag utan onödigt uppskov kommer under statsmakternas bedömande. Särskilt betydelsefullt synes vara att den mera ingående rättsliga reglering, som försäkringsutredningen ännar föreslå beträffande livförsäkringstekniken i syfte att bl. a. möjliggöra en smidigare anpassning efter växlande ekonomiska förhållanden och därmed åstadkomma en mera rationell grund för återbäringen till de försäkrade, snarast möjligt genomföres.» Vidare anföras ärenden av brådska natur, koncessionsproblemen, nya aktiebolagslagen o. s. v. Det är sålunda en hel del saker, som försäkringsutredningen menar måste genomföras snarast utan avvaktande av en ny utredning.

Det förefaller, som om utskottsmajoriteten känt sig besvärad av detta förhållande och därför sett sig nödsakad att göra följande uttalande i sitt utlåtande: »Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att, med beaktande av de resultat vartill nämnda utredning kommit, fastställa den tidpunkt, då den nya utredningen bör igångsättas.» I vanliga fall brukar riksdagen begära skyndsamt utredning, men här är det tvärtom. Här ber man Kungl. Maj:t ställa sig avvaktande. En något kuriös situation!

Reservanterna förmena visst inte, att en översyn av försäkringsväsendet är

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

opåkallad, men då redan en omfattande utredning pågår och den snart är färdig med sitt betänkande, bör det enligt deras mening inte komma i fråga, att riksdagen gör framställning om ny utredning. Man bör avvakta resultatet av den pågående, innan nya åtgärder vidtas från riksdagens sida.

Det torde näppeligen vara någon överdrift, om jag här gör det påståendet, att syftemålet med den nu gjorda framstötten är, att man vill komma fram till ett förstatligande. I kommunistmotionen är ju också detta klart och direkt framställt utan svävande omskrivningar, och det ser ut som en tanke, att denna motion har nr 316, medan den socialdemokratiska huvudmotionen i andra kammaren av herr Hermansson har nr 419. Måhända har trycket från vänster känts besvärande, eftersom kravet fanns angivet i de 27 punkternas bok och ett dröjsmål skulle kunna innebära, att man förlorade initiativet. Jag utgår således från att syftemålet är ett förstatligande av försäkringsverksamheten, såvida man nu inte är missnöjd med den nuvarande utredningens sammansättning och möjligen vill ha nya män. Men huvudmotionären sitter ju själv i utredningen och torde ha möjlighet att där göra sin mening gällande. Valet gäller sålunda förstatligande eller ej.

Vad då angår frågan om förstatligande vilja reservanterna utifrån de utgångspunkter, som närmare angivas i reservationen, på det bestämdaste varna för att förstatliga vår försäkringsrörelse. Jag skall här inte ingå på de olika skäl, som anförts däremot. De finnas angivna i reservationen, som jag hoppas, att kammarens ledamöter ha tagit del av. Vi hävda, att ett förstatligande av försäkringsverksamheten måste betraktas som ett vådligt experiment, varigenom den nuvarande på lång erfarenhet uppbyggda organisationen skulle kunna raseras. Ett ingrepp från statens sida, varigenom de enskilda samhällsmedlemmarna förhindrades att liksom hittills i inbördes samverkan ordna sina ekonomiska angelägenheter, skulle vara så stridande mot grundläggande demokratiska principer, att det icke bör ifrågakomma. Avgörande betydelse måste tillmätas försäkringstagarnas intresse av ett så effektivt och väl anpassat försäkringsskydd som möjligt samt en god kundtjänst såväl under löpande försäkringstid som genom en snabb och rättvis skadereglering vid inträffade försäkringsfall. I intet av dessa avseenden har det kunnat visas eller ens göras troligt, att ett förstatligande av försäkringsverksamheten skulle leda till att försäkringstagarnas intressen bleve bättre tillgodosedda.

Herr talman! Jag skall inte vidare utveckla dessa synpunkter, utan nöjer mig här med att yrka bifall till reservationen.

Herr Siljeström: Herr talman! Såsom den föregående ärade talaren framhöll, torde man nog ha att betrakta de bägge föreliggande motionerna huvudsakligen ur förstatligandets synpunkt. I arbetarrörelsens efterkrigsprogram har under punkten 18 upptagits just försäkringsväsendets förstatligande, och av de motioner, som nu behandlas, har den socialdemokratiska i andra kammaren undertecknats av ett 60-tal ledamöter och den motsvarande motionen i första kammaren av ett antal framstående socialdemokrater. Även om endast den kommunistiska motionen direkt syftar till förstatligande, tror jag det är riktigt när man säger, att det alternativet dock är huvudsynpunkten i de socialdemokratiska motionerna och i utskottsutlåtandet.

Till grund för dessa yrkanden ha framförts vissa anmärkningar mot den under nuvarande former bedrivna försäkringsverksamheten, men man kan nog läsa mellan raderna, att motionärerna knappast på fullt allvar vilja göra gällande, att dessa påstådda brister hos den privata försäkringsverksamheten i och för sig skulle vara av beskaffenhet och omfattning att kunna läggas till grund för ett så vittgående ingripande i försäkringsväsendet, som dess förstat-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

ligande skulle innebära. Nej, den verkliga grunden är nog den, som kommit till uttryck i utskottets utlåtande, där det med citering av ett gammalt uttalande av en känd försäkringsman sagts, att livförsäkringens egentliga syfte är socialpolitik. Det är med andra ord försäkringens sociala betydelse, som här skjutes fram.

Vid alla de framstötter för socialisering av skilda näringsgrenar, som gjorts under innevarande riksdag, ha skiftande skäl anförts till stöd för förstatligandet. Det är egentligen, när man tänker på vad som i det avseendet förekommit, ganska synd om det svenska näringslivet nu för tiden. Ty hur en näring än har skött sig, letar man ändå alltid fram några skäl att åberopa, om riksdagens maktägande partier vilja ha förstatligande, skäl, som kunna vara rakt motsatta dem, som tidigare åberopats för en annan näringsgrens förstatligande. Det svenska näringslivet har blivit ett praktiskt försöksobjekt för socialdemokratiska seminarieövningar. Och när det blir tal om vederbörande företags socialpolitiska betydelse, vet man i sanning inte, var det kan sluta, ty större eller mindre social betydelse har ju överhuvud varje nyttig verksamhet i detta land. Frågan blir bara, när det socialdemokratiska partiet anser, att den sociala betydelsen har vuxit sig så stor, att verksamhetens överflyttande i statlig regi är påkallat.

Den tankegång som här skymtar, medvetet eller omedvetet, uttrycktes ganska öppenhjärtigt under andrakammardebatten förra onsdagen rörande bensinhandelns förstatligande, då en kommunistisk talare yttrade, att det fria initiativet och det enskilda näringslivet inte alldeles skola bannlysas i det kommande socialistiska samhället; de skola få verka och skapa, intill dess vederbörande näringsgren är, som talaren uttryckte det, mogen, d. v. s. mogen för att övertagas av staten. Mohren har gjort sin plikt, mohren kan gå.

Det är i längden inte säkert, att det fria näringslivet och det enskilda initiativet stå till förfogande på dessa villkor. Perspektiven bli så föga lockande, att ansatserna och viljan till handling komma att förkvävas. Det är oförnuftigt att tro, att någon vill mogna till döds, men att få mogna till liv är sunt och verkar befrämjande.

Det är onekligen med oro man konstaterar, hur motionärerna med frejdigt mod deklarerar att den apparat, som för närvarande uppbär försäkringsväsendet, är irrationell och överdimensionerad. När det samtidigt göres gällande, att försäkringsväsendet ej vunnit önskvärd omfattning, måste detta innebära, att denna stora apparat ej heller arbetar effektivt. Men det skall nog vid närmare undersökning visa sig, att det till synes irrationella i själva verket är förnuftigt och att de många konkurrerande krafterna nå resultat, som man icke skulle kunna vinna med en efter strängt logiska principer uppbyggd förvaltningsapparat, som saknar konkurrensens livgivande och sporrande moment. Det förhåller sig säkerligen också så, att de kostnader, som en dylik vidlyftig konkurrentorganisation drar, i själva verket betala sig dels genom den ökade omsättning, den medför, och dels och kanske framför allt genom den i förening med vinstintresset skapade utvecklingen och förbättringen av försäkringsformerna. Det är långa och många års erfarenheter, som den nuvarande organisationen och förvaltningsapparaten bygga på, och det är, som det heter i reservationen, ett vådligt experiment att rasera denna organisation.

När det gäller denna särskilda form av näringsverksamhet frapperas man av i vilken utsträckning försäkringsrörelsen är uppbyggd på samarbetets grund, på samarbete mellan dem som leva i ensartade förhållanden och på grund härav äro utsatta för samma farorisker. Alla dessa tusen och ett små härads- och sockenbolag, som bildats av bönderna inom skilda delar av riket för tillvaratagande av gemensamma försäkringsintressen, äro uttryck för en

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

sund och naturlig uppfattning om det gemensamma ansvaret för skydd mot faror, som hota alla lika. Dessa företag, som arbeta med mycket små kostnader, omfattas med det allra största förtroende av bygdens befolkning, stödda och ledda som de äro av ortens förtroendemän. De ha också visat sig erbjuda ett effektivt och smidigt försäkringsskydd. Sveriges lantbruksförbund yttrar om dessa företag: »Verksamheten vilar på demokratisk grund, och delägarna-försäkringstagarna ha det avgörande inflytandet över företagens ledning. Den säregna ombudsorganisationen genom inom socknen valda förtroendemän har ytterligare medverkat till att stärka förtroendet för dessa företag och att utveckla en intim kontakt mellan det gemensamma företaget och delägarna-försäkringstagarna. De lokala läns- och häradsbolagen för brandförsäkring äro i själva verket den första moderna formen för jordbrukarnas kooperativa strävanden. — — — Efter förebild från brandförsäkringsväsendet ha jordbrukarna på husdjursförsäkringens område uppbyggt liknande organisationer. Även i dessa måste delägarnas inflytande anses väl tillvarataget.» Och lantbruksförbundet fortsätter: »Samtliga dessa företag ha till uppgift att till lägsta möjliga kostnader bereda jordbruket effektivast möjliga försäkringsskydd, anpassat efter den ständigt växlande utvecklingen. På grund av den likartade uppbyggnaden och intressegemenskapen i övrigt är det naturligt, att dessa företag arbeta i intim samverkan med jordbrukets övriga ekonomiska organisationer. — — — Genom den frivilliga samverkan, som sålunda sker både mellan landsbygdsbolagen inbördes och mellan dessas riksorganisationer och övriga jordbrukets riksorganisationer, befrämjas utan tvekel en rationell utveckling av den försäkringsrörelse, som tillgodoser jordbrukets behov, samtidigt som det på hävdvunna demokratiska principer uppbyggda representationssättet utgör en garanti för att den lokala förankringen bibehålles och delägarnas intressen bli tillgodosedda.»

När vi sålunda få veta, att man inom lantmannakretsar är helt tillfredsställd med dessa egna organisationer för tillgodosende av det för landsbygden speciella försäkringsbehovet, ligger häri en beständ anledning att ta avstånd från tanken på en under statlig regi åstadkommen centralisering och rationalisering av denna form av försäkringsverksamheten. Och likväl, mina herrar, måste det som reservanterna säga ligga i öppen dag, att en centralisering i första hand måste innebära, att dessa företag få upphöra med sin fria verksamhet.

Men frånsatt det ologiska i att avskaffa något, som de därav berörda äro tillfredsställda med, och det ekonomiskt oförnuftiga i att till stora enheter sammanföra rationellt och billigt arbetande småföretag, ligger det enligt min och övriga reservanters uppfattning något oerhört stötande och mot här i landet hävdvunnen rättsuppfattning stridande i att förhindra och förbjuda samhällsmedlemmar att sammansluta sig för att i samverkan och under gemensamt ansvar ordna sina gemensamma ekonomiska angelägenheter.

Enligt utskottets mening, heter det i utlåtandet, kunna beaktansvärda skäl i och för sig anföras för försäkringsverksamhetens överförande till det allmänna; och utskottet slutar sin sammanfattning av dessa skäl med följande ord: »Utskottet förutsätter såsom självklart att den vinst, som kan uppkomma å försäkringsrörelsen, ej får, om rörelsen i en eller annan form överföres till det allmänna, användas för tillgodosende av rent statsfinansiella syften utan bör komma försäkringstagarna till godo. Den rationalisering som utskottet åsyftar avser att tillgodoser försäkringstagarnas intressen.» Dessa slutord i utlåtandet rörande motionernas huvudyrkanden måste enligt min mening hänföras till de fromma önskingarnas område. Finns det överhuvud taget något som tyder på att försäkringstagarnas intressen skulle bli bättre tillgodosedda i en under

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

statlig regi bedriven försäkringsverksamhet än under nuvarande former, där man icke minst på grund av de ständiga anmärkningarna från visst håll inom riksdagen varit angelägen om att undanröja allt, som kunde stödja dessa anmärkningar? Nej, man har enligt reservanternas mening »snarare anledning att räkna med motsatsen, främst på grund av bortfallandet av all konkurrens, vilket enligt vad erfarenheten visat leder till ett stelnande i formerna och ett hämmande av utvecklingen. Vad nu sagts gäller i särskilt hög grad sakförsäkringsbranscherna, där kundtjänsten och möjligheterna till fri anpassning och smidig skadereglering medfört stora fördelar för försäkringstagarna. Belysande är att skaderegleringsfrågor — fränsett trafikförsäkringen och annan ansvarighetsförsäkring, där särskilda förhållanden spela in — endast i ett försvinnande fåtal fall underställas domstols prövning.»

Jag vill särskilt understryka detta förhållande, att erfarenheten talar sitt tydliga språk om svårigheten att få smidiga och i förhållande till den enskilde »flotta» uppgörelser, när staten är med som part. Det ligger så att säga i statens natur, att så är, och det måste kanske så vara. Utskottet ger också uttryck åt en sådan uppfattning, då det säger, att vissa erinringar utan tvivel kunna göras beträffande de former, vari statlig verksamhet för närvarande i allmänhet bedrivs. Utskottet anser det emellertid icke uteslutet att »nya och bättre driftsformer i framtiden kunna utfinnas för en i samhällets regi bedriven försäkringsrörelse». Må vara, men detta är en sak, och en annan sak är att omskapa den mentalitet, som enligt min uppfattning är oupplösligt sammanknuten med statsverksamheten. Man finner nu, hur statens representanter anse sig icke kunna gå med på den allra naturligaste förlikning, utan av hänsyn till verksamhetsrevisorer och andra kända sig tvungna att strängt hålla på statens anspråk. Även om en vidgad statlig affärsverksamhet kommer att luckra upp denna uppfattning, torde det vara en lång väg man har att vandra, innan så kommer att ske. Och lika anpasslig som den privata verksamheten visat sig vara, kommer den statliga aldrig att kunna bli.

Vad härefter angår utskottets uttalande, att en förutsättning vid förstatligandet är, att vinsten ej får användas för att tillgodose rent statsfinansiella intressen, kommer nog inte en sådan ordning att tillämpas längre än den finnes förenlig med det statsfinansiella läget. I en viss ekonomisk situation, då det ej befinnes möjligt att med direkt beskattning eller på annat liknande sätt fylla statens penningbehov, lär en dylik av utskottet uppställd pekpinne icke utgöra någon som helst garanti mot att det statliga försäkringsväsendet användes såsom skattekälla; och en gång anlitad kommer nog den källan att ständigt hållas levande. Jag tänkte särskilt på detta förhållande, då jag under gårdagens debatt hörde herr Johan Bärge tala om möjligheten att genom förstatligande skaffa nya inkomstkällor för att ersätta skatterna. Här erbjuder sig naturligtvis en utmärkt ny inkomstkälla.

Den pågående utredningen med syfte att åstadkomma en rationalisering av den enskilda försäkringsverksamheten har givit utskottet anledning att uttala, att »det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att, med beaktande av de resultat vartill nämnda utredning kommit, fastställa den tidpunkt, då den nya utredningen bör igångsättas». Det är enligt reservanternas sätt att se ett ganska egendomligt och för all riksdagspraxis främmande tillvägagångssätt att, medan ännu utredning om vissa i motionerna berörda frågor pågår, begära ny utredning utan att avvakta det resultat, den pågående utredningen kan komma till. Visserligen syfta motionerna längre än utredningen, men det förefaller under alla omständigheter besynnerligt, att utskottet ej kunnat ge sig till tåls, till dess resultatet framlagts, i synnerhet som utredningen själv säger, att betänkande jämte lagförslag beräknas komma att framläggas under

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

innevarande år. Brådskan verkar nog en smula misstänkt och understryker den uppfattning jag tidigare antytt, nämligen att huvudsyftet med den nya utredningen är förstatligandet. Men, handen på hjärtat, gode herrar av majoriteten, kan man verkligen göra gällande, att missförhållandena inom försäkringsväsendet äro av den allvarliga natur, att en utredning om försäkringsverksamhetens socialisering framstår såsom så ytterligt angelägen, att man icke kan vänta och se, huruvida möjligen förekommande brister kunna avhjälpas genom de förslag, som komma att framläggas av den pågående utredningen? Enligt reservanternas mening utgör den motivering, som framförts i motionerna, icke någon saklig grund för en skrivelse om ny utredning.

Att här ingå på den kritik och motkritik, som framförts i fråga om den enskilda försäkringsverksamheten, torde knappast tjäna någonting till och skulle endast förlänga debatten utan att föranleda någon ändrad uppfattning. Jag kan inskränka mig till att instämma i den slutsats, reservanterna kommit till då de säga, att den i motionerna framförda kritiken mot den privata försäkringsverksamheten i väsentliga delar icke är hållbar.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Det förefaller som om både majoriteten och minoriteten i utskottet skulle ha en gemensam utgångspunkt för sitt resonemang kring denna fråga. Från utskottets sida har mycket starkt betonats, att försäkringsverksamheten är till för att gagna försäkringstagarna, tillgodose deras intressen, och reservanterna ha lika starkt poängterat, att verksamheten är till för försäkringstagarna.

Under sådana förhållanden är det ganska egendomligt, att denna fråga blåsts upp till sådana väldiga dimensioner och att den gjorts till en politisk stridsfråga av första ordningen. Om utgångspunkten för majoriteten och minoriteten är densamma, tycker jag att man i lugn och ro skulle kunna diskutera de utvägar, som kunna tänkas för att på bästa sätt tillgodose försäkringstagarnas intressen; något annat är det ju inte fråga om. Denna angelägenhet är enligt min mening inte alls någon partifråga. Spörsmålet är av helt annat slag och berör en sida hos det moderna samhället, som vi ha ägnat mycket stor uppmärksamhet här i riksdagen och även annorstädes, nämligen vår socialpolitik.

Det torde få anses omstritt, att försäkringsverksamheten skall ha en social funktion att fylla. Därav följer väl att samhället har större anledning att intressera sig för denna fråga än för de flesta andra. Det är just de sociala och socialpolitiska frågorna, som samhället brukar mest intressera sig för, och jag förstår därför inte, att det anses så särdeles anmärkningsvärt, att det väckes motioner, skrives utskottsutlåtanden och fattas riksdagsbeslut i fråga om försäkringsverksamheten. Med den ställning, som de svenska statsmakterna städe ha intagit till de socialpolitiska frågorna, förefaller mig detta tvärtom vara ganska naturligt.

Av detta följer också, att vi här ha att göra med ett område, där man inte kan ställa samma krav på ekonomisk rörelsefrihet för den enskilde företagaren som när det gäller vanlig affärsverksamhet eller därmed jämförbara ting. Om detta är en socialpolitisk fråga, är det uppenbart att rörelsefriheten för den enskilde vid verksamhetens bedrivande måste bli mindre än på andra områden, och det kan då ej anses opåkallat, att samhället befattar sig med frågan om på vad sätt den privata verksamhet, som förekommer, skall kontrolleras och eventuellt också begränsas.

Motståndet mot motionen har i huvudsak följt tre linjer. Först och främst har man försökt påvisa felaktigheter i själva motionen, och försäkringsbolagens

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

riksförbund har utgivit en hel stor broschyr, där man radar upp en massa verkliga eller påstådda felaktigheter. Vidare har man återopat den pågående försäkringsutredningen, och det gjorde särskilt herr Lindblom i sitt anförande. Slutligen betraktar man motionen som ett socialiseringsshot, och det var i huvudsak på denna tredje linje herr Siljeström opererade. Jag skall tillåta mig att något litet uppehålla mig vid dessa invändningar.

För min del vill jag ingalunda bestrida, att det i motionen kan finnas en och annan felaktighet, kanske ett och annat uttryck eller en och annan formulering, som är missvisande: jag är inte fackman på detta område och skall överhuvud taget inte ge mig in i någon diskussion om den saken. Jag vill bara påpeka, att det är fråga om en enskild motion och inte om en kungl. utredning. Det lär väl i alla fall inte kunna ställas samma anspråk på enskilda motioner som på kommittébetänkanden; dylika gå för övrigt inte heller alltid skottfria. Jag vill också fästa uppmärksamheten vid att det material, som föreligger i denna fråga, är mycket omfattande och på samma gång komplicerat. Det är därför inte så lätt för den, som inte är fackman, att genomtränga och bearbeta detta material. Sålunda finns det helt naturligt risk för en viss felprocent.

Men jag skall som sagt inte gå närmare in på den saken. Det finns ju representanter för motionärerna här i kammaren, och jag förmodar att de ta upp den sidan av saken i den mån det är nödvändigt. För min del tillåter jag mig bara att konstatera, att kritiken så vitt man kan se har slagit över och att den gjort det ganska våldsamt. Man har inte nöjt sig med att påvisa felaktigheter, utan man har konstruerat sådana, när man inte fått ihop tillräckligt många på annat sätt.

Jag skall ta ett enda exempel. På sina håll har det gjorts en mycket stor affär av att den socialdemokratiska motionen berör problemet om dyrtidstillägg för vissa försäkringstagare. Det har till och med sagts, att motionärerna riktat ett angrepp mot den privata försäkringsverksamheten, då de påvisat, att det inte är möjligt att inom ramen för den nuvarande försäkringsverksamheten lösa detta problem. Vad som skett i motionen är — så vitt jag kunnat läsa rätt innantill, och det har jag åtminstone tidigare brukat kunna göra — ingenting annat än att man helt kallt konstaterat ett faktum, nämligen att det inte har varit och inte är möjligt att lösa detta problem så länge försäkringsverksamheten bedrivs i enskild regi. Detta är någonting helt annat än att angripa den försäkringsverksamhet, som nu bedrivs. När man till och med finner anledning att lasta motionärerna för att de gjort ett sådant påpekande, då måste jag för min del säga, att kritiken har gått väl långt.

Jag finner det för övrigt anmärkningsvärt, med vilken frenesi riksförbundet har angripit själva tanken, att försäkringstagarna skulle hållas mer eller mindre skadeslösa för den penningvärdesförsäkring, som eventuellt kan ske. Oavsett vilken uppfattning man har om möjligheten att lösa detta problem, måste det väl anses i högsta grad önskvärt, att man kunde lösa det. Och det bör väl inte anses oriktigt, att man åtminstone överväger möjligheterna att göra det. Jag kan överhuvud taget inte förstå, att man behöver bekämpa själva tanken på en sådan lösning, därför att man eventuellt har den uppfattningen, att den nuvarande formen för försäkringsverksamhetens bedrivande är den enda riktiga och den enda möjliga.

Man har också pekat på att det för närvarande försiggår en utredning, kallad försäkringsutredningen. Herr Lindblom uppehöll sig vid den punkten och fann det anmärkningsvärt, att utskottet föreslagit en ny utredning av denna fråga, när det faktiskt pågår en sådan, låt vara i begränsad omfattning. Till stöd för denna sin åskädning mobiliserade herr Lindblom som sagt försäkringsutredningen. Tyvärr har herr Lindblom råkat ut för ett litet missöde: försäkrings-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

utredningens utlåtande är nämligen inte så kategoriskt på denna punkt, som han söker göra gällande. Om jag slår upp s. 34 i det föreliggande utlåtandet, finner jag där att försäkringsutredningen så långt ifrån har avstyrkt utredning, att den tvärtom har uttalat sig på följande sätt: »Självfallet finnes från försäkringsutredningens sida intet att erinra mot att en sådan särskild utredning kommer till stånd, varom motionärerna hemställt.» Försäkringsutredningen vill visserligen samtidigt framhålla några synpunkter, men avstyrker sålunda inte en utredning. Däremot är det riktigt att den anser, att man bör avvakta den pågående utredningens slutförande, innan en ny utredning igångsättes.

Jag tror att vi beträffande den nu pågående utredningen kunna konstatera två ting: för det första att 1942 års försäkringsutredning är mera begränsad än den försäkringsutredning, som igångsattes år 1937 och sedermera avbröts — det har också medgivits av reservanterna — och för det andra att ingen av dessa utredningar, vare sig 1937 års eller 1942 års, täcker de krav, som framställas i motionerna. Om man vill ha en utredning av den omfattning, som motionärerna föreslagit, synes det mig under sådana förhållanden naturligt, att den pågående utredningen inte får stå i vägen för ett beslut i denna riktning. Jag kan förstå reservanternas ståndpunkt, att de inte vilja ha någon utredning, men jag har svårare att förstå, hur man skulle kunna rikta någon anmärkning mot majoriteten — som faktiskt vill ha en utredning av större omfattning — för att den framlägger förslag härom.

Däremot kan det naturligtvis i detta sammanhang diskuteras, vid vilken tidpunkt en utredning bör igångsättas. Herr Lindblom trodde, att utskottet möjligen känt sig besvärat av att en utredning pågår, vars resultat kan väntas föreligga inom en nära framtid, och att utskottet fördenskull skyndat sig att i sitt utlåtande skriva, att det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma tidpunkten för den nya utredningens igångsättande. Vi känna oss inte alls besvärade av det faktum, att en utredning pågår. Vi ha konstaterat, att den är av betydligt mindre omfattning än den, som föreslagits av motionärerna och som utskottet för sin del förordar. Vi ha konstaterat att resultatet av den pågående utredningen kan väntas tämligen snart och menat att Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att sätta i gång den större utredningen vid den tidpunkt, som Kungl. Maj:t med hänsyn till den pågående utredningen finner lämplig. Även herr Lindblom antydde, att det inte torde komma att dröja länge, förrän försäkringsutredningen slutförts. Men i så fall bör det rätt snart bli möjlighet att överväga direktiven för den nya utredningen, vilket givetvis bör ankomma på Kungl. Maj:t. Den inställningen kan man möjligen rikta sig mot, om man vill vinna tid och tänker, att om vi kunna undvika ett beslut vid denna riksdag, så dröjer det i vart fall till framåt nästa sommar, innan det kan bli något riksdagsbeslut i saken, och ytterligare någon tid, innan utredningen kommer i gång. Om man innerst inne tänker på det sättet, kan jag som sagt förstå resonemanget, men annars har jag litet svårt att förstå det.

Jag tror att var och en, som läser utskottets utlåtande och reservationen, får en ganska klar föreställning om att det finns en del förhållanden, både sådana som beröras av den nu pågående utredningen och sådana, som inte beröras av den, vilka torde böra bli föremål för närmare utredning. Detta medges också i reservationen, och jag tycker därför inte, att motsättningen i den frågan mellan majoriteten och reservanterna är så stor, som det skulle kunna förefalla av de båda föregående anförandena. Reservanterna anse emellertid, att Kungl. Maj:t utan något nytt riksdagsinitiativ kan uppta den avbrutna utredningen av år 1937 i hela dess vidd, och den uppfattningen kan jag förstå. Men för att kunna ställa sig på den ståndpunkten ha reservanterna måst vilta bort ett

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)
mycket viktigt spörsmål, som utskottsmajoriteten fäst stort avseende vid, nämligen problemet om en utvidgning av området för de obligatoriska försäkringarna.

Emellertid tycker jag, att reservanternas motivering i det fallet är i svagaste laget. På s. 30 återfinnes vad reservanterna anse, att utskottet borde ha skrivit beträffande spörsmålet om en utvidgning av de obligatoriska försäkringsformerna. Där heter det: »Beträffande sistnämnda spörsmål vill utskottet som sin mening uttala, att det näppeligen torde vara möjligt att i allmänhet avpassa en obligatorisk försäkring så att den tillgodoser alla individuella behov.» Jag skall inte göra någon invändning mot resonemanget i och för sig; det kan vara alldeles riktigt, att den obligatoriska försäkringen behöver kompletteras med frivilliga försäkringar, att de försäkrade böra ha möjligheter att så att säga bättra på den obligatoriska försäkringen. Men hur detta skulle kunna anföras som ett motiv för att man absolut skall avstå från att överväga frågan om en utvidgning av området för de obligatoriska försäkringarna, kan jag sannerligen inte förstå. För den frågans bedömande har detta uttalande så vitt jag kan se inte det minsta värde.

När jag nu talar om reservationen, skall jag beröra en sak som framhålles där på s. 28 och som herr Siljeström i sitt anförande mycket starkt underströk. Jag tänker på frågan om de s. k. småbolagen, sockenbolagen och häradsbolagen, dessa om jag så får uttrycka mig mycket demokratiska försäkringsorganisationer. Herr Siljeström finner i utskottsutlåtandet och den utredning, som där föreslås, ett hot mot dessa små organisationer. Jag kan tänka mig hur de av kammarens ledamöter, som inte närmare följt med denna frågas behandling, när de höra ett sådant uttalande, i andanom se, hur dessa små bolag hålla på att uppslukas av det statsmonopolistiska vildddjuret. Emellertid torde det kunna fastslås, att motionerna inte syfta på dessa företag, utan på de stora bolagen, och att de syfta på personförsäkringsverksamheten åtskilligt mer än på sakförsäkringsverksamheten.

Det bör kanske också i det sammanhanget sägas, att dessa små bolag, om vilka herr Siljeström har talat och vilka även i annat sammanhang varit föremål för uppmärksamhet, spela en ganska liten roll i den stora verksamhet, varom här är fråga. De små bolagens verksamhet inskränker sig till huvudsakligen två branscher, brandförsäkring och kreatursförsäkring, och premierna för dessa bolag representera, så vitt jag är rätt underrättad, inte mer än tre procent av samtliga premier till de enskilda försäkringsbolagen. Om man beaktar detta förstår man nog, hur liten denna sak är i det stora sammanhanget och hur opåkallat det är att skjuta fram det spörsmålet till en central ställning, när vi diskutera frågan om försäkringsverksamhetens rationalisering. Jag betraktar detta tal mera som en taktisk fint. Sådana får man naturligtvis tillåta sig i de politiska diskussionerna; den rätten bestrider jag inte. Det är mycket behagligt att skjuta fram dessa små socken- och häradsbolag framför de stora företagen och inge folk föreställningen, att det är dessa småbolag man skjuter på när man i själva verket kritiserar de stora. Men jag tror för min del inte, att den metoden kommer att lyckas. Det bör nämligen finnas möjligheter att göra klart både för de små bolagen och för den svenska allmänheten, att om hela problemet inskränkte sig till dessa små bolag, skulle det överhuvud taget inte finnas någon försäkringsfråga att diskutera, och då skulle vi inte behövt ha denna debatt här i kammaren. Jag tror för min del, att vi kunna lämna dessa bolag och deras verksamhet å sido; det finns inte någon anledning att göra den delen av försäkringsverksamheten till någon huvudfråga i detta sammanhang.

Jag kommer så in på frågan om förstatligandet, som av herr Siljeström

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

kanske mest sköts fram vid kritiken av motionerna och utskottets förslag. Herr Siljeström tror naturligtvis socialdemokraterna om allt ont, när det gäller detta område. Trots att utskottets förslag, så vitt jag kan förstå även enligt herr Siljeströms mening, är tämligen hovsamt och försiktigt formulerat, tror han att förstatligandet är det huvudsakliga intresset för motionärerna och utskottsmajoriteten och att det inte är några andra intressen som besjåla utskottsmajoriteten än att så fort som möjligt kunna lägga hela försäkringsverksamheten under statens kontroll och förvaltning.

Herr Lindblom anställde till och med vissa reflexioner över det förhållandet, att den kommunistiska försäkringsmotionen i andra kammaren bär nr 316 och den socialdemokratiska nr 419. Han menade, att det var trycket från kommunisterna, som tvingat fram den socialdemokratiska motionen, och ansåg uppenbarligen, att det finns ett sådant samband mellan dessa båda motioner, att den senare är ett resultat av den förra. Dess värre råkade herr Lindblom här ut för olyckan nr 2. För det första är huvudmotionären i andra kammaren, herr Hermansson, en gammal motionär i denna fråga, åtskilligt äldre än de kommunistiska motionärerna. Även om hans motion i år, i vissa avseenden, sträcker sig något längre än hans tidigare, får han nog sägas vara banbrytare när det gäller att motionera om försäkringsverksamheten. Och för det andra står det, som herr Siljeström för övrigt har påpekat i annat sammanhang, några rader om försäkringsverksamheten i det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet, vilket som bekant utkom innan den kommunistiska motionen skrevs — det exemplar jag har i min hand är i vart fall tryckt år 1944.

Beträffande förstatligandefrågan får jag kanske till en början göra en personlig deklaration. Jag har under min riksdagstid aldrig skrivit under någon försäkringsmotion, och jag har egentligen heller aldrig tänkt göra det. Jag har aldrig propagerat för att försäkringsverksamheten skall förstatligas, och jag har icke på något sätt engagerat mig i en sådan propaganda. Jag har alltså inga prestigesynpunkter eller dylikt att tänka på i detta sammanhang, utan jag kan diskutera denna fråga tämligen lidelsefritt. Jag förstår, att herrarna inte vilja gå med på att jag kan diskutera den objektivt, ty ni anse naturligtvis att det förhållandet, att jag har ett medlemskort i det socialdemokratiska partiet, utesluter varje möjlighet till objektivitet från min sida.

Jag skall göra ett annat och viktigt påpekande. Utskottet har inte begärt något förstatligande av försäkringsverksamheten, vilket enligt min mening är en ganska väsentlig omständighet i detta sammanhang. Om det hade varit på det sättet, att utskottet hos Kungl. Maj:t begärt framläggandet av ett förslag om försäkringsverksamhetens förstatligande, skulle jag ha förstått mycket av det väsen, som förekommit och kanske i fortsättningen skall förekomma omkring denna fråga. Men nu föreligger faktiskt inte något sådant uttalande från utskottets sida. Vad utskottet föreslår är ingenting annat än en allsidig och förutsättningslös utredning, varvid även frågan om förstatligande, helt eller delvis, skall prövas. Jag måste i detta sammanhang säga, att jag tycker det är ganska egendomligt med den rädsla för allsidiga och förutsättningslösa utredningar, som gripit den svenska borgerligheten. Denna rädsla gör sig påmind i alla möjliga och, jag frestades säga, omöjliga sammanhang.

De borgerliga representanterna inom utskottet ha, såsom framgår av reservationen, ingenting emot en utredning i och för sig. Skillnaden mellan majoriteten och minoriteten inom utskottet är den, att majoriteten vill ha utredningen förutsättningslös medan reservanterna inte vilja det. Reservanterna vilja från utredningen utesluta ett alternativ, nämligen att försäkringsverksamheten i större eller mindre utsträckning skall kunna förstatligas. De vända sig alltså

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

emot den förutsättningslösa utredningen. Det är här den verkliga skiljelinjen mellan utskottsmajoriteten och minoriteten går. Jag tror att det är ganska klokt av kammarens ledamöter att göra detta klart för sig.

Om jag nu tänker på denna rädsla för förutsättningslösa utredningar, som yppar sig vid olika tillfällen — jag skulle nästan vilja kalla det skräck — så erinrar jag mig de anklagelser för att vara doktrinär, som tid efter annan har riktats mot den svenska socialdemokratien. Det är inte så värst länge sedan dylika anklagelser restes. Jag skulle med hänvisning till det faktum, som jag nu har påpekat och som ingen av herrarna kan vederlägga, vilja fråga, vilken av meningsriktningarna inom utskottet som är doktrinär i detta avseende. Är det majoriteten eller är det minoriteten? Så vitt jag förstår mig på logik, måste det vara reservanterna som äro doktrinära, eftersom de inte ens våga undersöka möjligheten att förstатliga försäkringsverksamheten.

Av det jag här har sagt framgår, att jag personligen inte har engagerat mig för ett förstатligande. När jag nu diskuterar förstатligande frågan, gör jag det alltså inte därför att jag har någon utpräglad uppfattning om hur försäkringsverksamheten för framtiden skall ordnas, utan därför att motsidan skjutit fram detta spörsmål och gjort det till en av de centrala punkterna i detta problemkomplex. Av den anledningen har det blivit nödvändigt att även från motsidan diskutera frågan om ett förstатligande.

Jag har redan antytt, att försäkringsverksamheten måste ha en social funktion och alltså tänga området för den socialpolitik, som riksdagen och regeringen och det svenska samhället bedrivit och alltjämt bedriva. Jag har framhållit, att därav med naturnödvändighet följer, att de svenska statsmakterna ha anledning att intressera sig för detta problem och till och med skyldighet att göra det. Jag kan omöjligen acceptera den uppfattningen, att denna sociala verksamhet nödvändigtvis måste bedrivas i enskild regi. Oavsett huruvida det är praktiskt eller ändamålsenligt att denna verksamhet bedrivs av staten, måste jag utesluta tanken att denna verksamhet med nödvändighet skall bedrivas i form av enskild företagsamhet; verksamheten i fråga sammanhänger ju med hela vår socialpolitik. Jag skulle vilja gå ett steg längre och säga, att det finns mycket starka skäl som tala för att försäkringsverksamheten i större eller mindre utsträckning bör bedrivas i statlig regi eller i varje fall på ett sådant sätt, att staten har ett avgörande inflytande och en bestämd kontroll över densamma.

För att inga missförstånd skola behöva uppstå vill jag säga, att i den mån det från socialdemokratiskt håll har talats om förstатligande eller socialisering eller läggande under samhällets kontroll av enskilda företag och företagsgrenar, är det inte fråga om någon socialisering för socialiseringens egen skull.

Det för oss avgörande, när vi ta ståndpunkt till sådana frågor, är ändamålsenligheten. Om vi finna, att det är ändamålsenligt att bedriva en verksamhet i statlig regi eller i nära förbindelse med staten eller samhället — det kan ju vara fråga om andra samhällsorgan än staten — resonera vi om saken och fatta eventuellt också beslut. Men om våra resonemang leda oss fram till uppfattningen, att en statlig verksamhet inte är ändamålsenlig, komma vi icke att ge oss in på en sådan väg. Ty vi ha aldrig avsvurit oss bruket av vårt ekonomiska förnuft och komma heller inte att göra det.

För min del tror jag, att ett överförande av försäkringsverksamheten till samhället på vissa områden kan vara inte blott ändamålsenligt, utan också nödvändigt; om detta också inte skulle vara fallet just nu, kan jag mycket väl tänka mig en situation, då en sådan nödvändighet kan uppstå. Jag anser därför att man inte kan vifta bort frågan om nya former av obligatorisk försäk-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

ring på det behändiga sätt, som reservanterna och de två föregående talarna ha gjort.

Jag kan ju här kanske också göra en personlig bekännelse. Jag har i mina dagar intresserat mig åtskilligt för de sociala problemen, även för socialförsäkringen, och jag har i likhet med många andra människor försökt bilda mig en uppfattning om hur framtidens socialförsäkringssystem kommer att se ut. Jag har då kommit fram till den uppfattningen, att vi nog förr eller senare bli tvingade att företa en fullständig omgestaltung av vårt socialförsäkringsväsen. Vi måste lägga det efter helt nya och mycket större linjer. Jag tänker mig, att den svenske medborgaren från vaggan till graven skall följas av en socialförsäkring, en enda socialförsäkring med en enda socialförsäkringsavgift, som tages ut i samband med skatten. Det skulle innebära en oerhörd rationalisering och förenkling av hela försäkringsväsendet här i landet. Jag tänker mig, att denna socialförsäkring skall ge medborgarna »stöd och trygghet vid arbetslöshet, olycksfall, sjukdom, invaliditet, moderskap, familjeförsörjarens fränfalle och andra omständigheter, som medföra förlust av förvärvsförmågan». Dessa sista ord har jag citerat, inte ur det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet, utan ur det socialdemokratiska partiets politiska program. När en dylik reform skall genomföras, vågar jag inte yttra mig om nu. Det är klart, att denna reformtanke behöver mogna något, men förutsättningen för att en sådan reform överhuvud taget skall kunna genomföras är att försäkringsverksamheten åtminstone delvis överföres till samhället. Inte minst med hänsyn därtill vägrar jag bestämt att acceptera uppfattningen, att det här är ett område, som samhället överhuvud taget inte får kasta sina blickar på, till vilket staten icke får utvidga sin verksamhet.

Här kanske jag kan få göra en parentes. Utskottet har i sitt utlåtande sagt, att man inte utan vidare kan förutsätta, att samhällets organ skulle vara mindre skickade att bedriva försäkringsverksamhet än enskilda företag. Denna formulering är mycket försiktig. Den har dock givit anledning till anmärkningar mot utskottsmajoriteten. Den har tolkats såsom ett uttryck för att utskottsmajoriteten överhuvud taget inte tror på att statlig verksamhet är ändamålsenlig. Det förefaller nästan som om utskottet skulle stått bättre till boks på de håll, från vilka anmärkningarna riktats, om utskottet hade uppträtt med samma tvärsäkerhet som motionernas kritiker gjort. För min del har jag alltid hört till dem som anse, att man inte skall uppträda så där tvärsäkert, utan att man skall skriva endast vad man kan stå för. Det är inte så säkert, att statlig verksamhet är överlägsen på alla områden — på vissa områden är den det — men det är heller inte så alldeles avgjort, att enskild verksamhet är överlägsen på ett område som detta. När man inte kan säga någonting bestämt, är det riktigt att inte ställa ut några växlar. Om vi hade gjort det, skulle det för övrigt ha bundit den utredning, som vi föreslagit, och det ha vi självfallet inte velat vara med om.

Så kommer jag fram till en fråga, som också berörts av någon av de föregående talarna. Det är frågan om de statliga driftsformernas ändamålsenlighet. I allmänhet förbinder man begreppet statlig verksamhet med begreppen byråkrati, formalism och tungroddhet, och jag är den förste att medge, att det i den statliga verksamheten förekommer byråkrati och även slentrian i mycket stor utsträckning. Jag har själv många gånger reagerat mot detta. Som en något förmildrande omständighet skulle jag måhända kunna anföra, att jag även inom den privata verksamheten träffat på byråkrati, slentrian och andra missförhållanden, så gudskelov har inte staten monopol på sådant. Utskottet framhåller också, att ett övervägande bör ske av frågan om nya former för bedrivande av den statliga verksamheten. Utskottet menar alltså, att man inte får

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

utgå från att den statliga verksamheten lyckligast och bäst bedrivs av ett kungligt ämbetsverk. Jag vill påpeka, att det inte är några nya tankar utskottet här uttalar. Den gamla socialiseringsnämnden föreslog faktiskt en omläggning av statens affärsdrivande verksamhet, som gick i motsatt riktning mot den herrarna föreställt sig att vi sträva efter, alltså i riktning mot den statliga verksamhetens anpassning efter driftsformer, som förekomma inom den privata företagsamheten. Därför brukade också mera doktrinära socialister kalla detta socialiseringsnämndens program för *avsocialisering*. Första lagutskottet skulle således ha varit inne på avsocialiseringens linje såtillvida, när det uttalat sina tvivel om huruvida statlig verksamhet bäst bedrivs i nuvarande former. Jag tror emellertid att utskottet är inne på en riktig tankegång. Framtiden kommer troligen att visa, att denna utvecklingslinje är naturlig. Vi anse, att företagsverksamheten, i all synnerhet när det gäller affärer och dylikt, bör bedrivas i mera självständiga former än vi äro vana vid från den statliga verksamheten, men naturligtvis skall alltid samordningen och kontrollen ligga hos samhället. Det anse vi vara tämligen självklart.

Jag skall inte här diskutera vilka driftsformer som kunna tänkas. Det är en fråga, som tål att utredas och övervägas. Man kan beträffande avgörandet i dylika statliga företagsgrenar tänka sig en tredelning av makten mellan samhället, de i verksamheten anställda och konsumenterna. Om jag håller mig till det föreliggande området blir det samhället, de anställda och försäkringstagarna. Det är möjligt, att det skulle vara ändamålsenligt med en sådan anordning. Det är möjligt, att det på många områden skulle vara lämpligt att skapa stora kooperativa enheter, som under samhällets ledning och kontroll bedriva en viss verksamhet. Men det är nu en fråga, som jag inte skall fördjupa mig i.

Jag vill endast upprepa, att jag tror, att vi kommit så långt, att en omprövning av de statliga driftsformerna bör ske. Kravet på effektivitet i den ekonomiska verksamheten förutsätter en sådan omprövning. Hela denna fråga ligger emellertid i framtiden, och jag förstår mycket väl att herrarna säga, att dessa önskemål utgöra en ringa tröst för oss — att vi kanske hinna genomföra både det ena och det andra innan de kunna förverkligas. Statens verksamhet kanske hunnit blomma ut i byråkratisk riktning på många områden och på mångahanda sätt innan vi komma så långt att de statliga driftsformerna bli omlagda.

Alldeles frånsett det resonemang jag här fört finns det dock tre korrektiv mot byråkratisering av den statliga verksamheten och mot misskötsel; jag skulle till herr Siljeström vilja säga även mot de fiskaliska intressen, som han tror ligga fördolda bakom denna tanke på ett statligt övertagande av verksamheten. Det första korrektivet heter ökad offentlig insyn i verksamheten. Det är uppenbart att ju större denna offentliga insyn är i den statliga verksamheten, desto större garanti finns det för att företagen komma att skötas på ett förnuftigt och ändamålsenligt sätt. Det andra korrektivet heter ökat och lagfäst inflytande för försäkringstagarna i vad det gäller försäkringsverksamheten — i andra fall för konsumenterna. Försäkringstagarna ha ju här ett påtagligt intresse. Det ligger inte i deras intresse att företaget skötes dåligt, att administrationskostnaderna och anskaffningskostnaderna sluka en för stor del av deras premier, att verksamheten byråkratiseras och det ligger inte i deras intresse att försäkringen användes såsom ett beskattningsinstrument. Deras intresse är således här fullständigt klart. I den mån man garanterar och säkrar inflytandet åt försäkringstagarna inom försäkringsverksamheten, den må vara statlig eller enskild, skapar man faktiskt en garanti mot en dylik inte önskvärd utveckling. Det tredje korrektivet slutligen heter försäkringstagarnas organisering. Det har ju organiserats på snart sagt varje område i detta land,

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

och det finns väl knappt en människa här i landet som inte är organiserad. Ja, vi leva faktiskt i Organisationssverige för närvarande. Vi ha sett hur t. ex. folkpensionärerna under de sista åren bildat organisationer, och det är inte några små organisationer, som skola tillvarataga folkpensionärernas intressen gentemot staten. Vore det därför så onaturligt om även försäkringstagarna skulle bilda organisationer, om de skulle misstänka, att det i ett eller annat avseende förekommer missförhållanden, som skada deras intressen? Jag anser att försäkringstagarna, om dylika tecken skulle visa sig, inte skulle töva att skapa ett instrument för tillvaratagande av deras intressen. Eftersom nästa alla människor i detta land äro försäkringstagare, skulle denna organisation bli den största här i Sverige och även den mäktigaste. Tror någon att vare sig företagsledningarna eller statsmakterna mot denna oerhörda makt skulle våga driva in verksamheten på byråkratiska linjer eller våga utnyttja den för tillgodoseende av statens finansiella intressen. Jag tror det inte.

Här finnas således medel att skydda sig mot en utveckling i den riktning, som reservanterna och de föregående talarna antytt. Jag tror inte man behöver ängslas så mycket för att försäkringsverksamheten, om den i större eller mindre utsträckning bedrives i statlig regi, skall komma på avvägar.

Därmed har jag sagt det huvudsakliga av vad jag tänkte säga om de resor som förts i reservationen och av de föregående talarna. Det skulle naturligtvis vara frestande att uppehålla sig vid ännu ett kapitel, nämligen kapitlet om friheten, som spelat en mycket stor roll, inte i denna riksdagsdebatt, men däremot i den kampanj, som förekommit mot motionerna innan utskottsutlåtandet skrevs. Denna kampanj har ju till och med varit så omfattande och så företagsam, att den mobiliserat frihetshjälten Engelbrekt såsom ett redskap för att slå ihjäl motionärerna. Nu är jag emellertid för min personliga del inte så övertygad om att det är så klokt att draga in Engelbrekt i detta sammanhang. Om jag minns rätt från den mycket torftiga historieundervisning jag fått, har jag för mig, att även frihetshjälten Engelbrekt, när han först framträdde, betraktades såsom en stor samhällsomstörtare, en farlig man. Han rönt samma öde som motionärerna, herr Hermansson m. fl. Man trodde, att han ville omstörta och fördärva hela vårt samhälle, men när han fått hålla på ett tag, kom man underfund med att han ville samhällets väl. Det kan hända, att man i framtiden även på borgerligt håll kommer att ge herr Hermansson och hans medmotionärer upprättelse. Kanske kommer man inte heller att betrakta dem som samhällsförstörare, när det gått någon tid. Man kommer då att se dessa frågor i ett helt annat perspektiv.

Det kan således enligt min mening inte vara så stor anledning att tala om friheten i detta sammanhang. Man kunde möjligen tala om friheten för vissa enskilda företag och vissa enskilda intressen, men det stora frihetsbegreppet som sådant tror jag inte jag har anledning att taga upp till diskussion så länge inte någon av motståndarna till utskottsutlåtandet ger sig in på samma linjer som kritiken utanför riksdagen gjort.

Efter dessa uttalanden är jag, herr talman, färdig att ställa ett yrkande. Jag yrkar med mycket gott samvete bifall till utskottets förslag, och jag gör det till och med i den fasta förvissningen, att jag står den Engelbrektska frihetsandan mycket närmare än de göra, som bekämpa motionerna och utskottsutlåtandet.

I herr Karl Johan Olssons yttrande instämde herrar *Wiklund, Franzon, Fahlander, Heiman, Alfred Andersson, Anderberg, Leander och Ahlkvist*, fru *Sjöström-Bengtsson* samt herrar *Sandegård, Schlyter, Bäcklund, Ramberg, Sundvik, Einar Persson, Näsström, Edin, Olofsson, Hage och Svedberg*.

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! När jag yttrar mig i denna fråga rörande ett förstatligande av försäkringsverksamheten går jag endast in på en del för landsbygdens brandförsäkringsbolag speciella förhållanden och synpunkter, men vad jag därvid kommer att säga har säkerligen tillämpning i ganska stor utsträckning även på övriga försäkringsformer och försäkringsbolag.

Innan jag går in på vad jag i detta sammanhang tänkt säga, vill jag endast med några ord vända mig till herr Karl Johan Olsson. Han säger bland annat, att motionärerna ej syfta på landsbygdens brandförsäkringsbolag, och han förtydligar detta genom att nämna de små läns- och häradsbolagen. Jag vill emellertid framhålla, att de bolag, som äro anslutna till landsbygdens brandförsäkringsbolags förening, omfatta en försäkringsstock till ett belopp av cirka 14 miljarder kronor. Det är således en ingalunda ringa del av försäkringsverksamheten som faller på dessa bolag, ehuru deras premieinkomst är relativt låg i förhållande till övriga försäkringsbolag.

När man läser igenom motionen och drar ut kontentan av vad motionärerna avse att nå, finner man ju, att det först och främst är en centralisering och en rationalisering av försäkringsverksamheten. Utskottet framhåller såsom de främsta målen för sina önskningsändamålsenlighet, effektivt försäkringskydd och billiga kostnader, och utskottet gör den reflexionen, att samhällets organ icke böra vara mindre skickade än de enskilda företagen att driva en rationell försäkringsrörelse. Man frågar sig då, om det för närvarande brister något väsentligt i dessa avseenden? De enskilda bolagens verksamhet är helt inriktad på att nå det mål, som såväl motionärerna som utskottet uppställt, nämligen en rationalisering, en effektivisering och ett förbilligande av försäkringsverksamheten. Vad effektiviteten beträffar — jag tänker således nu närmast på landsbygdens brandförsäkringsbolag — krävs det att man ständigt följer och bearbetar försäkringsstocken. Anskaffningen av nya försäkringar är inte det viktigaste för dessa bolag, utan det är att värda försäkringsbeståndet, så att försäkringen verkligen är effektiv. Man anser inom dessa brandförsäkringsbolag — och jag tror förhållandet är detsamma även inom andra bolag — att den försäkringstagare, som vill betala sin premie ordentligt, skall också ha rätt att få sin egendom försäkrad till fulla värdet och sålunda skyddas i händelse av olycka. Om han skulle begå misstaget att anlägga mordbrand är detta en kriminell historia, som skall behandlas från den synpunkten, men detta skall inte gå ut över hela försäkringsstocken, utan var och en skall känna sig tryggad.

Beträffande de arbetsmetoder som tillämpas vid dessa bolag kan följande förtjäna framhållas. Dessa försäkringar gälla för obegränsad tid, varför försäkringstagaren vanligtvis, när han fått sin försäkring, lägger ner försäkringsbrevet i en låda och hoppas, att någon olycka inte skall ske. Han följer inte så noga konjunkturläget växlingar, och när ett eller ett par år gått kanske försäkringsbeloppet är orimligt lågt. Utvecklingen under de sista fem åren har ju givit oss en utomordentligt viktig erfarenhet i detta avseende. Bolagen måste således oavbrutet följa utvecklingen och om så erfordras söka förmå försäkringstagarna att höja sina försäkringar. Man måste till och med ofta skriva om försäkringarna och därvid söka ge försäkringstagarna ett begrepp om vilka värden de böra åsätta sin egendom. Denna omskrivning av försäkringar och denna bearbetning av försäkringsstocken innebära ett mycket omfattande arbete från brandförsäkringsbolagens sida. Jag kan nämna, att beträffande Jönköpings läns brandförsäkringsbolag, där jag har min verksamhet, utgjorde antalet försäkringar år 1940 61 229 med en försäkringssumma

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

av 693 000 000 kronor. År 1945 hade antalet försäkringar stigit till 66 493 och omslutningen till 975 000 000 kronor — ökningen av antalet försäkringar utgjorde således 8,4 procent men ökningen av omslutningen, d. v. s. försäkringsbeloppen, 40 procent. Det skulle inte varit möjligt att på detta sätt följa utvecklingen om inte bolaget hade nedlagt ett mycket intensivt arbete just på denna sak, och jag är livligt övertygad om att detsamma gäller inte bara beträffande Jönköpings läns brandförsäkringsbolag utan beträffande alla bolag, som äro anslutna till föreningen. Det gäller säkerligen också beträffande en mängd tariffbolag och övriga bolag. Försäkringsbolagen få således inte vänta på kundens initiativ, utan de måste bearbeta kunden. Det låter kanske något underligt, men det är faktiskt på det sättet, att det inte bara är försäkringstagaren utan även försäkringsgivaren som tycker det är tråkigt om en olycka inträffar och egendomen kanske inte på långt när är försäkrad till fulla värdet. Det är en utomordentligt tråkig sak när man inom ett försäkringsbolags styrelse skall behandla försäkringsfall, där en dylik underförsäkring föreligger och försäkringshavaren kanske nästan ruineras och får gå ifrån sin egendom.

Detta är således den arbetsmetod landsbygdens brandförsäkringsbolag använda. Tror någon, att staten skulle kunna arbeta lika effektivt? Enligt min uppfattning är detta helt enkelt omöjligt, ty staten måste driva denna verksamhet efter bestämda linjer och med en organisationsapparat, som omöjliggör en dylik arbetsmetod, och om man inte bearbetar försäkringsstocken på det sätt jag här talat om, vinner man inte den effektivitet som utskottet åsyftar. Vid ett förstatligande av denna verksamhet förlorar man både effektiviteten och ändamålsenligheten.

Vad sedan brandskaderegleringen beträffar kan det kanske vara av intresse att se hur den tillgår inom landsbygdens brandbolag. När brandskada skett företages en besiktning av någon ledamot av brandstodsnämnden inom den kommun där skadan uppstått och i regel — i varje fall när det gäller större försäkringar — en eller ett par av styrelsens ledamöter. Vid besiktningen företages värdering av skadans omfattning, varvid tillämpas en mycket human bedömningsgrund. Man kan därvidlag till och med sträcka sig längre än försäkringsvillkoren medgiva, och i de fall man inte anser sig kunna gå så långt som försäkringstagaren tycker vara skäligt och lämpligt, kan ju ärendet hänskjutas till bolagsstämman, som oberoende av gällande bestämmelser kan fatta det beslut som kan anses skäligt.

Hur skulle det gå till om staten hade hand om verksamheten? Jag är livligt övertygad om att man i så fall skulle anse sig nödsakad att följa gällande föreskrifter till punkt och pricka. Om inte befattningshavarna inom denna verksamhet gjorde det, skulle de riskera att få riksdagens revisorer eller statens sakrevision över sig, och då vore inte situationen så särskilt ljus. Den enskilda företagsamheten rör sig oerhört mycket lättare på ett område som detta än ett statligt organ. Jag kan i detta sammanhang endast hänvisa till den erfarenhet, som säkerligen många av kammarens ledamöter ha angående riks-försäkringsanstaltens tillämpning av gällande bestämmelser. Jag klandrar inte riks-försäkringsanstalten därför, ty den måste handla i enlighet med föreskrifterna och måste följa givna direktiv, men följden blir att bedömningen av försäkringsfallen många gånger blir ganska hård.

Vad sedan frågan om förbilligande av kostnaderna beträffar så sammanhänger denna fråga i utomordentligt hög grad med frågan i vilken utsträckning man vill ägna kundkretsen sin uppmärksamhet. Vill man inte lägga ned något större arbete härutinnan, kunna ju kostnaderna väsentligt för-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

billigas. Vill man däremot sköta kundkretsen såsom man bör göra genom att följa utvecklingen och bearbeta försäkringstagarna till deras eget bästa, måste kostnaderna också bli större.

Jag är livligt övertygad om att när det gäller att välja mellan en större utgift och en mindre effekt är det bättre att välja den större utgiften och få full effekt, såvitt man överhuvud taget skall kunna få valuta för utgifter som man har för sin försäkring. Dessutom skulle man ju kunna i förbilligande syfte bedriva en restriktiv skadereglering, det vill säga hålla på gällande bestämmelser till punkt och pricka. Därigenom skulle kanske en viss besparing kunna vinnas.

Vad så beträffar utskottets resonemang om samhällets medbestämmanderätt över fonderade medel, förhåller det sig såvitt jag vet på det sättet, att alla bolag i mycket stor utsträckning, kanske till och med till övervägande delen, numera placera sina tillgängliga medel i statsobligationer och andra likvärdiga obligationer. Man köper inte annat för de tillgängliga medlen än så kallade guldkantade papper. Det bolag som jag tillhör använder sina medel i ganska stor utsträckning till kommunallån och lån till landstinget, ett användnings-sätt som säkert tolereras även av motionärerna.

Nu kräver utskottet trygghet och soliditet. Man frågar sig då: saknas det trygghet och soliditet hos dessa bolag? Det äldsta länsbolaget i riket är Jönköpings läns brandförsäkringsbolag, som tillkom år 1839. Där har det aldrig brustit i soliditet. Jag är livligt övertygad om att samma är förhållandet beträffande övriga bolag. Beträffande fondernas placering har jag nyss talat. Dessutom har man ju återförsäkring beträffande riskerna i syfte att åstadkomma utjämning i händelse av exceptionellt hög skadefrekvens, vilket ju tryggar bolagens ställning i mycket hög grad. Vidare har man för de ömsesidiga brandförsäkringsbolagen en obegränsad ansvarighet för delägarna i bolagen. Detta är således den soliditet som bolagen kunna uppvisa, och jag tror att det bör kunna vara tillräckligt även för motionärerna.

Vad sedan beträffar koncentrationen av verksamheten är det som jag nämn-de så, att dessa bolag äro anslutna till Landsbygdens brandförsäkringsbolags förening. Försäkringsbeståndet i de olika bolagen är i fråga om det största bolaget 1 503 miljoner kronor och det minsta 33 miljoner kronor. Då organisationen i varje särskilt bolag anpassas efter den omslutning bolaget har, är det knappast troligt att en ytterligare koncentration skulle förbilliga bolagens verksamhet.

Jag skall härefter nämna några ord om en fråga, som inte berörts vare sig av utskottet eller motionärerna men som är av intresse för den verksamhet som försäkringsbolagen bedriver. Jag tänker på brandskyddet. Landsbygdens bolag ha under ett antal år satsat mycket betydande belopp till stärkande av brandskyddet dels för de enskilda försäkringstagarna och dels i allmänhet genom att utrusta brandkårer och i övrigt organisera brandväsendet inom de olika kommunerna. Så har skett i hela landet. Vad beträffar Jönköpings län ha vi hela länet belagt med brandkårer efter ett bestämt system med undantag för ett par små socknar i västra delen av länet och Visingsö, där sockenbolagen handhava största delen av försäkringsverksamheten. Bolaget har även bidragit till anordnande av brandbrunnar och beviljar kontant bidrag för sådant ändamål. Man har beslutat att även sedan kommunerna ålagts vissa skyldigheter i brandskyddsavseende fortsätta denna verksamhet för att underlätta kommunernas arbete. Vidare sysslar man med besiktningar av elektriska anläggningar, och man bekostar i viss utsträckning brandsynerna. Frågan om anordningar och bidrag till åskskydd har varit uppe till behandling inom föreningen och

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

även inom olika bolag, och den frågan blir säkert mycket aktuell, när förstklassig materiel finnes att tillgå.

Vidare har man inom landsbygdens brandförsäkringsbolags förening anordnat samarbete på det sättet att man fastställt sina tariffer gemensamt, och man utövar information för de olika bolagen, så att de skola kunna hålla sig up to date med vad som förekommer på brandskyddets område och för att man skall kunna arbeta på bästa och rationellaste sätt.

Vad jag nu sagt avser ju främst de ömsesidiga läns- och häradsbolagen. Men jag är livligt övertygad om att det i stor utsträckning är tillämpligt även på andra försäkringsbolag. Man frågar sig då, om inte dessa bolag ha väl fyllt sin uppgift. Det önskemål, som motionärerna och utskottsmajoriteten vilja tillgodose, kan inte bli bättre tillgodosett genom inrättande av statliga företag. Effekten skulle minska och kostnaderna öka. Och jag vill tillägga, att man inte bör förslösa den tillgång, som vi äga i den moderna försäkringsverksamheten i riket.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Bondeson, Lodenius* och *Gabrielsson*.

Herr Westman: Herr talman! När jag hör till en av de ledamöter av utskottet som enligt den ärade talaren på älvsborgsbänken inte förstått innebörden av frågan om försäkringsväsendets förstatligande önskar jag framlägga några skäl för mitt ståndpunktstagande.

Herr Karl Johan Olsson är ju en skicklig talare och synes vara en politisk trollkarl av mycket stora mått, när han kan påstå, att det är vi reservanter, som gjort denna fråga till en politisk fråga. Det är väl att gå alltför långt. Motionärernas uppläggning av frågan gör den helt politisk.

I sitt anförande framhöll herr K. J. Olsson, att reservanterna ville skjuta fram de mindre försäkringsbolagen bara för att skydda de större. Han gjorde gällande, att de mindre bolagen inte hade så stor betydelse, eftersom deras andel utgjorde blott tre procent av bolagens totala omslutning. Men vi jordbrukare äro mycket rädda om den frihet, som man ännu inte talat om i denna debatt, men enligt den ärade talarens uppfattning spelat en stor roll vid utskottsbehandlingen och i den allmänna diskussionen. Vi önska behålla våra försäkringsföretag som vi rent av betrakta som klenoder. Jag har upplevat det motstånd inom jordbrukarnas föreningsrörelse i Östergötland, när det gällde att sammanföra andelsmejerierna till ett stort, centralt mejeri. Bönderna protesterade i det längsta. De ville själva sköta sina företag, och de anse att det är på den enskilda företagsamheten som samhället är uppbyggt.

Varför ha vi lyckats i vårt land klara den kris som vi nu genomlevat? Så som jag ser saken, ha vi gjort det tack vare den enskilda företagsamheten och initiativkraften. Jag har den uppfattningen, att om det föreliggande socialdemokratiska efterkrigsprogrammet hade varit genomfört, hade vi svenskar inte haft den frihet, som vi ha i dag. Det är tack vare stödet av den fria företagsamheten, jag understryker detta, som vi kunnat hävda vår ställning. Den ärade talaren borde förstå, att när jag hyser denna uppfattning, jag inte kan vara med om en socialisering av försäkringsverksamheten.

Jag ber att ytterligare få belysa att de mindre bolagen och de tre procenten inte äro alldeles betydelselösa. I vår reservation står det om dem: »Av vad ovan anförts framgår, att av de i vårt land verkamma försäkringsbolagen nära tusentalet äro mindre s. k. sockenbolag» — tusentalet betyder mycket för oss, men är ingenting för den ärade talaren, för honom är massan avgörande — »och 176 läns- eller häradsbolag. Av sockenbolagen bedriva 727 en-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

dast husdjursförsäkring, 234 endast brandförsäkring och 14 endast sjöförsäkring, avseende fiskebåtar och fiskredskap. Av läns- och häradsbolagen bedriva 95 endast brandförsäkring och 63 endast husdjursförsäkring samt de övriga endast sjö- eller hagelskadeförsäkring.» För de ledamöter av denna kammare, som intressera sig för denna fråga och som önska fortsätta läsningen, vill jag nämna, att detta står på s. 28 i utskottets utlåtande.

För att tillmötesgå min ärade vän på älvsborgsbänken skall jag ta upp frågan om frihetsbegreppet till belysning. Jag sätter oerhört stort värde på friheten och tror inte på förstатligandets välsignelse på alla områden. För mig är det helt och hållet en lämplighetsfråga från samhällets synpunkt. Jag är en gammal syndare, när det gäller förstатligande, och kommer antagligen att förbli det. I vissa fall gillar jag förstатligande; jag ger sålunda mitt erkännande åt t. ex. postverket och telegrafén. Jag har deltagit i 1936 års utredning om förstатligande av de enskilda järnvägarna. När jag därvid hade tillfälle att resa omkring och studera järnvägarna, var jag i början mer än tveksam, men jag kom mer och mer underfund med att starka skäl talade för att förstатliga dem.

Jag är således ingalunda någon doktrinär. Som nämnts inser jag lämpligheten av att postverket är förstатligat, och jag förstår, att skäl talat för inrättandet av tobaksmonopolet och vin- och spritmonopolet. Även när det gäller elektriciteten har jag varit med om att tillstyrka en utredning men den har låtit vänta på sig.

Däremot ångrar jag, att jag varit med om att besluta förstатligande av vägväsendet. Jag får från allt för många håll höra, att detta beslut inte var lyckligt. Mina sagesmän påstå, att det har blivit mycket dyrare — kostnaderna för vägarbetena, uppgiva de, utgjorde blott en tredjedel av de nuvarande i statsdrift. Förut tog vägstyrelserna upp lån och satte i gång arbeten på egen hand, när det av praktiska skäl var lämpligt. Jag erkänner gärna, att jag är ångerköpt på den punkten. Hårtill kom den känslan, som fick uttryck i de orden: »Tänk vad det vore skönt, om vägväsendet bleve förstатligat, så att vi sluppe vägtungan och den orättvisa beskattningen!»

Om jag får ta kammarens tid i anspråk längre, kanske jag kan återgå till friheten på försäkringsväsendets område som frågan för dagen gäller.

Första lagutskottet och särskilt dess ärade ordförande bruka vara mycket noga med att inte i onödan hemställa om skrivelse till Kungl. Maj:t. Tidigare har ordföranden i liknande fall sagt, att man inte skall begära utredning på ett område, där en sådan redan pågår. Inom lagutskottet rådde ingen entusiasm för motionen, ty vi voro inställda på att gå efter gamla, beprövade linjer. I det fallet finnes det en sund konservatism inom utskottet. Det förvånade mig därför högeligen, att saken tog den vändningen, att utskottets majoritet beslutade hemställa om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning.

Jag tror inte att försäkringsverksamheten lämpar sig för socialisering, och man kan inte begära av en riksdagsman, att han skall gå med på en begäran om en utredning om ett förstатligande, som han inte tror på. Herr K. J. Olsson framhöll, att det endast var fråga om en förutsättningslös utredning, men när man inte ens tror på förutsättningarna för en utredning, synes det mig bäst att säga ifrån om detta.

Varför tro vi inte, att det är lämpligt med socialisering här? Ja, försäkringsväsendet måste skötas mycket smidigt. Staten kan inte stå i samma intima kontakt med allmänheten som de privata bolagen nu göra. Och personligen hyser jag en känsla av tacksamhet mot den fria företagsamheten, som på detta område varit så oerhört betydelsefull och gjort sin sak bra. Motionerna bygga

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

delvis på föråldrade uppgifter. För ett tiotal år sedan var det möjligen så, som det framställes i motionerna, men sedan dess har det skett en sanering och en omorganisation. Omkostnaderna ha sänkts, och hela verksamheten har anpassats efter den demokratiska åskådning, som nu är rådande.

Vid bedömandet av denna fråga bör man ta hänsyn till erfarenheter från utlandet. I flera länder har det misslyckats, där staten försökt driva försäkringsrörelse. Och för några dagar sedan läste jag en tidningsnotis om frågans läge i Norge, där man inte vågade gå så långt som här: »Enligt arbetarpartiets program skall det bli samhällskontroll av bank- och finansväsen, nyckelindustrier och försäkringsväsen, men inte förstatligande.» Hos norrmännen får jag alltså ett stöd för min uppfattning, att man måste gå försiktigt fram, när det gäller förstatligande.

Vi måste besinna att det här gäller en oerhört stor rörelse, med tiotusentals tjänstemän. Det blir mycket svårt för staten att klara den uppgiften.

För någon tid sedan stod i tidningen Östgöta Correspondenten en uppsats om »Folkstyrets krav». Författaren är en av rikets mest betrodde män, herr Anders Örne, han är inte bara generaldirektör, utan därtill ordförande i riksgäldsfullmäktige. Han har samma uppfattning som jag eller — för att vara artig — jag har samma uppfattning som han. Där står bland annat: »Ju mer alla livsviktiga samhällsfunktioner centraliseras och ju större allmänhetens beroende av dessa funktioner blir, dess lättare är det för en diktator att erövra och länge behålla makten. Om det skall vara möjligt för medborgarna att behålla något inflytande över en modern centraliserad stats styrelse, fordras det av dem ett civilt mod av stora mått.» Jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp hela artikeln, utan nöja mig med ännu en del. Under mellanrubriken »Demokrati är oförenlig med monopolisering» heter det: »Det är rätt egendomligt att se, hur man i nutidens tvångssamhällen mer och mer strävar efter centralisering, efter att lägga varje verksamhetsgren under ett starkt och enhetligt monopol, men samtidigt ropar efter ökad demokrati. Man synes icke fatta, att dessa två strävanden stå i den skarpaste motsättning till varandra. Ju större centralisering, dess större inflytande för experterna och dess mindre för medborgarna själva. Ej ens den form av kontroll, som ligger i inbördes tävlan mellan olika företag, företagsformer och institutioner, synes man numera uppskatta. Här föreligger en uppenbar oförmåga hos medborgarna att begagna sin tankekraft. Man följer helt enkelt en moderiktning utan att bry sig om att spörja, huruvida den är förnuftig eller motsätsen.»

Herr talman! Jag tror, att jag med detta — detaljerna i frågan ha ju behandlats av de föregående talarna — har klargjort, varför jag inte kan vara med om att förstatliga försäkringsväsendet. Men jag skulle vilja med stöd av några handlingar, som jag fick häromdagen, anföra ytterligare en del uppgifter som jag gärna skulle se intagna i riksdagens protokoll.

Försäkringsbolagens omkostnader ha spelat en stor roll i debatten, och det har varit en gammal, men kanske något demagogisk käpphäst att tala om de höga direktörlönerna inom försäkringsverksamheten. Kammarens ledamöter veta ju, att de inte ha någon större betydelse, då de slås ut på hela företaget, men man anlägger kanske mera pedagogiska synpunkter och tycker att det är olämpligt med så höga löner. Det tycker nog jag också, men jag har tagit det rätt lugnt med tanke på att tack vare de höga lönerna får ju staten med nuvarande skattesatser in en hel del pengar, som användas till av riksdagen prövade ändamål. Men samtidigt vill jag påpeka, att de uppgifter om löner på hundratusentals kronor, som man ibland hör, äro oriktiga. Jag har här framför mig en »PM rörande inkomster för verkställande och vice verkställande direktörer i våra tre största försäkringskoncerner samt ytterligare tre bolag». Enligt

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

denna är högsta verkställande-direktörsinkomsten 65 000 kronor och den lägsta 32 000 kronor. Högsta inkomsten för vice verkställande direktör ligger emellan 45 000 och 50 000 kronor, och lägsta inkomsten för vice verkställande direktören eller motsvarande befattning utgör 21 000 kronor. I vissa av ovanstående inkomster ingår tantiem.

Vidare har jag fått uppgifter, som belysa, hur dessa löner ställa sig i förhållande till de löner, som staten betalar i de halvstatliga bolagen. Direktören för vin- och spritcentralen har sålunda 50 000 kronor och direktören för tobaksmonopolet lika mycket. Dessutom har jag några uppgifter om andra chefslöner inom statlig och kommunal förvaltning. Generaldirektören i domänverket har 30 000 kronor, generaldirektören i statens järnvägar 36 000 kronor och chefen för Norrbottens järnverk 35 000 kronor. Härjämte utgår dyrtidstillägg på lönen för statstjänstemännen för närvarande med 31 procent på 10 800 kronor. Inom Stockholms stad finnas löner på 30 870 kronor, 28 665 kronor o. s. v. I dessa belopp ingår rörligt lönstillägg med för närvarande 47 procent. Slutligen vill jag nämna, att borgarråden ha 36 000 kronor om året.

Vårt samhälle är sedan gammalt uppbyggt så, att om det finns en duktig karl på en post, vill man visa honom erkänsla och betala honom ordentligt. Demokratien har ännu inte slagit igenom i den utsträckning, att ens en socialdemokrat vägrar att ta emot en lön på 50 000 kronor, om han blir erbjuden den. Vi ha inte kommit så långt, att han säger, att han inte vill ha mer än 15 000 kronor. Chefslönerna i försäkringsbolagen spela en underordnad roll, men efter allt som sagts om dem tycker jag, att det bör vara intressant för kammarens ledamöter att få reda på sanningen. Och så få vi, som sagt, inte glömma bort att staten tar det mesta av pengarna i skatt.

Jag slutar nu mitt inlägg med skaldeorden: »Var glad åt fädren och vad de betytt. Blott tanklöshet förskingrar arvet. Allt gammalt är ej mossbeväxt, allt nytt kan inte forma tidevarvet.»

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen, som jag hoppas kammaren biträder.

Herr Strand: Herr talman! Såsom motionär ber jag först och främst att få tacka utskottet för det värdefulla och välskrivna utlåtande, som utskottet avgivit, och för att utskottet tagit hand om försvaret av hela frågan på ett sådant sätt, att motionärernas ord i saken praktiskt taget skulle vara överflödigt. Jag konstaterar även med glädje, att också reservanterna äro på det klara med att det finns förhållanden inom försäkringsväsendet, som det är skäl att se närmare på. Ingenting är så heligt här i världen, att det inte kan vara lämpligt att ta en titt på det emellanåt.

Det har ju blivit ganska stor offentlighet omkring motionerna i försäkringsfrågan, och det ha vi väl inte heller anledning att beklaga. Det har blivit mycken uppståndelse först och främst bland dem, som känt sig närmast berörda, det vill säga försäkringsbolagen och försäkringsanstalterna, men saken har även rent politiskt väckt uppståndelse. Svenska försäkringsbolags riksförbund har i ett omfattande yttrande till första lagutskottet framfört sina sakliga erinringar mot de påståenden, som motionärerna kommit med, och förbundet har i en mycket omfattande annonskampanj propagerat för den fria företagsamheten på försäkringsväsendets område.

Jag satt häromdagen och bläddrade i en ganska respektlös tidskrift, som utgives av elevkåren vid Stockholms tekniska högskola. Jag fann där följande visdomsord: »Om man springer fortare än ljuset, svartnar det för ögonen.» Jag har faktiskt fått den uppfattningen av riksförbundets annonsering, att den ligger en hästlängd före upplysningen, och om det inte precis svartnar för ögo-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

nen, blir det kanske så, att det skymmes bort en del av det, som är väsentligt vid bedömandet av dessa motioner.

Anledningen till att mitt namn återfinnes under motionen är inte den, att jag skulle ha någon särskild åstundan att komma den privata försäkringsverksamheten till livs. Jag vill inte ens räkna den såsom närmast berörd av denna fråga i annat avseende än att den kritik, som i motionerna riktats mot verksamheten, har hämtat sitt material från den privata företagsamheten, eftersom det inte finns något annat att gå efter. Härutinnan har det gjorts ganska grava anmärkningar och påstått, att missvisande och felaktiga upplysningar presenterats i motionerna. Det är mycket möjligt att så även i vissa avseenden är fallet, men det är beroende på att det material, som stått till förfogande, varit otillfredsställande. Man har inte haft tillräckligt underlag för att göra en mera pålitlig bearbetning. Nu spelar det emellertid inte så stor roll, om det kommit med några felaktiga uppgifter eller missvisande påståenden i motionerna, eftersom en utredning, om nu sådan kommer till stånd, förmodligen har möjlighet att skaffa fram allt vad som behövs för att bedöma, huruvida de gjorda påståendena äro riktiga, och även avgöra den lämpligaste företagsformen för den framtida försäkringsverksamheten. Det förhåller sig inte så, att det här ställts krav på förstatligande. Det är fråga om en undersökning, huruvida inte ett förstatligande skulle vara den lämpligaste formen för verksamhetens bedrivande.

Det är ju ett helt knippe med erinringar som framförts mot motionerna. Jag skall inte beröra dem samtliga, eftersom det anförande, som förut hållits av herr Karl Johan Olsson, var ganska klarläggande. Jag vill emellertid ännu en gång understryka hans uttalande, att det inte är de små sockenbolagen och andra sådana ömsesidiga försäkringsbolag eller försäkringsanstalter, som givit materialet till motionernas yrkanden. Det är väl ingen, som tror annat än att försäkringstagarna ha inflytande i alla dessa tusentals små bolag ute i bygderna. Det är ju försäkringstagarna själva, som bildat dessa bolag, och åtminstone har jag den uppfattningen, att det är de själva som förvalta dem. Det finns alltså inte någon anledning att i fortsättningen av debatten ta upp frågan om dessa bolags förstatligande eller icke. De ligga vid sidan av hela detta yrkande.

Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att den verkligt betydande delen av försäkringsverksamheten i landet bedrives av 141 stora bolag, där det är aktieägarna, som ha inflytande över förvaltningen och ledningen, och där försäkringstagarna praktiskt taget inte ha något att säga till om. Jag är för min del klart medveten om att det är synnerligen svårt att bereda inflytande på företagens ledning för en försäkringstagarstock, som exempelvis beträffande livförsäkringar uppgår till 3,5 miljoner personer. Det är praktiskt taget ogörligt att finna någon form, där varje försäkringstagare skulle kunna få inflytande i något avseende. Det är precis lika omöjligt som att lösa den frågan, hur man skall giva insättarna i sparbankerna något inflytande på sparbankernas verksamhet. Man kan endast i viss utsträckning nå detta mål. Men man kan ju i alla fall nå så långt, att det blir ett visst demokratiskt system för val av ledningen i företagen.

Jag har för min del inte ansett denna detalj vara av någon mera avgörande betydelse i detta sammanhang. Vad jag mest fäst mig vid är till en början de stora kostnader, som otvivelaktigt drabba försäkringstagarna. Därmed har jag inte sagt, att jag är övertygad om att försäkringsbolagen inte göra vad som är möjligt för att bringa ned kostnaderna. Jag har ju själv varit i tillfälle att konstatera, att det mången gång varit ganska svårt att få en rimlig avlöning till sådana, som driva verksamheten ute på fältet. Men vad jag inte är lika

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

övertygad om, det är, att man i tillräcklig utsträckning undersökt alla möjliga utvägar för att komma fram till en billig förvaltning. I ett av de yttranden, som avlämnats — jag tror att det var från de kooperativa försäkringsanstalterna — har man bland annat anfört, att den kollektiva olycksfallsförsäkring, som bedrivs inom detta företag, är synnerligen billig i drift. Den arbetar med mycket låga omkostnader. Det finns ytterligare en sådan försäkringsgren inom samma företag, nämligen kollektiv garantiförsäkring, där man lyckats driva ned kostnaderna ganska avsevärt.

Det är den konkurrens som finns på området, som jag anser lägga hinder i vägen för att de enskilda bolagen skola tillräckligt beakta de möjligheter, som böra finnas för att få fram försäkringsformer som äro billigare i omkostnader än de i motionerna redovisade. Det är ganska naturligt, att exempelvis en brandförsäkring på 10 000 kronor, som kostar, låt oss säga 3—4 kronor om året, såsom fallet är här i Stockholm, måste bli ganska dyrbar. I fråga om sådana sakförsäkringar har man även gjort försök att komma fram till en bättre ordning. Man har exempelvis för fastigheter fått fram kombinerade försäkringsformer, som innesluta såväl brandförsäkring, ansvarighetsförsäkring, som vattenledningsskadeförsäkring etc. för att på det sättet nedbringa antalet försäkringsfall och få ett mindre antal försäkringsbrev att röra sig med. Det är naturligtvis ett steg i rätt riktning, men jag är övertygad om, att det inte har prövats på alla områden, där man skulle kunna tillämpa antingen kombinerad försäkring eller kollektiv försäkring som skulle kunna komma till användning även beträffande små livförsäkringar. Jag vill poängtera, att i och för sig kan sakförsäkringen vara betydelsefull, men viktigast i detta sammanhang är helt naturligt personförsäkringen och framför allt livförsäkringen. Små försäkringar med premiebetalning under många terminer varje år bli dyrbara i förvaltningskostnader. Detta framgår även av de siffror som redovisats i motionen. De stora försäkringsbolagen — jag syftar på dem som röra sig med stora försäkringar — kunna redovisa betydligt lägre omkostnadsbelopp än de bolag som syssla med folkförsäkringar. Det är ganska naturligt att så är fallet. Det blir dyrbarare att hålla på med bearbetning av de enskilda försäkringsfallen och inkassering av premier under ett flertal terminer varje år.

Det är alla sådana frågor, som enligt min mening inte blivit tillräckligt beaktade. Man har inte gjort de ansträngningar, som bort kunna göras för att få fram billigare försäkringsformer på alla områden, och det gäller framför allt folkförsäkringarna. Konkurrensen mellan de olika företagen, i synnerhet på personförsäkringens område, medför dessutom enligt min mening en betydligt större olägenhet än att det möjligen blir dyrbarare, nämligen att försäkringstagarna alltför ofta påverkas till att ta försäkringar, som äro synnerligen olämpliga. Den kombinerade försäkringsformen liv- och kapitalförsäkring med tidig utbetalning av försäkringssumman är enligt min mening ett oting för folkförsäkringen. Det kan inte vara något förnuft i att försöka övertala en yngling i 20—25-årsåldern att ta en försäkring att utbetalas i 50-årsåldern. Den fyller visserligen en del av sin uppgift genom att lämna ett försäkringsskydd under tiden från det försäkringen tages, till dess den utbetalas. Men behovet av utbetalning i 50-årsåldern är i regel inte så stort, och en sådan försäkring blir dyrbar. En livförsäkring, som utfaller vid senare ålder eller dödsfall, är betydligt billigare i premie men lämnar samma försäkringsskydd under försäkringstiden, och den är därför betydligt fördelaktigare. Men den är naturligtvis svårare att ackvirera, därför att den, som tar en försäkring i den åldern, tänker mera på den samlade summan än på försäkringsskyddet.

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

Jag tror att det är många sådana olägenheter förenade med det nuvarande systemet på anskaffningsområdet, som det möjligen kan bli svårt att komma till rätta med, eftersom den, som är anställd för att anskaffa försäkringar, skall leva på sin uppgift. Han måste skaffa ett visst antal försäkringar varje år, i annat fall anses han olämplig, blir avpoletterad, och en annan anställs. Han måste arbeta i sitt eget intresse mera än i försäkringstagarens intresse, och det medför mycket stora olägenheter ur social synpunkt.

Jag är villig att stryka under herr K. J. Olssons förut gjorda uttalande, att framför allt livförsäkringen är något, som måste räknas höra till det sociala området och som måste byggas upp efter ungefär samma linjer som annan socialförsäkring.

Det finns ytterligare mycket som framförts i motionerna såsom kritik mot den hittills bedrivna verksamheten på försäkringsfältet. Det finns även annat som framförts, som icke kan betraktas såsom kritik mot den hittills bedrivna verksamheten men däremot såsom kritik av brister i det nuvarande systemet. Jag tänker då framför allt på det argument, som framförts mot tagande av försäkringar i nuvarande tid, nämligen att frågan om skyddet för penningvärdeförsäkring icke har beaktats och icke kunnat lösas. Det är helt naturligt inte försäkringsbolagens fel, att så inte har blivit fallet. Man har ej ens kunnat lösa frågan inom pensionsförsäkringsanstalterna. SPP har gått bet på uppgiften, och det är möjligt att det även vid statligt försäkringssystem skulle vara förenat i varje fall med stora ekonomiska svårigheter att ordna en sådan angelägenhet. Men vill man betrakta livförsäkringen såsom ett led i en socialförsäkringsform, borde man i varje fall kunna finna någon lösning på denna fråga och garantera folkförsäkringarna skydd mot kommande penningvärdeförsäkring. En sådan sak skulle helt naturligt kunna ordnas även med en privat företagsform, men detta är i varje fall frågor, som måste beaktas vid en kommande utredning.

Ja, herr talman, jag har redan yttrat så mycket i denna fråga, att jag inte finner anledning tillägga något ytterligare, och jag skall be att få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Uhlén: Herr förste vice talman! Eftersom jag inte, trots att frestelsen ibland varit ganska stor, deltagit i någon av de föregående socialiseringsdebatterna i denna kammare, kanske det kan ursäktas mig, om jag nu håller på några minuter längre än jag skulle ha gjort, om jag gång efter annan givit till känna vad jag har på hjärtat.

Det har sagts här av herr Karl Johan Olsson, att denna fråga inte är en partifråga. Jag skulle för min del vilja säga, att den har blivit en partifråga men att den inte borde vara en partifråga i en församling, där alla kalla sig för demokrater och där framför allt oppositionens representanter anse sig vara demokrater i alla högsta potens. Såväl föregående socialiseringsframstötter som den vi nu dryfta — om nu ett förslag om förutsättningslös utredning överhuvud taget kan anses såsom en framstöt — har varit eller är antingen ett litet steg eller en undersökning av möjligheten till ett litet steg på vägen mot den ekonomiska demokratin. Jag skall därför, eftersom ämnet varit på tal — både herr Siljeström och herr Westman ha lagt upp det efter partilinjer, rent ideologiska linjer — tillåta mig, inte att utförligt klarlägga men åtminstone i korthet antyda, hur man inom de fackligt organiserade arbetarnas led resonerar i fråga om den ekonomiska demokratiens problem, alltså det problem, som utgör bakgrunden för den diskussion som nu föres i försäkringsfrågan.

Den ekonomiska demokratin eller, om man så vill, den sociala demokratin

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

är den politiska demokratiens självklara komplement. För arbetarrörelsens män och kvinnor har detta alltid varit självklart, så självklart att den sociala demokratin är affischerad till och med i namnet på arbetarrörelsens äldsta och största parti, nämligen det socialdemokratiska partiet. Den *politiska* demokratin är endast en halv demokrati och knappast det, eftersom de ekonomiska förhållandena på ett mera påtagligt och handgripligt sätt än de politiska ingripa i och reglera levnadsförhållandena. Det är någon som formulerat den tesen, att den politiska demokratin visserligen är en självklar förutsättning för den ekonomiska, men dock väsentligen ett verktyg för genomförandet av denna mycket mera betydelsefulla och ingripande samhällsreform.

Och vad menas då med ekonomisk demokrati? Det kortaste svar jag kan ge är att produktionsfaktorn arbetskraft, som är en minst lika värdefull produktionsfaktor som produktionsfaktorn kapital — i själva verket till och med mycket värdefullare, därför att det är produktionsfaktorn arbete som också skapar kapitalet — skall vara likaberättigad med produktionsfaktorn kapital i fråga om inflytandet över produktionen, i fråga om fördelning av produktionens frukter, i fråga om inflytandet över den ekonomiska verksamheten överhuvud taget och följaktligen också över en sådan verksamhet som försäkringsväsendet med dess oerhört stora sociala betydelse.

Det är i själva verket därom striden står, när man fackligt och politiskt strider om de s. k. socialiseringsframstötarna. Det är där skiljelinjen går i dag mellan borgerlig och socialdemokratisk politik, mellan borgerlig och socialdemokratisk ideologi, mellan borgerlig och socialdemokratisk demokrati. Skiljelinjen har markerats mycket starkt även i dagens debatt. För de borgerliga partiernas representanter, här som annorstädes, är det självklart och står utom all diskussion, att en aktieägare, alltså en representant för kapitalet, skall äga insyn i och inflytande över det företag, i vilket han satsar sina pengar. Men det anses lika självklart — det ha vi hört här i denna kammare vid upprepade tillfällen under denna riksdag — att en i företaget *anställd* person, arbetare eller underordnad tjänsteman, inte med rätta kan pretendera på samma rättigheter som aktieägaren, ägaren av kapitalet. Man betraktar anspråken på likaberättigande såsom fullkomligt orimliga och för den ekonomiska verksamheten eller för näringslivet farliga. Och varför vägrar man de anställda de rättigheter som aktieägaren har? Jo, därför att man anser att aktieägaren tagit en risk, gjort en uppoffring för företaget eller för näringslivet. Han har köpt sig rätten att få vara med och tillsätta styrelse, eventuellt att själv bli invald i styrelsen, eventuellt till och med att bli företagets ledare. Han har köpt sig rätten att öva inflytande över dess skötsel och att vara med och bestämma, hur produktionens resultat skall fördelas. Hans rättigheter äro en naturlig produkt av den primitiva äganderättsideologien. Arbetarens eller den anställdes brist på rättigheter är reliket i vår moderna tid av äganderättsideologiens komplement i forna tider, alltså den ideologi, enligt vilken det var en naturlig sak, att den egendomslöse skulle vara egendomsägarens slav eller underdånige tjänare.

Om vi nu se litet närmare på aktieägarens resp. arbetstagarens ställning till och insatser i produktionen eller den ekonomiska verksamheten överhuvud taget, om vi således se litet närmare på bakgrunden till den diskussion, som vi fört här i dag och som vi fört vid några tidigare tillfällen, måste vi väl — om vi ha rätt att tänka fritt och säga vad vi tänka — komma till det resultatet, att arbetstagaren som regel eller, om man ser saken i hela dess stora sammanhang, alltid offrar mera, till och med ofantligt mycket mera och tar mycket större risk än representanten för kapitalet, aktieägaren. Aktieägaren satsar en summa pengar, som han inte nödvändigtvis behöver för annat ända-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

mål. Och satsar han pengar genom köp av aktier i ett redan stabiliserat företag, är detta icke förenat med någon risk. Satsar han summan i ett nytt företag, kan han till äventyrs förlora den, men i så fall förlorar han mer eller mindre av sitt överflöd, såvida han inte lånat pengarna, vilket inte sker som regel. I de flesta fall — det gäller åtminstone storindustrin och det gäller de större ekonomiska enheterna överhuvud taget — får han pengarna tillbaka förr eller senare, i många fall till och med ganska snabbt, utan att aktieinnehavet därför minskas. Han får det genom utdelningar, och om aktiekapitalet starkt stegras genom gratisaktier, kan han eller hans efterkommande efter någon tid få det ursprungligen satsade kapitalet tillbaka en eller ett par gånger varje år. Detta har förekommit och förekommer alltjämt i vårt land.

En arbetstagare däremot satsar allt och det enda han har, nämligen sin arbetskraft, och den får han inte igen. Ofta kan han förlora den helt eller delvis redan i mycket unga år. Undantagslöst är den tillspillogiven, när han blir gammal, och då står han där som regel med två tomma händer eller i allra bästa fall med en pension, som är för liten att leva på och för stor att dö på.

Kan det under sådana förhållanden vara orimligt, att arbetstagare, arbetare och tjänstemän, pretendera på att erhålla i det närmaste samma rättigheter inom företaget eller inom den ekonomiska verksamheten som aktieägarna, och kan det anses orimligt, att de erhålla dessa rättigheter? De borgerliga partiernas representanter besvara den frågan jakande — det är orimligt, säga de. De säga det kanske inte direkt, de säga det i mer eller mindre vackra ideologiska omskrivningar, och man presterar en motivering för detta svar som i allt väsentligt överensstämmer med motiveringen för det motstånd mot den politiska demokratin, som restes för 50—60 år sedan och för motståndet mot det första steget på den ekonomiska demokratiens väg: arbetarnas medinflytande över arbetsvillkoren genom de fackliga organisationerna. Man siade även då om att samhället skulle duka under, om man gjorde eftergifter åt arbetarklassens anspråk. Men man tvingades till dessa eftergifter, man tvingades acceptera den politiska demokratin.

Nu veta vi, att samhället inte dukade under för detta, såsom man förutspådde. Det har i stället blomstrat som aldrig förr. Nu veta vi även, att en skomakare kan bli en sällsynt duglig finansminister, och vi ha till och med haft erfarenhet av att ett före detta handelsbiträde har kunnat bli den dugligaste statsminister, som på många år funnits i vårt land.

Men vi ha därför inte nått, och vi komma förmodligen aldrig att nå det stadium i vår samhällsutveckling, där man kan säga: nu ha vi uppnått det bästa, det idealiska tillståndet, nu finnes ingenting vidare att göra, och nu finns det inte något mera att rubba på; nu är vårt samhällsskick färdigt för alla tider.

Jag skulle vilja säga till representanterna för de borgerliga partierna — jag har väl rätt att framför allt adressera mig till representanterna för högern — att åtminstone de yngre av dem komma att få vara med om en demokratisk omskolning, en omskolning av själva tänkesättet, lika grundlig som den vilken sammanfallit med genomförandet och konsoliderandet av den politiska demokratin. Det kommer emellertid inte att gå så fort, att någon behöver bli vett-skrämd, som tydligen vissa representanter för försäkringsväsendet ha varit. Det finns nämligen ingen kungsväg till den ekonomiska demokratin; den måste liksom den politiska demokratin erövrast genom strid. Hur långvarig och hård striden blir, kommer att bero på motståndets styrka. Det är troligt att den blir långvarig, men det är inte alldeles säkert att det hårdaste motståndet kommer att längst fördröja fredsslutet, om jag så får säga. Det kan hända att ett allt för aggressivt motstånd skärper motpartens framgångsmetoder och förkortar

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

striden. Men den ekonomiska demokratin kommer att erövras en gång; det är i varje fall min personliga övertygelse.

Jag vågar också påstå, att samhället icke kommer att duka under på grund av den ekonomiska demokratiens seger. Det kommer att blomstra, sannolikt mycket snabbare än det har gjort hittills. Jag påstår också att friheten icke kommer att förkvävas, utan i stället utvidgas till att omfatta *hela folket*. Det förra påståendet grundar jag på att den ekonomiska demokratin kommer att få till verkan, att arbetstagarna icke längre bli blott och bart kuggar i ett maskineri, icke längre bara verktyg eller arbetsmaskiner, utan medintressenter i den ekonomiska verksamheten och produktionen och att de följaktligen få ett mera påtagligt och levande intresse för den ekonomiska verksamhetens effektivitet än för närvarande. Det andra påståendet grundar jag på det förhållandet, att en utvidgning av fri- och rättigheterna på ett område till att omfatta även den stora folkmajoriteten, som nu saknar sådan frihet, icke kan ur samhällets synpunkt sett betyda en minskning eller en nedskärning i friheten. Jag kan i det sammanhanget erinra om en tes, som de borgerliga partiernas representanter borde sentera, eftersom den har formulerats av deras egen ekonomiska lärofader Adam Smith, att vad som är till gagn för flertalet i ett samhälle aldrig kan vara till skada för det hela.

Medlet till ekonomisk demokrati är till en del att demokratisera den privatägda företagsamheten. Det är inte alls nödvändigt att socialisera den, om den privata företagsamhetens representanter frivilligt gå med på en demokratisering, men i det fall att man icke frivilligt går med på en demokratisering eller i det fall att ett företag eller en verksamhet har särskilt stor social betydelse, såsom försäkringsverksamheten har, eller det kan finnas vissa andra skäl, då överför man i samhällets ägo dessa företag eller dessa verksamheter; med andra ord, man ställer dem helt och fullt i samhällsintressets tjänst genom att göra dem till allas vår gemensamma egendom.

Socialiseringen innebär icke i och för sig demokratisering, men den är en förutsättning för demokratisering, och det kan man ju säga gäller särskilt i det nu aktuella fallet. För min del har jag aldrig påstått att de samhällsägda företagen äro mönstergillt demokratiska. Däremot har jag upprepade gånger funnit anledning att mycket starkt hävda motsatsen. Jag har till och med offentligt påtalat fall, då statliga företagsledare gjort sig skyldiga till sådant, som i våra dagar icke kan falla en tidsenlig ledare av ett privatkapitalistiskt företag in. Jag behöver bara erinra om domänstyrelsens åtgärder för 3 å 4 år sedan i samband med återuppbyggandet av de brunna byggnaderna vid Tommarps kungsgård vid Kvidinge för att ge en antydning om vad jag åsyftar i det sammanhanget. Och det är för övrigt ganska naturligt, att de statliga företagsledarna som regel icke äro mera demokratiska än de privatkapitalistiska företagens ledare. De ha alla eller i det närmaste alla gått i det privatkapitalistiska tänkesättets skola, de ha uppfostrats i samma miljö, de ha tagit i arv samma mentalitet, de ha ärvt eller förvärvat samma självtillräcklighet och tro på sin egen oersättlighet. Kravet på ekonomisk demokrati måste således även gälla de *statliga* företagen. Det är emellertid en glädjande företeelse, att en statlig produktionsverksamhet, nämligen de civila försvarsverken, i år har gått i spetsen för en demokratisering av de samhällsägda företagen genom att gå med på en avtalsenlig överenskommelse om tillsättande av paritetiska produktionsnämnder.

Huruvida det kan anses lämpligt eller icke lämpligt att genom en socialisering effektivisera försäkringsväsendet och skapa förutsättningarna för en demokratisering av detsamma, veta vi ännu ingenting om. Något förslag föreligger icke, eftersom utskottet endast förordar en *undersökning*, huruvida det kan anses föreligga skäl för en socialisering. Jag måste emellertid för min del be-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

känna, att jag mycket starkt tror på lämpligheten av att socialisera försäkringsväsendet, icke blott därför att denna verksamhet har i högre grad social betydelse än någon annan, utan även av vissa rent praktiska skäl. När man tar del av de siffror, som motionärerna anfört, och om man därtill, som jag gjort, själv tar några stickprov, så får man nämligen ett mycket starkt intryck av att de 141 riksbolagen utsätta svenska folket för en privat beskattning, som icke borde tolereras i ett demokratiskt samhälle och i all synnerhet icke i ett samhälle som har börjat den mödosamma vandringen på den ekonomiska demokratiens väg. Försäkringsbolagens våldsamma propaganda mot den föreslagna utredningen kan också tolkas som en anledning till misstanken att i detta fall en utredning behöves och att den behöves därför att det finns något som man är synnerligen angelägen om att dölja för allmänheten. Under alla förhållanden är det hundra procentigt motiverat att undersöka möjligheten av en centralisering och effektivisering och därmed också av ett förbilligande av verksamheten. Det kan icke vara nödigt, och det kan icke vara den bästa formen för bedrivande av försäkringsverksamhet, att denna verksamhet är uppdelad på 141 stora riksbolag — de små härads- och sockenbolagen kunna vi, som tidigare nämnts, avkoppla från diskussionen. Det kan icke vara rimligt eller vara den bästa formen att 141 riksbolag skola syssla med, om inte alltid samma, så dock likartade uppgifter. Det kan inte heller vara billigast, att denna verksamhet är uppdelad på 141 bolag med 141 direktörer. Även om det förhåller sig så, som herr Westman sagt, att det inte utgår några orimliga löner — jag misstänker dock starkt att herr Westman dolde vissa tantieminkomster, som det inte var lämpligt att nämna i det sammanhanget — så kan det icke vara rimligt att det inom en sådan verksamhet finns 141 personer som ha direktörlöner. Detta är dock något annat än de fall, som herr Westman använde som jämförelse — tobaksmonopolet och andra — ty där är det dock bara *en* person, som har direktörlön, och även om man nu skulle dela upp försäkringsverksamheten på, låt oss säga ett statligt företag, ett kooperativt företag och ett stort privatkapitalistiskt företag, kan det dock inte bli mer än tre direktörer med, låt oss säga, bankdirektörlöner.

Herr talman! Jag har velat begagna detta tillfälle att framföra en del principiella synpunkter på denna fråga, därför att debatten från början av herr Siljeström blivit upplagd efter principiella linjer, och jag har då, herr talman, tillåtit mig att taga tiden i anspråk för att skissera arbetarrörelsens uppfattning om den ekonomiska demokratiens problem. Men nu skall jag äntligen sluta mitt anförande med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Holmberg**: Herr talman! Herr Karl Johan Olsson sade i sitt mycket intressanta anförande, som jag till stor del kan instämma i, att denna fråga icke behövde vara någon politisk fråga eller partifråga. Han gjorde förmodligen detta i taktiskt syfte. Den har emellertid blivit en partifråga, sade den föregående talaren.

Jag undrar, hur den överhuvud taget skulle kunna undgå att bli en politisk fråga eller en partifråga. Såväl motionerna som utskottet rikta ju faktiskt ett angrepp emot storfinansens maktställning, som i icke ringa utsträckning baseras på försäkringsbolagen — icke på de små socken- eller häradsbolagen utan på de stora bolagen, som med sin verksamhet omspanna hela landet. Följaktligen måste denna fråga bli en politisk fråga och en partifråga. Naturligtvis hade inte bondeförbundet såsom parti behövt kliva i väg och taga ställning emot utskottets majoritet. Jag har överhuvud taget litet svårt att förstå, hur bondeförbundets representanter inför de fattiga på landsbygden

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

skola kunna försvara sitt ställningstagande i detta avseende. Men att å andra sidan ett par av de andra partierna och framför allt högerpartiet, som ju har rätt intima förbindelser med den storfinans det här gäller — i vissa fall personalunion — intar den ställning som det i detta fall har, det är ju inte bara förklarligt; det är, såvitt jag kan se, oundvikligt. Högerns press är sedan länge mobiliserad på samma linje som den, på vilken reservanterna i dag framträda, och vi ha sett, hur högerpartiet eller kretsar, som stå detta parti nära, på samma ogenerade sätt som de vid andra tillfällen söka att göra sig till de enda sanna representanterna för fosterländskhet här i landet, nu söka att, såsom herr Karl Johan Olsson redan framhållit, mobilisera Engelbrekt för sina syften. Det förefaller mig att denne kämpe emot dåtida ofrihet, monopol och utplundring har blivit satt på aktier för att tjäna bevarandet av nutida monopol och nutida utplundring, och det skulle vara rätt intressant att få en upplysning om vem det är som betalar denna Engelbrektspropaganda, i vilken man söker att göra en av vår nations störste till en vapendragare för de stora bolagen och de kapitalistiska monopolintressena. Är det enskilda som göra det, eller är det försäkringsbolagen som betala denna säkert icke billiga propaganda? Den upplysningen skulle vara bra att ha både för riksdagen och för försäkringstagarna, icke minst med hänsyn till att en av de detaljer, som man debatterar i denna fråga, ju gäller försäkringsbolagens omkostnader. Att försäkringsbolagens omkostnadskonton få bära mycket som egentligen inte hör dit, det vet man förut bland annat sedan dechargedebatten i fjol, då vi behandlade en ingressanmärkning från konstitutionsutskottet mot att ett statsråd uppbär 18 000 kronor om året från en sammanslutning av försäkringsbolag utan att göra någon tjänst för denna betalning, och det framkom också vid ett annat tillfälle, då ett försäkringsbolag här i Sverige blev föremål för en mindre smickrande uppmärksamhet i anledning av att styrelsen av bolagets medel hade lämnat anslag till eller tecknat aktier i Dagsposten — jag minns inte vilketdera det var, men ettdera var det.

Jag förstår mycket väl anledningen till den frenetiska försvarskamp för det s. k. fria näringslivet, som föres ifrån intresserat kapitalisthåll, ty för storfinansen står mycket på spel, när det gäller försäkringsbolagens vara eller icke vara såsom enskilda företag. Först och främst de vinstmöjligheter som försäkringsbolagen ha givit det intresserade privatkapitalet, och de ha sannernligen icke varit små. Jag har några faktiska uppgifter här, som det kan vara av intresse att anföra och som belysa, hurudana vinstmöjligheterna ha varit.

Ett försäkringsbolag — Heimdall — med ett aktiekapital på 1 500 000 kronor har ursprungligen haft 700 000 i aktiekapital, och de andra 800 000 ha tillkommit genom gratisemission. Av Thulekoncernens tre mindre bolag, drabanterna kring den stora solen Thule, har Brand-Victoria ett aktiekapital på 2 miljoner, varav en miljon har tillkommit genom gratisemission, Norrland har 2 100 000, varav hälften tillkommit genom gratisemission, och Skandinavien 1 200 000 kronor, varav också hälften tillkommit genom gratisemission. Detta vittnar ju om att de vinster, som försäkringsbolagen ha gjort på sin verksamhet och som de alltså faktiskt tagit från försäkringstagarna, icke ha varit små, när bolagen vid sidan av de utdelningar, som lämnats, ha haft möjlighet att på detta sätt anhopa vinstmedel och lägga upp aktiekapital, så att aktieägarna i dag äro ägare till aktier av nominellt värde, dubbelt så stort som det belopp som de ursprungligen ha betalat in.

För det andra riskerar storfinansen att, därest ett förstatligande av försäkringsbolagen sker, förlora den maktställning som vissa personer inom storfinansen, vilka nu stå i spetsen för försäkringsbolagen, ha vunnit med hjälp av försäkringstagarnas pengar. Jag skall tillåta mig att om igen taga några

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

exempel ur verkligheten, och jag håller mig då till den nyss nämnda Thulekoncernen.

Thulekoncernens ordförande, en grosshandlare Robert Ljunglöf, sitter i styrelsen för femton industribolag, bland dem Stora Kopparbergs, där han är ordförande. Han är vidare med i styrelsen för icke mindre än 7 banker, kreditanstalter eller holdingbolag, bland dem Enskilda banken, och han sitter slutligen i styrelsen för 4 rederier, bland dem Transatlantic.

Thulekoncernens fyra försäkringsbolag ha samma verkställande direktör — det är inte så säkert att de 140 bolagen ha 140 direktörer, ty en och samme direktör figurerar ofta i flera bolag, och hämtar han på vart och ett av dessa ställen den maximilön för direktörer som herr Westman nämnde, då är han inte illa ute i finansiellt avseende; det måste man säga. Denne verkställande direktör är styrelseledamot i 7 bolag, bland dem Uddeholm, Bolidenbolagen, Höganäs-Billesholm och två stora fastighetsbolag. Det är intressant att se, att försäkringsbolagen i allmänhet ha mycket pengar i fastigheter och att således denna fråga också har sitt intresse när det gäller att lösa bostadsfrågan speciellt för städernas vidkommande.

En ledamot av styrelsen, fil. dr H. Nordenson, sitter i styrelsen för 18 industribolag och är ordförande i två av dem: Alby karbidfabrik och Stockholms superfosfatfabriks aktiebolag. Han sitter också i styrelsen för Svenska handelsbanken.

Nu vet man naturligtvis inte hur trådarna gå, om de exempelvis gå från Svenska handelsbanken via alla de andra bolagen och försäkringsbolagen eller om försäkringsbolagen så att säga äro det utstrålningscentrum, från vilket man tar greppet över det ena industriföretaget efter det andra, men det kan vara egalt i detta sammanhang. Ett faktum är att man med hjälp av försäkringsbolagens penningtillgångar på detta sätt åt några få enskilda, en liten klick i samhället skaffar ett mycket fast grepp över de viktigaste industri-, bank- och transportföretagen i hela landet. Det fria näringsliv, om vilket herr Siljeström talade med sådan övertygelse och så vackert, förefaller att ha mycket litet att göra med de stora försäkringsbolagen, ty näringslivet i samband med försäkringsbolagen är icke ett fritt, utan ett fjättrat näringsliv, som enskilda i profitsyfte ha monopoliserat, och lika litet som samhället bör tillåta att enskilda göra sådana vinster som dem jag här har exemplifierat på medborgarnas behov av att skaffa sig en viss ekonomisk trygghet genom försäkringar, lika litet kan samhället tillåta enskilda att skaffa sig en sådan maktställning och ett sådant välde över näringslivet, som de stora försäkringsbolagens direktörers, ordförandes och styrelseledamöters placering i industri- och bankföretags styrelser vittnar om att de ha.

Jag tror inte att det är obetingat nödvändigt att för den sakens skull *förstatliga* försäkringsbolagen. Man kanske också skulle kunna gå en annan väg. Man kanske skulle kunna låta försäkringsbolagen bestå, men införa obligatorisk statlig försäkring i alla former och sedan låta försäkringsbolagen existera så länge de vilja och kunna. Jag gissar att det under sådana förhållanden inte skulle dröja så länge, förrän försäkringsbolagens representanter komme löpande och hemställde att man skulle förstatliga deras företag, ty erfarenheten har visat, att på kapitalistiskt håll är hållfastheten i principerna beträffande förstatligande eller privat företagsamhet helt och hållet beroende av profit- eller vinstmöjligheterna. Så länge ett företag eller en näringsgren avkastar god vinst och ger god profit, då förklarar man att den bör överlämnas åt det privata initiativet — näringsfriheten skall inte kränkas — men när ett företag eller en näringsgren inte längre ger någon vinst på kapitalet, när det eventuellt börjar gå med förlust, då vill man så gärna överlämna företaget eller närings-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

grenen i fråga till staten, bara staten är vänlig att lösa in den, så att man får loss det nedlagda kapitalet. Så har det gått till vid en massa tillfällen förut, när näringsfrihetens vänner plötsligt ha blivit anhängare av förstatligande och statlig verksamhet på olika områden, och sådant lär man väl få uppleva också i fortsättningen.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja säga några få ord i frågan om byråkratien som ju alltid är ett kärt argument för dem som vända sig emot förstatligande och statlig verksamhet överhuvud taget. Man talar vitt och brett om vilken förskräcklig byråkrati det skulle bli i de företag eller den verksamhet, som då skulle komma i fråga, och nog kan man anföra vissa avskräckande exempel på den byråkrati som finns. Jag skulle vilja fråga dem som så göra: ha herrarna någon gång tänkt på att den byråkrati som ni göra så stort väsen av har till viktig förutsättning en annan företeelse, som ni alltid mycket ivrigt försvara, nämligen tjänstemännens oavsätlighet? Det är inte så lätt att komma till rätta med byråkratien så länge det gäller att en tjänsteman måste göra sig skyldig till mycket grovt tjänstefel, i vissa fall till brott som är belagt med straffarbete, för att man skall kunna lyfta bort honom ur hans ställning. Något sådant skulle man aldrig finna sig i i den privata företagsamheten, men när det gäller statens alla verk har man infört den regeln, och det är inte arbetarrepresentanterna, det är inte vi, som gå in för förstatligande, som på det sättet ha sökt att göra boet varmt och tryggt även för tjänstemän, som icke vilja göra skäl för sin lön — det finns väl gudskelov inte många sådana, men det finns — utan det skedde på den tiden, då de borgerliga tämligen oinskränkt härskade i både regering och riksdag.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till dem, som yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nordenson: Herr talman! Det har varit med mycket stort intresse, som jag studerat detta utskottsutlåtande och jämfört det med motionerna. Eftersom jag här vid upprepade tillfällen har riktat skarpa anmärkningar mot en del utskottsbetänkanden, som ha kommit fram under denna session, vill jag begagna tillfället att förklara, att jag anser att detta utskottsutlåtande är välskrivet, även om jag icke kan dela de åsikter, som där uttalas, och de ståndpunkter, som utskottet kommer till.

Vad som faller i ögonen, då man läser utlåtandet och jämför det med motionerna, är den mycket starka nedtoning som här har ägt rum. Motionärerna framföra en hel del mycket skarpa anmärkningar och anklagelser, delvis, skulle jag nästan vilja säga, gående på heder och ära, och jag avvaktade med intresse, vad utskottet tagit fasta på. Det visar sig då att man här i utskottsutlåtandet har nöjt sig med att i mycket allmänt hållna ordalag ge uttryck för en kritik och tala om de missförhållanden som kunna anses föreligga.

Mot motionerna har det riktats kritik från försäkringshåll, och man har även tagit upp åtta olika punkter och bemött dem. Jag skall här beröra några av dessa punkter.

Den första punkten gäller anmärkningen, att försäkringstagarna sakna inflytande över försäkringsbolagens ledning. Därvidlag vill jag understryka, att frågan om inflytandet nu är föremål för utredning och att man därför har anledning att avvakta det förslag, som därav kan framkomma.

En av motionärerna, herr Strand, framhöll också, att detta har varit ett mera underordnat krav från motionärernas sida. Vad man här, såvitt jag förstår, vill komma till är icke bara ökat inflytande utan även en möjlighet till ökad insyn i företagen — insyn är ju slagordet på modet. Detta framfördes också här i dag i debatten av herr K. J. Olsson.

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

Om vi nu skola ha en insyn i företagen, måste vi väl se till, att denna insyn inte blir sådan, att vem som helst, som är försäkringstagare, skall kunna blanda sig i ledningen, utan meningen är väl, om det skall vara något förnuft i detta, att det skall bli en *sakkunnig* insyn, en möjlighet att verkligen sakligt bedöma vad som sker och göres i försäkringsbolagen. Men härför ha vi ju en försäkringsinspektion, och dess bemyndigande är mycket långt gående. Om det skulle vara så, att man anser, att denna inspektions inflytande bör på något särskilt område förstärkas, är det enligt min mening en sak, som man även på försäkringshåll och på näringshåll är fullt beredd att ta upp till diskussion. Men jag tror, att man skall akta sig för att införa något slags primitiv demokrati härvidlag, så att det skulle bli fråga om att ge ett inflytande åt sådana krafter, som sakna möjlighet att sakligt bedöma förhållandena. Vad beträffar de ömsesidiga bolagen är frågan om inflytande, såsom redan sagts, under utredning. Beträffande de större företagen erkänner även herr Strand, att det är omöjligt att bereda alla dessa mångtaliga försäkringstagare något verkligt inflytande — det måste, såvitt jag förstår, i så fall gå via det allmänna och därför ha vi ju ett organ i försäkringsinspektionen.

Den andra punkten är frågan om att försäkringstagarna och framför allt samhället inte skulle ha verkligt inflytande på försäkringsbolagens kapitalplaceringar.

Jag vill då här kraftigt understryka, att medelsplaceringen inom försäkringsbolagen är synnerligen kraftigt kringgärdad med bestämmelser om hur dessa medel skola få placeras. Det är icke så, att man här har haft för liten begränsning, utan snarare har det varit så, att den frågeställningen uppkommit, huruvida det inte vore önskvärt, att försäkringsbolagen hade en något större frihet till medelsplacering, därför att det uppstår en så hård konkurrens om de placeringsobjekt, som nu äro tillåtna, de guldkantade papperen, att det vore önskvärt, att bolagen även finge placera medlen i sakvärden i större utsträckning än nu, till exempel i fastigheter. Det är sålunda inte på det sättet, att ledningen i ett försäkringsbolag har fria händer att handskas med dessa medel som den vill, utan möjligheterna därtill äro ytterligt starkt begränsade — detta gäller i varje fall alla egentliga försäkringsfonder. Jag skall strax komma till även de övriga medlen.

Jag vill i detta sammanhang ta upp den fråga, som här har berörts av herr Holmberg, nämligen huruvida en plats i ledningen i dessa bolag också skaffar de personer, som sitta i ledningen, makt över andra företag. Genom de stränga bestämmelserna angående medelsplaceringen har ledningen i försäkringsföretagen inte några möjligheter att på något vis engagera sig i andra företag, exempelvis industriföretag och där på något sätt göra sin vilja gällande. Det är en fullkomligt felaktig bild av verkligheten, som herr Holmberg ger, då han talar om dessa trådar, som skulle gå från försäkringsbolagets ledning till industri- och bankföretag. Det är tvärtom så, att man har strävat till att göra dessa försäkringsbolag så fristående som möjligt, och eftersom herr Holmberg har apostroferat livförsäkringsaktiebolaget Thule och jag har äran att vara medlem av dess styrelse, skall jag tillåta mig att redogöra för, hur vi ha organiserat detta.

Ledningen i detta försäkringsbolag har på ett tidigt stadium vidtagit åtgärder för att trygga sin självständiga ställning. Vi styrelseledamöter, som sitta där, inneha ett antal aktier gemensamt, och dessa äro lika fördelade mellan oss. Vi ha inköpt dem för en viss summa och förbundit oss att, när vi dö eller gå ifrån styrelsen, lämna ifrån oss dessa aktier till samma pris. Vi kunna inte få högre utdelning på grund av bestämmelserna än 5 procent på våra pengar, men vi kunna väl få mindre, och under sex år ha vi nu inte haft nå-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

gon utdelning på våra pengar. Vi ha sålunda här inte någon som helst direkt reveny i form av aktievinster, utan vi betrakta oss såsom trustees för detta företag. Vi betrakta oss som dem, som skola se till, att företaget såvitt möjligt ledes efter så sunda ekonomiska principer som möjligt. Vi ha ingen möjlighet och ännu mindre någon strävan efter att på något vis placera dessa pengar så, att vi därmed få något inflytande på annat håll, och någon åtgärd i sådant syfte har heller aldrig förekommit.

När herr Holmberg vidare pekar på de många företag, som vi äro med i, vill jag säga, att jag förvånade mig över att han inte kom till en ännu högre siffra på medlemskap i styrelser. Det är nämligen så att många av de företag, som vi sitta i, äro koncerner, vilka arbeta med olika uppgifter, och många gånger handläggas varje uppgift av ett särskilt dotterbolag. Detta gör att medlemskap i ett av dessa huvudbolag medför ledamotskap av styrelserna för en rad dotterbolag, som dock skötas enhetligt. Det är därför mera en formell sak att vi stå med i en mängd styrelser. Men att vi, en del industrimän, kommit att sitta i ledningen för detta försäkringsbolag, torde närmast få tillskrivas det förhållandet, att det har ansetts vara nyttigt i försäkringsbolag liksom i banker att få del av den erfarenhet såväl i fråga om organisation som annat inom näringslivet, som en industriidkare har möjlighet att förvärva. Det är här inte fråga om att från försäkringsbolagen utöva någon makt över företagen, utan vi ha blivit medlemmar av försäkringsbolagens styrelser, därför att vår sakkunskap, hämtad från annat håll, har ansetts nyttig för bolagen.

Jag skulle därför vilja säga att den bild av storfinansens såsom en hydra, som försöker sträcka ut sina tentakler och suga till sig makt, är felaktig, och jag tror att herr Holmberg, om han vill verkligen sätta sig in i detta, skulle erkänna att så ligger det helt enkelt inte till, i varje fall inte i fråga om försäkringsrörelsen, och framför allt är det så, att ledningen helt enkelt inte kan använda pengarna så som herr Holmberg här har sagt. Det enda, som är någorlunda rörligt är de fonder, som inte tillhöra de direkta försäkringsfonderna — över dem kan ledningen för ett försäkringsbolag råda på ett något friare sätt — man har inom försäkringsbolagen gått in för att i något större omfattning göra placeringar av sådana medel i sakvärden, närmast i fastigheter. Därvidlag, vill jag säga, kan det ha en viss betydelse att man arbetar på flera olika enheter. Fastighetsplacering är en ganska svår sak — inte minst i vår tid — och jag tror att det är av värde att bolagen i viss mån specialisera sig på olika områden. Några bolag ha specialiserat sig på placering i stockholmsfastigheter och andra i landsortsfastigheter o. s. v. Den del av medlen, som sålunda kan placeras, är dock relativt begränsad, och även i det avseendet finns ju alltid möjlighet för försäkringsinspektionen att ingripa, om den anser att en sådan placering sker på ett för bolaget alltför riskfyllt sätt. Icke ens här är rörelsefriheten helt obegränsad.

Jag vågar sålunda påstå, att hela detta tal om storfinansens missbruk av försäkringsbolagens kapital är fullständigt missvisande. Jämför man försäkringsbolagens medelsplacering med de statliga företagens, sådana som postsparbanken och pensionsstyrelsen, skall man finna, att dessa fondplaceringar röra sig inom ungefärligen samma ram; möjligen skulle jag vilja säga att de statliga organen placera något mer slentrianmässigt och att de enskilda visat en något större rörlighet, vilket jag anser har varit till nytta för försäkringstagarna. När man gått in på att placera även uti realvärden, har det skett för att i någon ringa mån kunna åstadkomma vad som här har ställts upp såsom ett önskemål, nämligen att gardera försäkringstagarna mot penningvärdets fall. Detta kan ju inte ske genom en placering enligt de stränga reglerna, men

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

det kan ske genom de fria fonderna, och man har inom försäkringsbolagens ledning ansett att man gjort försäkringstagarna en stor tjänst genom att just gå in för en sådan placering.

Härmed är jag också inne på det önskemål, som här har framförts av motionärerna om att det skulle kunna lämnas dyrtidstillägg på försäkringsbeloppen. Ja, det är ju en mycket vacker tanke, men den är naturligtvis till sin innebörd fullkomligt fantastisk. Den tanken strider ju emot hela försäkringsidé, i det att försäkringen ju så att säga är ett penningkontrakt, avslutat mellan försäkringstagaren och försäkringsgivaren och avsett att tillförsäkra försäkringstagaren vissa bestämda penningbelopp. Försäkringsgivaren har icke möjlighet att förbinda sig att återbetala med penningar av samma värde. Det finns inte någon egentlig ram för detta annat än i den ringa mån värdet kan tryggas genom att man kan placera medlen i sakvärden. Man ställer här med andra ord ett krav på försäkringen som en försäkring i själva verket aldrig kan komma att fylla. Tanken, att man skall lämna dyrtidstillägg på en försäkring, avser ju en rent socialvårdande åtgärd; man har lämnat dyrtidstillägg på folkpensionerna, men jag skulle vilja säga att i och med detta ha dessa pensionsförsäkringar upphört att vara försäkringar i egentlig mening.

Om man nu går vidare på den vägen och tänker sig, att man skall hjälpa spararna därhän, att de få igen en penning, som har samma köpkraft som den de tidigare ha satt in, kunna vi inte gärna begränsa oss bara till livförsäkringarna. Det vore inte rättvist, om den, som ville spara i form av en livförsäkring, skulle ha en sådan garanti, medan den, som satte in sina pengar i sparbank eller annan bank, inte skulle ha samma garanti. Då komma vi till att staten av rättviseskäl skulle åta sig att garantera, att även den penning, man sätter in i en sparanstalt, skall återbetalas i en summa, som har samma köpkraft som de insatta medlen. Detta är en ytterligt vittgående uppgift, och den skulle innebära att staten skulle ta på sig en enorm börda. Jag vill för övrigt understryka, att denna tanke har en ganska betänklighetsfull avigsida: är det så, att man får fullständig garanti för dessa sina sparmedels värdebeständighet och att överhuvud taget staten går in för att garantera värdebeständighet på alla möjliga områden, tar man faktiskt bort en viss hämsko emot inflationen. Jag tror att det är just spararnas oro för att deras penningar skola förlora i värde i framtiden som gör, att de överhuvud taget vilja underkasta sig en sådan ekonomisk politik i samhället, att penningvärdet bevaras. Men hela tanken att garantera människorna mot allt penningförfall genom att staten betalar ut penningbelopp med samma köpkraft som de en gång insatta skulle i själva verket bli ett instrument till inflation. Man måste därför ställa sig synnerligen kritisk emot hela denna tankegång.

Herr Olsson har här framhållit att man skulle ha blåst upp denna fråga på ett oskäligt sätt till en partifråga, medan man borde ha tagit den opolitiskt och såsom en praktisk social fråga. Att den har blivit en politisk fråga, tror jag beror på att man måste se detta utredningskrav mot bakgrunden av ögonblickets situation. Jag vill erinra om att arbetarrörelsens efterkrigsprogram uppställer såsom ett kategoriskt krav, att försäkringsrörelsen skall förstatligas. Det är väl ganska naturligt, om vi, som icke tillhöra det socialdemokratiska partiet, då få den uppfattningen, att när man nu begär denna utredning, så vill man komma till ett realiserande av detta program. Skall verkligen denna utredning kallas förutsättningslös och vill herr Olsson att vi skola tro, att man går till den utan förutfattad mening, måste herr Olsson och hans meningsfränder vara vänliga att avsvärja sig detta efterkrigsprogram och säga: »Det ta vi tillbaka!» Ty så länge det står där och det yrkandet drives från socialdemokratiskt håll, att detta är ett minimikrav, kunna vi inte — åtmin-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)
stone inte jag — gå med på att detta krav på utredning är förutsättningslöst. Det är en lek med ord, som jag inser vara fullt intellektuellt tillåtlig.

Det säges nu att man vill ha en utredning, som går ut på en genomgripande centralisering. Men samtidigt säger herr Olsson, att man önskar icke alls röra vid de små företagen — de borde lämnas i fred. I detta instämde även herr Strand. Det kan då vara av intresse att se vad försäkringsinspektionen har sagt i sitt yttrande. Inspektionen är ju ytterligt försiktig i alla sina uttalanden, men på ett ställe är den ganska bestämd och det är, när den kommer till frågan om dessa små företag. I det sammanhanget säger den, att den bristfälliga riskutjämningen och en del andra förhållanden skulle göra att en centralisering av ifrågavarande verksamhet till större enheter otvivelaktigt skulle medföra en välbehövlig sanering av försäkringsväsendet i riket och är enligt försäkringsinspektionens mening att förordas.

Detta är, så vitt jag vet, nästan den enda punkt, i vilken inspektionen klart tar ställning. Den anser således, att skall man ha en genomgripande centralisering, skall denna i varje fall omfatta dessa småföretag. Däremot nämnes i detta utlåtande inte något särskilt om angelägenheten av att centralisera de stora företagen.

Jag tror sålunda att man får göra klart för sig, att om man verkligen vill fullfölja det uppställda kravet med denna genomgripande centralisering, får man finna sig i att inte bara de små företagen komma med, utan att det kanske blir dessa, som i främsta rummet bli föremål för ingripandet.

Herr Olsson vill ha *en* försäkring, *en* enda försäkringspolis, som följer oss på vägen från vaggan till graven. Jag undrar, om han verkligen har tänkt igenom vad han där föreslår. — Det är väl ändå att hoppas, att vårt samhälle inte skall bli så uniformerat, att vi alla kunna klara oss med en enda sådan polis, även om vi variera den något med inkomsten, ty vi arbeta på så skiftande områden och under så skiftande betingelser, att det inte finns något enhetligt behov, som växer bara med inkomsten, utan behovet varierar ju från den ena arbetsuppgiften till den andra på ett utomordentligt sätt, även beroende på familjeförhållanden. Man kan aldrig tänka sig att en sådan enhetlig polis kan täcka annat än ett grundläggande behov av försäkring, som är gemensamt för alla medborgare. Det måste alltid komma att uppstå ett varierande behov för de olika individerna, åtminstone hoppas jag av hela min själ att samhället i framtiden såsom nu skall komma att vara så differentierat, att ett sådant behov förefinnes. Och det kommer alltid att uppstå en nödvändighet att täcka detta speciella behov, som då kan täckas av de olika företagen. Jag tror att vi skola be försynen bevara oss för att komma in på den uniformitet, som herr Olsson här har skisserat.

Grunden för hela detta utredningskrav är ju de missförhållanden och brister, som skulle förefinnas. Talet om dem har blivit mycket kraftigt tillbakavisat i remissvaren, såsom jag förut har framhållit, och detta har också givit utskottet anledning att formulera sina skäl för utredningen i mycket allmänna ordalag. Utskottet har även gått längre, eftersom utskottet ansett sig föranlåtet att på flera punkter uttryckligen medge, att de brister, som ha påtalats, i väsentlig grad ha avhjälpits, och utskottet säger: »Utskottet vill icke bestrida att de enskilda bolagen verkat i försäkringstagarnas intresse och att vissa missförhållanden genom åtgärder från deras sida på senare tid undanröjts eller minskat i betydelse.» Det erkännes också, »att premierna för brandförsäkring undergått en betydande sänkning under de båda senaste decennierna».

Beträffande kritiken av de många ombuden säges det: »Från bolagens sida har genmälts att långtgående och resultatrika åtgärder för begränsning av

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

antalet ombud redan blivit vidtagna», och på en del andra ställen göras klara medgivanden om de rättelser, som ha vidtagits.

Vad som sedan kvarstår är anmärkningar av mera allmän karaktär, mycket generellt formulerade, där man så gott som undantagslöst pekar på förhållanden, som äro direkta konsekvenser av den konkurrens, som förefinnes. Man pekar t. ex. på att förvaltningskostnaderna ha nedbringats — det erkänner man — men de förete starka variationer mellan skilda företag, och detta anföres såsom en anmärkning. Jag skulle vilja säga att det är snarare ett beröm för företagen; det visar att en ständig strävan pågår att bringa ned kostnaderna. Det är alltid så i näringslivet, att detta sker i olika takt i de olika företagen, och jag skulle snarare vilja säga att det kanske vore mera underligt, om kostnaderna vore alldeles uniformt lika. Olikheten är enligt min mening ett bevis på att man strävar att få ned kostnaderna. Det är också bekant att det inom försäkringsrörelsen på senare tid fortgått en mycket kraftig rationalisering, som åtminstone i en del bolag har bringat ned kostnaderna på en nivå, som man förut knappast trodde att man skulle kunna uppnå. Utskottet talar också om att det är uppenbart, att splittringen »på ett stort antal konkurrerande företag medför ökade kostnader för anskaffning, reklam och administration», och detta uttalande göres också såsom ett helt allmänt uttalande utan att utskottet går närmare in på det. På ett annat ställe säger utskottet: »Redan splittringen på en mångfald konkurrerande företag medför självfallet att antalet agenter måste bli väsentligt högre än vid en mera centraliserad organisation.»

Jag vill stryka under att vad man här vänder sig mot är resultat, som alltid komma att förefinnas, när konkurrens bedrives. Och jag konstaterar detta, därför att man på detta område liksom på så många andra områden har klagat på att näringslivet har monopolistiska tendenser och vill förhindra konkurrens. Då är det mycket underligt att man här nästan enbart riktar sig emot de enligt min mening fullkomligt ofrånkomliga konsekvenserna av konkurrensen. Det måste alltid bli så, att när man har konkurrens, förekommer en viss överdimensionering av organisationerna och ett visst dubbelarbete. Man kan inte tänka sig att ha verkligt fri konkurrens och undgå alla dessa olägenheter.

Bakom detta krav på reformering av försäkringsrörelsen måste då ligga att man helt enkelt inte *vill* ha konkurrens. Skall man fullfölja den tankegång, som här kommer till uttryck, borde man säga klart ifrån på det socialdemokratiska hållet: »Vi vilja inte ha konkurrens — vi anse konkurrens vara någonting slösaktigt och planlöst — utan vi vilja ha statlig planhushållning!» Hela den linje, som man här går fram på, då man ena ögonblicket ropar på konkurrens och nästa ögonblick kräver ingripande mot konkurrensens följder, ger faktiskt en känsla av att man här antingen inte vet vad man vill, eller också att det ytterst är fråga om något som jag skulle vilja kalla för provokation — man ropar på konkurrens för att få fram sådana missförhållanden, som man tycker ge anledning till ett statligt ingripande. Jag anser att det från socialdemokratiskt håll vore mycket renhårigare om man bestämt sade ifrån: »Vi tolerera inte sådana missförhållanden, som bli en följd av fri konkurrens och fri företagsamhet — vi tolerera bara en statlig planhushållning, och därför vilja vi genomföra den.» Det vore åtminstone en ärlig ståndpunkt, som man kunde förstå. Men att ställa upp kategoriska krav genom att ropa på konkurrens och genom att ropa på motåtgärder och sedan samtidigt tala om »förutsättningslös utredning» det vittnar — det kan jag inte undgå att finna — antingen om bristande vilja till klarhet, när man gör sina uttalanden, eller om bristande klarhet i tänkandet. Det är nödvändigt, att man

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

på ömse sidor försöker skapa klara linjer och anger vad man vill och vilka vägar man vill gå. Eljest blir detta utredningsarbete ett virrvarr, som kommer att vara till direkt skada för vårt näringsliv.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindblom: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att i några punkter bemöta vännen Karl Johan Olssons långa anförande. Jag skall inte tillåta mig att taga upp tiden med att svara på allt; en del föregående talare ha också i viss mån bemött honom.

Han framhöll till att börja med, att utgångspunkten var densamma i båda fallen: försäkringstagarnas intresse. Jag kan hålla med om att vår ståndpunkt och herr K. J. Olssons och motionärernas ståndpunkt mycket väl *kan* vara densamma. Men envar bör ju förstå, att man kan se detta problem från olika synpunkter: vad den ene menar vara i försäkringstagarnas intresse, kan en annan ha en alldeles motsatt mening om. För övrigt är jag inte alldeles säker på att detta yttrande av herr K. J. Olsson står i överensstämmelse med arbetarrörelsens efterkrigsprogram, ty där står det som en första punkt för ett övertagande av försäkringsverksamheten, att man vill utvidga det statliga inflytandet över kapitalmarknaden. Och där dela sig synpunkterna åtskilligt.

Sedan påstod herr Olsson att jag skulle ha varit utsatt för två olyckor, och jag skall be att få reglera de olyckorna försäkringsmässigt. Den första skulle vara att jag anförde, att den pågående utredningen hade sett allvarligt på den här frågan, och därvid citerade ett uttalande på s. 34 i utskottsutlåtandet. Detta bevisade, menade herr Olsson, i stället motsatsen, eftersom utredningen själv har sagt att den icke har något att erinra emot en sådan särskild utredning. Men ge akt på vad det är frågan om i det sammanhanget. Läs de föregående raderna, där det talas om att motionerna handla dels om ett förstataligande och dels om att göra ytterligare försäkringsbranscher obligatoriska. Det är i det sammanhanget som den nu pågående försäkringsutredningen säger, att den inte har anledning att göra någon erinran emot att en utredning på dessa särskilda punkter kommer till stånd. Men vad de ha gått emot är att den utredning, som nu pågår och som snart skall vara färdig, skall göras så beroende av den här förslagna utredningen, att de lagstiftningsåtgärder, som annars skulle bli en följd av den slutförda utredningen, inte skulle komma till stånd. Detta vore, menade man, en olycka. Jag tror därför att mitt citat i det fallet kan vara fullt riktigt.

Nu hävdade herr Olsson att utskottsmajoriteten inte alls skulle ha känt sig besvårad av detta faktum. Jag är nog inte alldeles säker på att det påståendet är sant beträffande samtliga, som i utskottet anslutit sig till majoriteten. Den som har suttit i utskottet och hört diskussionen har nog fått en känsla av att just detta förhållande dock var för utskottet någonting rätt besvärande. Ty vi ha alltid hållit hårt på den principen, att när en utredning pågår i en viss fråga skall man inte skriva till Konungen och begära en ny utredning. Och jag vill här ställa en samvetsfråga till herr K. J. Olsson: skulle herr K. J. Olsson i en annan fråga, om ett yrkande framställts från borgerligt håll, gått med på en utredning i en fråga som redan är föremål för utredning?

Den andra olyckan, som herr Olsson nämnde, var mitt tal om numren på de båda motionerna. Jag vill ju säga, att herr Olssons citerande av arbetarrörelsens efterkrigsprogram och påvisande, att kravet fanns angivet där, enligt min mening inte motbevisa mitt påstående. Ty man kan ju mycket väl teoretiskt tänka sig en sådan möjlighet, trots att detta står i arbetarrörelsens

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

efterkrigsprogram, att herr Hermansson ändock velat ställa sig avvaktande till nästa år, eftersom han, som sitter med i den pågående utredningen, väl själv är fullt medveten om att utredningen skall bli klar redan innevarande år. Om han visste detta, vore det mycket naturligt om han också menade, att man sedan denna utredning var klar hade en bättre utgångspunkt för detta nya krav. Men sedan väl motionen kom från kommunistiskt håll, kan man tänka sig att situationen utvecklade sig på det sätt som jag här angav. Även om detta inte har någon större betydelse är det dock ett exempel på hur starkt politisk denna fråga ändå är från motionärernas och utskottsmajoritetens sida, i motsats till vad man här har velat göra gällande.

Vidare nämnde herr Olsson någonting om de korrektiv som skulle finnas för att säkerställa försäkringstagarnas rätt, och han nämnde då bl. a. att man skulle kunna bilda en försäkringstagarnas förening. Jag satt här och funderade på varför man inte har bildat någon sådan försäkringstagarnas förening redan förut. Är det först då, när staten har övertagit försäkringsväsendet, som det kommer att visa sig nödvändigt att bilda en försäkringstagarnas förening för att i någon liten mån ha inflytande över den rörelse, i vilken man är med?

Nu hävdade herr K. J. Olsson mycket bestämt att man inte har begärt ett förstatligande, utan endast en förutsättningslös utredning. Ja, det där lilla ordet »förutsättningslös» har utskottsmajoriteten satt till — det fanns inte i herr Hermanssons motion, utan det har man satt till efteråt för att det skulle se litet snyggare ut. Men då frågar jag mig: om man har satt in ordet »förutsättningslös» och sedan strax därpå tillfogar, att även frågan om ett förstatligande skall prövas, blir utredningen då förutsättningslös? Då har man ju givit åtminstone en förutsättning, att man *måste* pröva frågan också ur synpunkten av ett statsövertagande. Man har således i ena fallet sagt att utredningen skall vara förutsättningslös, men i nästa sats kastar man fram ett påstående, som gör att den inte längre är förutsättningslös.

För övrigt tycker jag att hela detta resonemang om att man inte vill ett förstatligande faller på sin egen orimlighet, liksom också det påståendet, som man kastar ut i debatten, att de mindre lantbruksorganisationerna skola vi inte tala om — dem avser man inte. Man har dock klart och tydligt deklarerat: »Försäkringsverksamheten bör helt övertagas av staten.» Det finns alltså inga begränsningar i kommentaren till punkt 18 i det här anförda efterkrigsprogrammet.

Till sist tycker jag ju att det vittnar om en något svag känsla för det ekonomiska livets reella möjligheter när man säger, att så som försäkringsväsendet nu är organiserat är det inte tänkbart att få försäkringsbeloppen i en värdebeständig valuta, men att man vid ett statsövertagande vill ha den saken prövad och även tror på möjligheten att genom statsbidrag få försäkringarna värdebeständiga. Jag måste säga först som sist: går man på den linjen, då måste man som en konsekvens begära, att också insättarna i sparbanker och andra banker, köparna av obligationer och vad det vara må säkerställas på samma sätt. Men hur många miljarder skulle staten behöva anslå för att på det sättet efter tio, femton eller tjugu år göra alla dessa värden valutabeständiga? Jag tycker att man har prövat saken en smula för gesvint när man tror på sådana möjligheter.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till det nu sagda. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Wistrand: Herr talman! Att denna fråga är av mycket vittgående natur och av mycket allvarsam innebörd är uppenbart för alla. Man kan inte dölja

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)
det med att säga, att här är endast fråga om en förutsättningslös utredning, vari förstatligandet ingår såsom ett — endast ett — möjligt moment. Det är överhuvud tillräckligt för att ge frågan en allvarlig innebörd, att förstatligandet ingår som ett moment. Förslaget har ju också tillkommit med stöd av en motion, som genom sin motivering enligt min uppfattning, i allt väsentligt pekar hän just på ett förstatligande.

Vad är det då som gjort att denna fråga har kommit upp? Herr Karl Johan Olsson påstår att det är en rent socialpolitisk fråga, men icke en politisk fråga. Ja, men om så skulle vara fallet är det väl ändå rätt underligt att en socialpolitisk fråga av denna oerhört stora innebörd knappast har varit förmål för någon egentlig socialpolitisk diskussion under alla de år som gått. Vad som har förevarit beträffande försäkringsväsendet har varit enstaka framstötter, som inte riksdagen fäst någon synnerlig uppmärksamhet vid och som sannernigen inte ha satts in som något led i det socialpolitiska systemet.

Nej, svaret är det, som redan klart angivits: frågan har tagits upp bland arbetarrörelsens 27 punkter. Och därför har frågan också fått den behandling, som kommit den till del inom utskottet. Folkmeningen har ju eljest inte givit sig så starkt till känna under de gångna åren i denna fråga. Ingen kan påstå att det här är något folkkrav, som legat och jäst och pyrt. Och den ringa besättning som bänkarna här i kammaren i dag ha, och läktarna också, visar ju ganska tydligt att det här inte gäller någon fråga, som folket längtar och trängtar efter att få löst. Den har en helt annan innebörd.

Jag vill nu inte uppehålla mig alltför mycket vid detaljerna — tiden är långt framskriden, och en hel del detaljer ha ju redan berörts. Jag skulle dock vilja säga, att när man talar om värdebeständigheten, så inte är det väl staten och statsmakterna, som ha rättighet att ställa anspråk på försäkringsväsendet i detta fall! Snarare förefaller det mig som om försäkringsväsendet borde vara åklagare gentemot statsmakterna. Ty försäkringsbolagens fonder, som för övrigt till stor del bestå av statsobligationer, förlora i värde genom den penningpolitik som statsmakterna ha fört. Jag vill inte påstå att det har varit statsmakterna möjligt att hålla uppe penningvärdet — det kan hava förelegat övermäktiga hinder härför. Men det är väl alldeles uppenbart att just den penningpolitik som har förts, vare sig man velat det eller inte, är orsaken till vad som inträffat beträffande försäkringstagarnas rätt: Att staten skulle kunna bota skadeverkningarna för försäkringsväsendets del, när den inte har kunnat göra det för sin egen, förefaller mig vara mycket svårt att förstå. Detta ger en anledning att ytterligare starkt lägga på sinnet vad vi diskuterade i går, nämligen hur farligt ur social synpunkt varje försäkring av penningvärdet verkar. Upprätthållandet av penningvärdet är en av statens viktigaste och mest primära uppgifter, och staten borde sätta in hela sin förmåga till planhushållning just på denna viktiga punkt.

Denna fråga har kommit i en egendomlig belysning just genom att den insatts i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Egentligen skulle jag vilja påstå, att frågor av denna omvälvande natur icke borde lösas utom i de fall då de uppbäras av en mycket stark och mycket allmän folkmening. Det är inte rätt, att frågor av denna genomgripande natur lösas med ett majoritetsbeslut, där kanske 55 procent står mot 45 eller möjligen 60 mot 40. Det hör inte till demokratiens väsen att frågor av denna principiella betydelse skola upp- tagas, förrän det finns en allmän, genomgripande uppfattning som kräver deras lösning. Denna fråga kan inte ses ryckt ur sitt sammanhang. Det är en ganska sorglig företeelse att iakttaga, hurusom de 27 punkterna ha blivit en konkordieformel för det majoritetsparti, som sitter inne med makten och avgörandet både i denna kammare och i medkammaren. En fråga som kommer

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

upp i riksdagen och som återfinnes bland dessa punkter voterats igenom, oavsett vilka anmärkningar som kunna göras emot den.

På det viset få vi i vårt samhällsliv in ett osmält element, som kan komma att ställa till mycken oreda. Tiden behöver enighet och sammanhållning kring det väsentliga, och detta vågar jag säga gäller även på det ekonomiska området. Här gäller det visserligen endast en utredning, men meningarna gå dock så diametralt isär angående det mål, som man sätter sig före, att man enligt min mening borde lämna denna fråga å sido, till dess man blivit mera allmänt övertygad i detta land än vad man nu är angående värdet av ett sådant företag, som det här är fråga om.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Schlyter: Herr talman! Herr Westman apostroferade mig såsom en av dem, som bruka motsätta sig att första lagutskottet begär utredning i frågor som redan äro under utredning. Även herr Lindblom frågade i sitt anförande, om vi i någon annan fråga skulle ha gått med på utredning när frågan redan var föremål för utredning. Jag vill då erinra de båda talarna om vad herr K. J. Olsson redan framhållit, nämligen att 1942 års utredning är mycket begränsad och mest avser tekniska problem inom livförsäkringen. 1937 års utredning hade i januari 1940 förklarats vilande, och då den 1942 endast återupptogs i begränsad form, så måste ju riksdagen nu vara oförhindrad att begära utredningens upptagande i hela dess vidd. Och slutligen ingingo icke ens i 1937 års utredning frågorna om försäkringsväsendets förstatligande och om utsträckning av de obligatoriska försäkringsformerna. Då både herr Westman och herr Lindblom i sina anföranden väsentligen uppehållit sig just vid förstatligandet, så behöver jag ju knappast för dessa talare framhålla betydelsen av detta moment i den av utskottet föreslagna allsidiga och förutsättningslösa utredningen.

Herr Nordenson ansåg att den av utskottet föreslagna utredningen inte kunde bli förutsättningslös därför att i det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet finnes upptaget ett krav på försäkringsväsendets socialisering. Han menade att de som talade för detta förslag inom utskottet borde avsvärja sig programmets ståndpunkt för att utredningen skulle bli förutsättningslös. Detta är för mig en mycket svårförståelig ståndpunkt. Om de som begära en förutsättningslös utredning avsvärja sig en viss lösning och undantaga den från det som skall vara föremål för utredning, förstår jag inte hur utredningen skall kunna kallas för förutsättningslös. Och alldeles obegriplig är för mig herr Lindbloms ståndpunkt, att därför att utskottet har begärt att även förstatligandet skall utredas, så är utredningen inte längre förutsättningslös. Vi skulle då överhuvud taget inte kunna begära en förutsättningslös utredning om ett förstatligande. Nej, för att utredningen inte skulle vara förutsättningslös så skulle det naturligtvis krävas att vi direkt begärde att försäkringsväsendet skulle förstatligas. Det är verkligen sant, herr talman, att utskottsmajoriteten inte har försvurit sig åt någon dogm om att försäkringsväsendet i sin helhet bör förstatligas. Det är en fullkomligt ärlig och uppriktig ståndpunkt från utskottsmajoritetens sida, att utredningen bör vara förutsättningslös.

Herr Wistrand såg på kammarens och läktarens glesa besättning och menade, att detta var ett bevis för att här icke förelåg någon fråga, som folket längtade och trängtade efter att få löst. Jag har snarast, herr talman, av denna gleshet fått den uppfattningen, att detta är en fråga som folket inte fruktar att få utredd.

Efter herr K. J. Olssons mycket fullständiga och utmärkta belysning av

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)
utskottets ståndpunkt i denna fråga har jag inte behov att ingå på någon vidlyftigare diskussion, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Siljeström**: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Karl Johan Olssons anförande. Det är inte så ovanligt att jag och min knäkamrat i utskottet sätta i gång ett litet stilla gräl, och vi kunna ju ta och överföra det för ett ögonblick till kammaren också.

När man hörde herr Karl Johan Olsson och delvis också herr Strand tala om härads- och sockenbolagen och göra gällande, att vi försöka köra dessa framför oss då vi ville skydda de stora riksbolagen, undrar jag om det icke snarare förhåller sig på det sättet, att motionärerna aldrig tänkt på dessa bolag när de skrevo sin motion. De tyckas alldeles ha glömt bort den stora omfattning, i vilken dessa bolag bedriva sin verksamhet. Och när de sedermera ha upptäckt, att det här finns ett vittutgrenat nät av små företag, som omfattas av Sveriges bönder, så ha de tyckt att det har blivit en smula otrevligt att vi på den andra sidan ha vågat påpeka detta faktum. Herr Karl Johan Olsson försökte att bagatellisera dessa bolag genom att säga, att de äro så obetydliga och ha en så liten omslutningssumma, att man inte behöver fästa avseende vid dem. Jag vill då hänvisa till vad Sveriges lantbruksförbund säger i sitt utlåtande, där det heter: »För närvarande svara sålunda läns- och häradsbolag för över 20 % av det totala försäkringsbeloppet i Sverige för direkt brandförsäkring. På den egentliga landsbygden, som är dessa företags traditionella verksamhetsfält, intaga de en helt dominerande ställning.» När herr Karl Johan Olsson vidare säger, att man inte alls har avsett att förstatliga dessa företag, utan att de nog komma att fortsätta i någon form, undrar jag, hur detta kan rimma med utskottets skrivsätt, då utskottet hemställer om »en allsidig och förutsättningslös utredning med syfte att åstadkomma en genomgripande centralisering och rationalisering av försäkringsverksamheten». Det måste, så vitt jag förstår, innefatta även socken- och häradsbolagen.

Herr Karl Johan Olsson förklarade även, att den nya statliga försäkringsverksamheten skall tillgodose alla de tre intressen, som äro förknippade med försäkringsverksamheten, nämligen statens, försäkringstagarnas och tjänstemännens intressen. Han tänkte sig att styrelsen i det statliga företaget — eller de statliga företagen, om det blir flera — skulle bestå av representanter för dessa tre olika intressegrupper inom verksamheten. Han trodde, att man därigenom skulle kunna tillgodose alla de synpunkter, som göra sig gällande inom verksamheten. Herr Karl Johan Olsson är egentligen en alldeles förtjusande man, och det är en ovanlig glädje att debattera med honom. Ibland är han dock litet blåögd i sin optimism, som när han här tror, att en på detta sätt sammansatt styrelse skulle vara till glädje för företaget, tjänstemännen och försäkringstagarna. Arbetet inom en dylik styrelse kommer säkerligen att präglas av att dessa olika intressegrupper hela tiden råka i ett stilla och angenämt gräl i stället för att drivas fram av omtanke om företagets effektivitet. Om man vill ha en effektiv styrelse, är det nog nyttigare att ha en mer enhetligt sammansatt sådan än den styrelse som herr Karl Johan Olsson tänkt sig.

Herr Karl Johan Olsson talade vidare i ganska milda toner om att man inte alls har sagt, att det skall bli ett förstatligande, utan endast satt upp det som ett alternativ som skall förutsättningslöst undersökas. Jag tror herr Karl Johan Olsson på hans ord, att detta är herr Karl Johan Olssons mening. Men jag låter inte locka mig av dessa milda toner från herr Karl Johan Olsson, utan ser mera realistiskt på detta spörsmål. Med tanke på maktställningen i

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

Sveriges riksdag kan det nämligen hända, att när den förutsättningslösa utredningen kommer till ett resultat, så är den påverkad av maktbalansen här i landet, och då kommer det säkerligen inte att bli så mycket till övers för den enskilda försäkringsverksamheten.

Jag vill sedan bara yttra ett par ord till herr Holmberg, som sade, att man mycket väl skulle kunna låta en del försäkringsbolag vara kvar. Om vi skapade ett stort statligt försäkringsbolag, skulle det emellertid, trodde han, visa sig vara så effektivt och förmånligt, att de privata bolagen snart skulle komma och tigga och be att staten skulle inlösa dem. Det är mycket möjligt, att de skulle göra det, om det statliga företaget skulle driva sin verksamhet ekonomiskt och med stöd av skattedragarnas pengar. Erfarenheterna från riks-försäkringsanstalten tyda emellertid inte alls på att försäkringstagarna springa dit, utan det är nog snarare så att försäkringstagarna i mycket stor utsträckning överge riks-försäkringsanstalten för att i stället gå till de enskilda företagen på detta område, vilka de anse bättre tillgodose försäkringstagarnas intressen.

Herr Karl Johan Olsson ansåg, att reservanternas uttalande beträffande den obligatoriska försäkringen är föga bärande. Jag vill då påpeka för herr Karl Johan Olsson, att vi icke ha satt oss emot tanken att utvidga den obligatoriska försäkringsverksamheten. Vi ha bara velat framhålla, att det inte är säkert att det går att avpassa en obligatorisk försäkring så att den tillgodoser alla individuella behov. Det måste därför finnas utrymme för en viss individuell anpassning och rätt till uppbyggnad av försäkringsformerna med hänsyn till enskilda speciella intressen. Vi ha uttalat, att om det skulle visa sig vara av behovet påkallat att utsträcka de obligatoriska försäkringsformerna, något som vi ej ha kunnat bilda oss en uppfattning om, utgå vi ifrån att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet fäst härpå.

Till slut vill jag gentemot herr Karl Johan Olsson göra en rent personlig deklaration, som står utslutande för min egen del och icke får utsträckas till någon annan. Herr Karl Johan Olsson försökte tillbakavisa påståendet om doktrinarism hos det socialdemokratiska partiet och dess ledamöter och gjorde gällande, att det finns samma doktrinära inställning på borgerlighetens sida. Jag vill då avge den personliga deklarationen, att när det gäller statsdrift eller icke är jag doktrinär.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Jag skall inskränka mig till några repliker.

Jag vill först tacka herr Siljeström för hans uppriktiga bekännelse att han är doktrinär, när det gäller frågan om statligt inflytande över någon del av näringslivet. Jag tror, att han skulle ha kunnat tala på hela sitt partis, och måhända även på de andra borgerliga partiernas, vägnar.

Herr Siljeström och flera föregående talare ha ytterligare uppehållit sig vid de små socken- och häradsbolagen. Just det förhållandet att man i diskussionen ständigt kommer fram med dessa bolag och tränger fram dem i förgrunden styrker den misstanke, som jag uttalade i mitt förra anförande, att de få tjänstgöra som någon stort betäckning för de större intressena, vilka naturligtvis beröras av utredningen på ett helt annat sätt. Den kritik, som från dessa talarers sida har framförts beträffande dessa små bolag, drabbar emellertid inte utskottet utan försäkringsinspektionen. Jag är tacksam för att herr Nordenson hänvisade till försäkringsinspektionens yttrande. Det heter där: »Med hänsyn till de former för premiesättning och skadereglering, som förekomma hos dylika företag, och jämväl den hos många av dem bristfälliga riskutjämningen skulle en centralisering av ifrågavarande verksamhet till större enheter otvivel-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

aktigt medföra en välbehövlig sanering av försäkringsväsendet i riket och är enligt försäkringsinspektionens mening att förordas.» Dessa ord, herr talman, stå inte i utskottets utlåtande utan i försäkringsinspektionens yttrande. Försäkringsinspektionen har av våra ärade motståndare fått ett mycket högt betyg i denna debatt, medan utskottets utlåtande fått kritik. Då man på detta sätt använt försäkringsinspektionen som tillhygge mot oss, kan däri ligga en uppfattning om att försäkringsinspektionen är klokare än utskottet. Det står herrarna fritt att tolka yttrandet i fråga på det viset. Jag skulle inte ha citerat det, om man inte så envist hade uppehållit sig vid talet om de små bolagen.

Herr Bernhard Nilsson förklarade, att riksförsäkringsanstalten utsätter försäkringstagarna för en mycket hård behandling. Jag vet nu inte, om detta kan vara något skäl för att vi skola låta bli att granska försäkringsväsendet i dess helhet. Personligen har jag ingenting emot att herr Bernhard Nilsson och hans meningsfränder skjuta till måls mot riksförsäkringsanstalten, i den mån det inom densamma förekommer byråkratism och stelbenthet. Jag är så fri från doktrinarism, att jag anser, att även riksförsäkringsanstaltens verksamhet bör undersökas.

Beträffande den bristande soliditeten vill jag kort och gott påpeka, att det ingenstades i utskottets utlåtande har påståtts, att det här föreligger någon sådan och att detta skulle vara en av anledningarna till att en utredning föreslagits.

Herr Nordenson talade om insynen i försäkringsföretagen och yttrade, att vem som helst inte kan få blanda sig i företagens skötsel, utan att det måste vara en sakkunnig institution. Jag håller med honom därom. På vilket sätt man än ökar försäkringstagarnas inflytande i försäkringsbolagen, är det väl självklart, att detta inflytande måste utövas genom något organ. Det är ju alldeles otänkbart, att försäkringstagarna genom omröstning eller på annat liknande sätt skulle besluta, hur ett försäkringsbolag skall skötas, eller tillkännagiva sin uppfattning därom, utan det måste ordnas på det sättet, att försäkringstagarna insätta representanter i företagens ledning och därigenom skaffa sig den behövliga insynen i verksamheten.

Herr Nordenson sade vidare, att tanken på dyrtidstillägg på utgående försäkringsbelopp, vilken upptagits i motionen, strider mot försäkringens idé. Jag vill inte bestrida, att så är fallet. När herr Nordenson sedan yttrar, att man här kommer in på en rent socialvårdande angelägenhet, har jag heller ingen anledning att polemisera mot honom. Jag vill bara påpeka, att jag framhöll i mitt förra anförande, att åtminstone vissa delar av försäkringsverksamheten tangerar socialförsäkringens område. Även om förslaget inte kan förverkligas på det sätt som motionärerna tänkt sig, förtjänar tanken i varje fall att prövas. Herr Nordenson nämnde, att beträffande folkpensioneringen ha ju statsmakterna medgivit ett visst skydd emot penningvärdets försämring. Jag vill framhålla, att detta skett även beträffande vissa statliga tjänstepensioner. Herr Nordenson har själv medverkat till att så skett. Alldeles främmande är således inte den tanken för de svenska statsmakterna.

I fråga om möjligheterna att skapa en sådan där stor socialförsäkring, som jag talade om, var herr Nordenson mycket skeptisk, och det kan jag förstå. Tanken verkar naturligtvis på många håll utopisk. Men det finns många idéer som betraktas som utopiska, men som så småningom blivit praktisk politik och till slut ansetts vara fullständigt självklara. Jag har nog en misstanke om att detta kommer att bli fallet även med denna sak. Men naturligtvis är det riktigt som herr Nordenson säger, att även om vi ha en sådan gemensam socialförsäkring, kan den inte lösa individernas alla problem. Vi kunna naturligtvis inte garantera skydd mot allt inkomstbortfall, utan skyddet gäller en viss standard.

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

Det är självklart, att jag aldrig menat, att försäkringstagarna skola skyddas mot alla sådana risker.

Herr Nordenson gjorde en anmärkning mot dem som överhuvud taget tala för utredningskravet, i det att han förklarade, att man i det ena ögonblicket ropar på konkurrens och i det andra vänder sig emot den. Han menade, att detta rent av vore provokation. Jag tror, att han missuppfattar vad som har anförts i denna sak. Om det emellertid skulle vara befogat att använda detta tillmål mot förespråkarna för en utredning, drabbas herr Nordenson och hans meningsfränder av precis samma dom. De berömma sig nämligen av, å ena sidan att det råder fri konkurrens på detta område, å andra sidan av att denna konkurrens har blivit upphävd i vissa viktiga avseenden och att man därigenom har lyckats få bort en del missförhållanden. De rida således på två hästar. Följaktligen känna vi oss inte så särskilt tillplattade av denna anmärkning.

Herr Lindbloms ockulta egenskaper vill jag givetvis inte ett ögonblick sätta i fråga. Han vidhåller att den socialdemokratiska motionen hade tillkommit i anledning av den kommunistiska. Det förhållandet att det finns ett efterkrigsprogram, som kom ut året innan, har för honom ingen betydelse. Men även fjärrskådare kunna ta fel, och jag tror inte att han har skådat rätt.

Herr Lindblom frågade, varför jag talar om möjligheten att bilda en försäkringstagarnas organisation just i detta sammanhang, när det är fråga om ett helt eller partiellt överförande till samhället av försäkringsverksamheten. Han undrade, varför denna organisation skulle behöva bildas just när staten tar hand om försäkringarna, i fall den nu gör det. Han menade väl, att detta var det bästa beviset för att staten inte kan sköta sådana angelägenheter som försäkringsverksamheten. Herr Lindblom ansåg naturligtvis, att det förhållandet att en dylik organisation hittills inte bildats, är ett bevis för att allt är bra som det är. Jag påpekar, att jag inte har sagt, att det behövs en sådan organisation. Jag har bara framhållit, att det finns vissa korrektiv mot en byråkratisering av verksamheten i samhällelig regi. Ett av dessa korrektiv är den makt, som försäkringstagarna själva besitta. Om de vilja organisera sig, blir det en så mäktig organisation, att det är otänkbart, att ens statsmakterna skulle kunna rida spärr mot den. Jag tror, att jag också sade, att detta instrument kunna försäkringstagarna använda både mot en statlig och privat försäkringsverksamhet.

Herr Lindblom ansåg, att det förelåg ett bevis för att den av oss begärda utredningen inte vore avsedd att bli förutsättningslös däri, att i utskottets kläm uttryckligen har sagts, att utredningen bör omfatta även frågan om ett överförande helt eller delvis till samhället av försäkringsverksamheten. Jag måste säga, att herr Lindblom vänder upp och ned på begreppen. Det är mig fullständigt oförståeligt, hur det skulle kunna kallas för en förutsättningslös utredning, när man som han kräver, att ett alternativ skall uteslutas.

Herr Wistrand var mycket kritisk mot det sätt, på vilket ett beslut kommer att fattas i denna fråga. Han utgick från den omständigheten, att kammarens bänkar äro relativt glest besatta, och menade, att det inte är rätt att vid ett sådant tillfälle avgöra en så viktig fråga. För det första vill jag då säga, att det i dag inte precis är första gången som denna fråga diskuteras. För det andra vill jag trösta herr Wistrand med att frågan icke blir avgjord i dag. Även om riksdagen fattar beslut om en allsidig och förutsättningslös utredning, få både herr Wistrand och alla de andra av våra kritiker tillfälle att vara med när det slutliga avgörandet skall träffas. De ha då möjlighet att anför sina synpunkter och kunna grunda sina uppfattningar på ett mycket bättre material än det som har förebragts här i dag. Jag tror därför inte, att det föreligger någon risk i det avseende, som herr Wistrand här gjorde gällande.

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

Slutligen skulle jag vilja säga några ord i anledning av de yttranden som här fällits beträffande arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Jag skall inte upprepa, vad herr Schlyter sagt, men vill anknyta till vad herr Wistrand framhöll om att det inte finns något folkkrav bakom denna utredning. Jag vill erinra om att arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som herr Wistrand, herr Siljeström och andra ha åberopat så flitigt i dag, var en av huvudpunkterna i valrörelsen i fjol. Från de borgerligas sida gjordes alla möjliga ansträngningar för att förklara för valmännen, hur galet det skulle gå för samhället och vår nuvarande samhällsordning, om detta program skulle vinna majoritet bland folket. Trots alla dessa varningar, som i fråga om intensitet och mångfald inte lämnade något övrigt att önska, blev det vid valet klar majoritet för arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Även om man inte kan säga, att det finns något folkkrav på just denna punkt, torde folkets krav i denna fråga snarare befinna sig på den sida, där jag står, än på den sida, som representeras av herr Wistrand m. fl.

Det har likaledes anförts, att med den maktställning, som socialdemokratien numera intar i riksdagen, finns det inte någon garanti för att beslutet kommer att följa den linje, som utskottet har dragit upp för utredningen, nämligen en allsidig och förutsättningslös prövning. Herrarna mena, att frågan redan är avgjord genom att socialdemokraterna intaga denna maktställning. Jag förstår att detta är det andra verkliga skälet för herrarna att gå emot utredningen. Allt annat är bara camouflage. De verkliga skälen för herrarnas inställning äro således, dels att detta krav återfinnes i arbetarrörelsens efterkrigsprogram och dels att socialdemokratien intager en viss maktställning i riksdagen — därför vill man inte vara med om vad som här föreslås. När jag tänker på detta erinrar jag mig ett anförande, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet höll i går, när vissa skolfrågor voro uppe till behandling. Han talade om hönan och kritstrecket och ansåg, att en del av riksdagens ledamöter hade fascinerats av ett slags skolpolitiskt kritstreck, så att de överhuvud taget inte längre kunde resonera i skolfrågor, utan bara stirrade på kritstrecket. Jag undrar, om det inte här håller på att försiggå något liknande och om inte de borgerliga, åtminstone högern och folkpartiet, hålla på att dra upp ett sådant där kritstreck, som de stirra på. Detta kritstreck hindrar dem från att överhuvud taget pröva saker som stå i arbetarrörelsens efterkrigsprogram eller som möjligen kunna vara hjärteangelägenheter för den socialdemokratiska riksdagsmajoriteten. Om det nu uppstått ett sådant där politiskt kritstreck här, skulle det då inte vara en vinst för de politiska diskussionerna om man beslöte sig för att stryka bort detsamma?

Herr Nordenson: Herr talman! Herr Karl Johan Olsson liknade vår syn på arbetarrörelsens efterkrigsprogram vid hönans syn på kritstrecket och ansåg, att det vore fördelaktigt, om vi kunde lösgöra oss från den inställningen. Om vi kunde tolka hans uttalande på det sättet, att herr Olsson inte håller så styvt på arbetarrörelsens efterkrigsprogram och att det inte dominerar hans tankar, skulle jag med tillfredsställelse anteckna hans uttalande, och då skulle vi heller inte vara så rädda för programmet i fråga. Det är därför att vi tro, att herrarna hålla på arbetarrörelsens efterkrigsprogram och vilja försöka genomföra det såsom ett minimum, som vi ta så stor hänsyn till det.

Herr Karl Johan Olsson förklarade vidare, att vi stå på samma ståndpunkt som den jag anklagade honom för att intaga, därför att vi arbeta på att få bort vissa avarter av konkurrens. Det är dock inte detsamma som att vilja motverka vissa följder av konkurrens och att vilja genomföra ett statligt monopol, vilket innebär, att man avskaffar all konkurrens. Skillnaden är ungefär densamma som mellan ett förbud och ett ransoneringsystem. Om man ran-

Om centralisering av försäkringsverksamheten m. m. (Forts.)

sonerar en viss vara, exempelvis sprit, och försöker att få bort avarterna och missbruk av densamma, finns det ju i alla fall kvar möjlighet att inom förnuftiga gränser använda varan i fråga. Om man inför ett förbud, tar man bort alla möjligheter att använda en vara. Däri ligger den principiella skillnaden.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindblom* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Siljeström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 38.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av väckta motioner om ändring av behörighetsvillkoren för ordförande, ledamot eller suppleant i arbetslöshetsnämnd; samt

nr 75, i anledning av väckta motioner angående utredning om speciallagstiftning i syfte att effektivt hjälpa personer, som skadats under militär beredskapstjänstgöring, respektive deras anhöriga.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr *Gränebo* väckte en motion, nr 405, om ändring av § 24 i ordningsstadgan för riksdagens första kammare.

Motionen bordlades.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 418, i anledning av väckta motioner angående utredning om statligt stöd till lokaler för fritidsverksamhet m. m.;

nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de av internationella arbetsorganisationens konferens år 1944 vid dess tjugusjätte sammanträde antagna rekommendationerna i vad propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till upplysnings- och organisationsverksamhet i fråga om hantverk och småindustri;

nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående statens kreditgivning till utlandet m. m.;

nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till skyddshemsvården, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa m. fl.;

nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av allmän folkräkning;

nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 439, i anledning av väckt motion om statsbidrag till utgivande av författningskommentarer och andra framställningar inom förvaltningsrättens område m. m.;

nr 442, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor;

nr 443, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till anordnande av provisoriska lokaler för länsstyrelsernas folkbokföringsavdelningar; samt

nr 454, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 för avveckling av den förstärkta försvarsberedskapen.

Anmäldes och godkändes sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 445, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag). m. m.

Anmäldes och godkändes särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 446, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 282, angående omorganisation av folkbokföringen.

Anmälles jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 447, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 73 bifölles även av andra kammaren.

Anmälles och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 461, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnsskatt för budgetåret 1945/46;

nr 462, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 30 juni 1943 (nr 493) om begränsning i vissa fall av skatt till staten; samt

nr 463, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Anmälles bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 464, i anledning av väckta motioner om förbättring av vissa äldre tjänste- och familjepensioner;

nr 465, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg för budgetåret 1945/46, såvitt angår anslag till kristillägg under tolfte huvudtiteln med undantag av kristillägg till personal å indragningsstat; samt

nr 467, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 464, att utskottets hemställan i utlåtande nr 50, vidkommande förslaget nr 465, att utskottets hemställan i utlåtande nr 51, rörande förslaget nr 466, att utskottets hemställan i utlåtande nr 52 samt, i fråga om förslaget nr 467, att utskottets hemställan i utlåtande nr 53 bifölles även av andra kammaren.

Anmälles och bordlades

utrikesutskottets utlåtande och memorial:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till den vid luftfartskonferensen i Chicago år 1944 antagna internationella luftfartskonventionen m. fl. överenskommelser; och

nr 4, angående ersättning till utskottets sekreterare och notarie;

statsutskottets utlåtanden:

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till de tekniska högskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till statens informationsstyrelse jämte i ämnet väckta motioner;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till den nämnd, som avses i förslaget till lag om återställande av viss, från ockuperat land härrörande egendom m. m.;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 till förskott av kostnader för transport av vissa utländska medborgare genom Sverige;

nr 256, i anledning av väckta motioner angående utredning om statens övertagande av verksamheten vid Gustavsviks docka i Högsjö socken;

nr 257, i anledning av väckt motion om ersättning till kaptenen vid intendenturkåren Å. K. L. Eriksson för honom i visst mål förorsakade rättegångskostnader;

nr 258, i anledning av väckta motioner om anslag till Svenska slöjdföreningen för anordnande av en utbildningskurs för bosättningskonsulenter m. m.;

nr 259, i anledning av väckt motion angående fredsplanering för försvarets arbetsplatser;

nr 260, i anledning av väckta motioner angående vissa försöksanordningar på folkskoleväsendet område; och

nr 261, i anledning av väckt motion om rätt för vissa ämneslärare vid kommunala flickskolan i Karlstad att för placering i löneklass tillgodoräkna föregående tjänstgöring; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, 1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare samt folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen, m. m.; och

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen samt tjänste- och familjepensionsreglementena för de högre kommunala skolorna, m. m.

Herr talmannen yttrade: Beträffande ärendenas ordning på föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde hemställer jag, att kammararen måtte besluta, att statsutskottets utlåtande nr 227 skall uppföras näst efter samma utskotts utlåtande nr 239, att bevillningsutskottets betänkande nr 58 skall uppföras näst efter jordbruksutskottets utlåtande nr 80 ävensom att andra lagutskottets utlåtanden nr 76 och 77 samt andra tillfälliga utskottets utlåtanden nr 17 och 18 skola i nu angiven ordning uppföras sist på föredragningslistan.

Denna hemställan bifölles.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.01 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.